TÜRK-İŞ TARİHİNDEN PORTRELER

Eski Sendikacılardan Anılar - Gözlemler (I)

YILDIRIM KOÇ

733

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ TARİHİNDEN PORTRELER

Eski Sendikacılardan Anılar - Gözlemler

(I)

Yıldırım Koç

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
Tarih:.....
Demirbaş No:
Tasnif No:.33
331.8733
KOÇ
1998
1099

Bilgisayara işlenmiştir

TÜRK-İŞ
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını

Ankara, Temmuz 1998

TÜRK-İŞ
Bayındır Sokak No. 10
06410 Kızılay - Ankara

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK
BAYINDIR SOKAK TÜRK-İŞ PASAJI NO: 2
06410 YENİŞEHİR - ANKARA
TELEFON: 434 14 71 FAKS: 434 14 71

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 5
ABDULKADİR ÖZDENVAR 7
ADNAN GÜN 14
AHMET KURT 23
ALİ KAYA PİRİM 30
ALİ RIZA AKKEMİK 32
CENGİZ ERALP 43
ETHEM EZGÜ 47
FAHRİ KARAKAYA 52
HALİL TUNÇ 63
HALİT MISIRLIOĞLU 75
HAMİT KIZILKAYA 88
HASAN COŞKUN 93
HASAN TÜRKAY 97
HİKMET ALCAN 104
HÜSAMETTİN MOSTUR 111
İSMAİL İNAN 115
İSMET KUMSÖKEN 123
İSMET UYGUN 127
KADİR TOPUZ 132
KAYA ÖZDEMİR 136
MEHMET BİNDESEN 150
MİKTAT KEÇECİ 155
MUZAFFER DAYSAL 158
NACİ KURT 171
NURİ BEŞER 175
ORHAN ERÇELİK 182
OSMAN GÜL 192
OSMAN TAŞ 195
ÖMER ERGÜN 198
RAFET METİN 206
RECEP KIRIM 210
RIZA TETİK 217
SADIK ŞİDE 219
SALAHADDİN ERKAP 226
SELAHATTİN KAÇARAN 235
SEYFİ İLOĞLU 238
ŞABAN YILDIZ 242
ŞERAFETTİN AKOVA 245
ŞERAFETTİN GEDİKOĞLU 250
TEMEL MALKOÇ 254
VAHAP GÜVENÇ 260
YAKUP ŞENOL 267

SUNUŞ

Ülkemizde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihi konusunda çalışanların genellikle ihmal ettikleri en önemli kaynak, eski sendikacıların anıları ve gözlemleridir. Bu kitapta yer alan ve çoğunluğu TÜRK-İŞ Dergisi'nin çeşitli sayılarında yayımlanmış bulunan yazılar, 1987-1998 döneminde yapılmış görüşmelerin özetidir. Bu görüşmelerin bir bölümüne Ülkü Özen ve Hasan Tahsin Benli de katıldı ve görüşmeleri videoya kaydetti.

Görüşülen sendikacıların seçiminde, zaman kısıtlarına bağlı olarak, belirli bir sistem uygulanamadı. Olanakların elverdiği ölçüde erişilebilen kişilerle görüşüldü. Bu nedenle de, mutlaka görüşülmesi gereken bazı eski sendikacılarla bugüne kadar görüşemedim. Bu görüşmeleri sürdürerek bu alandaki büyük eksikliğimi gidermeye çalışacağım; birçok değerli eski sendikacının anılarının ve gözlemlerinin hiç olmazsa bir bölümünü kayda geçirmeye devam edeceğim. Dileğim, görüşme yaptığım ve yapacağım eski sendikacıların anıları ve gözlemleri sayesinde, bazı kitaplardaki önyargıların ve bilgisizlerin aşılabilmesine, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin dinamiklerinin kavranılmasına ve bu alanda yeni araştırmaların yapılmasına katkıda bulunmaktır.

Bu kitapta yayınlanan görüşmeler, büyük çoğunluğu çok renkli ve canlı kişiliğe sahip eski sendikacıların uzun ve hareketli yaşamlarından yalnızca çok küçük bir bölümünü yansıtıyor. Ancak, anı yazma geleneğinin ve alışkanlığının olmadığı ülkemizde ve özellikle sendikacılık hareketinde, burada aktarabildiklerimin bile yararlı olacağı kanısındayım. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihini öğrenme çabası içinde olanların mutlaka ve mutlaka eski sendikacılarla görüşmeleri gerektiğine inanıyorum. Bu alanda çalışma yapan bir kişi olarak, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinin asıl dinamiklerini, okuduğum kitaplardan çok, konuştuğum sendikacılardan öğrendiğimi özellikle belirtmek isterim.

Görüştüğüm eski sendikacıların anlattıklarını mümkün olduğunca aslına sadık biçimde aktarmaya çalıştım; anlatılanlarda kesin olarak bildiğim bazı maddi hatalar dışında değişiklik yapmamaya çaba gösterdim.

Ülkemizde toplumsal yapının ve dinamiklerin kavranmasında büyük katkıları olan eski sendikacılardan aramızda olmayanları rahmetle anıyor, hayatta olanlara da daha uzun ve sağlıklı ömürler diliyor, kendilerine saygılarımı ve sevgilerimi sunuyorum. Anlattıklarının aktarımında istenmeden meydana gelen bazı yanlışlıklar varsa, peşinen özür diliyorum.

Yıldırım Koç

Temmuz 1998

ABDULKADİR ÖZDENVAR [1]

Sendikal camiada "Arap Kadir" olarak tanınan Abdulkadir Özdenvar 1928 yılında Adana'da doğdu. Babası Libya'lıydı, Trablusgarp'tandı. Türkiye'ye göç etmiş. Devlet Demir Yolları'nda memur statüsünde makinistmiş. 1968 yılında vefatına kadar bu görevini sürdürmüş. Hiç toprağı yokmuş. Yalnızca maaşa bakarlarmış.

Annesi ise Selanik göçmeni. Selanik'teyken Atatürk'ün evinin üst katında otururlarmış. "Babam simsiyahtı, annem bembeyaz. O zamanlar memurun bir itibarı varmış. Evlenmişler."

A.Özdenvar'ın annesi 1929 yılında ölmüş. Babası bu kez teyzesiyle evlenmiş. A.Özdenvar'a teyzesi annelik etmiş. A.Özdenvar'ın iki erkek bir kız kardeşi olmuş.

A.Özdenvar Adana'da İsmet İnönü İlkokulu'nu bitirdi. Tepebağ 1. Ortaokulu'na başladı.

> **"Ancak okulun karşısında bir demirci vardı. Gözüm sanattaydı. 1942 yılında birinci sınıftan ayrılıp Devlet Demir Yolları Çırak Okulu'na başladım. Çırak Okulu 4 yıldı. Her gün 3 saat ders görürdük. 2 saat de sanatkar işçilerin yanında onlara yardım ededik. Okuldan cüzi bir harçlık verirlerdi. İşçiye çıkan yemek ve ekmekten biz de aynen yararlanırdı. İşçiye verilen iş elbisesini de alırdık. Ama bu yıllarda işçi üvey evlat gibiydi."**

A.Özdenvar 1946 yılında Çırak Okulu'ndan mezun oldu ve "işçi muavini" olarak hemen Devlet Demir Yolları'nda işbaşı yaptı. Adana'da 6. Bölge Müdürlüğü'nde tornacı oldu. Konya Bölge Müdürlüğü, Konya makasbaşından, Karkamış makasbaşına kadar uzanan geniş bir alanı kapsıyordu ve bu işyerlerinde 1700 - 1800 dolaylarında işçi çalışıyordu.

> **"Bu yıllarda Devlet Demir Yolları'ndaki işçiler arasında toprağı olan çok çok azdı. Arap uşağının bahçeleri vardır. Çok çalışkandırlar. Arap uşağından işçi olanların bu yolla bir**

---

[1] Abdulkadir Özdenvar 1956-1973 döneminde merkezi Adana'da bulunan Seyhan Demiryol İşçileri Sendikası'nın genel başkanıydı. Kendisiyle 30 Nisan 1997 günü Adana'da görüştüm.

ek geliri vardı. Bu dönemde işçi arasında herhangi bir nedenle bölünme veya ayrımcılık yoktu. 1949 yılında askere gittim. Askerlik öncesi dönemde bir bereket mi vardı, hayat mı çok ucuzdu, bilemiyorum, ama fevkalade yaşardık. İtibarımız vardı. Paranın para olduğu zamandı. Özel sektör işçisi bize göre biraz daha düşük ücret alırdı. Demiryollarında işçiler daimiydi. Ancak çok acil durumlarda bir aylığına geçici işçi alınırdı.

"Bu dönemde Adana'da Demiryolları'nda ilk sendikayı Yol Atelyesi'nde Selahi Barın ve arkadaşları kurdu."

Selahi Barın ile 1 Mayıs 1997 günü Adana'da görüştüm. Selahi Barın 1327 (1911) yılında Kıbrıs'ta Lefkoşe'de doğmuş. Babası inşaatlarda duvarcı olarak çalışırmış. Kıbrıs'ta Türk ilkokuluna gitmiş. Daha sonra rüşdiyeyi bitirmiş. Kıbrıs'ta evlenmiş. İlk çocukları Kıbrıs'ta doğmuş.

1933 yılında da bir İtalyan gemisiyle Mersin'e gelmişler. Babası Türk tebasına geçmişmiş. Selahi Barın da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmuş. Adana'da bir Ermeni ustanın yanında sanat öğrenmiş. Bu ara Devlet Demir Yolları imtihan açmış. Girmiş ve kazanmış. Ustabaşı olarak işbaşı yapmış.

Ücreti iyiymiş. Rahat yaşarlarmış. Kıbrıs'tayken sendikayı bilirmiş ama üye değilmiş. Daha sonra memurluğa geçmiş, grup amirliğine kadar yükselmiş ve 1976 yılında emekli olmuş. Görüştüğümüzde 85 yaşındaydı ve sendikanın kuruluşuna ilişkin hiçbirşey hatırlamıyordu.

Abdulkadir Özdenvar ise Selahi Barın'ın sendikasının kurucuları arasında hepsi usta olan Ömer, Sezai, Sırrı ve Mustafa'nın bulunduğunu hatırlıyor.

Bundan sonra Ömer Şahbazoğlu'nun başkanlığını yaptığı sendika kuruldu. Bu iki sendika daha sonraki yıllarda birleşerek, Seyhan Demiryol İşçileri Sendikası'nı oluşturdu.

A.Özdenvar ilk yıllarda mümessil işçiydi.

"Müdür haksızlık yapınca tornanın üstüne çıkar, konuşmaya başlardım. Arkadaşlar beni ittifakla mümessil seçtiler. 1948 yılında toplulukla iş ihtilafı çıkardık. Başkan

Ömer Şahbazoğlu idi. Topluca iş bırakıldı. İşveren durumu Savcılığa bildirdi. Gereken sorgular yapıldı. Haklı olduğumuz belirlendi. Serbest bırakıldık.

"İstediğimiz hedefe ulaştık. Ücret zammı alındı. Eylem başlayınca durum genel müdürlüğe bildirilmişti. Sendika başkanını, sekreterini ve beni Ankara'ya çağırdılar. Gittik. Genel müdür derecelerimizi sordu. Sınıf 2 işçiydim. Başkan Ömer Şahbazoğlu ustaydı. Sekreter Mustafa Akpınar ise uzman ustaydı.

"Genel Müdür, 'birer terfi veriyorum, hareketinizden vazgeçin,' dedi. Biz de, 'biz buraya işçi arkadaşlarımızın hak ve hukukunu almaya geldik, teklif ettiğiniz terfii işyerimizdeki liyakatımızla biz kendimiz alacağımızdan eminiz,' dedik. Döndük. 48 saat sonra Ömer Şahbazoğlu'nun Konya'ya, Mustafa Akpınar'ın Sivas'a, benim de Afyon'a nakillerimiz geldi.

"Ben işçi mümessili olduğum için tayinimi Bölge Çalışma Müdürlüğü durdurdu. Ömer Şahbazoğlu nakle gitmeyerek iş akdini feshetti. Mustafa Akpınar DP'liydi. Siyasi kanaldan naklini durdurdu. Direniş yalnızca Adana'daki bölge müdürlüğünde 7-8 gün sürdü. İşçilerin hepsi işyerine geliyorlar ve işi bırakıyorlardı. Toros ekspresi ve diğer seferler iptal edildi.

"Memurlar bize karşı olumsuz bir tavra girmediler. Destek verdiler. İşverenin, 'tamirat ve bakım olmadan sefere çıkılır' demesine rağmen, memur olarak çalışan ateşçi ve makinistler sefere çıkmadı. Zam alındı. Zam yalnızca 6. Bölge Müdürlüğü içindeki işçilere verildi."

A.Özdenvar 1949 yılı 10. ayında askere gitti. Acemiliğini Afyon'da yaptı. Sonra Erzurum'a demiryolu askeri olarak gitti. Demiryolu askerine maaş verilmiyordu. Sonra demiryolu askerliği uygulaması kalktı. Toplam 4 yıl askerlik yaptı. 1953 yılında terhis edildi.

A.Özdenvar askerlik sonrasında ticarete atıldı. Bakkal dükkanı açtı. Ancak mecburi hizmeti vardı. Şikayet üzerine hemen 2. sınıf işçi olarak işbaşı yaptı. Yeniden mümessil seçildi. Daha sonra başmümessilliğe getirildi. 1954-55 yıllarında sendikanın yönetim kurulu üyeliğini yaptı. 1956 yılında da Ömer Şahbazoğlu'ndan sendika başkanlığını devraldı. A.Özdenvar bu görevini 1973 yılı Şubat ayına kadar sürdürdü.

1956-1960 yıllarında çeşitli kereler toplulukla iş ihtilafı çıkarıldı. Ancak direnişe gerek kalmadan anlaşma sağlandı.

"1960'lı yıllarda devlet radyosu ikramiyelerin ödeneceğini ilan etti. Ödeme tarihi geldi. İlgili müdürlükte para yoktu. Ödenmeyeceği bildirildi. İşletme müdürüne meşru direnme hakkını kullanacağımızı bildirdim. 'Ne yaparsın?' dedi. 'Yaptığımı yapınca görürsünüz,' dedim.

"Genel sekreter karşı çıktı. 'Yasaları çiğneme,' dedi. Karşı çıktım. Temsilciliklere telefon ettim. Temsilcileri sendikaya davet ettim. Derhal işi durdurmalarını söyledim. İş durdu. Devlet Demir Yolları İşletme Müdürü savcılığa başvurdu.

Savcı işyerlerine geldi. Cer deposundayken beni çağırdılar. İşletme müdürü, 'bu adam solcudur; bunlar devletin işini sabote ederler,' dedi. Ben de, 'Devletin itibarını ve haysiyetini korumak devlet görevlilerine düşer; bunun için direniş yaptık,' dedim. İşçiler de destek verdiler. 'Devletin işini sabote eden sendikacı değil, sensin' dediler işletme müdürüne. Tutanak tutuldu.

"Bu arada Toros Ekspresinin seferi aksadı. Durum Genel Müdüre intikal ettirildi. Genel Müdür telefonla beni aradı. Direnişin süreceğini söyledim. Yarım saat sonra İşletme müdürü benimle görüşmek istedi. 'Paralar hazır,' dedi. Veznedarlar derhal işyerlerine giderek para dağıttı ve direniş böylece sona erdi.

"Ben solcuyum. İşçinin yüzde 80'inin sağcı olmasına rağmen beni seçerlerdi. Ben de hiç ayrımcılık yapmazdım."

A.Özdenvar bu yıllarda DYF-İŞ Yönetim Kurulu üyeliği de yaptı.

"1965 veya 1969 seçimleri öncesinde CHP Genel Merkezi Adana'ya bir işçi milletvekili kontenjanı verdi. Osman Soğukpınar aradı ve söyledi. Sendikalar toplandık. Oylama yaptık. 22 sendika oy kullandı. 17 oy aldım. 5 oy da Halil Sen aldı. Tutanaklar tutuldu.

"Bu arada Emir Postacı Harb-İş başkanıydı. Sekreterini bana gönderdi. 'Adana'da sen imparatorsun, milletvekilliğine ihtiyacın yok; Emir Postacı'nın seçimi tehlikeye girdi" dedi ve kontenjanı Emir Postacı'ya bırakmamı istedi.

"Tek başıma böyle bir karar veremezdim. Arkadaşları topladım. Vazgeçtiğimi açıkladım. Kurul münasip görürse Emir Postacı'nın adaylığını önerdim. Kabul edildi. Halil Şen, hakkın kendisinde olduğunu söyledi. Durumu CHP Genel Merkezi'ne bildirdik. Bahir Ersoy aradı. 'Bu kontenjanı senin için gönderdik; ismen de gönderebilirdik, demokrasiye güvendiğimiz için böyle yaptık,' dedi ve Emir Postacı'yı iyi tanıyıp tanımadığımı sordu. 'Yakın tanımadığımı' söyledim. Kontenjan 5. sıradan 7. sıraya indirildi. Ancak Emir Postacı yine milletvekili seçildi."

1973 yılında Seyhan Demiryol İşçileri Sendikası'nın başkanı A.Özdenvar, Genel Sekreteri Karkamış'lı Gazi Ateş, mali sekreteri de Şükrü Ekmekçi idi.

"Ankara'da toplantıdaydım. Döndüğümde üyeler, Şükrü Ekmekçi'nin yönetimden ayrılmasını istediler. Toplantı yaptık. Durumu görüştük. 'Birlikte geldik, birlikte gideriz,' dedim. Yemin ettik. Ankara'ya geri döndüm. Bir süre sonra Gazi Ateş Karkamış'a gitti. Başkanlığa aday olduğunu açıkladı. Haberim oldu. Geri geldim. İnceledim. Gerçeği benden gizledi. Bu arada Çırak Okulu'ndan arkadaşlarım ısrarla Şükrü Ekmekçi'ye destek vermekten vazgeçmemi, yoksa Gazi Ateş'i başkanlığa seçeceklerini söylediler. Sözümden dönmedim. Genel kurul olağanüstü olarak toplandı. 1973 yılı Şubat ayında yapılan seçimleri kaybettim.

"Olağanüstü genel kuruldan hemen sonra işçilerin ısrarları üzerine Devlet Demiryolları İşçileri Sendikası adıyla bağımsız bir sendika kurdum. Çok kısa bir zaman içinde mevcut sendika üyelerinin yüzde 75'ini istifa ettirerek üye kaydettim.

"Bu arada durum DYF-İŞ'e bildirildi. Federasyon yöneticileri Adana'ya geldiler. Bu sendikadan vazgeçmemi istediler. Onlara, DİSK'e üye olacağım söylenmiş. Bunun doğru olmadığını, DİSK'e gitmeyeceğimi söyledim. Sendikayı kurmamın nedeni eski genel sekreterim Gazi Ateş'e duyduğum tepkiydi. Seçimi kaybettiğim dönemde toplu iş sözleşmesi imzalanmıştı.

"Toplu iş sözleşmesindeki bir maddeye göre, yalnızca DYF-İŞ Federasyonu'na bağlı sendikalara üye olan işçiler bu toplu iş sözleşmesinden yararlanabilecekti. Gazi Ateş, 'isterse yeni sendika kursun, buradan bir mıh bile sökemez,' demiş.

"Ona inat sendika kurdum, üyesinin yüzde 75'ini aldım. Bu işçilere toplu sözleşme farkı verilmedi. Bendeki üyelere zam verilmeyince, aile içinde huzursuzluk doğdu. Mahkemeye başvurdum. 275 sayılı yasanın 6. maddesinde, toplu sözleşme çağrı tarihinde işyerinde sendikaya üye olan işçilerin toplu iş sözleşmesinden yararlanabileceği belirtiliyordu.

"Bu maddeden dava açtım. Üyeleri topladım. 'Aile huzurunuz bozulmasın, istifa edin,' dedim. Bir kısmı istifa etti. Bu arada genel müdürlük beni çağırdım. Görüşmeye gitmeden önce avukatım beni uyardı. Gecikme faizi konusunda ısrarlı olmamı söyledi. Genel müdür, avansın bizim üyelerimize de dağıtılacağını söyledi. Teklifi reddettim.

"Davayı kazandık. Toplu sözleşme zam farklarını gecikme faiziyle birlikte aldık. Bunun üzerine araya girdiler. 'Emeline ulaştın, sendikanın tabelasını indir,' dediler. Bütün korkuları DİSK'e gitmemdi. Genel kurul toplandı. Birliğin ve bütünlüğün sağlanması bakımından sendikayı feshettik. Bütün üyeler ilk yuvalarına döndüler."

A.Özdenvar daha sonra emekli oldu. Çeşitli işler için teklifler geldi. Hiçbirini kabul etmedi. 1983 yılında bağımsız bir İşçi Emeklileri Derneği kurdu. 1987 yılında bu örgütü feshederek, Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti'nin Adana Şubesi kurucu başkanı oldu. 1991 yılında bu görevi de bıraktı. Kendisiyle görüştüğümüz günlerde Tüm Emekliler Derneği'nin Adana Şubesi'ni kurma çalışmalarını tamamlamak üzereydi.

A.Özdenvar uzun yıllar CHP üyesi, mahalle delegesi oldu. CHP'de çeşitli görevlerden sonra il sekreterliğine kadar yükseldi. Adana'da Sodep'in kurucusu oldu. Daha sonraki yıllarda da Demokratik Sol Parti'nin ilçe başkanı ve il sekreteri görevlerini yürüttü.

ADNAN GÜN [2]

Adnan Gün 1927 yılında Amasya'da doğdu. Babası tüccardı. İflas etti. Bir süre esnaflık yaptıktan sonra memuriyete geçti. Adnan Gün ilkokulu ve ortaokulu Amasya'da okudu. İstanbul'da Tophane Sanat Okulu'na başladı.

Daha sonra, ailesi Samsun'a taşınınca, Samsun'da sanat okuluna devam etti. 1948-49 döneminde tesfiyeci olarak mezun oldu ve mezuniyetinden 15 gün sonra 5 TL yevmiyeyle bakım işçisi statüsünde demirci olarak Karayolları'nda işbaşı yaptı.

Tahsile devam etmek istiyordu. İstanbul Yıldız'daki Mühendislik Okulu'na gitti. Evraklar okula ulaşmamıştı. Giremedi. Geri döndü. İzni iki gün geçtiği için çıkışı verilmişti. Bölge Müdürü Tevfik İleri ile görüştü. İşe ancak öyle başlayabildi. Bu olay kafasında soru işaretleri yarattı. Haksızlıklar dikkatini çekti. Sorun olumlu çözümlenmişti, ama çözümlenmeyebilirdi de. "Birşeyler yapılması gerekliydi. Bu şuur bu hadiseyle ortaya çıktı."

Samsun'da Karayolları'nda atelyede 12-13 kişi çalışıyordu. Yol boylarında çalışanlar dahil toplam 500 dolayında işçi vardı. İşçilerin çoğu kazma-kürek işçisiydi. Çevre köylerdendiler. Bir bölümünün toprağı vardı. Mevsimlik ve geçici olarak çalıştırılan bu işçiler Mart-Nisan aylarında işbaşı yapıyorlar ve yılda 5-6 ay istihdam ediliyorlardı. İşçilik, bu insanların çoğu için ikinci bir gelir kaynağıydı.

Adnan Gün yedi ay merkez atelyesi demirhane usta yardımcısı olarak çalıştı. 1950 senesinde de kaportacılığa geçti. Bir süre sonra, kaporta postabaşı oldu.

A.Gün, 1951 yılında askere gitti. 1953 yılında terhis oldu ve, biraz zorlukla karşılaşsa da, Karayolları'nda yeniden işbaşı yaptı. Atelyede bu tarihte 90-95 işçi çalışıyordu. "Bir noksanıyla bütün işçinin oyuyla" başmümessil seçildi.

---

[2] Adnan Gün, Samsun Yol-İş Sendikası'nın eski genel başkanıydı. Kendisiyle 13.7.1987 günü TÜRK-İŞ Samsun Eğitim Merkezi'nde görüştüm. Adnan Gün'ün kısa bir özgeçmişi, Yol-İş Federasyonu tarafından çıkarılan Yol-İş Dergisi'nin Şubat 1966'daki birinci sayısında yayınlanmıştır. Adnan Gün'ün anlattıkları, bu özgeçmişindeki bilgiler gözönünde bulundurularak, aktarılmaktadır.

Samsun Karayolları'nda örgütlü bulunan Samsun Yol-İş Sendikası yeni kurulmuştu. Sendikanın kurulmasında başı çeken kişi Hasan Nejat Öğüt ilk genel başkandı. H.N.Öğüt sanat okulu mezunuydu. Kuruculardan ve yine sanat okulu mezunu olan Alaaddin Öztopuz, daha sonraki yıllarda YSE Bölge Müdürü ve Genel Müdürü oldu; AP'den siyasete atıldı. Sendikanın kurulması aşamasında Tekel Sendikasının ve Demiryolları Sendikasının tüzüklerinden yararlanılmıştı.

Bu yıllarda "sendikacıya bakış müsbet değildi. Sendika denilince menfi bir hareket anlaşılırdı. Bu dönemde Samsun'da önemli sayıda muhacir vardı. Muhacirler sendikacılık hareketinin gelişiminde önemli bir rol oynadılar. Örneğin, kuruculardan Ali İstek, Arnavut göçmeniydi. Çocukluğumda Samsun'da muhacir Tekel işçilerinin kıpırdanmalarını duyardık. 100-150 Tekel işçisi uzun yıllar devletin gözetimi altında kaldı."

Kuruluşta harhangi bir siyasi partinin desteği olmadı. Bölge Çalışma müfettişi ve avukat olan Semih Yertut sendikalaşmayı destekledi.

"Bölge müdürü genelde müspet değildi. Kurucuları sürme teşebbüsü oldu, etkisiz kaldı. Açık vermedik. İşimize dikkat ediyor, aksatmıyorduk. Bu tarihte Samsun'da Tekel işçileri etkiliydi. Sendikaları 1950 öncesinde kurulmuştu. Ayrıca Demiryolları'nda da sendika vardı. Tekel'de üç dört sendika bulunuyordu.

"İşveren, işçiyi bölmek için farklı sendikalar kurdurtmuştu. O yıllarda Samsun'da özel sektörde büyük fabrikalar yoktu; büyük tüccarlar vardı. Tekel'de 1500-2000 dolayında işçi çalışıyordu. İşçilerin bir bölümü daimiydi. Mevsimlik işçilerin çoğunluğunu kadınlar oluşturuyordu. Erkeklerin oranı yüzde 5-10 dolaylarındaydı ve onlar da çoğunlukla ustaydı. Tekel sendikasında Hasan Akağa ve Nizamettin Onursal ön plandaydı."

Adnan Gün 1953 yılında Samsun Yol-İş Sendikası muhasip üyeliğe seçildi. 1954 yılı sonunda yönetim kurulu üyeliğini bıraktı, başmümessillik görevini sürdürdü. 1956 yılında Hasan Nejat Öğüt yedeksubay olarak görevden ayrıldı. Adnan Gün genel kurulda genel başkanlığa getirildi.

Bu tarihte Samsun Yol-İş Sendikası'nın 400-500 üyesi vardı. Aylık aidat 25 kuruştu. Aidat, makbuz karşılığında elden toplanıyordu. İhtiyaçlara yetmiyordu. Aidat toplanmasında karşılaşılan zorluk nedeniyle, "yüzde 10 karşılığında mutemetlere aidat toplatma" uygulaması vardı. Ancak mutemetlerin bir bölümü parayı geç yatırıyor veya eksik gösteriyordu. Böyle durumlarda idareye baskı yapılıp, mutemet değiştiriliyordu.

"1950'li yıllarda Karayolları öğle yemeği veriyor, ama parasını alıyordu. Yemeğin maliyeti hesaplanıyor, bordrodan kesiliyordu. Yemeğin kalitesini kontrol etme imkanı yoktu. Bir ara yemekler iyice bozuldu. Yemeğin maliyetinin 60-70 kuruş olduğunu tahmin ediyorduk. Karşımıza 90-100 kuruş maliyet hesabı çıkarılıyordu.

"Mademki paramızla yiyoruz, hesabında kitabında söz hakkımız olsun, hesabını bilelim, dedik. 1955 yılında bir yemek boykotu yaptık. Atelyede 65-70 kişi çalışıyordu. Tek bir kişi yemek yemedi. O zaman baştemsilciydim. İdare, polise haber vermedi. Sendika da yemek boykotunu destekledi.

"Bölge Müdürü, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nu ve Çalışma Müdürünü aradı, 'işçim grev yaptı, savcılığa vereceğim,' dedi. 'Yemeği paralı mı veriyorsun, parasız mı?' diye sordular. 'Paralı,' deyince, 'yapılacak birşey yok,' dediler. Bölge müdürü ertesi gün beni çağırdı.'Sen ne yapmak istiyorsun?' dedi. Rahatsızlığımızı söyledim. Yemek iyi değil, maliyetler yüksek. Denetim ve yönetimde işçilerin olmasını istedim.

"Yemek konusundaki bütün yetki bana verildi. Tek şart, geçmişe dönük araştırma yapılmayacaktı. Ben, 'bir ay yaparım, yemek iyi olacak, maliyet de düşecek; bunları ispatladıktan sonra işi bırakırım,' diye düşünüyordum. 6-7 ay bu işi yaptım. Maliyeti 65-70 kuruşa düşürdüm. Daha sonra işi arkadaşlarıma bıraktım.

"Önceden işçiye Sümerbank iskarpini, mevsimlik işçiye de kara lastik verirlerdi. Buna karşı çıktık. Kara lastiği kaldırttık, herkese Sümerbank iskarpini verilmesini sağladık.

Bu ayrımı ortadan kaldıran Samsun Yol-İş'tir. İş elbiseleri çok kötü dikilirdi. Öneri getirirdik. 'Malzemeyi alın, terzi bulun, ölçü alınıp dosdoğru dikilsin,' dedik. Görevlilerle İstanbul'a gittik. Kumaş beğendik. Dışarıda giyilecek kalitede iş elbisesi yaptırdık.

"Samsun'da 1949 yılında çok büyük bir kış olmuştu. Kar mücadele zammı ve koruyucu gıda yardımı, toplu iş sözleşmesi öncesinde, şeflere ve bölge müdürlerine yapılan baskı sonucunda alındı. İşçinin nasıl bir özveriyle çalıştığını gördüler, bize bakışları değişti.

"1955 yılında iş değerlendirmesi yapıldı. Sendikadan böyle bir talep yoktu. Derece-kademe düzenlemesi 1955'te yapıldı. Derece-kademe ilerlemesi sayesinde ücretlerde büyük bir artış sağlandı. Randıman da arttı. Toplu iş sözleşmesindeki ücret cetvelleri 1955'te girdi. Buna, 'Amerikan sistemi' denirdi.

"Memurlar ilk zamanlarda, 'ne gerek var sendikaya' filan diyorlardı. Ancak kişi olarak olumlu yaklaştılar. 1950'li yıllarda memurlar işçiyi küçük görürlerdi. Lojmanda, kamplarda, tesislerden yararlanmada memurlara ayrıcalık vardı. Biz bir yere gitsek 'ameleler geliyor,' derler, rahatsız olurlardı.

"1963 sonrasında sağlıklı bir gelişme oldu. Karayolları kampına yöneticilerle birlikte giderdik. Birlikte yemek yer, birlikte otururduk. Zaman içinde memurları da sendikaya alıştırdık. İşçi - memur - teknik eleman ayrımı çok azaldı. Memurların işçileri küçümsediği günler geride kaldı."

1950'li yıllarda idarenin veya valinin işçi ve sendika üzerinde bir baskısı olmadı. "Vali olumluydu bile." Zaman içinde işçinin amirden korkusu kalktı. Yasalarla verilen haklar işçiyi sendikadan soğutmadı. İşçi, bir süreç içinde, sendikaya ve kendine güveni öğrendi.

1960 öncesinde Karadeniz Sendikalar Birliği vardı. Genel Başkanı, Tekel'den Hasan Akağa idi. Rize, Artvin, Trabzon, Giresun, Sinop'taki sendikalarla ilişkileri vardı. "Bir etkinliği olmadı. İsmi büyüktü. Hizmet olarak fazla birşey yapılmadı. Hasan Akağa'yı milletvekili yapmak istedik.

Hayrettin Erkmen'le görüştük. DP'den milletvekili olacaktı. Bazı işçiler Hasan Akağa aleyhinde DP'ye başvurdular. DP de listeye almadı. 1957'de Karadeniz Sendikalar Birliği mühürlendiğinde, işçinin veya sendikaların bir tepkisi olmadı. Oyları bile etkilemedi."

Adnan Gün 1960 öncesinde profesyonel oldu. İşyeri aylığı 600 liranın üstündeyken, sendikadan ayda net 900 lira alıyordu. Ancak fazla mesai ve ikramiye hesap edildiğinde, kaybı oluyordu.

Sendikaya ilk araba 1960 sonrasında alındı. Bir Taunus'du. Daha sonra Taunus satıldı ve Yol-İş Federasyonu'ndan 45 bin liraya 1965 model bir Impala alındı.

Samsun Yol-İş Sendikası resmen toplulukla iş ihtilafı çıkarmadı. Ancak gayriresmi görüşmeler yapıldı. "1959 yılında Ankara'da toplanıldı. Tevfik İleri Bayındırlık Bakanı idi. Zam istedik. 'İşçi aç,' dedik. Tevfik İleri Samsun'dandı. Sözcü bendim. 'Zam yapılması mümkün değil,' dedi. Genel Müdür, Fevzi Akaç'tı. Gizliden kendisiyle görüştük. Destek verdi. Bakan, 'olmaz,' deyince, 'genel müdürle görüştük,' dedim. Yakın arkadaştılar. Onu kıramadı. İyi zam alındı."

"Federasyon kurulmadan önce Karayolları'ndaki sendika başkanları biraraya gelir, sorunları tartışırdık. Bölge müdürlerine baskı yapardık. Bazı bölge müdürleri, genel müdürlüğe işçi lehine değişiklik önerisi götürürlerdi. İşçiyi iyi çalıştırma açısından aralarında bir rekabet vardı, onun için bize iyi görünmeye çalışırlardı."

27 Mayıs olduğunda Samsun Yol-İş Sendikasının üye sayısı 1000 dolayındaydı. CHP'liler Adnan Gün'e karşıydı. Yöneticiler, "kenara çekilelim," dediler. Bazı kişiler Samsun dışından adam getirdiler. Adnan Gün seçimleri kaybetti. İşçilerin 27 Mayıs'a karşı tavırları olumsuzdu.

Adnan Gün, 8 aylık bir ayrılıktan sonra, yeniden Samsun Yol-İş Genel Başkanlığına getirildi. 1962-1963 yıllarında da toplam 14 ay süreyle TÜRK-İŞ 6. Bölge Temsilciliğini görevini yürüttü. Bölge temsilciliği döneminde, Tekel'deki iki sendikayı birleştirmeye çalıştı. Sendikaların birinin başkanı Nazmi Ceylandağ, diğerinin başkanı Hasan Akağa idi.

Bu dönemde kongreler her yıl yapılırdı, tüm işçiler katılırdı. Kongrelere katılım yoğun olurdu. İşçi, sinema salonlarına bile sığmazdı.

İşçi, seçtiği sendikacısına güvenirdi. "Sendikacılar komünist" iddialarının etkisi olmazdı.

"27 Mayıs ihtilali sonrasında sendika genel merkezi olarak bir daire tutuldu. Bir oda sendika için ayrıldı. Diğer yerler lokal yapıldı. İşçiler kağıt oynuyorlar, çay-kahve içiyorlardı. Hükümet, işçilerin toplanmasından rahatsızdı.

"Bir gün polis sendikayı bastı. Kumar oynandığını ileri sürdü. Herkesi dışarı çıkardı. Ben ve odacı çıkmadık. Kapıyı üzerimizden mühürlediler. Üst kattan ip sallayıp yiyecek aldık. Polisler savcıya danışmışlar. Gece yarısına doğru mührü kaldırdılar. Bir süre sonra kumar oynandığı iddiasıyla sendikayı ve lokali yeniden mühürlediler; ancak takibat yapılmadı.

"Samsun Yol-İş'in yönetim kurulu düzenli olarak toplanır, kararlar alırdı. Alınan kararlar da uygulanırdı. Temsilci atamada önce işyerinde nabız yoklar, teşkilatı iyi tanıyan işçileri belirlerdim. Sevmediğim adam bile olsa, onu tayin ederdim. İşçiden, 'ben seçeyim, sen onu ata' türü bir istek gelmedi. Gelseydi, kabul etmezdim.

"Sendika temsilcisi yönetim tarafından belirlenmeli, görevini dürüst ve adil bir biçimde yapmalı. Ancak atanacak adam işçinin güveneceği biri de olmalı. İşçi aleyhine olan veya işçi davasına inanmayan, işyerine temsilci olarak atanmamalı."

Samsun Yol-İş Sendikası 1960'lı yıllarda kendisine bir bina alınca hem lokal, hem de işçi yatakhanesi açıldı.

Yol-İş Federasyonu 9 Eylül 1963 tarihinde kuruldu. Bu süreçte Adnan Gün de önemli bir rol oynadı.

Federasyon'un oluşma sürecinde Halit Mısırlıoğlu milli tip örgütlenmeyi, Adnan Gün ise federatif tip örgütlenmeyi savunuyordu. "Milli tipte yöneticiler kötü olursa işleri düzeltmek mümkün değil; bu nedenle önce bir geçiş dönemi yaşansın, önce federasyonu görelim, dedik."

"1963 yılında Yol-İş Federasyonu kurulduğunda yönetim için fazla talipli yoktu. Federasyonun kurulmasında ağırlıkla toplu sözleşme düzenine geçiş etkili oldu. İşlerin takibi için bir üst kuruluşa gerek vardı. İnşaat işkolunun tümünü kapsamayı istiyorduk. Ancak bazı kişiler genişlemeden korkuyordu. Toplu sözleşme düzenine geçilmesiyle birlikte Samsun Yol-İş'in üyesinde bir artış oldu.

"Karayolları'nda ilk toplu iş sözleşmesi görüşmeleri 1964 yılında başladı. Anlaşma sağlanamadı. Grev kararı alındı. Karayolları Bölge Müdürlüğü Samsun'un oldukça dışındadır. Bölge'de 1000'in üstünde işçinin katılımıyla bir toplantı yapıldı. İşçiler, 'grev yaparsak, yakar yıkarız' havasındaydı.

"Herkes heyecanlıydı. Birçok kişi ağlıyordu. İşçiye grev konusunda topluca yemin ettirdim. Toplantı sonrasında işçi yürüyüş yapmak istedi. 7 - 8'li sıralar oluşturduk. Yürüyüşe başladık. "Dağ Başını Duman Almış" marşını filan söyleyerek yürüdük. Bu arada yolda arabalarıyla geçen valiyi ve paşayı da selamladık.

"Şehre kadar yürüdük. Herhangi bir olay olmadı. Sendikada grev hazırlığı yapılıyordu. Pankartlar hazırlanıyordu. Sabaha karşı saat 3,5'ta Halil Tunç aradı. 'Trafiği kes, yolları kapa,' dedi. Telefonun dinlendiğini biliyordum. Halit Mısırlıoğlu ise sabaha karşı 4,5'ta aradı ve toplu iş sözleşmesinin imzalandığını söyledi. Bütün işçi grev heyecanı içindeydi."

Samsun Karayolları işyerinde sendikanın kurulması öncesinde konut kooperatifi, tüketim kooperatifi veya yardımlaşma sandığı yoktu. İlk olarak konut kooperatifçiliği gelişti. İşçi Sigortaları Kurumu'nun konut kredisi çıkınca kooperatifler hemen yaygınlaştı. Karayolları'nda 9-10 konut kooperatifi kuruldu.

Tüketim kooperatifçiliği 1960 sonrasında ortaya çıktı. İşçiler tüketim kooperatifçiliğinde yöneticilere pek güvenmezdi.

1965 yılında bir yardımlaşma sandığı kurulması için girişimde bulunuldu; ancak işçiler benimsemediği için başarılı olunamadı. Düzenli para toplanamadı. Herkes kısa vadeli düşünüyordu.

"1969 genel seçimlerinden milletvekili adayı olmam için çok baskı yapıldı. Üye değildim. Samsun'da 4. sırayı teklif ettiler. Birinci sırayı istedim. Vermediler. Adaylığı kabul etmedim. Partiye üye olmamama rağmen 1973 seçimlerinde CHP'den yine teklif geldi. Partiye üye oldum. Adaylığı kabul ettim.

"Delegeleri tanımıyordum. Hizipler içinde yer almıyordum. Grupların tavrı nedeniyle 7. sıraya düştüm. Tek başıma mücadele ettim. Seçilemedim. Bu dönemde CHP il işçi komitesinin sendikalarla bağı yoktu. Buna karşılık, AP'nin, işçiler dahil, her kesimle sağlam ilişkileri bulunuyordu. CHP dışındaki sol partilerin ise işçi içinde bir etkinliği yoktu."

Adnan Gün, 1969 yılında AID kanalıyla 18 sendikacı ile birlikte A.B.D.'ye gitti ve üç ay kaldı. Birlikte gittikleri kişiler arasında Kaya Özdemir, Ethem Ezgü, Hasan Türkay, Ömer Ergün, Abdullah Baştürk de vardı. Adnan Gün, 1960 sonrasında İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun AID ile ortaklaşa yaptığı seminerlerin göstermelik olduğu ve hiçbir yarar sağlamadığı görüşünde.

Günümüzde Türkiye Yol-İş Sendikası 1 No.lu şubesinin bulunduğu Samsun Yol-İş'in tarihi binası Adnan Gün zamanında satın alındı.

"Samsun Yol-İş'in 330 bin lira parası vardı. 3 bina buldum. Eski Rum binalarıydı. 715 bin liraya pazarlık bitti. Bütün teşkilata para talebi çıkardık. 25 bin lira Halk Bankasından, 50 bin lira da bir futbolcudan borç aldık. Geri kalanı da Amasya, Çorum, Tokat ve Samsun işçilerinden borç olarak toplandı. 1500'ün üstünde üye vardı. Yaklaşık 1400'ü her ay aidatlarının dışında 50 lira katkıda bulundular. 120-130 kişi buna karşı çıktı. Teşkilatı bu nedenle karıştıran 10-15 kişi üyelikten ihrac edildi. Plan uyarınca borçlar ödendi."

Samsun Yol-İş'in 1969 kongresinde siyasi saflaşma çıktı. Kavga oldu. Dışarıdan gelen kişiler delege üzerinde baskı uyguladı. Adnan Gün

kazandı, ama arkadaşları kaybetti. "Bilek gücüyle kazanıldı." 1973 genel kurulunda ise Adnan Gün seçimleri kaybetti.

Adnan Gün 1987 yılında TÜRK-İŞ Samsun Bölge Temsilcisi Yardımcısıydı. Bugün ise Samsun'da sendikalarla ve işçilerle bağlantılı bir biçimde yaşamını sürdürüyor.

AHMET KURT [3]

Ahmet Kurt 1926 yılında İzmir'de doğdu. Babası Erzurumluydu. Bakü'de ve Rusya'da ticaretle uğraşıyordu. Erzurum'da 60-70 dönem arazisi vardı. Anlaşıldığı kadarıyla, Birinci Dünya Savaşı çıktığında Rusya'dan doğrudan doğruya İstanbul'a gitmiş, asker olmuş. Oradan Bulgar cephesine gönderilmiş. Daha sonra da İzmir'e gelmiş. İzmir 1919 yılında işgal edildiğinde oradaymış. Uzun yıllar memleketle bağı kopmuş. İzmir'de yol yapımında müteahhitlik yapmış. Fırını olmuş. İşhanı satın almış. Daha sonra da İzmir'deki tüm malını mülkünü satıp memlekete geri dönmüş. Erzurum'da dört yıl kalmış; elindeki parayı bitirmiş. Tutanamayınca da İzmir'e geri dönmüş.

Ahmet Kurt İzmir'de ilkokulu okuduktan sonra, ailenin maddi koşullarının yetersizliği nedeniyle çalışma hayatına atılmış. İlk işine 1940 yılı sonbalarında, 14 yaşındayken girmiş. Karabük'te bir ortaokulun inşaatında 2 ay çalışmış. Daha sonra, hemşehrileri aracılığıyla madende işe girmiş. İşte postalar halinde çalışılırmış. Ahmet Kurt'u da postaya almışlar. Zonguldak'ta Çaydamar Ocağı'nda 7 ay işçilik yapmış. Kömür çıkarılan ayakta çalışırmış; ustaya yardım edermiş.

"Pavyonlarda yatardık. Pavyonları devlet yaptırtmıştı. Çok güzeldi, ancak çok kalabalıktı. Yemekhanelerde yemek yerdik. Savaş yıllarındaydı. Karneyle ekmek verilirdi. Ağır iş yapan işçilere A tipi, yani 600 gram ekmek verilirdi günde. Hafif iş yapan işçilere ise her gün 500 gramlık B tipi ekmek verilirdi. Ayrıca bir kepçe de böğrülce çorbası çıkardı. Ekmek için para verilmezdi. Yevmiye ayrıca alınırdı. 90 kuruş yevmiyeyle işe başladım. Yabancılar, yani Zonguldaklı olmayan işçiler, 90-110 kuruş arası yevmiye alırlardı. Taş ustalarının yevmiyesi ise 2,5 lira ile 3,5 lira arasında değişirdi. Zonguldaklılara kıvırcık denirdi. Kıvırcıklar çalışmaya mecburdu, ama iki katımız para alırlardı. Türkiye'nin o günkü şartlarında çok iyi para verirlerdi Zonguldaklılara. Ancak tehlike olunca yabancıları ocaktan dışarı alır, kıvırcıkları öne sürerlerdi. Para da onlaraydı, ölüm de. Bir keresinde meydana gelen göçükte iki işçi öldü. Onları

[3] Liman-İş Sendikası'nın eski genel başkanlarından Ahmet Kurt ile 27 Şubat 1998 günü İzmir'de TÜRK-İŞ Bölge Temsilciliği'nde görüştüm.

gördüm. Moralim bozuldu. Yarabbim, rızkımı başka yerde ver, dedim. Ayrılmamak için ikna etmeye çalıştılar ama ayrıldım.

"Daha sonra Çaydamar'a yakın bir yerde demiryolu tüneli açılıyordu. 3,5 ay orada çalıştım. Yevmiyem 110 kuruştu. İşyerinde değişik ücretler uygulanırdı. Bu arada 6,5 lira kadar bir para biriktirmiştim. Parayı çorabımın içinde saklıyordum. Ancak İstanbul'a gitmek için vapur parasını bir türlü biriktiremiyordum. Hedefim, İstanbul'dan da İzmir'e gitmekti. Birgün Kadeş Vapuru geldi. Vapur açıkta demirledi. Yolcuları taşıyan motorcuya 50 kuruş verdim. Beni gizlice ambara yoktu. Kaçak yolcuydum. Bilet kontrolu sırasında yakalandım. Param yok, dedim. Adres tespit edip bıraktılar. O yıllarda denizlerde pasif koruma vardı. İstanbul'da 70 gün kaldım. Vapur bekledim. Bazı günler çalışıyordum, bazı günler idare ediyordum. Daha sonra İzmir'e gitmek için Tırhan Vapuruna gizlice girdim. Vapura girerken gördüler, arkamdan koştular ama yetişemediler. Sonra yine yakalandım. Nüfus cüzdanımı aldılar. Vapur gündüzleri seyahat ediyor, geceleri de duruyordu. İzmir'e varınca kaptan yanına çağırdı; nasihat etti, sonra serbest bıraktı.

"İzmir'de fırınlarda çalışmaya başladım. Çıraklık yapıyordum. Yevmiyem 100 kuruştu. Ayrıca günde bir de ekmek veriliyordu.

"Bu arada Tekel'in Çamaltı Tuzlası'na işçi aranıyordu. Çamaltı Tuzlası'nın 800 - 1000 kişilik bir daimi kadrosu vardı. Çalışma mevsiminde ise işçi sayısı 2000 ile 4000 arasında değişirdi. 1942 yılı sonlarında işbaşı yaptım. 1944 yılı başlarına kadar çalıştım. Tuzları karada ambarlara istiflerdik. İngiliz gemilerine de açıkta tuz yüklerdik. Gündüz çalıştığımda yevmiyem 240 kuruştu. Ancak geceleri yükleme yaptığımızda saat başına 2,5 lira alırdık.

"Çamaltı Tuzlasındaki işçilerin çoğu Sivas Divriği'den, Çankırı'dan ve Karadeniz yöresindendi. Gruplar halinde davranırlardı. Çok koğuş vardı. Çalışma mevsiminde koğuşlar

çok kalabalık olurdu. Diğer dönemlerde ise rahattı. Koğuşlarda tuvalet ve hamam vardı. Türkiye'nin o günkü şartlarında iyiydi. Devlet yaptırttığı için iyiydi. Günde bir öğün yemek verilirdi. Ayrıca ekmek de olurdu. Memurların sayısı azdı. Memurlar amirlik yapardı. İşçi arasında gruplaşmalar vardı. Mevsimlik çalışanlar, mevsim sona erdiğinde memleketlerine geri dönerlerdi. Çıkışlarda tazminat verilmezdi.

"Bu işyerinde hiç direniş olmamıştı. Ben çalışırken de olmadı. İşletmenin yönetiminde eski askerler vardı. Kafanı kaldıramazdın. Gözünün yaşına bakmadan atarlardı. Bir keresinde işyerinde kavga çıktı. Ben kavgaya girmedim, ama orada bulunan herkesin iş akdini feshettiler. O yıllarda 3008 sayılı İş Kanunun filan bilmezdik. Ayrıca, mümessil işçi seçildiğini de hatırlamıyorum.

"Çamaltı Tuzlasından çıkınca, Menemen'de Gediz Nehri üzerinde köprü ve civarda sulama kanalları inşaatına girdim. Bu ihaleyi bir Alman-Macar ortaklığı almıştı. Ancak Almanlar savaşta yenilmeye başlayınca, Alman işverenler kaçmışlardı. Bunun ardından da işi Türk müteahhitler devralmıştı. İşyerinde 3008 sayılı İş Kanunu uygulanmazdı. Yevmiyeler 3 - 3,5 lira civarındaydı. Ancak çalışma süreleri çok uzundu. Barakalarda yatardık. Yemek yoktu. 3-4 ay kadar bir süre çalıştım. Daha sonra ihtilaf nedeniyle işe mola verilince işten ayrıldım.

"Ardından Torbalı'da Tiryanda veya Kazım Dirik Çiftliği olarak bilinen çiftlikte çalışmaya başladım. Çiftlikte, mevsimine göre, 500-700 civarında erkek işçi çalışırdı. Kadınların sayısı daha da fazlaydı; kıyamet gibi kadın olurdu. Yevmiyem 2,5 liraydı. Ayrıca, bir öğün yemek ve ekmek verilirdi. Çiftlikte herşey ekilirdi. Çiftliğin mülkiyeti Kazım Dirik'inmiş. Yürütememiş. Devlet de alıp daha sonra köylüye dağıtmış. Arazi 2-3 bin dönümden fazlaydı. Adı da daha sonra Tiryanda Çiftliği olmuştu. 1945 yılında Mayıs-Temmuz döneminde burada çalıştım.

"Daha sonra askerlik yoklamam geldi. Askerlik yoklamasından sonra 6-7 ay fırınlarda yardımcılık yaptım. Geçici işlerdi. 5 Mayıs 1946 günü de asker oldum. 27 ay askerlik yaptım. Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nda görevliydim.

"1948 Ağustos'unda terhis olduktan sonra İzmir'e döndüm. Türkiye Denizcilik İşletmelerine işe başvurdum. 1948 yılı sonlarından itibaren alınan Marshall yardımı sayesinde limanlarda bir hareketlilik başlamıştı. Ancak yapılan iş hammallık diye kime işe girmek istemiyordu. 1 Ocak 1949 itibariyle işbaşı yaptırdılar. İşyerinde örgütlü bir sendika vardı. İşe başlamamın üzerinden bir ay geçmeden, işçi mümessili seçtiler. İşyerinde olumlu bir intiba bırakmıştım. Ataktım.

"İşyerinde örgütlü bulunan sendika, İzmir Deniz İşçileri Sendikası idi. Ben işçi mümessili seçildiğimde Sendika Başkanı Adil Boğakaptan idi. Bu sendika 1947 yılında kurulmuş. İlk başkan, Ahmet Serficeli imiş. Kurucular arasında ayrıca Reşat Kunter, Yakup Candiler, Asker Ahmet varmış. Sendikanın kuruluşundan kısa bir süre sonra da Adil Boğakaptan sendika başkanlığına seçilmiş.

"Adil Boğakaptan Adapazarlı Çerkezdi. CHP'liydi. Adil Boğakaptan bir süre sora İzmir Deniz İşçileri Sendikası başkanlığından alındı. Bunun üzerine Körfez Deniz İşçileri Sendikası'nı kurdu. İşyerinde uzun süre iki sendika faaliyet gösterdi. Araları kötüydü. Uzun süre mahkemeliktiler. Mahkemeyi İzmir Deniz İşçileri Sendikası kazandı. Daha sonra da tek bir sendikada birleşildi. Adil Boğakaptan ise 1959 yılı Mayıs ayında gemide düşerek beyin kanamasından öldü. İri yarıydı, 100-120 kilo civarındaydı.

"Bu yıllarda işçi çekingendi, sigortaya bile dirsek çeviriyordu. 1963 öncesinde işçi menfaat görmeden sendikaya girmiyordu.

"Ben 1950-1951 yıllarında yapılan genel kurulda, İzmir Deniz İşçileri Sendikası'nın yönetim kurulu üyeliğine seçildim.

O günlerde sendikanın genel başkanı Adil Boğakaptandı. Bu yıllarda birçok sendikal çekişme yaşandı. Ben bir müddet İzmir Deniz İşçileri Sendikası'nda kaldım. Daha sonra Körfez Deniz İşçileri Sendikası'nı destekledim. Bu arada İzmir Deniz İşçileri Sendikası zayıfladı. Ayrıca, sendikalara politika girdi.

"Adil Boğakaptan'ın ölümünden sonra onun sekreteri olan Yakup Candiler'i başkan yaptık. Ben de başkan vekiliydim. İş ihtilafları vardı. İtiraz süresini geçirmiş. Bunun üzerine Yakup'u sendikadan attılar. Ben de 1959 yılı sonunda Körfez Deniz İşçileri Sendikası Başkanı oldum.

"Bu yıllarda önemli bir direniş yaşadık. Bu, 1953-1955 döneminde yaşanan bir mücadelenin sonucuydu. Adil Boğakaptan 1953 yılında 3008 sayılı İş Kanunu uyarınca toplulukla iş ihtilafı çıkarmak için işçilerden imza topladı. Ama imza toplamasının sebebi gerçekte bu değilmiş. Bu imzaları topladıktan sonra Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürü'ne gitmiş, limandaki yükleme boşaltma işinin müteahhide verilmesini istemiş. Bu imzaları da, bu isteğin bütün işçilerce paylaşıldığının kanıtı olarak göstermiş. Böylece işin Osman Gürtan isimli bir müteahhite verilmesini sağlamış. Burhanettin Asutay, bu müteahhit adına bizimle pazarlık yapmaya geldi. Adil Boğakaptan da, müteahhidin adamı olarak işin başına geçti. Bu dönemde sendikası da geriledi. Yazıhanesinde oturup acentelik yapıyorlardı. Müteahhidin işi almasının ikinci yılında, yani 1955'te 8-10 günlük bir direniş yaparak, müteahhidi devreden çıkarttık. Direnişte sendika ayrımı olmadı. İşçinin hepsi çalışmayı durdurdu. Müteahhit işçiyi sömürüyordu. Açtık. Direniş başlayınca bizleri nezarete aldılar. Kürt Ferit Ağa vardı. Nezarette, sizi kim teşvik etti, diye sordular. Kürt Ferit Ağa da, 4 çocuk, anam, babam aç; bana grevi onlar yaptırttı, dedi. 10 kişi hakkında 10'ar lira para cezası verildi. Onu da tecil ettiler. Serbest bıraktılar. Direniş sırasında işyerinde 1000-1200 işçi vardı. Ege'nin tüm vilayetlerinin polisini İzmir'e toplamışlar. 1200 polis geldi.

Direniş sırasında İzmir'deki diğer sendikalardan bir destek görmedik.

"Bu yıllarda İzmir limanında beş sendika vardı: Mavnacılar Sendikası, Ambarlama İşçileri Sendikası (Bu sendikada Konyalılar örgütlüydü; kalabalıktılar, ayrı sendika kurdular), Kömür İşçileri Sendikası, eskiden beri devam eden İzmir Deniz İşçileri Sendikası ve Adil Boğakaptan'ın daha sonra kurduğu Körfez Deniz İşçileri Sendikası. Aynı işyerinde faaliyet gösteren bu sendikalar daha sonra kendilerini feshedip, Ege Ulaş-İş'e dönüştü. Beni de Ege Ulaş-İş'in genel başkanlığı görevine getirdiler. Ben 1960 yılına kadar sendika organlarında muhasip, sekreter ve başkan vekili olarak görev yapmıştım. 1949-1950 yıllarının en güçlü sendikası, İzmir Deniz İşçileri Sendikası idi.

"İşyerindeki işçilerin çoğu DP'liydi. 27 Mayıs sonrasında muhtalef yerlerde tek tük ihbarlar oldu. Ancak fazla bir baskıdan söz edilemez.

"Bu yıllarda İzmir'de bir bölge Federasyonu ve Birlik vardı. Ancak bunlara tepki duyuyorduk. Benim bunlarla bir ilgim olmadı.

"Ulaş-İş Federasyonu Denizcilik Şirketi limanlarında oluştu. 1960-1961 yıllarında toplulukla iş uyuşmazlığı çıkardım. İzmir limanında, iş verilmeyen günlerde işçiye günde 11,5 lira tazminat aldım. Daha önceden, uygulanan işyeri yönetmeliğine göre, işçi sabah limana gelirdi. İş verilirse verilirdi. Kendisine iş verilmezse, bir para da ödenmezdi. Akşam saat 5'te yine gelirdi. İş yoksa yine giderdi. Kendisine iş verilmeyen ücretsiz izinli sayılırdı. Para alamazdı. İş verilmeyen günlerde 11,5 lira alınca, kimse inanmadı. Para alınıncaya kadar inanmadılar. İzmir Limanında attığımız bu adım benim yıldızımı parlattı.

"1963 yılında 274 ve 275 sayılı Yasalar çıktı. İşkolları Yönetmeliği çıktı. İşkolları farklılaşınca, 1963 yılında Ulaş-İş Federasyonu'ndan ayrıldık. Ege Ulaş-İş Sendikası feshedildi. Likat-İş Sendikası, merkezi İstanbul'da olacak biçimde, 1963

yılı Ağustos ayında kuruldu. İlk genel başkanlığa Mehmet Ali Sarı getirildi. Ben de hem İzmir Şube Başkanı, hem de Genel Başkan Vekili oldum. 1963 yılında profesyonel sendikacılığa geçtim.

"Denizcilik Bankası İşyerleri İç Yönetmeliği 1945'lerde çıkmıştı. İşçi lehine hiçbirşey yoktu. Nalıncı keseri gibi hep işverene yontardı. 1964 yılında toplu sözleşme görüşmeleri başladığında, yararlanabileceğimiz bir yönetmelik yoktu. Taslağı, işyerindeki tecrübeyle hazırladım. İyi bir toplu iş sözleşmesi imzalandı.

"İlk başta birbirini tanımayan insanlardık. Ahlak ve fazilet mücadelesi verdim. Bir ara tek başıma kaldım. Ancak haklı bildiğim yolda mücadelemi sürdürdüm.

"Mehmet Ali Sarı 1963-1971 döneminde Likat-İş Genel Başkanlığı görevini sürdürdü. 1966 yılında yapılan kongrede genel mali sekreter olduk. Ancak sendikanın muhasebesini bulamadık. Evraklar çuvallardaydı. Sendikayı 7 ay devredemediler. 1967 yılında genel merkezi Ankara'ya aldık. 1971 yılında da Mehmet Ali Sarı'nın karşısında aday oldum; genel başkanlığa seçildim. 1971-1989 döneminde aralıksız 18 yıl Likat-İş Sendikası Genel Başkanlığı yaptım. 1989 genel kurulunda aday olmadan çekildim."

ALİ KAYA PİRİM [4]

Ali Kaya Pirim 1939 yılında Erzurum'da doğdu. Babası çiftçiydi. Babasının şehirde geniş arsaları ve binaları, köyde ise geniş toprakları varmış. 1987 yılında Erzurum'da görüştüğümüzde bu malvarlığı devam ediyordu.

Ali Kaya Pirim, Erzurum Lisesi Orta Bölümü'nden mezun oldu. Askere gitti. 1962 yılında askerlik dönüşü Karayolları'na işçi olarak girdi. İşbaşı yaptığında pozisyonu sürveyanlıktı, yevmiyesi 18 liraydı.

1963 yılında Erzurum Yol-İş Sendikası kuruldu. Karayolları Bölge Müdürü işyerlerinde bir sendikanın kurulmasını teşvik etmişti. İlk başkan atölye formeni Necdet Bulut'tu. Sendikanın kurulmasında öncülüğü vasıflı işçiler yaptı.

Ali Kaya Pirim 1966 yılında Ardahan-Çıldır yöresindeki yapım şantiyesinde işyeri temsilcisi oldu. 1968 yılında yapım şantiyesi baştemsilciliğine getirildi. 1972 yılında Erzurum Yol-İş Sendikası yönetim kurulu üyesi oldu. 1980 yılında Erzurum Yol-İş Sendikası Eğitim ve Teşkilat Sekreterliğine seçildi.

Yol-İş Federasyonu'nun 1983 yılında Türkiye Yol-İş Sendikası'na dönüşmesinin ardından, Erzurum Yol-İş Sendikası da Türkiye Yol-İş'in Erzurum 1 No.lu Şubesine dönüştü. Ali Kaya Pirim 1983 yılında Türkiye Yol-İş Sendikası Erzurum 1 No.lu Şubesi başkanlığına seçildi. 1985 yılında Türkiye Yol-İş Sendikası'nın olağanüstü genel kurulunda da Genel Teşkilatlandırma Sekreterliğine getirildi. 1986 yılında yapılan Yol-İş Olağan Genel Kurulunda seçilemeyerek görevden ayrıldı.

"Erzurum'da 1970'li ve 1980'li yıllarda işçilerin yüzde 90'ının köyden yan geliri vardı. İşçilerin bir bölümü hayvancılıkla uğraşırdı; bir bölümünün ise toprağı vardı. Bu durum yalnızca Karayolları işçileri için değil, aynı zamanda diğer işkollarındaki işçilerin çoğu için de geçerliydi.

[4] Ali Kaya Pirim, Türkiye Yol-İş Sendikası'nın 1985-1986 yıllarında Genel Teşkilatlandırma Sekreteriydi. Kendisiyle 20 Temmuz 1987 günü Yol-İş Erzurum 1 No.lu Şubesinde görüştüm.

"1983-84 yıllarında Erzurum'daki sendikalar kendi aralarında mahalli sorunları çözebilmek amacıyla bir komite kurdular. Yararı oldu, ancak sürdürülemedi.

"Erzurum Yol-İş bünyesinde yardımlaşma sandığı olmadı. Yol-İş Tüketim Kooperatifi vardı; oldukça eskiydi.

"Erzurum'da sendikaların toplumsal faaliyetleri fazla olmadı. Halk, sendikanın ne olduğunu bilmiyordu. Siyasi partiler, halkı sendikalardan soğutmaya çalıştılar; sendikaları yıpratmaya çaba gösterdiler.

"Bir dönem özellikle YSE'lerde siyasilerin sendikalara karışması çok oldu. Sendikacılar, bölge veya il müdürlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla milletvekilleriyle, bakanlarla, genel müdürlerle görüştüler. Bu karşılık, bölge müdürleri de sendikaların iç işlerine doğrudan veya dolaylı olarak karıştı."

ALİ RIZA AKKEMİK [5]

Ali Rıza Akkemik 1930 yılında İzmir'de doğdu. 1308 doğumlu olan babası Denizyollarında memurmuş. Aslen Rizeli'ler. Dedesi İzmir'e göçmüş. O da Denizyollarında çalışırmış. Dedesi İzmir'e göçtüğünde Ali Rıza Akkemik'in babası daha 6 yaşındaymış. O yıllarda Doğu Karadeniz'de gurbetçilik çokmuş. Daha bölgeye çay tarımı gelmediği dönemlerde ailenin erkekleri gurbete çıkarlarmış. Ali Rıza Akkemik'in dayı tarafı hala Rize'de yaşıyor.

Ali Rıza Akkemik'in 3 kız, 3 erkek kardeşi daha vardı. Kız kardeşlerinden işte çalışan olmamış. Erkek kardeşlerinden biri İzmir Belediyesinde memur. İkincisi Almanya'da 20 yıl çalışmış, vefat etmiş. Üçüncü kardeşi de Bayındır İnşaat'ta şöför.

Ali Rıza Akkemik İlkokulu Narlıdere İlkokulunda okudu. Daha sonra da İzmir Karantina'da Mithatpaşa Erkek Sanat Okuluna gitti. 1947-48 döneminde torna-tesfiye-freze bölümünü bitirdi.

"Babam Rize'de kendisine kalan araziyi kayınbiraderine hibe etmiş. İzmir merkez'de iki katlı bir evimiz vardı. Narlıdere'de de 1,5 dönüm bahçemiz vardı. Bahçede Yunanlılardan kalma bir de bina bulunuyordu. Babam fenni arıcılık yapardı. Bal satışı zordu. Pek satılmazdı bal o yıllarda. Babam mütevazi, dinine düşkün biriydi. Vasat bir memuriyet geliri vardı. Ancak geçinebiliyorduk."

Ali Rıza Akkemik Mithatpaşa Erkek Sanat'ı bitirdikten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'nde sınava girdi. Burs teminine çalıştı. Burs almak hemen hemen imkansızdı.

"Babam, hiçbir katkıda bulunamayacağını söyledi. İmtihanlara girerken bir taraftan da burs arıyordum. Olmadı. 'Bir sonraki yıl gelirim,' dedim. Olmadı. Bunun üzerine 'elimdeki mesleği kullanayım,' dedim. Önceleri geçici işlerde sigortasız olarak çalıştım. O aralar Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü sondör arıyordu. Okul müdürü oraya başvurmamı

[5] Ali Rıza Akkemik, İzmir Yol-İş Sendikası Başkanıydı. Kendisiyle 25 Şubat 1998 günü T.C.Karayolları İzmir Bölgesi Sosyal Tesislerinde görüştüm.

önerdi. MTA'ya başvurdum. 1948 yılında eğitimi gittik. Ancak, 10 sene ayrılmama taahhütnamesi istiyorlardı. İTÜ'nün de sınavı vardı. 'Okula devam olursa, MTA işi olmaz,' dedim. Şartımı kabul etmediler. Ankara'dan geri döndüm. Kalsaydım, Raman'da petrol arama işinde sondör olarak çalışacaktım.

"1950 yılı Mayıs ayında askere gittim. 36 ay askerlik yaptım. 1953 yılı Mayıs ayında terhis oldum. Askerliğimin bitmesine yakın sanat okulu mezunlarına yedeksubaylık hakkı verildi. Bahriyeliydim. Orduda kalmamı, tezkere bırakmamı istediler. Olmadı.

"Terhisimden hemen sonra İzmir'de Pamuk Mensucat'a girdim. İşyerinde, önce montör, sonra da kısım şefi olarak yetiştirilmek üzere işçi alıyorlardı. İşe girdim. 15 gün çalıştım. Eski makineleri söküp, yeni sistem makine monte ediliyordu. Meslek değiştirmem gerekiyordu. Yevmiyem 6 liraydı. Sonra beğenmedim; ayrıldım.

"Terhis olduğum günlerde İzmir'de Karayolları İkinci Bölge Müdürlüğü yeniden kuruluyordu. İmtihana girdim. 1953 yılı Temmuz ayı sonlarıydı. İmtihanı kazandım. 1 Ağustos 1953 itibariyle Bölge Müdürlüğünde Merkez Atelye'de işe başladım.

"Benim işe girmemden bir ay önce İzmir'de Bayındırlık ve Karayolları İşçileri Sendikası kurulmuş. Kongre vardı. Basmane'de bir kahvenin üst katında genel kurul toplanıyordu. Merkez atelyede sendikanın üyeleri vardı. Ustabaşının tavsiyesi üzerine sendikaya katıldım. Kongrede üye yaptılar. Yönetim Kuruluna 5 asıl, 5 yedek seçilecekti. Ustabaşım asıl üye oldu. Beni de yedek üye yaptılar. Genel kurulda üyeler, mesai saatlerine uyulmamasından, hafta tatilinde çalıştırılmaktan, fazla mesai yaptırılmasından, servis araçlarının yetersizliğinden şikayet ettiler.

"Sendikada merkez atelyede değişik mesleklerden ustabaşılar kurucuydu. Genel kurulda yönetim de ustabaşılardan oluştu. Kurucular İzmirliydi; aralarında muhacir yoktu. Sendikanın kurulduğu yer merkez atelyeydi. Bölge

merkezinde bile diğer işyerlerinde çalışanlar sendikaya üye değildi. Osman Ongan isminde çok sert bir bölge müdürü vardı. İşyeri dahilinde sendika lafının bile geçmesini istemezdi. Bölgedeki çalışma koşulları çok kötüydü. Atelye denilen yer bir barakaydı. Açık kasa kamyonlarla servis yapılırdı. Mevzuat uygulanmıyordu. Bir iş çıktığında, işçi evinden alınıp işe getiriliyordu.

"Sendika, işyeri yöneticilerinin haberi olmadan kurulmuş. Başı, Marangozhaneden Salih Usta isminde biri çekmiş. Kendisini feda eder durumdaymış. Kongre sonrasında çalışmaya gelindiğinde atelye şefi ustabaşıları çağırdı; şefle konuşan seçildiği yönetim kurulu üyeliğinden istifa ediyordu. Metal işleme ustabaşısı Mustafa Yoldaş hariç tüm ustabaşılar yönetimden istifa ettiler. Asıllar istifa edince, ben birinci yedekte olduğumdan, asıl üye oldum. Okulda 4. ve 5. sınıfta kanunlar dersi vardı; bir avukat gelirdi derse. Ancak bize 5018 sayılı Sendikalar Kanununu hiç anlatmamıştı. Yönetime gelince, işçi-işveren ilişkileri, haklarımız ve benzeri konularda bilgi noksanlığım vardı.

"O zamanki niyetim, iki sene çalışıp piyasaya çıkmaktı. Kendi işimi kurmak istiyordum.

"1953 yılındaki genel kuruldan bir iki ay sonra mümessil işçi seçimleri yapıldı. Tüm atelyenin oyunu alarak 4 kişi seçildik. Kendi aramızda yaptığımız seçimle başmümessil oldum. Mümessillik teminatı önemli oldu. Aynı yıl sendika başkanı seçildim. Amatördüm.

"Bir süre sonra yeniden görev dağılımı yaptık. Sekreterliğe geçtim. İşler çok yoğundu. Sendika başkanının işyeri dışına rahatça çıkabilen biri olması gerekiyordu. Ben ise atelyeden ayrılamıyordum.

"Bu yıllarda sanat enstitüsü mezunları nazari bakımdan iyi yetiştiriliyordu. Pratikteki durumları da kabiliyetlerine göreydi. Piyasa, özel sektörde iş bulmak zordu. Çırak ücreti verirlerdi.

Askerliğini yapmış olanlar için kamu kuruluşlarında şartlar iyiydi. Ustabaşılar da sanat enstitüsü mezunuydu.

"Bu yıllarda nüfus bu kadar değildi. Ama bol işyeri de yoktu. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda yüzlerce insan iş için sıra beklerdi.

"İşe başladığımda ilk bir aylık deneme süresince yevmiyem 7 liraydı. Sonra 8 liraya çıktı. İyi çalışıyordum. O tarihlerde genel müdürlüğün kendi takdiriyle yevmiyelere 3 liraya kadar zam verme hakkı ve uygulaması vardı. Ancak bu zam az işçiye uygulandı. Farklı ücret zamları verildi. Sendikal faaliyete katılanlara az zam verdiler. Benim yevmiyeme ise 50 kuruş veya 1 lira bir zam yapıldı. Bazan üç gün gece gündüz çalıştığımız olurdu. Atelye şefine niçin az zam verildiğini sordum. 'Bizim takdirimizdir,' dedi.

"Mümessil işçilik sıkıntılı bir işti. Belirli bir güvence vardı; ama Bölge Çalışma Müdürlüklerinin mümessilliği kaldırma yetkisi de bulunuyordu. Bölge Çalışma Müdürlükleri, işveren baskısına uyar ve sıfatı kaldırırdı. Güvence tam yoktu.

"Bu yıllarda Karayollarında şantiye ve şubelerde çalışanların ana-babalarının toprakları vardı. Köyle bağ devam ediyordu. Köyden yiyecek falan gelirdi. Ancak hasat döneminde işçilerin işi bırakıp köye gitmeleri gibi bir uygulama da pek olmazdı.

"İşe girdiğim tarihten önceki dönemde Karayolları'nda direniş duymadım. 1963-64 yıllarına kadar da direniş olmadı. Aslında sendikanın 1960'a kadar fazla bir fonksiyonu da yoktu.

"Bu yıllarda İzmir'de iki bölge örgütlenmesi vardı. Sendikalar Birliği, TÜRK-İŞ'le ilişkiliydi. Büyük çoğunluğu DP'liydi. Orhan Demir Sorguç etkiliydi. Sendikalar Federasyonu ise CHP'ye yakındı. Başını Burhanettin Asutay çekerdi. DP'nin programında toplu sözleşme ve grev haklarını vaad etmiş olması işçiyi çekiyordu. 1957 seçimleri sonrasında Adnan Menderes İzmir'e geldiğinde Sendikalar Birliği olarak

kendisini karşılamaya gittik. Sendikacıları tanıdı. 'Size mahcubum; vaadimizi yerine getiremedim; ilk fırsatta bunu yerine getireceğim,' dedi. İzmir Yol-İş, Sendikalar Birliği'ne yakındı 1961 yılında Birlik başkanı Saim Kaygan'dı. Kendisi daha sonra AP İzmir milletvekili oldu.

"27 Mayıs sonrasında işten atılan pek olmadı. Gözaltına alınmadan ziyade, askerler çağırıp tembihte bulundu.

"Bu yıllarda sendika tarafından toplulukla iş ihtilafı çıkarılmadı. Karayolları'nda Fransa'dan çevrildiğini zannettiğim Sanat Sınıfı (İşçi) Yönetmeliği vardı. Asgari ve azami ücret kademeleri düzenlenmişti. Kanunların yürürlüğe girmesinden önce Devlet Demiryolları'ndan personel gelip, bu yönetmeliği aldı. Yönetmelik yürürlüğe girince işler düzene girdi. Kademe terfii yapılıyordu. İmtihanla üst dereceye geçiliyordu. Toplu iş sözleşmesi öncesinde bu yönetmelikle çok önemli haklar getirildi. Bu yönetmeliğin çıkmasında siyasi etkiden çok Karayollarının kendi şartları etkili oldu. Mühendisler, yevmiyeli teknik personel düzenlemesine, 4/10195'e bağlıydılar. İşverenin tek taraflı uygulamasıydı bu da.

"Haluk Şaman DP Çalışma Bakanı iken, İzmir'I ziyaretinde Sendikalar Birliği olarak bir yemek düzenledik. Yemekte, Bakana, Sanat Sınıfı Personel Yönetmeliği ve Meslek Sınıfı Personel Talimatnamesi (4/10195) arasında bazı haklar bakımından çok bariz farklar olduğunu söyledik. Ben söz aldım. Niçin bu kadar büyük fark var, diye sordum. Sanat nedir? Meslek nedir? Dedim. Bakan da, 'başka ülkelerde de büyük yatırımların organizasyonunu yapacak kişileri mevcut memur statüsünde çalıştırmak mümkün değildir; ülke kalkınması için çalışanlara bazı hakların verilebilmesi için 10195 çıkarıldı,' dedi.

"Bu yıllarda Karayolları'nda diğer bölgelerdeki sendikalarla ilişkiler sınırlıydı. 1963 yılına kadar, sendikalar genellikle bölge merkezlerinde kurulmuştu, diğer şantiyelerde ve şubelerde pek üye yoktu. İşçileri bir sendika çatısı altında

toplamak mümkün değildi. Şube şefleri ve santiye şefleri işe işçi alabiliyordu. Sendikal teşkilatlanma bu nedenle de zordu. Karayolları bölge müdürlüklerindeki sendikalar arasındaki ilişkiler yok denecek kadar azdı.

"1957 yılında İzmir Yol-İş'in başkanı Behzat Mazıcı idi. Ben de genel sekreterdim. Daha sonra yeniden genel başkanlığa geldim.

"Sendika aidatları elden toplanıyordu. Behzat toplanan aidatları kendisine gelip ağlayıp sızlayanlara borç verirdi; sonra da geri alamazdı. Bir süre yönetimden ayrıldım. Sonra, galiba 1959 yılında kongrede başkanlığa seçildim. 27 Mayıs ihtilalinde bölge müdürümüz Rıdvan Bey'di. İşçi babasıydı. Çok yakındı işçiye. İşçi haklarını himaye ederdi. 27 Mayıs sonrasında siyasi görüşleri farklı olanlar arasında birbirini ihbar edenler olmuş. Ben ve bir iki arkadaşı ihbar etmişler. Bornova askeri kaymakamı beni makamına çağırtmış. Bölge müdürü daha önce bizimle görüştü. Kaymakamın yanına personel müdürüyle birlikte gittik. Kaymakam, 'siz orduya küfretmişsiniz ve yönetime karşıymışsınız,' dedi. Çok bozuldum. Sertçe, 'hangi aşağılık adi insan bunu söylemişse, buraya getirin, yüzleştirin,' dedim. Nasihatlarda bulundu, serbest bıraktılar. Başka birşey olmadı. Farklı siyasi görüştekilerin bir bölümü böyle yollara başvurdu.

"Karayolları bünyesinde örgütlü bulunan sendikaların yöneticileri, Halil Tunç'un daveti üzerine Ankara'da toplandık. O tarihte yapıcılık ve karayolları işkolları ayrıydı. Yapıcılık işkolundakiler toplantıdan çıkarıldı. Karayolları sendikacıları kaldı. O toplantıda da milli tip - federatif tip tartışması yapıldı. 1960 sonrasında ABD'ye gidenlerin genel çizgisi milli tip sendikacılıktı. Kafa-kasa birliği savunulurdu. Petrol-İş böyleydi. Ancak bizimki farklı gelişti. Milli tip çok merkeziyetçi uygulandı. Halit Mısırlıoğlu, milli tipi, İstanbul Yol-İş ise federatif tipi savunuyordu. 9 Eylül 1963 tarihinde federasyon biçimi seçildi. Yol Yapım Bakım Onarım İşçi Sendikaları Federasyonu kuruldu. Halit Mısırlıoğlu 9 Eylül 1963 günü

ABD'deydi. Bu toplantıya, Mersin Yol-İş'ten Fikri katıldı. 'Mısırlıoğlu gelmeden karar veremeyiz,' dedi. Mısırlıoğlu dönünce de federatif sistem üzerinde anlaşıldı. Federasyon'un adı da, Halil Tunç'un önerisi üzerine, YOL-İŞ oldu. Ankara Sendikasından Muammer, Federasyonun kuruluş işlemlerini tamamlamakla görevlendirildi.

"Federasyonun ilk genel kurulunu 11-12 Kasım 1963 günleri yaptık. Genel Kurul, Kızılay Binasının toplantı salonunda toplandı. Bu arada Karayolları'ndaki sendikalar 274 sayılı Sendikalar Yasası'na intibak kongrelerini yapıyorlardı. Bu kongrelerde Yol-İş Federasyonu'na katılma kararları alınıyor, üst kurul delegeleri seçiliyordu.

"Federasyon'un birinci genel kurulunda divan başkanı Halil Tunç, yardımcısı da Van Yol-İş Başkanı Hikmet Tekbudak'tı. Halit Mısırlıoğlu gözlemci olarak katılıyordu. O tarihte kimse kendi sendikasını bırakıp Ankara'ya Federasyon yönetimine gelmek istemiyordu. Herkes kendi teşkilatını sağlama almak istiyordu. Federasyon yönetimine gelmek isteyen birkaç kişi ise çoğunluk tarafından uygun bulunmuyordu. İkinci gün, Trabzon'dan Mehmet Ali Çamurali ve Temel Malkoç'la görüştüm, 'ne yapacağım,' diye sordum. Halit Mısırlıoğlu'nu en uygun kişi olarak gördüklerini söylediler. Yanına gittim. Tanıştık. Ekseriyetin kendisini önerdiğini söyledim. 'Harcanmak istemem,' dedi. Delegeliğe kabul edilmek, seçme ve seçilme hakkına kavuşmak istedi. Takriri bizzat ben yazdım. İstanbul, İzmir, Trabzon sendikaları olarak ortak tavır aldık. Genel Sekreter olarak Şaban Erik vardı. Mesut İbrahim Kahratlı da İzmir Sendikası'nın genel sekreteri idi. Hikmet Tekbudak da başkan adayıydı. Oyların üçte ikisini Halit Mısırlıoğlu aldı. Genel Başkan seçildi.

"Federasyonda para yoktu, bina yoktu, hiçbirşey yoktu. Ankara Sendikası Meşrutiyet Caddesindeki 2 odalı yerinin 1 odasını Federasyona tahsis etti. Yol-İş Federasyonu o tek odada kırık bir masayla işe başladı.

"Halit Mısırlıoğlu Mersin'den Ankara'ya kemerine dizilmiş altınlarla geldi. Hastalandığında ilaç almak için o altını ben bozdurdum.

"Üç kişilik icra kurulu ve 5 kişilik yönetim kurulu ile toplu sözleşme komitesi oluşturuldu. Anafartalarda Adliyenin karşısında bir otelde kalıyorduk. TOMİS başkanı Muzaffer Daysal bize bir oda tahsis etti. İlk taslak hazırlanırken, Personel Yönetmeliğini gözönüne almadık. Bizim yönetmeliğimiz türü metinleri olmayan diğer sendikaların toplu sözleşme taslaklarından yararlandık. Toplu sözleşme komitesindekiler masraflarını kendileri karşılardı. İşyerlerinden de ücretsiz izinli sayılıyorduk. O tarihte Hasan Tahsin Önalp Karayolları Genel Müdürüydü. Bu dönemde mali yıl 1 Martta başladığı için, sözleşmenin yürürlük tarihi 1 Mart oldu.

"Toplu sözleşme taslağı hazırlığı sırasında İzmir'de şantiyede bir arkadaşa gittim. Toplu sözleşmede taleplerimizi güçlendirebilecek bilgiler istedim. Bir dergide, Karayollarındaki israftan söz ediyordu. İzmir-Ankara yolu müteahhitlere ihale edilmişti. Arkadaşım, işi müteahhitlere yaptırma ile emanet işin maliyetini karşılaştırdı, emanet işin nasıl daha iyi olduğunu anlattı, israf olmadığını savundu. Bunları da toplu sözleşme görüşmelerinde kullandık. Genel Müdür, 'Karayollarını bu arkadaşlarımız gibi basına karşı kim savunuyor,' diye yardımcılarını uyardı.

"Toplu sözleşme görüşmesi için çağrıda bulunduk. Mart ayının ikinci yarısında gün verdiler. Taslağımızı ilk oturumda verdik. Görüşmeler başladı. İlk toplantıda taleplerimizin nedenlerini ve gerekçelerini anlatmamız istendi. Maddeler hep erteleniyordu. Kendi aramızda yaptığımız toplantıda bu konuyu gündeme getirdim, niçin sürekli ertelendiğini sordum. Bir kişi bizi uyardı. 'Mevcut personel yönetmeliği var; oradaki kazanılmış hakları kenara attık; bunları yok mu sayacağız,' diye konuştu. 'Daha sonraki toplantıda, taleplerimizi Personel Yönetmeliği içinde yeniden düzenleyelim,' dedik. 'Nihayet anlayabildiniz,' dediler. Yeniden taslak hazırladık. Müzakereler

yeniden başladı. Maddeler hemen geçmeye başladı. İşverenin yetkisini sınırlamayan ve para dışı maddeler kabul edildi. Genel Müdür bazı görüşmelere katıldı. Yemek zammı gibi bazı maddeleri kabul etti. Görüşmeler Bakanlıkla bağlantılı olarak sürüyordu.

"O günlerdeki enflasyon bugünkü gibi değildi. Bize, birinci yılda yevmiyelere 1 lira, ikinci yılda yevmiyelere 1 lira önerdiler. Çok zorladık. Temmuzu bulduk. Adım atılamıyordu. Teklifi artırdılar. Birinci yıl yevmiyelere 2 lira, ikinci yıl yevmiyelere 1 lira zam teklifinde bulundular. Bizde anlaşma eğilimi belirdi. Bir toplantıdan sonra Genel Müdür, Samsun Sendikası Başkanı Adnan Gün'le bana, 'sizi odamda bekliyorum,' dedi. Toplantı salonundan herkes çıktıktan sonra Genel Müdürün odasına gittik. 'Birinci yıl 2 lira, ikinci yıl 1 liraya razı olmayın, her iki yıl için de 2 lirayı alabilirsiniz, ben de bakanla konuşacağım, 2-1 olmuyor diyeceğim,' dedi. Genel Müdür bana da, 'istersen seni şube şefi yapabilirim,' dedi. Ben de, 'bunu kabul edersem, Ankara'ya bize toplu sözleşme değil, kendisine şeflik için gitti derler,' dedim.

"Genel Müdürün adını vermeden 2-2'de ısrar ettik; 'tüm teşkilata bunu duyururuz,' dedik. Kabul etmediler. 'Uyuşmazlık tutalım,' dedik. Genel Müdür, Bakan'la görüştü. Sonunda birinci yıl yevmiyelere 2 lira zam, ikinci yıl yevmiyelere 2 lira zam kabul edildi. İşçiler bizi omuzlarına aldı. Karayolları toplu sözleşmesi kamu kesimindeki diğer işyerlerine örnek oldu. Yol-İş lokomotiflik yaptı.

"1963 yılına kadar işyerinde çalışıyordum. Hem başmümessildim, hem de yöneticiydim. Toplu sözleşme görüşmelerine ücretsiz izinli olarak katılmıştım. Toplu sözleşme bağıtlanınca, önce yönetim kurulu kararıyla, daha sonra da genel kurul kararıyla profesyonelliğe geçtim. Böylece 1964 yılı başlarından 1979 yılına kadar profesyonel sendikacılık yaptım.

"İzmir Karayolları'nda tüketim kooperatifi kurduk. Kooperatifimiz daha sonra YOL-KOOP'a katıldı.

"Amerika'ya gittiğimde özel emeklilik fonlarını öğrenmiştim. Toplu sözleşmelerde bu fonların kurulması öngörülüyordu. Karayolları toplu sözleşmesi görüşmelerinde de ilk defa ben bir öneride bulundum; İş Riski Fonu'nun kurulmasını önerdim. Biriken paranın ülke kalkınmasında kullanılabileceğini söyledim. Nitekim bu fon kuruldu. Yol-İş Federasyonu, Bursa'da Maysan'a, Antalya'da Ankon'a, Kayseri'de Çinkur'a, Trabzon'da yem fabrikasına ortak oldu. Bunların daha sonraki yıllarda satılmalarına çok üzüldüm. YOL-İŞ Genel Sekreteri Rafet Altun, İş Riski Fonunda biriken parayla inşaat makinesi alınıp Karayolları'ndan iş alınmasını da önerdi.

"Bu dönemde Karayolları dışında, il özel idarelerinde çalışan işçiler de İzmir Yol-İş'e üye olmuştu. İzmir bölgesindeki 6-7 ilde birinci ve ikinci dönem toplu iş sözleşmelerini yaptık. İzmir Valiliğiyle de yaptık, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Aydın, Muğla ve Uşak Valilikleriyle de.

"Karayolları ve il özel idareleri birbirinden farklıydı. İmkanlar da farklıydı, işverenin tavrı da. İl özel idareleri sendikaları pek istemezdi. İl özel idarelerinde işe alınanlar genellikle torpilliydi.

"Çanakkale il özel idaresinde çalışan işçiler adına sürdürdüğümüz toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma sağlanamadı. Greve çıkacaktık. Grevden bir gün önce işçiyi bir yerde topladım. Grevin nedenlerini anlattım. Bazı hanım işçiler de vardı. Greve gitmeye hazır olduklarını söylediler. Grev çadırı kuruldu. Çadırı bir müteahhitten almıştık. Grevin başlayacağı akşam işyerinden biri evleri dolaşıp işçileri korkuttu. Sabah baktık, işçinin yarıdan fazlası greve katılmadı. Greve katılanlar azınlıktaydı. Çok zor günler geçirdik. Grevci işçilerin ücretlerini ödedik. Tüm imkanları seferber ettik. Birkaç

etkili kişinin yardımıyla grevi başardık. Hanım işçiler çok sağlamdı.

"Balıkesir toplu sözleşmesi sırasında Amerikadaydım. İlişkiler sertleşmiş, İşveren, 'toplu sözleşme yapmıyoruz,' demiş. Amerika'dan döndüm. Durumu anlattılar. Bir iki gün sonra, bir taraftan Karayollarında grev hazırlıkları var, diğer taraftan Balıkesir'e gittim. Valiyle görüştüm. Görüşme olumlu geçti. YSE müdürüyle de görüştük. O da olumluydu. Sözleşmeyi bitirdik. 16 Haziran 1966 günü Manisa'ya dönerken çok önemli bir trafik kazası geçirdim. Bir hafta komada kaldım. Kol, bacak, çene kırık, baş yarıktı. Mucizeyle yaşadım. Ama sözleşme de halledildi."

"1979 yılında sendika başkanlığından ayrıldım."

"İlk defa TÜRK-İŞ'in Bursa'da 1964 yılındaki genel kurulunda delege oldum.

"AID programı çerçevesinde 5 Mart - 12 Haziran 1966 tarihleri arasında üç aylığına ABD'ye gittim. Washington'de bir ön görüşme yaptık. Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası kongresine katıldık. Bu sendikada uzman istihdam ediyorlardı. Toplu sözleşmenin detaylarını uzmanlarla yaptığımız toplantılarda görüştük. Özel hakem müessesesi ilgi çekiciydi. Kolay kolay greve gitmiyorlardı.

"Halil Tunç'un 16 Haziran 1975 günü şalter indirmesi pek iyi olmadı. Halil Tunç o yıllarda bir genel grev lafı tutturdu. Yalnızca İzmir'de genel grev olmaz. Bu uygulama işçiyle devleti karşı karşıya getirdi.

"Seyfi Demirsoy, 'sendikacı, bal kavanozuna düşmüş sineğe benzer, çırpınır çırpınır çıkamaz,' derdi. 2 sene çalışıp kendi işimi kurmak için Karayollarına girmiştim. 26 senem böyle geçti.

CENGİZ ERALP [6]

Cengiz Eralp 1922 yılında doğmuş. Babası, kendi sınırlı toprağını işleyen bir köylüymüş. 1939 yılında ortaokulu bitirmiş.

Kendi deyişiyle, "o yıllarda ortaokulu bitirenler revaçtaymış,kolayca memur olabilirmiş." Bir ilkokulda iki yıl süreyle vekil öğretmenlik yapmış. 1941 yılı sonunda askere gitmiş. 1945 yılında terhis olmuş.

1945-1950 döneminde Orman Fidanlığında memur statüsünde musasebeci yardımcısı olarak çalışmış. 1950-1951 yıllarında da Elazığ Lisesi'nde memur olarak çalışmış. Maaşının yetmemesi üzerine, 1951-1952 yıllarında, daha yüksek ücret alabileceği Karayolları Bölge Müdürlüğü'ne gimiş. Merkez atelyesinde maliyetçi olarak çalışmaya başlamış.

Bu yıllarda TCK Elazığ Bölge Müdürlüğü işyerlerinde toplam 3000-3500 işçi çalışıyorken, merkez atelyede kışları 140, yazları ise 75-80 dolayında işçi varmış. İşyerinde keyfi uygulama çokmuş. Fazla mesai ücreti verilmeden çalıştırma yaygınmış. İş Yasası ve TCK işçilerine bazı haklar getiren Dahili Yeknesak Nizamname hükümleri uygulanmıyormuş. İşveren, her konuda kendi başına kararlar alırmış. Ancak, Dahili Yeknesak Nizamname uyarınca, iki yılda bir kendiliğinden zam uygulanıyormuş.

Bu dönemde Elazığ bölgesinde toprak verimsizmiş, insanların geçimine yetmiyormuş. Araziden kopmuş işçi çokmuş. Arazisi yetmeyen, yarıcılık yapan kişilere civelek denirmiş. Civelekler genellikle işçi olurmuş. İlk dönemde vasıflı işçi sıkıntısı varmış. 1950'li yıllarda Karayolları araçlarının kullanımını Amerikalı kurs öğretmenleri öğretmiş.

Cengiz Eralp, kendi ve arkadaşlarının hakkını aramaya başlayınca, işçi mümessili seçilmiş. Bir süre sonra, Fetullah Aysan isimli bir mühendis TCK Elazığ Bölge Müdürlüğü'ne tayin edilmiş. Bir gün Cengiz Eralp'l çağırmış ve "Sendika kurun," demiş.

---

[6] Cengiz Eralp, Elazığ Yol-İş Sendikası'nın kurucusuydu. Kendisiyle 30.7.1987 günü Elazığ'da evinde görüştüm. 1987 yılı sonlarında vefat etti.

Cengiz Eralp olayın devamını şöyle anlattı: "Şüphelendik. İşveren bunu niçin söylesin, diye düşündük. Sendikacılıkla ilgili hiçbir bilgimiz yoktu."

Fetullah Aysan, "işçinin hakkını aramak için sendikacılık, işçi mümessilliğinden daha iyidir. Karayollarının bütün bölgelerinde sendika kurulmuş. Benim bölgemde de kurulsun. İşçinin hakkını vermek istiyorum, ama önce işçiden talep gelmeli," demiş.

Bunun ardından, Cengiz Eralp, sendikacılıkla ilgili biraz bilgi edinmiş. Fetullah Aysan da, TCK Bölge Müdürlüğü'nün sürekli mal aldığı Hamdi Başaran isimli bir tüccarın, kurulacak sendika için 1000 TL bağış yapmasını sağlamış. Bu para ile sendika için bir yer tutulmuş ve sendikanın temel ihtiyaçları karşılanmış.

Elazığ Yol-İş Sendikası, 1952 yılında, saha amiri Nail Genç, puantör Niyazi Aybek, ambarcı Sebahattin Karslıoğlu, maliyet hesapçısı Muharrem Özen ve ağır şase ustası Mehmet Çamlıbel tarafından kurulmuş. Sendika kurucularının genel başkan olamayacağını zannettikleri için, Cengiz Eralp kurucular arasında yer almamış. Sendika tüzüğü, Diyarbakır'dan alınan tüzük üzerinde değişiklik yapılarak hazırlanmış.

Sendikanın ilk genel başkanlığına Cengiz Eralp getirilmiş. Cengiz Eralp, aralıklarla, 1965 yılına kadar başkanlığı sürdürmüş. 1964 yılına kadar hep amatörmüş.

TCK Elazığ Bölge Müdürlüğü'ndeki oto tamircileri ve şoförler, 1951 yılında Motor-İş adıyla bir meslek sendikası kurmuşlar. Ancak Motor-İş başarılı olamamış. Elazığ Yol-İş kurulunca, Motor-İş'in üyeleri de Yol-İş'e geçmiş.

Cengiz Eralp şöyle devam etti:

"Yönetici sendikacılığı bilmiyordu. Üye sendi sendikacılığı bilmiyordu. Bazıişçiler, 'benim hakkımı amir verir, Cengiz nereden verecek' diyorlardı. Bölge Müdürü, Sendika Başkanına şapkasını çıkarıp selam verince, Sendika Başkanı Bölge Müdürü'nün koluna girip Bölge Müdürlüğü içinde tur atınca, işçinin gözünde itibarı çok arttı. İşçi, Sendikanın Müdür tarafından ciddiye alındığını görüp, sorunlarının çözümü

açısından Sendikadan umutlanmaya başladı. Başlangıçta Sendikaya güven yoktu. Bölge Müdürünün gösterdiği itibar bizi kuvvetlendirdi."

Cengiz Eralp yıllarda sivil polis tarafından izlenmiş. Bütün gün arkasında polis dolaşırmış. "Sendikacılık komünistliktir" anlayışı yaygınmış. Emekli komiser Hulusi Bey'i sendikada büro elemanı olarak çalıştırmaya başladıktan sonra, Cengiz Eralp'in arkasındaki sivil polis kaybolmuş.

Sendikanın ilk dönemlerinde yalnızca merkez atelyesindeki işçiler üye olmuş. Sendika üyelik ödentisi ilk yıllarda ayda 1 lira iken, daha sonra 2,5 lira yapılmış.

Sendikanın önemli başarılarından biri, Karayolları'na alınan muvakkat işçilerle ilgiliymiş. Daha önce tümümiyle keyfi şekilde işten çıkarılan ve bir sonraki yıl işe alınma güvencesi olmayan muvakkat işçiler konusunda bir düzenleme yapılmış. Sendika yönetimi, Bölge Müdürü ile görüşerek, muvakkat işçiler için "ilk çıkan ilk önce alınır" kuralını koymuşlar.

Cengiz Eralp bu olayı şöyle anlattı:

"Elimizde hiçbir baskı gücü yoktu. Tamamiyle iyi niyete dayalı sözlü bir anlaşma yaptık. Anlaşmadan sonra muvakkatler akın akın sendikaya üye oldular. Aidat olarak 2,5 lira yerine 5 lira verelim, dediler. Hatırla, gönülle iş yaptık. Şefler işçiye kötü davrandığında, Bölge Müdürü'ne şikayet ederdik."

Cengiz Eralp, CHP'liydi. İşçilerin siyasal görüşlerini etkileyip etkilemediği sorusuna şöyle yanıt verdi: "Ben babama laf geçiremedim, işçiye nasıl geçireyim. CHP'ye oy verin, dedim, DP'ye verdiler."

Cengiz Eralp'in anlattığına göre, işçilerin çoğu Demokrat Partiliymiş. Örneğin, atelyede çalışan 120 işçinin yaklaşık 100'ü DP'yi destekliyormuş. 27 Mayıs ihtilali üzüntüyle karşılanmış. Bu günün bayram olarak ilan edilmesi genellikle kabul görmemiş. Adnan Menderes'in idami ise infial yaratmış. 1961 yılındaki Anayasa oylamasında da, "askerler gitsin diye" evet oyu kullanan çokmuş.

Memurlarla ilişkiler iyi değilmiş. Geçmişte yalnızca memurlara verilen ikramiye, 1950'li yıllarda işçilere de verilince, bir memurun tepkisi şöyle olmuş: "Lanet olsun öyle ikramiyeye, işçiye de verildikten sonra. Beni ameleyle bir tutuyor." Memurlar işçiyi hakir görürmüş. "Irgatlar geldi, hak istiyor," diyen memur çokmuş.

Cengiz Eralp, 1964 yılında ilk toplu iş sözleşmesinin imzalanmasının ardından profesyonel sendikacı olmuş. İşyerinde çalışırken eline ayda net 1200 lira geçiyormuş. Genel kurulda aylığı önce 2000 veya 25000 lira olarak belirlenecekmiş. Yol-İş Federasyonu Genel Sekreteri ŞabanErik'in uyarması üzerine, Cengiz Eralp'in yaptığı konuşma sonrasında, net 1500 lira olarak belirlemişler.

Sendika 1952 yılında işçilerin gidip gelmeleri için bir lokal kurmuş ve lokal iki yıl süreyle müstecir tarafından işletilmiş. Ancak kumar oynanması üzerine, lokali kapatmışlar.

Cengiz Eralp 1962 yılında sendikal geziler çerçevesinde ABD'ye gitmiş. Bu konuda şunları söyledi: "Pek bir yararı olmadı. Bize işin yalnızca iyi tarafını gösterdiler. Gezdirdiler. Reklam yaptılar."

1960'lı yıllarda ise Cengiz Eralp'in başkanlığında 9 sendika tarafından Elazığ Sendikalar Konseyi kurulmuş. 3 ay aidat ödenmiş. Biriken para, Seyfi Demirsoy'un Elazığ ziyareti sırasında harcanmış. Konseyin fazla bir etkisi ve yararı olmamış.

ETHEM EZGÜ [7]

Ethem Ezgü 1924 yılında İstanbul'da doğdu. Anne ve baba tarafı subay ailesiydi. Baba tarafı kara subayı, anne tarafı denizciydi. Babası levazım subayıydı. Kars'ta, Aydın'da, İzmir'de ve İstanbul'da görev yaptı. 1938 yılında emekli oldu.

Ethem Ezgü ilkokulu İstanbul Sarıyer'de okudu. Sarıyer'de ortaokula başladı, ancak buradan Konya Askeri Ortaokuluna gitti. Akşehir'deki Maltepe Askeri Lisesi'ne geçti. Ancak 9. sınıfta sınıf kaldı ve okuldan çıktı.

1944 yılında askere gitti. Eskişehir'de garda demiryolu eri olarak çalıştı. Demiryolu erlerine tayın bedeli olarak ayda 15 lira verilirdi. Erler sabah 8'den akşam 5'e kadar çalışırdı. Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu'nda ve bahriyede de sanayi eri uygulaması vardı. Bu erlere çok az bir ücret ödenirdi. 1947 yılında terhis edildi.

1947-49 yıllarında boştaydı. 1949 yılı sonlarında kurmay albay olan enişte sinin aracılığıyla Gölcük Tersanesi'nde işbaşı yaptı. Personel'de çalışmaya başladı. Saat ücreti 77 kuruştu. Bunun 70 kuruşu ücret, 7 kuruşu yemek bedeliydi.

İlk yıllarda askeri işyerlerinde sendika kurulması yasaktı. Ancak Gölcük işçisinin ücreti diğer işçilerinkine göre yüksekti. Üç kap yemek çıkardı. İşyeri bir okul gibiydi. Çırak okulu vardı. Çırak okulundan mezun olanlara iş imkanı sağlanıyordu. Çırak okuluna öğrenci alınırken işçi çocuklarına öncelik veriliyordu. İşyerinde çalışanların çoğu Gölcük'lüydü. Laz, Gürcü, Çerkez kökenliler vardı. 1949 öncesinde işyerinde herhangi bir işçi eylemi olmamıştı.

Ethem Ezgü DP'ye üye oldu. DP'nin ocak, bucak ve ilçe teşkilatlarında çalıştı. İzmit DP İlçe Gençlik Teşkilatı Başkanı oldu. Gölcük DP Ocak Başkanlığına getirildi. Bu nedenle 14 Mayıs 1950 öncesinde çeşitli baskılara maruz kaldı. İşçiler DP'yi desteklerdi; ancak korkularından içeri giremezler, parti aidatını kapıdan bırakıp giderlerdi. Ancak siyasi farklılıklar işçiyi bölmüyordu.

---

[7] Ethem Ezgü 1966-1979 döneminde TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteriydi. Kendisiyle 25.2.1988 tarihinde Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Genel Merkezi'nde görüştüm.

Mevzuattaki kısıtlamaların 1950 yılında kaldırılmasından sonra, Gölcük Tersanesi'nde ustabaşıların yönlendiriciliğinde ve denetiminde Gölcük Deniz İşçileri Sendikası oluşturuldu. Kurucular arasında önde gelenler, Müfit Ongan, Kaynakçı İhsan, Topal Orhan, Ömer Usta ve Muzaffer Usta idi.

"Sendikalaşma sürecinde bir zorluk yaşanmadı. Askerler mantıklı insanlardır. İkna edebilirseniz istediklerinizi alırsınız. Sendikaya vasıflı ve vasıfsız işçi ayrımı yapmadan herkesi üye kaydettik. Vasıflı işçiyle vasıfsız işçiyi bir tutmazsak yerimizde kalamayız diye korktuk. Zaten kongreye vasıflı işçinin bir bölümü gelmezdi. Sendikanın önce Tersanenin yanında bir yeri vardı. Daha sonraları dışarda bir yer tuttuk."

Ethem Ezgü Gölcük Sendikası'nda 1952 yılında yönetim kurulu üyeliğine, sonra da ikinci başkanlığa getirildi. Sendika Başkanı, iç mimar Tahsin Şoran'dı.

"1954 yılında ustabaşı, postabaşı ve şeflere yüksek zam verildi. Ustalara verilen zam azdı. Diğerlerine de zam yoktu. Bunun üzerine sendika olarak imza toplayıp Ankara'ya gittik. Yönetim kurulu bu konuyu takiple beni görevlendirdi. Çeşitli görüşmeler yaptık.

"Ankara'dan dönünce Gölcük'te amirallerle bu konuda bir toplantı yaptık. Sendika adına ben konuştum. Amiraller, 'Ankara'ya gitmişsiniz, askerler politika yapıyor, demişsiniz, anlatın,' dediler. Ben de, tersanedeki adaletsizliği anlattık, politika yapıldı, demedik, dedim. Sorunları tartıştık. Ancak toplantıdan bir hafta sonra iş akdim feshedildi."

Ethem Ezgü bu olaydan hemen sonra Adnan Menderes'in talimatıyla Ankara'da Et ve Balık Kurumu'nda işe başladı. 1957 yılına kadar burada çalıştı. 1957 yılında da Gölcük Tersanesi'ne geri döndü.

Bu arada Ankara'da 1956 yılında Türkiye Askeri İşyerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu, Kayseri, İstanbul ve Gölcük Sendikaları'nın öncülüğünde kuruldu. Federasyon'un ilk başkanı Atıf Gözübüyük idi. "Atıf Gözübüyük, ben greve karşıyım, diyenlerdendi."

"Gölcük'te işbaşı yaptım. İşbaşı yaptığımın ertesi günü işyerinde mümessil işçilik seçimi vardı. Aday değilim, dedim. Dinlemediler. 5 mümessil işçi seçilecekti. 3400 reyde yalnız benim adım çıktı. Seçim yenilendi. Yeniden seçildim. Bu arada Gölcük Deniz İşçileri Sendikası'nın genel kurulu vardı. 700 daimi ve 2300-2800 muvakkat işçinin çalıştığı İnşaat bölümü o zamana kadar sendika dışındaydı. Onlar da üye oldular. Tersanede çalışan işçi ise 1000 - 1500 civarındaydı. Genel başkan vekilliğine seçildim."

E.Ezgü 18 Ağustos 1959 tarihinde yapılan Federasyon Kongresinde genel başkanlığa aday oldu ve gerekli üçte iki çoğunluğu alarak başkanlığa seçildi. Eski Başkan Cemalettin Kalak seçimi kaybetti. Federasyon'un Türk As-İş olan adı, 1960 yılında Türk Harb-İş olarak değiştirildi. E.Ezgü bu görevi 1966 yılına kadar sürdürdü. Gölcük'teyken amatördü. Federasyan'a geçince profesyonel oldu.

Ethem Ezgü 1964 ve 1967 yıllarında iki kez 13 haftalığına A.B.D.'ye gitti.

"Nato ve Amerikan işyerlerinin işçileri ayrıydı. İlk başlarda Amerikan Hava Kuvvetleri işlerini doğrudan kendisi yapıyordu. Elçilik gibiydi. Sendikalaşma mümkün değildi. Daha sonra işler ihaleyle şirketlere yaptırılmaya başlanınca, sendikalaşma 1962 yılında mümkün oldu. Irving Brown Türkiye'ye gelince bu konuda kendisinden yardım istedik.

"Amerikan işyerlerinde çalışan işçiler önce kendileri ayrı sendikalar kurdular. Bu sendikaları da Federasyon'a katmaya çalıştık. İzmir ve Ankara sendikalarını bünyeye aldık. Son olarak Karamürsel sendikası geldi. Çeşitli bölgelerde aynı işyerinde birden çok sendika vardı. Mesela 1961 yılında Kayseri'de üç sendika vardı. Ankara'da 2 sendika vardı. Bunları hep birleştirdik.

"1961 yılında Kemal Türkler, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce Ankara'ya geldiler. Seyfi Demirsoy, bizimle görüşmek istediklerini söyledi. Görüştük. Türkler, 'TİP'i kuracağız,' dedi.

'Anayasa oluşsun, sonra karar verelim,' dedik. 'Hayır, bize kimse mani olamaz,' dediler.

"Sonra Nuri Beşer ve İbrahim Denizcier'le birlikte tüzüğü hazırladılar. Nuri Beşer onlardan hemen ayrıldı. Avni Erakalın Parti başkanı oldu. Ancak seçimlerde pazarlık yaparak, Partiden ayrıldı. Mehmet Ali Aybar'ı başa getirdiler.

"Bu tarihten sonra da TİP işçi hareketinin elinden kaçtı. Biz 19 Mayıs 1962'de Çalışanlar Partisi kurucular toplantısını Ankara'da yapacaktık. Yapılamadı. Harb-İş'in salonunu bu partinin çalışmaları için açtık. Çalışmalara Orhan Tuna, Sadun Aren, Bahir Ersoy, Sadi Koçaş da katılırdı. Sadun Aren,'e, 'Kurucu olma, danışman ol,' dedik; kabul etti.

"CHP'liler ve AP'liler kuruluşu engellediler. Her parti kendi adamını çekti. Siyasi partiler bu girişimi engelledi. 1964 yılında TÜRK-İŞ tüzüğüne partilerüstü politika madesinin konmasında, Çalışanlar Partisi girişiminde siyasi partilerin olumsuz tavrına duyulan tepki önemli bir rol oynadı.

"21 Mayıs olaylarından önce Talat Aydemir ve Fethi Gürcen TÜRK-İŞ'i ziyaret ettiler. Kendileriyle Seyfi Demirsoy ve ben görüştük. Aydemir, 'ihtilal yapacağız,' dedi. Seyfi Demirsoy, 'önce kadife eldiven, sonra demir yumruk; sizin yanınızda değiliz,' diye cevap verdi. Aydemir, 'ya muvaffak olursak?' diye sordu. Demirsoy da, 'sendikacı ya trafik kazasında, ya da serseri bir kurşunla gider,' dedi.

"Siyasi partilerde işçi komiteleri başkanlığı ilk kez AP'de resmen çıktı. Diğer partilerde bu konuda bir düzenleme bile yapılmadı. Bu iş nedeniyle bazı partililer Süleyman Demirel'e çok kızdı."

Ethem Ezgü 1964 yılında TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyesiydi. 1966 yılında TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreterliği görevine getirildi. Seçimden birkaç ay sonra da Harb-İş'teki görevinden ayrıldı. 1979 yılına kadar bu görevini sürdürdü.

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Ethem Ezgü ayrıca Yapı-İş Sendikası ve Haber-İş Sendikası genel başkanlığı görevlerini de üstlendi.

Daha sonra da, 1965 yılında MKE Emeklileri Cemiyeti olarak kurulup, 1970 yılında Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti'ne dönüştürülen kuruluşun genel başkanlığına getirildi. Kendisiyle görüştüğüm 25 Şubat 1988 tarihinde bu görevdeydi. Halen de bu görevi sürdürüyor.

FAHRİ KARAKAYA [8]

Fahri Karakaya 1927 yılında Adana'da doğdu. Babası esas Antakya'lıydı. Küçük yaşta Adana'ya göçmüş. Adana'ya gelince büyük bir çiftlikte çalışmaya başlamış. Sorumlu bir insanmış. Çiftliğin kahyası gibi olmuş. Evlenmeyi de geciktirmiş. 27 yaşına geldiğinde çiftlik sahibi babasını evlendirmeye karar vermiş. O dönem'de Adana'nın en büyük iki ailesinden birinden bir kız almışlar. Kızla birlikte 40 dönüm narenciye bahçesi ve 30 dönüm sebzelik gelmiş. Fahri Karakaya'nın babası, annesinin çehiz olarak getirdiği bu araziyi işlermiş. Dokuz kardeşin en büyüğü F.Karakaya imiş.

F.Karakaya Adana Gazipaşa İlkokulu'nu bitirdi. Amacı tüccarlıktı. Bu nedenle, ortaokul ve lisenin birlikte olduğu Ticaret Lisesi'ne kendi isteğiyle gitti. Ancak Adana'da ekonomik sıkıntı başladı ve 1944 yılında liseden ayrıldı.

Bu yıllarda Adana'da iki büyük fabrika vardı. Eskiden Simyonoğlu Fabrikası olarak bilinen ve bir Ermeniye ait olan bir fabrika, daha sonra Kayserililerin eline geçti ve Milli Mensucat adını almıştı. Fahri Karakaya bu işyerinde işbaşı yaptı. Diğer fabrika da Sümerbank Bez idi. Bu fabrikanın eski adı da Tırpani Fabrikasıydı.

Bu yıllarda Adana'da ekim ve hasat zamanı işçi bulmak zordu. Tarımda verilen yüksek ücret, sanayide verilen ücretin çok üstündeydi. Hatta bazan iki katından fazla olurdu. Bu nedenle sanayide çalışan işçilerin önemli bir bölümü, tarımda işçi talebi ortaya çıktığında fabrikadan ayrılır, tarımda çalışmaya başlardı.

"Mart pamuğu için ot temizleme yapılacağında işçi gider, makinalar bağlanırdı." O yıllarda genel olarak işçi sıkıntısı bulunduğundan, tarımda iş bittiğinde işlerine geri dönmek kolaydı. Milli Mensucat'ta çalışan işçinin yalnızca yaklaşık dörtte birinin toprağı vardı.

Fahri Karakaya 1944 yılında Milli Mensucat'ta işbaşı yaptı. Yevmiyesi 12-15 kuruştu. Günlük çalışma süresi 12 saatti.

---

[8] Fahri Karakaya Adana'da kurulu Sümerbank ve Milli Mensucat İşçileri Sendikası'nın 1951-1961 döneminde sekreteri ve daha sonra genel başkanı oldu. Kendisiyle 30 Nisan 1997 günü Adana'da görüştüm.

"Yedeğin gelmedi mi, onun yerine de çalışırdın. Bazan 36 saat aralıksız çalışılırdı. Masuracıydım. Masura yerleştirmeye boyum yetişmediği için bizlere takunya giydirirlerdi. Yemek yoktu. Sefertasıyla evden getirirdik. İş elbisesi yoktu. Milli Mensucat'ta 300 dolayında işçi çalışırdı. Çoğunluğu erkekti. Kadınların fabrikada çalışmasına tuhaf bakılırdı. Sümerbank Bez'de ise 200 civarında işçi vardı. Sümerbank'ın fabrikası daha temizdi. Şartlar daha iyiydi."

F.Karakaya askere kadar kesintilirle çalıştı. Belirli dönemlerde kendilerine ait bahçede de çalışıyordu. 1948 yılında askere gitti. Ankara'da TBMM Muhafız Bölüğü'nde askerlik yaptı. 29 ay askerlikten sonra 1950 yılı Eylül ayında terhis edildi.

"Askerlik öncesi dönemde Adana'da bir işçi hareketi yoktu. İşçi çok nazlıydı. Tarımda iş başlayınca bizim gibi çocuk yaşta insanlara bile iş düşerdi. Eylem olmadı. Örgütlenme yoktu. Tarımdaki işçiler de örgütsüzdü. Adana işçi ve sendikacılık hareketinde son derece önemli bir yeri olan kişi Hasan Özgüneş'tir.

"Hasan Özgüneş yiğit, mert, namuslu bir insandı. Arnavut göçmeniydi. Sümerbank Bez'de dokuma ustasıydı. 1946 yılında sendika kurma çalışmaları nedeniyle işten atıldı. Ancak 19 Eylül 1946 tarihinde Sümerbank ve Milli Mensucat İşçileri Sendikası'nın kurulmasına öncülük etti. O yıllarda ön planda olan işçiler, Nusret Anafarta ve Sümerbank'ta vater ustası Ekrem Özkılıç'tı."

Fahri Karakaya 1950 yılı Eylül ayında terhis edilir edilmez Milli Mensucat'ta işbaşı yaptı. İşbaşı yapmasından kısa bir süre sonra sendikanın kongresi oldu. Çıkıp bir konuşma yaptı. İşçinin dikkatini çekti. Hemen idare heyetine aldılar. İlk idare heyeti toplantısında da sendika sekreterliğine getirildi. 1961 yılına kadar sendikanın genel başkanı Hasan Özgüneş, sekreteri de Fahri Karakaya idi.

"Babam sendikacılığı bilmiyordu. 'Sendikacılık da ne demek?' diye sordu. 'Senin için komünist diyorlar,' dedi. Sendikacılık nedeniyle babamla aram bozuldu. Askere

gitmeden önce, 1948 yılında evlenmiştim. Babamla birlikte oturuyordum. Bozuşunca ayrı ev açtım. Ancak daha sonraları sendikacılığın ne olduğunu ona anlattım. İkna oldu. İşsiz kaldığım dönemlerde, sıkıntılı dönemlerimde hep bana destek oldu."

F.Karakaya, 1951 yılında sendika sekreterliğine seçilince, fabrikadan atılmadan önce kendisi işten ayrıldı. 1951 yılında kongrede Hasan Özgüneş'e ayda 200 lira, F.Karakaya'ya da 150 lira verilmesi kararlaştırıldı.

"Ancak sendikaya para bulmak ve ve maaşı almak mümkün değildi ki. Sendikanın merkezi Milli Mensucat'a 50 metre uzaklıktaydı. Kiraydı. İşverenin adamları sürekli olarak sendikayı gözetlerlerdi. Sendikaya gelen işçi tespit edilir, işten atılırdı. Sendikada kırık dökük sandalyeler vardı. Halkevinden 8-10 tane güzel sandalye alarak etrafı biraz düzelttik.

"Bu yıllarda işçinin gözü tamamiyle kapalıydı. Teşkilatlanma çalışması yaptık. 12 saatlik mesaiyi 8 saate indirdik. Kadın işçilerin kreş ve emzirme odası hakkı için mücadele ettik. 3008 sayılı İş Yasası'nın uygulanmasını sağladık.

"Ancak arkamızda işçinin gücü bulunmuyordu. Bizim bu yıllarda bir arzuhalciden fazla farkımız yoktu. Toplulukla iş ihtilafı bile çıkarmadık. Bu yıllarda sendikaya yakın işçilerin mümessil işçi seçilmesini sağlayarak onlara teminat arardık. Ama bu teminatı olan işçi bile işten atılırdı. Atılan işçilere de, 'gel, ekmeğimiz varsa, paylaşırız,' derdik.

"Galiba 1951 yılında Güney İşçi Sendikaları Federasyonu'nu kuruldu. Genel Başkanı Hasan Özgüneş'ti. Ben de genel sekreterliğe getirildim. Federasyon içinde Tekel Tütün Müskirat İşçileri Sendikası, Sümerbank ve Milli Mensucat İşçileri Sendikası, Fırın İşçileri Sendikası, Demiryolları Sendikası, İncirlik Sendikası vardı. İncirlik sendikası sonradan çıkarıldı. DSİ'deki sendikayı sonradan kurdurttuk.

"Bu yıllarda ağırlıkla Tarsus'taki sendikaların kurduğu Çukurova İşçi Sendikaları Federasyonu da vardı. Genel Başkanı Zekeriya Göktürk'tü. Ancak bir levha federasyonu olmanın ötesine geçemedi.

"1951-1961 döneminde işçiden aidat toplamak çok zordu. Bossa ve Güney Sanayii kuruldu. Teşkilatlanmaya çalışıyorduk. İşçi arasında öne çıkanlar aracılığıyla makbuz karşılığında ayda 50 kuruş aidat toplamaya çalışırdık. Kira ödüyorduk. Aidatlar yetmiyordu.

"Sendikaya aidat ödemek bile cesaret işiydi. Müsamerelerle, gecelerle, sünnet düğünleriyle sendikayı ayakta tutmaya çalışırdık. 1954 yılındaydık. Aidat gelmiyordu. Hasan Özgüneş açtı, sefildi. Ben yine ihtiyaçlarımı babamdan karşılayabiliyordum. İş aradım. Çiftçi Çırçır Fabrikası'na gittik. Şimdiki Özmenler çırçır. İşbaşı yaptım. Ayda 400 lira verdiler. Birkaç sene orada çalıştım, rahat ettim.

"İşveren de, devlet kadroları da karşımızdaydı. O zamanlar ben DP'liydim. Hasan Özgüneş ise CHP'liydi. Ama aramızda siyasi kavga olmazdı. Millet hepimize 'komünist' derdi. Sendikalar arasında ciddi bir işbirliği söz konusu değildi.

"Teksir makinemiz vardı. İşçiyi sendikaya çekmek için beyanname hazırlar, vardiya çıkışlarında işçiye dağıtırdık. İşçi toplantıya gelmekten korkuyordu. O nedenle yazılı birşeyler dağıtmak daha da önem kazanıyordu.

"1958 veya 1959 yıllarıyda. 5 Ocak'tı. Sümerbank Bez fabrikanının önünde 4 vardiyasında beyanname dağıtıyorduk. Bu arada da bazı işçilerle görüşüyorduk. Beyanname dağıtımı bitti. Hasan Özgüneş'le birlikte döndük. Yolda da birbirimizden ayrıldı.

"Ertesi gün sendikaya gittim. Hasan Özgüneş o gece eve gelmemiş. Sendikaya avukat bulmak zordu. Necati Ersoy meccanen avukatımız olmuştu. Hasan Özgüneş'i Emniyet'te bulduk. Sabah kadar falakaya yatırmışlar.

"Hükümet tabibiyle gittik. Tespit yaptırdık. Emniyetten taşıyarak çıkardık Hasan Özgüneş'i. Adliyeye kadar taşıdık. Fabrika önünde yeniden bildiri dağıtmaya gittik. Beni karakola çektiler. Polislere, 'devletin polisi misiniz, işverenin polisi mi?' dedim. Baskı yapıyorlardı. İşçiler vardiya çıkışı topluca karakolun önüne yığıldı. Polisler beni serbest bırakmak zorunda kaldı.

"O tarihlerde DP ile başkanı ve Bossa'nın yüzde 50 hissedara Kemal Pekün'dü. Kemal Pekün'ün Emniyet Müdürlüğü üzerinde büyük etkisi vardı. Dağıtılan bildiriler nedeniyle falakaya çektirmişler. Hasan Özgüneş 65 gün ayaklarına basamadı. Bu olaydan sonra DP'den soğudum, DP'den koptum. Ama işlerin yürüyebilmesi için siyasi ilişkiler ve siyasi görev zorunluydu.

"Hasan Özgüneş dövdürülmesinin bir nedeni de, kendisinin 1957 seçimlerinde Bursa'da Celal Bayar'ın karşısında milletvekili adayı olmasıydı. CHP insanları hep kullanıp atmıştır. Hasan Özgüneş yıllarca CHP üyesiydi. İlçe başkanlığı yaptı. 1957 seçimlerinde aday oldu. Genel Merkez, Hasan Özgüneş'i Bursa'da Celal Bayar'ın karşısına koydu. İşçi arasında para topladık, Hasan Özgüneş'i Bursa'ya gönderdik. Gitti, çalıştı. Ama kazanamadı.

"Hasan Özgüneş'in dövülmesi Adana'da sendikal harekete güç kattı. 1050-60 arasında Adana'da bir işçi direnişi yoktu. Sendikaların verdiği bir mücadele vardı. İşçilere Hasan Özgüneş'in niçin dövüldüğünü anlattık. Sendikalara güvenleri arttı. Dövülme işi ters tepti.

"1950-1960 döneminde polisten yoğun baskı olurdu. Emniyet'in kırık dökük bir jipi vardı. Üstü açıktı. İkide bir sendikaya gelirler, bizi jipe bindirirler, bizi teşhir ede ede Emniyet'e götürürler, 2-3 saat hakaret ederler, sonra da serbest bırakırlardı. Karakollarda çok cop yedik, birçok geceyi nezarette geçirdik.

"Milli Mensucat'ın sahibi Nuri Has'tı. Fabrika yöneticileri sendikaya geleni gideni gözetlerdi. Bu nedenle, işçiyle toplantı yapacağımızda sendika binasında değil, başka bir yerde buluşurduk. 12 saatlik günlük çalışma süresini 8 saate indirmeye çalışıyorduk.

"Toplantı yaptığımızı Nuri Has duymuş. Bizleri çağırdı. '12 saat çalıştırıyoruz, verdiğimizle zor geçiniyorsunuz; bir de 8 saat çalışırsanız nasıl geçineceksiniz?' dedi. Biz, kanunlar böyle deyince de odasındaki kasayı gösterip, 'hükümet de burada, kanun da burada,' dedi. Bu yıllarda sendikacılık yapıp da damgalanmayan kalmadı. Hepimiz 'komünist' diye dışlanırdık.

"Milli Mensucat'ın patronu Nuri Has sendikayı sevmezdi. İşyerinde Milli Mensucat Sanat İşçileri Sendikası adıyla sarı bir sendika kurdurttu. Başında Mahmut Canberk vardı. Sekreterliğini de, ekmek korkusuyla, Mevlüt Bulcan yapardı.

"Bu sendikal 1970'li yıllara kadar varlığını sürdürdü. Milli Mensucat'ın büyük demir kapıları vardı. İşçi bu demir kapıdan içeri alınır, dışarıyla münasebeti kesilirdi. İşe alınan işçi bu sarı sendikaya üye yapılırdı. Bu sendikanın üye kağıdı olmadan işbaşı yapılmazdı.

"İşyerinde ağırlık bu sendikadaydı. Ne yazık ki, Milli Mensucat Sanat İşçileri Sendikası da Teksif Federasyonu üyesiydi. Bu sendika Federasyon'a olan aidatlarını düzenli öderdi. Federasyon da onları tutardı. Daha sonraları Federasyon'dan çıkarıldı.

"Sendika olarak tüketim kooperatifi kurmadık. Yapı kooperatifi işine girdik. Metre karesi 20 liraya arazi aldık. 1954 yılında İşçi Sigotaları Kurumu'ndan kredi aldık. Adana'da İşçi Sigortaları Kurumu'ndan ilk krediyi bu kooperatifle biz aldık.

"Çeşitli işyerlerinden 30 civarında işçiyle bir kooperatif kurduk. Ancak inşaat bitene kadar bütün üyeler hisselerini başkalarına satmışlar. Evlere girildiğinde üyeler arasında işçi

kalmamıştı. 1956 yılında sendika bünyesinde bir yardımlaşma sandığı kurduk. Sel baskınında zarar gören işçilere ve işten çıkan işçilere yardımda bulunduk.

"Bu yıllarda 38 hafta süreyle İşçi Haberleri Gazetesi'ni çıkardık. 500 - 1000 tane basar, dağıtırdık.

"27 Mayıs işçi tarafından onaylanmadı. CHP'nin Adana yöneticileri sayesinde Adana'da hiçbir olay olmadı. Yalnızca Tekel'de baştemsilci olan Halil Yener işten çıkarıldı."

Hasan Özgüneş 1961 yılında sendika başkanlığından ayrıldı. Yerine Fahri Karakaya getirildi. 1961 yılından 1 Ocak 1966 tarihine kadar sendika başkanlığını Fahri Karakaya yürüttü. Bu görevi sırasıda, 1962 yılındaki TÜRK-İŞ Mümessiller Heyeti toplantısına ve Çalışma Meclisi'ne katıldı.

1961 yılında Fahri Karakaya çırçır fabrikalarında Borçlar Kanunu'nun 316. ve 317. maddeleri uyarınca umumi mukavele imzaladı.

"Çırçır işi mevsimliktir. Eskiden bazı işyerleri 2-3 ay, bazıları da 5-6 ay çalışırdı. İşçi dağınıktı. Çırçır fabrikası sahipleri işçiye istedikleri ücreti verirlerdi. 4 kısım işçi vardı: Ustalar, ustabaşılar, makinistler, yağcılar. Bunlar çekirdek işçiydi.

"Bu işçileri sendikada topladım. Nisan ayında makineler hazırlanırdı. Susuz pamuk erken yetişir. Eylel'de de iş başlardı. Erken işbaşı yapılırdı. Bu işler başlamadan önce Sendikada bir çağyocağı kurdum. Sendikaya gelen parasız çay içebiliyordum. İsteyen kağıt oynardı, eğlenirdi. Kurs tertip ettim.

"İşi iyi bilenleri öğretmen yaptım. Kurs bir ay sürüyodu. Okul gibi düzenliydi, programlıydı. Kursu bitirenlere resimli teknik eleman belgesi verdim. Paraya sıkışanların işverenden borç almasını önlemek amacıyla avans olarak para verdim.

"İşçinin ayağı sendikaya alıştı. Daha sonra işverenlere haber saldım, işçi isteyen sendikadan alacak diye. Bu arada da iki ekip hazırladım. Bizim iznimiz olmadan çalışanlara engel

olacaktı bu ekipler. Gündüz kimse çalışmaya cesaret edemedi. Ama bir süre sonra bazı çırçır fabrikalarında gece çalışma yapıldığının haberi geldi. Döşeme Mahallesinde şimdiki adı Ulaşlar olan fabrikada bizden izinsiz çalışan işçileri dövdük. Karşıyaka'da Kanaat Çırçır fabrikasında çalışanlar dövüldü.

"Çırçır fabrikası sahipleri çalıştıracak işçi bulamaz oldular. Bir gün bir çırçır fabrikası sahibi geldi. İşçi ihtiyacı olduğunu söyledi. İsim olarak da bazı işçileri istedi. Umumi mukaveleyi çıkardım. 'İmzala,' dedim. Müzakere kabul etmedim. İmzalarsan, işçiler burada, alır götürürsün, dedim. Kabul etti.

"Bir defa umumi mukavele imzalanınca, bu haberi mahalli basına verdim. Ertesi gün diğer fabrika sahipleri gelmeye başladı. Umumi mukavele düzenini oturttum. İşçiye 6 ay çalışma güvencesi getirildi. Revizyon ve çalışma dönemi toplamı 6 ayın altına düşerse, işçiye 6 aylık ücret verilecekti.

"Bu durumu Federasyon'a da bildirdim. İsveç'ten sendikacı misafirler gelmişti. Onlar da ilgilenmişler. Adana'ya kadar geldiler. İmzaladığımız umumi mukavelenin bir örneğini aldılar."

Teksif'in milli tip sendikaya dönüşmesinden sonra, Fahri Karakaya'nın başkanı olduğu Sendika, Teksif Adana Şubesi'ne dönüştürüldü. Fahri Karakaya da şube başkanı oldu.

274 ve 275 sayılı yasaların çıkmasından sonra Özbucak, Paktaş, Güney Sanayii ve Bossa'da örgütlendiler [9]. 1964 yılındaki toplu sözleşme

---

[9] TEKSİF Adana Şubesi'nin 17.10.1963 tarihinde örgütlü bulunduğu işyerleri ve bu işyerlerinde çalışan işçi sayıları şöyleydi:

Güney Sanayi Dokuma Fabrikası	950 işçi	809 üye
Güney Sanayii Basma Fabrikası	1475 işçi	889 üye
Bossa Basma Fabrikası	1746 işçi	1394 üye
Özbucak Fabrikası	437 işçi	329 üye
Paktaş Fabrikası	820 işçi	451 üye
Sümerbank Bez ve Satış Mağ.	987 işçi	734 üye
Milli Mensucat Fabrikası	824 işçi	59 üye
Akdeniz Mensucat Fabrikası	800 işçi	--- üye
Sümerbank Çırçır Fabrikası	152 işçi	114 üye
Adana Ceyhan Çırçır Fabrikası		502 üye
64 çırçır fabrikası	9500 işçi	2387 üye
Toplam		7668 üye

görüşmeleri çok çetin geçti. Grev aşamasına gelindi. Toplu sözleşmeler ancak ondan sonra imzalanabildi.

"İlk dönem toplu sözleşmelerde İstanbul Sendikası birinci yıl için saat ücretlerine 15 kuruş ve 5 kuruş zam almıştı. Biz daha fazlasını istedik. Dayattık. Adana valisi Mukadder Öztekin arabuluculuk yaptı. Sonunda 4 fabrika için saat ücretlerine 18 kuruş ve 8 kuruş zam aldık.

"1963 yılının Ekim, Kasım ve Aralık aylarında Amerika'ya gittim. 6 kişiydik. Amerika'da 40 bin mil yol yaptık. Bize ülkelerinin en güzel yerlerini gezdirdiler. Parasız propaganda yapmamızı bekliyorlardı. Ancak Amerika'da ciddi bir sendikacılık hareketi olduğuna inanmıyorum.

"Bu dönemde sendikada genel sekreterliği Edip Filazi üstlenmişti. Edip Filazi sendikal mücadele nedeniyle Bossa'dan atılmıştı. Ben Amerika'dayken işyerleri kaynatılmış. Muhalefet çıkmış. Bir sürü iftira ve yalan. Güney Sanayii ve Bossa'dan inanması güç miktarlarda rüşvet aldığım ileri sürülmüş. Sendikacılıktan soğudum.

"Pazar günüm yoktu. Yönetim kurulu toplantılarını Pazar günleri yapardım. Yıllarca geceli gündüzlü çalıştım. İbadet yerim sendikaydı. 1 Ocak 1966 günü kongre yapıyorduk. Muhalefet vardı. Ancak kazanabilirdim. Bana iftira edenlere hizmet etmek istemedik. Kongre açıldı. Faaliyet Raporunu okudum.

"Genel kurulda ciddi bir eleştiri getiren olmadı. Söz aldım. İftiraları hatırlattım. İftiracıların bunları dile getirmesini istedim. Divan Başkanı Şevket Yılmaz'dı. Söz vermek istedi. Kimse konuşmadı. Halil Şen rakibimdi. İbra edilince aday olmayacağımı söyledim. Kongrede kavga çıktı. Vali Mukadder Öztekin de söz aldı. Beni destekledi. Kasım Gülek de kongredeydi.

"Aday olmadım. Yönetim Kurulu ile son bir yemek yedik. Aday olmamama rağmen 16 rey farkla seçimi aldım. Ancak bir

kişi benim oy pusulalarımı yırtıp, yerine rakibiminkini koymuş. Sonuç değiştirilmiş.

"Sendikacılığı bıraktım. Halde komisyonculuk yapmaya başladım. Oraya da bir düzen getirdim. İşlerimiz gayet iyi gidiyordu, iyi para kazanıyordum. Ancak İstanbul'dan Yunus Kara, Bahir Ersoy, Rıza Güven geldiler. Beni ikna ettiler.

"Bağımsız olan Tekstil Sendikası'nın Adana Şube başkanı oldum. 100'den fazla çırçır fabrikasının işçilerini üye kaydettik. Sümerbank'a ve Bossa'ya girdik. Ancak yaptığım işten memnun de değildim. Kızgınlığım sırasında aklımı çelmişlerdi. Yanlış yoldaydım. Teksif'i aradım. Temsilcilerini istedim. Geldiler. İşçiyi geri götürdüm.

"İbrahim Denizcier yakın arkadaşımdı. Bu gelişmeleri de yakından izliyordu. Bu ara gıda işkolundaki iki büyük kuruluş birleşiyor ve Tekgıda-İş'i oluşturuyordu. Bana da teklifte bulundu. Kabul ettim. 1968 ile 1975 yılları arasında Tekgıda Adana Bölge Şube Başkanlığı yaptım.

"Tekgıda-İş Bölge Temsilciliğim sırasında Nizip'teki Ülfet Yağ Sanayii fabrikasında bir grev yaptık. Bu işyerinde vazelin üretiliyordu. İşveren işyerinde bir sarı sendika örgütlemişti. Yürürlükte bir toplu iş sözleşmesi vardı. Tekgıda-İş Sendikası'nın işkolu yetkisini kullanarak toplu pazarlık sürecini başlattık. 19 ay uğraştık.

"İşyerinde hiç üyemiz yoktu. İşveren görüşme taleplerimizi kabul etmedi. Sonunda grev aşamasına geldik. Sarı sendikaya gittim. Genel başkanla görüştüm. İşyeri sendika temsilcilerini de çağırttım. Bu sendikaya bir mukavele imzaladım. İmzalanacak işkolu toplu iş sözleşmesinin bu işçilere de uygulanacağını karara bağladık. İşçi durumdan haberdar oldu.

"Bu arada Varto depremi nedeniyle grevler durdurulmuştu. Grev yasağı kalkınca grevi hazırladım. Davul zurna getirdim. İşyerinde 650 işçi vardı. Bizim gizli üyemiz

ancak 28 - 30 taneydi. Ama tüm işçiler, işverenin beklemediği biçimde, bizim greve katıldı.

"Davul zurna tüm gün çalıyordu. Grevin 4. günü müdürlü görüştüm. Anlaşma sağladık. Ancak bu aralar geceleri çadırda kalıyordum. Üşütmüşüm. Hastalandım. Hastaneye kaldırıldım. Hastanede yatarken kalp krizi geçirdim. Oksijen çadırına alınmışım. Hastanede 29 gün yattım. Malulen emekli edildim."

HALİL TUNÇ [10]

Halil Tunç 1 Mart 1928 günü Hacıbektaş'ta doğdu. Hacıbektaş o tarihlerde Kırşehir'e bağlıydı. Babası Hüsnü Tunç, 1300 doğumluydu, 9 sene askerlik yapmıştı. Trablus'ta Mustafa Kemal'le birlikte bulunmuştu. Babasının arazisi yoktu. Hacıbektaş'ın zenginlerinden Çelebiler vardı. Hacı Bektaş-ı Veli sülalesinden geliyorlardı. Babası, onların yanında işçilik, arabacılık yapardı. Atatürk'e büyük saygısı ve sevgisi verdi. Bu bağlılık, Trablus'ta birlikte olmuş olmaktan dolayı daha da büyüktü. 1946 yılında vefat etti. Halil Tunç'un annesi Hatun Tunç 1310 doğumluydu. Hacıbektaşlıydı. Çelebilerin çamaşırlarını yıkardı. 102 yaşında vefat etti. Halil Tunç'un iki erkek, bir de kız kardeşi vardı.

"Sıkıntılarla büyüdüm. Bizim kuşağımız çocukluğunu yaşamadı. Abim 1946 yılında 22 yaşında öldü. Abimi ve babamı 1946 yılında aynı hafta içinde kaybettim.

Halil Tunç, ilkokula Hacıbektaş'ta gitti. Sınıflar çok küçüktü. 11 kişiydiler. 10 erkek, 1 kız çocuk vardı. İlkokuldan sonra Kayseri'deki Pazarören Köy Enstitüsü'ne gitti. Orada dördüncü sınıfa kadar okudu. 1946 yılında dördüncü sınıftayken abisi ve babası ölünce, okulu terketmek zorunda kaldı. Ailenin en büyük erkek çocuğu olarak ailenin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kaldı.

"Bir süre Hacıbektaş'ta işçilik yaptım. Amelelik yaptım. Daha sonra Ankara'ya geldim. İlk olarak CHP'nin Halkevleri bürosunda çalıştım. Halkodalarına kitap gönderilirdi. Bu kitapların sevkini yapardım. Gönderdiğimiz kitaplardan da birer tane bana verirlerdi. Okuma zevkini Halkevleri bürosunda çalıştığım dönem kazandım. Ondan sonra da devam etti. Daha sonra, Ankara'da belediye otobüs idaresinde biletçi olarak işe başladım. İşe girişte, CHP Halkevleri bürosunun başındaki Halim Baki Kunter yardımcı oldu. Ragıp Tüzün Ankara Belediye Başkanıydı. Baki Kunter ona telefon etti. 'Ailesini

[10] 1960-1974 dönemi TÜRK-İŞ Genel Sekreteri ve 1974-1979 dönemi TÜRK-İŞ Genel Başkanı olan Halil Tunç ile 9 Temmuz 1998 günü TÜRK-İŞ Genel Merkezi'nde görüştüm.

geçindirmek zorunda olan bir çocuk var,' dedi. Yeni gelen troleybüslerde biletçi olarak işe başladım.

"İşyerinde yemek yoktu. Simit filan idare ederdik. Biletçilik dönemimde işyerinde sendika yoktu. Biletçilik askere kadar devam etti. 1948 yılında askere gittim.

"Askerliğimi Kırklareli'deki 268. Hudut Alayında piyade olarak yaptım. Askerliğim üç yıl sürdü. Yalnızca 10 gün izin kullandım. 1951 yılında da terhis oldum.

"Askerden terhis olunca Halim Baki Kunter'e yeniden başvurdum. Ankara Bira Fabrikası'na telefon etti. Fabrika müdürü, beni tahmil tahliye işçisi olarak alabileceğini söyledi. Tahmil tahliye işçisi olarak işbaşı yaptım. Saat ücretim 41 kuruştu. Fabrikada sendika yoktu. Fabrikayı tercih etmem de önemliydi. O yıllarda ortaokul mezunları memur olabiliyordu. Halim Baki Kunter Vakıflar Bankası Yönetim Kurulu üyesiydi. 'Seni istersen Vakıflar Bankasına memur olarak alayım,' dedi. Ancak fabrikayı tercih ettim; çünkü fabrikanın yatakhanesi vardı. Ev kiralamam mümkün değildi. Fabrika sabah çorbası, öğle yemeği veriyordu. Ayrıca ayda 625 kuruş karşılığında akşam yemeği de veriyordu. Yatakhanede ranzalar vardı. 150 kişi büyük bir salonda, demir karyolalarda yatardık.

"Ankara Bira Fabrikası'nda sabah 7:30 da işbaşı yapılırdı. 12 saat çalışılırdı, fakat 8 saatin üzerini fazla mesai olarak vermezlerdi. Sendika kurulduktan sonra, fazla çalışılan sürenin ücretinin ödenmesi için dava açtık, kazandık; geçmiş senelere ait fazla mesai ücretlerini de aldık. Bu girişimimiz sendikanın işçi gözündeki gücünü artırdı.

"Fabrikada 650 işçi çalışıyordu. Fabrika, Tekel'e bağlıydı. 6 ay tahmil tahliyede çalıştım. Sırtımızda semerlerle vagonlara sandık taşırdık. Kısa bir süre çalıştıktan sonra benim sırtımda da semerin değdiği yer nasır bağlamıştı. Eski arkadaşların sırtında üç dört santim kalınlığında nasır olurdu.

"Sendikayı 1952 yılında kurduk: Ankara Bira İşçileri Sendikası. Kimse sendikayı bilmiyordu. Demiryollarında Fahri Başkan'dan tüzüğü aldık. Sendikanın ilk başkanı oldum. 20 kişiyle kurduk. Daha sonra fabrikanın tamamını üye kaydettik. 25 kuruşluk aidatları gizli olarak öğle paydoslarında, merdiven altlarında, makbuz karşılığı toplardık. Fabrika yönetimi bazan bu çalışmaları yasaklardı. Böyle dönemlerde çalışmaları gizli gizli yürütürdük. İşçinin çoğunluğu yatakhanede yattığı için aidatları toplamakta büyük zorluk olmazdı. Ama bazıları 25 kuruşu vermemek için kaytarırdı, bizi görmezden gelirdi.

"Bu dönemde birçok işçi işçiliği meslek olarak kabul etmiyordu; işçilik bilinci gelişmemişti; işçilerin çoğunun bir ayakları köydeydi.

"Yemekhanemiz, üstü açık, kenarları açık bir yerdi. Bazan üste branda serilirdi. Yatakhanede yatanlar akşam yemeği yerdik. Yemek ve yatak koşulları çok ilkel biçimde düzenlenmişti. Sendika kurduktan sonra yemekhaneyi ıslah ettirdik.

"Bu yıllarda Tekel Bakanı, Hadi Üsman'dı. O senelerde bir bakana çıkmak bir meseleydi. Bir ürküntü vardı. Bakana çıkmak, şikayet etmek demek işinden olmak demekti. Sendikayı kurduktan sonra biraz cesaretlendik. Tekel Bakanı'nın işyerine geleceğini öğrendik. 'Semerle sandık taşıma konusunu Bakan'a anlatalım,' dedik. Ancak Fabrika Müdürü, Bakanla görüşmemizi kesinlikle istemiyordu. 'Emrivaki yapalım, kapıdan girince öne çıkalım' diye düşündük. Mehmet Altınbaş isminde yürekli bir arkadaşla birlikte, arabasından inen Bakan'ın önüne çıktık. 'Bir maruzatımız var,' dedik. Bakan, 'ne var?' dedi müdüre. Müdür de, 'bilmem, sendikacı bunlar,' dedi. Bir taraftan da bize gitmemiz için kaş göz ediyordu. Yanımızda eski işçilerden birini götürmüştük. Sırtını açtım. Elimdeki iğneyi nasırına batırdım. 'Ne demek istiyorsun?' dedi Bakan. Anlattım. 'Hiç olmazsa vagonlara kadar bir palet yapın,' dedim. Müdür kızdı. Bakan, 'peki, peki,' dedi. Sözünde de durdu. İstanbul'daki

Genel Müdürlük'ten mühendisler geldi, palet yaptırdılar. Semerle sandık taşımaktan kurtulduk. Bu faaliyetimiz işçiler arasında büyük yankı yaptı. Sendikaya karşı büyük bir ilgi başladı. 3008 sayılı İş Kanunu'na göre toplulukla iş ihtilafı çıkardık. Yüzde 10 zam aldık. Bu girişimimiz işçiyi daha da rahatlattı. Sendikanın gelişmesine katkıda bulundu. O zamanda sosyal hizmetler önemliydi. İşçilerin bilet pasolarını biz alırdık. Fabrikaya yalnızca banliyo treniyle gelinirdi. Her ayın sonunda bir arkadaş görevlendirirdik, bilet pasolarını yaptırırdı. İşçilere kömür parası ödünç verirdik. Ay sonunda da ücretinden kesiyorduk. Sendika bir ölçüde yardım sandığı gibiydi. O dönemde işçimiz çoğunlukla Mamak'ta otururdu. Mamak'ı etkileyen büyük bir sel oldu. Ev ev dolaştık. İşçinin ihtiyaçlarını karşıladık. Toplu sözleşme grev hakkı yokken ancak bu kabil faaliyetlerle işçiyi sendikaya bağlamak mümkündü. Yüzde 10 zam özellikle önemliydi.

"Bu yıllarda işçinin çoğunluğu Demokrat Partiliydi. Zaman zaman Halk Partili olduğum iddiasıyla beni bakanlara şikayet ettiler. 'Bu Halk Partilidir, işçiyi kışkırtıyor,' gibi şikayet ettiler. Parmakla gösterilecek kadar azdı CHP'li. Devlet dairesi olmasına rağmen iş güvencesi yoktu. İşçinin kartı kapıdan alınırsa, ertesi gün işbaşı yapamazdı. İşçi ileri geri konuşursa, komisere bir rakı verdiler mi, karakola götürttürürlerdi. İşçi karakolda bir hayli de hırpalanırdı.

"Sendika kurucuları genellikle ustalardı. Sendika, bir parça da ustaların otoritesiyle üye kaydedebiliyordu. Birçok insan sendikaya, 'sanduka', 'sandık' derdi.

"O sıralar TÜRK-İŞ kuruldu. TÜRK-İŞ'e sık sık gider gelirdim. İlk dönem TÜRK-İŞ'te istikrarlı bir yönetim olmadı. Gelişmeleri izlemeye çalışırdım. Neşriyat var mı diye sorardım.

"Biz Müskirat Federasyonu'na bağlıydık. Ankara İşçi Sendikaları Birliği ile ilişkimiz sınırlıydı. Sendikayı kurar kurmaz Müskirat Federasyonu'na üye olduk. Bu durum bizi biraz yüreklendiriyordu. Umum müdürlük de, Müskirat

Federasyonu da istanbul'daydı. Süreyya Birol Müskirat Federasyonu'nun başkanıydı.

"1954 yılında AID ile bir sendikacılık semineri düzenlendi. Ankara'da 3 ay süreyle seminere katıldım. Cahit Talas İngiliz sendikacılığını anlattı. Amerikalılar bize toplu sözleşme ve grevi anlatırlardı. Türk hocalar grev konusuna değinmezdi. Çalışma Bakanlığının birinci hukuk müşaviri vardı. TÜRK-İŞ'in kuruluşunun hukuki olmadığını ileri sürmüştü. Seminerde o hoca geldiğinde dersleri boykot ediyorduk, derslere girmiyorduk.

"Bu yıllarda fabrikada grev, direniş türü eylemler olmazdı. Ama işçiler arasında bir dayanışma vardı. Fabrika müdürüne şu imajı vermiştik: Bir haksızlık yapılırsa işçi buna tepki gösterir. Yemek boykotu gibi eylemlerin olabileceği izlenimini vermiştik.

"1959 yılında Yüksek Hakem Kuruluna işçi üye olarak katıldım. Eski sendikacı ve milletvekili Recep Kırım fabrikaya gelir giderdi. Haluk Şaman da Çalışma Bakanıydı. İkisi de Bursa milletvekili. Belirli bir seçim sürecinden sonra Yüksek Hakem Kurulu'nun işçi üyelerini Çalışma Bakanlığı seçerdi. İki kişi seçilirdi. İsmail Arasla birlikte Yüksek Hakem Kurulu üyesi olarak atandım. O günlerde talebe hareketleri başlamıştı. Yüksek Hakem Kurulu üyesi olduğumuz için fabrikadan rahatça çıkabilirdik. Erken çıkar, olayları izlerdim. Her akşam erken çıkıp, bulvarı dolaşıp, Mülkiye ve Hukuk fakültesi önünde olayları seyrederdim.

"Askerdeyken annem yalnız kaldı. Bir akrabamızın kızını alıp eve gelmişler. Gelenekler uyarınca kabullendim. Sonradan nikah yaptık. İlk çocuğum oğlandı; 1950 yılında doğdu. İkinci çocuğum da oğlandı, 1954 yılında doğdu. 1962 yılında eşimden ayrıldım. TÜRK-İŞ'te birlikte çalıştığımız bir hanım arkadaşla 1964 yılında evlendim. 1967 yılında bir kızım oldu.

"Bira fabrikasında hep amatör sendikacıydım. Sendika genel merkezi, fabrikanın içindeydi. Muhasebecimiz defterini evinde tutardı. Bugünkü imkanlar yoktu.

"1950'li yıllarda işçiye kız vermezlerdi, 'memurun ölüsü de para, dirisi de para' denirdi.

"27 Mayıs'ın yaklaşmakta olduğu belliydi. Bir sabaha karşı uyandığımızda radyodan 27 Mayıs'ı duyduk. 27 Mayıs'ın bildirileri, açıklamaları sendikacılık hareketine umut verdi. ICFTU'ya üyelik kararı bizi daha da umutlandırdı. Cesaret verdi. Bu arada, her dönemde olduğu gibi, bazı arkadaşlarımız haklı, bazıları haksız yere işlerinden atıldılar. Bizim fabrikada da atılmalar oldu. DP il örgütü talebe hareketlerine karşı işçileri kullanmaya çalışmıştı. Ceketinin içine saklanmış sopalarla işçileri kullanmak istemişti talebelere karşı. Bu işlere karışanlar ihbar edilmiş. Onları işten attılar. Daha sonraki dönemde siyasi nedenlerle işten atılan işçilerin işlerine iadesi için büyük çaba gösterdim ve bunda büyük ölçüde de başarılı olduk.

"TÜRK-İŞ'in 1960 Kasım Genel Kuruluna Milli Birlik Komitesi'nden Fahri Özdilik, Sami Küçük gibi kişiler katıldı. Başkanlığa iki aday vardı. Bahir Ersoy, Seyfi Demirsoy. Demirsoy genel başkan seçildi. Genel sekreterliğe dört aday çıktı. Muzaffer Daysal, Hasan Özgüneş, İsmail Aras ve ben. İlk turda üçte iki çoğunluk sağlanamadı. En çok oyu ben aldım. Müskirat Federasyonu beni destekledi. En son olarak Muzaffer Daysal'la ben kaldım. Daysal, 'bu tura da katılayım, sen çok oy alırsan, çekilirim,' dedi. Öyle olunca da çekildi. Böylelikle genel sekreter seçildim.

"O zaman İstanbullu sendikacıların burunları havadaydı. Bizi hep küçük görürlerdi; aşağılarlardı bizleri. Benim için, 'bu çocuk mu TÜRK-İŞ'i yönetecek' derlerdi. Onların bu havası beni çalışmaya zorlardı. Bir keresinde bir genelge çıkarmıştım. Bu genelgede 'sosyal ve içtimai' diye yazmışım. Hatamla alay

ettiler. Bu tavırları beni çok kamçıladı; eksikliklerimi kapatmak ve kendimi geliştirmek için sürekli bir çaba içinde oldum.

"İhtilal oldu. 1960 kongresi oldu. Arkasından Kurucu Meclis gündeme geldi. Buraya işçileri temsilen 6 kişi seçilecekti. Biz, 'ilke olarak icra kurulu girmeyecek,' dedik. İstanbul'da bir toplantı yaptık. Ömer Karahasan, İsmail inan, Bahir Ersoy, Kerim Akyüz, Feridun Şakir Öğünç ve Tekin Çullu'yu seçtik.

"Bu yıllarda CHP'li sendikacı parmakla gösterilecek kadar azdı.

"Daha sonra 27 Mayıs sonrasında siyasi nedenlerle işten çıkarılanlar konusunu gündeme aldık. Özellikle kamu kesiminde işten çıkarılanların işe alınması için büyük çaba gösterdik. Üç ayda bir bakanlarla toplantı yapardık. Her toplantının gündemine bunu aldık. Atılanların yüzde 90'ının geri alınmasını sağladık. Bu arada Kurucu Meclis oluştu ve çalışmalarına başladı. Anayasaya işçi haklarının girmesi içinde 31 Aralık 1961 günü, yaklaşık 150 bin kişinin katılımıyla Saraçhane mitingini yaptık. Bu mitingin Kurucu Meclis üzerinde büyük etkisi oldu. O zamanlar anayasada işçi haklarının nasıl yer alacağı bilinmiyordu. ICFTU'dan, o dönemde bütün ülkelerde anayasalarda işçi haklarının nasıl yer aldığı konusunda bilgi istedik. Ayrıntılı bilgi geldi. Kurucu Meclis üyelerinin hepsine, demokratik ülkelerde anayasalarda işçi haklarının nasıl düzenlendiğini anlatan dosyalar verdik. Anayasa çalışmaları sırasında bir hayli etkili rolümüz oldu.

"Anayasa referanduma sunulduğunda bütün bulvarda afişler yapıştırdık. O günlerde sendikalara sıcak bakılıyordu; özgürleşme, demokratikleşme havası vardı. Ben işçi tulumu giymiştim. Afişleri mağazaların camekanlarına yapıştırıyordum. Hem iş çıkışı saatinde broşür dağıtıyorduk, hem de vitrinlere afiş yapıştırıyorduk.

"Eğer 27 mayıs olmasaydı, 1961 Anayasası olmasaydı, CHP tek başına iktidara gelseydi bile, o günkü şartlarda toplu

akşama kadar TÜRK-İŞ'te bulunurdu; mesajları izlerdi; dosyaları götürür, Kurucu Meclis üyelerine dağıtırlardı.

"12 Eylüldeki değişiklikler 12 Mart sonrasında gündemdeydi. Mesut Erez anlatmıştı. Nihat Erim o günlerde Bakanlar Kurulu'nun bir toplantısında, yapılmak istenilen anti-demokratik değişiklikler konusunda 'askerler bastırıyor, ama TÜRK-İŞ direniyor,' demiş. O günlerde 12 Eylül'de yapılanların hemen hemen hepsi Anayasa'ya girecekti. Muhtırayı verenler içinde Muhsin Baturla ilişkimiz vardı. Bu girişimler TÜRK-İŞ'in çabalarıyla engellendi.

"29 Aralık 1970 günü önemli bir basın açıklaması yapmıştık. O gece yalnızca TÜRK-İŞ'e bomba atılmadı; sabaha kadar da Mithatpaşa caddesinde silahlar patladı. TÜRK-İŞ'in bombalanması olayı açıklığa kavuşmadı. Derinliğine araştırılmadı veya belki araştırılmak istenmedi.

"1972 yılında Cumhurbaşkanlığı kontenjanından Cumhuriyet Senatosu üyeliğine getirildim. Bir gün Alman sefaretinde kokteyl vardı. Sadi Koçaş yanıma geldi ve beni kutladı. 'Beni karıştırıyorsunuz herhalde,' dedim. O zaman Seyfi Bey senatörlüğü düşünüyordu. Bundan kısa bir süre sonra SSK Genel Kurulu vardı. Ali Rıza Uzuner Çalışma Bakanıydı. Cevdet Sunay'ı da alıp gelmiş. Genel Kurulda TÜRK-İŞ Genel sekreteri olarak işçileri temsilen ben konuştum. Cevdet Sunay gayet ilgiyle izliyordu. Ertesi gün Cevdet Sunay'ın doktor oğlu beni aradı. 'Sizinle görüşebilir miyiz,' dedi. İşyerine gittim. 'Babam sizi senatör olarak düşünüyor, ancak sizin fikrinizi almadan açıklamak istemiyor, ters tavır almanızdan korkuyor,' dedi. 'Arkadaşlarımla konuşayım,' dedim. Akşama kadar süre verdi. Seyfi Bey Ankara'da değildi. Konuşamadım. Ertesi gün de senatörlüğüm açıklandı. Daha sonraları Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılmasında aleyhte oy kullandım. Sitem etmiş. Ancak önceden kendisine de söyledim. 'İsterseniz istifa edeyim, yerime başka bir senatör atasın,' dedim.

"1975 yılı ortalarına doğru özel sektörde lokavtlar yoğunlaşmıştı. Özellikle İzmir civarında saldırı lokavtları vardı. Ayrıca DİSK gelişiyordu. Teşkilatımızda bir huzursuzluk başlamıştı; 'TÜRK-İŞ niye pasif duruyor' diye eleştiriler vardı. Biz de 'gücümüzü gösterelim, teşkilatın isteği olsun, lokavtları önleyelim,' dedik. Birçok sendikacı bu eyleme karşı çıktı. Yapayalnız kaldım. İşyeri işyeri dolaştım. Sendika temsilcileriyle konuştum. Bana cesaret verdiler. 16 Haziran 1975 günü İzmir'de şalteri indirdim. Eylem sabah 6'da başladı; 8 saat sürecekti. 2'de bitecekti. Saniyesi saniyesine eylemi gerçekleştirdik. Saat 2'de lambalar yandı. Yalnızca elektrikle işleyen işyerleri durmadı. Vapurlar işlemedi, uçak kalkmadı, tren işlemedi. 80 bin kişi işi bıraktı. Tek bir zabıta olayı olmadı. Olan valiye oldu. Görevden aldılar.

"1979'da artık TÜRK-İŞ'teki görev süremi yeterli gördüm. İkinci dönem senatör seçilmiştim. 'Ağırlığımı Senato'ya vereyim,' dedim. 'Arkadaşların önünü açayım,' dedim. Daha önceki kongrede de söz vermiştim. Yorulmuştum. Artık öğleden sonraları enerjim tükeniyordu. Gerçekten yılların yoğun çalışması nedeniyle çok yorulmuştum. Senato'da gönlümce komisyonlara katılayım, isterdim. O zaman karşımda rakip de yoktu. İbrahim Denizcier, 'Sen adaylığını koymacaksan ben aday olacağım,' dedi. Kesin karar vermiştim. İbrahim Denizcier bir türlü inanamıyordu. Aday olmadım. Genel Kurulda genel başkanlık için Kemal Özer ile İbrahim Denizcier çıktı. İbrahim Denizcier kazandı. Aday olsaydım, ikisi de aday olmazdı. Biraz da politikacılara nisbet yapmak için bu adımı attım. Gelen kuşaklar var. Onlara heyecan vermek gerekliydi. Bir gün ben de TÜRK-İŞ başkanı olayım umudunu vermek gerekiyordu. Sandalyeye sıkı sıkıya bağlanmak yanlıştı. Zirvedeyken, sevilirken, ayrılmak en güzeliydi. Öyle yaptım.

Halil Tunç, Genel Başkanlıktan ayrıldıktan sonra da işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinden kopmadı. Özellikle 1983 yılında Turgut Özal'ın

en güçlü gözüktüğü dönemde ona karşı koyduğu tavır, daha sonraki yıllarda hep örnek gösterildi.

"1967 Milli Prodüktivite Merkezi başkanıyken, Özal yardımcımdı, Erbakan da yönetim kurulu üyesiydi. O yıllardan zihniyetlerini biliyordum. TÜRK-İŞ'in 1983 kongresine Turgut Özal geldi. Yeni başbakan olmuştu. Kapıdan karşılandı. Alkış, alkış. Turgut Özal konuştu. Erdal İnönü konuştu. DSP'nin kuruluşuyla ilgili çalışma yapıyordum. 'Sayın Başbakan gitmeden ben de konuşmak istiyorum,' dedim. Bazı homurdanmalar oldu. Söz aldım. 'Sayın Başbakanı alkışladınız, fakat bilesiniz ki işçi haklarıyla ilgili hiçbir gelişme Özal zamanında olamaz; aksi olur,' dedim. ANAP'lılar homurdanmaya başladılar. 'Konuşma,' diyenler çıktı. 'Ben ömrümü bu teşkilata verdim; kimse benim burada konuşmamı engelleyemez,' dedim. 12 Eylül sonrasındaki kayıpları anlattım. En sonunda salon sakinledi. Konuşmamın sonunda, 'şuna inanıyorum ki, kaybettiğiniz işçi hakları er yada geç geri alınacak,' dedim. Turgut Özal genel kuruldan ayrılırken alkış alamadı. Dışarı çıktığında gazeteciler, 'Halil Tunç'a cevap verecek misiniz?' diye sormuşlar. Cevap vermeyeceğini söylemiş. Ertesi gün gazeteler, 'Başbakan ilk defa muhalefetle karşılaştı,' diye yazıyordu.

HALİT MISIRLIOĞLU [11]

Halit Mısırlıoğlu 24 Mayıs 1924 günü İstanbul'da doğdu. 4 kardeştiler. İlkokulu İstanbul'da bitirdi. Ortaokula gitti, ancak üçüncü sınıfta okuldan ayrıldı. Babası asıl Çerkeşliydi. Kelcükler sülalesindendiler.

Babası köyden İstanbul'a göçmüştü ve berberlik yapıyordu. Dedesinin geniş arazisi vardı. Ancak üç amcası ve bir halası bu mirası bölüştüler, babasına bir miras kalmadı. Berber dükkanı vardı. Bir ara Kasımpaşa'da kahveleri de vardı ve babası muhtarlık yaptı. Ancak dükkanı yanınca sıkıntıya düştüler. Halit Mısırlıoğlu, 12 yaşından itibaren yazları çalışmaya başladı.

Babası bir ara Taşkızak tersanesinde tabancacı olarak çalışıyordu. Taşkızak tersanesinde işçi olarak kazandığı para ile berber dükkanını yeniden açtı.

Halit Mısırlıoğlu 1938-1939 yıllarında Kalafat yerinde Sami Eritir'in yanında kaynakçı olarak işe başladı. 15 yaşında kalfa oldu. İşyerinde üç işçi vardı. Patron Sami Bey de işyerinde çalışırdı. İlk olarak haftalığı 8 liraydı. Daha sonra 12 liraya çıktı. Ancak sağlık nedeniyle bir süre sonra bu işten ayrılmak zorunda kaldı.

H.Mısırlıoğlu, askeri gedikli okuluna giriş için başvurdu. Ancak olmadı. 1939-1940 yıllarında Devlet Malzeme Ofisi'nin Dolmabahçe'deki matbaasında çalıştı. Yevmiyesi 80 kuruştu. İşyerinde 80 işçi çalışıyordu. Çalışanların çoğu bayandı.

Daha sonra bir düğme fabrikasına usta yardımcısı olarak girdi. İşyerinde 20'si erkek, 60'ı kadın toplam 80 işçi çalışıyordu. Kadınlar yevmiyeliydi. Erkekler ise götürü iş alırdı. İşyerinde testere biliyordu. Haftalığı 15 liraydı. Günlük çalışma süresi 10 saatti. Bir ara 3 - 4 günlük bir direnişleri oldu. Polis baskısıyla işbaşı yaptılar. Örgütlü bir direniş

---

[11] Mersin Yol-İş Sendikası kurucusu ve Genel Başkanı ve 1963-1980 döneminde Türkiye Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Rahmetli Halit Mısırlıoğlu ile 6 Kasım 1987 ve 26 Haziran 1988 tarihlerinde ayrıntılı iki görüşme yaptım. 26 Haziran 1988 tarihli görüşme videoyla kaydedildi. Halit Başkan'ın T. YOL-İŞ'te Genel Başkan Danışmanı olarak çalıştığı dönemde 4 yıl kadar yanyana odalarda oturduk. Özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda işçi sınıfının sorunları ve sendikacılık hareketi konusunda öğretmenim oldu. Efendiliği, mütevazi kişiliği ve olgunluğuyla herkesin saygısını ve sevgisini kazanmış bir kişiydi. Halit Mısırlıoğlu'nu 8.1.1989 günü kaybettik.

değildi. Erkekler işi durdurdu. Kadınlar da onlara uydu. Direniş sonrasında erkeklerin götürü ücretine zam yapıldı.

Bu arada bir iş kazası geçirdi. Başparmağını testerede parçaladı. Parmağı 6 ay iyileşmedi. İş kazası nedeniyle tazminat alabilmek için avukata gitti. Avukat, "birşey çıkmaz," deyince dava açmadı.

Bu dönemde, şoförlük yapan dayısının arabasını kullanmaya başladı. Yaşı küçük olduğu için 6 aylık geçici ehliyet alabildi. 1942 yılında İstanbul Belediyesine otobüs şoförlüğü için başvurdu. Başparmağındaki sakatlık nedeniyle işe alınmadı. Şoförler Cemiyeti'nin başkanının 20 arabası vardı. Bu arabalardan birinde taksi şoförü olarak çalışmaya başladı. Şoförler Cemiyetine üye oldu. Şoförler arasındaki lakabı, "Kırlangıç Halit" idi. Bu yıllarda şoförler arasında uyuşturucu kullanımı yaygınlaşıyordu.

Halit Mısırlıoğlu 1943 yılında askere çağrıldı. Topçuydu. Önce İzmit'te askerlik yaptı. Çadırlarda, saman üstünde yattılar. Daha sonra 8 ay süreyle Sarıkamış'ta askerdi. Oradan da Sapanca'da motorlu top alayına geldi, onbaşı oldu. Kayseri'de 3 ay makinistlik kursu gördü ve çavuşluğa terfi etti. Konya'da da üç aylık bir kurstan geçti ve İzmir'e gönderildi. Motor ustalığını askerlikte öğrendi. Çekicilerin tamir ve bakımında ustalaştı. Halit Mısırlıoğlu 44 ay askerlik yaptı.

1947 yılında terhis edildi ve İstanbul'a döndü. Takside çalışmaya başladı. İşinden memnun değildi. Bir ara bir arabaya ortak oldu. Ancak ortağıyla bozuştu. Hissesini devretti. Batman Rafinerisine başvurdu. Raman'da kamyon şoförü olarak 11 lira yevmiye ile çalışmak üzere 1947 yılı Nisan ayında işe başladı.

İstanbul'dan trenle yola çıktı. Toprakkale'de trenden indi. Askerlik arkadaşlarını görmek için İskenderun'a gitti. İskenderun'da eski bir komutanı ile karşılaştı. Komutanı, "Karayolları Grup Amiri tanıdığım, seni orada işe sokalım," dedi. Halit Mısırlıoğlu'nun ağır vasıta ehliyeti de vardı.

Bu dönemde Marshall yardımıyla gelen ilk arabalar Grup Amirliğine veriliyor, sonra bölgelere dağıtılıyordu. İskenderun'da ağır vasıta şoförlüğü sınavına girdi. Başarılı oldu. Normal şoförler 4 lira yevmiye ile işbaşı yaparken, Halit Mısırlıoğlu 8 lira yevmiyeyle işe alındı. Amelenin yevmiyesi ise 2 liraydı.

Halit Mısırlıoğlu bu döneme kadar sendikalarla ilgilenmemişti. İstanbul'dayken Cibali Tütün'deki sendikalara ilişkin haberler duyardı, ancak bunlar ilgisini hiç çekmemişti.

İskenderun'da işçiler koğuşta kalırdı. İş makinesi operatörleri 6 veya 12 kişilik koğuşlarda, şoförler 12 kişilik koğuşlarda, düz işçiler de 18 kişilik koğuşlarda kalırdı. Koğuşlarda tahta ranzalar vardı. İşçi kendi döşeğini sağlardı. Tabldot yoktu. Cumartesi günleri öğleden sonra tatil yapılırdı. Devlet işyeri olduğundan İş Kanunu uygulanıyordu.

İşyerinde sık sık toplantı yapılarak çalışma değerlendiriliyordu. Halit Mısırlıoğlu bu toplantılarda bazı öneriler getirdi. Çalışma süresi azaltıldı, ancak verim arttı. Hafriyat yapılıyordu. Bu önlemler sayesinde haftalık randıman 1200 kamyondan 3200 kamyona yükseldi. H.Mısırlıoğlu, yöneticilerle birlikte yenilen bir yemekte, randıman artışı karşılığında tüm işçilere birer derece terfi isteyen bir konuşma yaptı. Yevmiyelere 1,5 lira (2 kademe) zam yapıldı. Halit Mısırlıoğlu bu haftalık değerlendirme toplantılarında işçi sözcüsü olarak konuşmaya başladı.

H.Mısırlıoğlu bir süre sonra öğretmen şoförlük kursuna gönderildi. Bir ay motor öğrendi. Gelen yeni kursiyerlere öğretmenlik yapmaya başladı. Yevmiyesine 3 lira zam yapıldı. Böylece yevmiyesi 12,5 liraya yükseldi.

Bu dönemde, "müdür sayesinde" çalışma koşulları iyiydi. Müdürlü iyi ilişkiler geliştirilerek ve rica yoluyla bu koşullar daha da iyileştirildi.

Bu yıllarda işyerlerinde bir-iki sivil polis çalışırdı. Bu kişiler işyerini sürekli gözetim altında tutarlardı.

1949 yılında Yahya isminde bir gazetecinin oğlu olan Ramazan, H.Mısırlıoğlu'na "İş Uyuşmazlıkları ve Tahkim Nizamnamesi" isimli bir kitap verdi ve okumasını istedi. Bu gazetecinin diğer oğlu (Seyfettin) İskenderun'da Tahmil Tahliye Sendikası'nda başkandı. Profesyonel sendikacıydı. Seyfettin de Halit Mısırlıoğlu'na 3008 sayılı İş Kanunu'nu verdi.

Grup amirliğinde bu dönemde çalışan bir Amerikalı yönetici vardı. Bu kişi, Gündüz Kılıç'ın kardeşi Keskin Kılıç'a, "sendika kurdurmayın, öncülük edenleri işten çıkarın," demiş.

Bu dönemde yasaya göre işyerinde işçi mümessili seçimi yapılması gerekirken, bu yasal zorunluluk yerine getirilmiyordu. H.Mısırlıoğlu bir iş müfettişine gitti. İşyerinde işçi mümessili olmadığını söyledi. İş müfettişi bir defter açtı ve orada bazı isimleri gösterdi. İşyerindeki yetkililer, yasa gereği gerekli seçimleri yapmadan, işyerindeki ustabaşıları seçimle belirlenmiş işçi mümessilleri olarak bildirmişlerdi.

Bu arada işyerlerinde çok miktarda fazla mesai yapılıyor, ancak fazla mesai ücretleri tam olarak ödenmiyordu. Örneğin ayda 200 saat fazla mesai yapılmışken, 30 saatlik ücret ödeniyordu. H.Mısırlıoğlu, bu tür haksızlıklara karşı çıkmaya başladı. Bu nedenle, işyerinden uzaklaştırılması için, onu 1,5 aylığına bir kursa gönderdiler.

1950 yılı Nisan ayında işyerinde işçi mümessili seçimleri yapıldı. İşçilerin önemli bir bölümü işçi mümessilliğine aday olmaktan bile korkuyordu. H.Mısırlıoğlu seçilen üç kişiden biri oldu.

İşyerinde ilk kez seçimle göreve getirilen işçi mümessilleri işyerindeki sorunlarla ilgilenmeye başladılar. Giyim talimatı uygulanmıyordu. Fazla mesai ödemeleri eksikti. Bunlara ilişkin zabıtlar tuttular, çeşitli yerlere başvurdular. Bunun sonucunda işyerinde ingiliz keteninden elbise verildi. Postal yerine Sümerbank ayakkabısı verilmeye başlandı. Ayda 30 saatlik fazla mesai ödemesi 90 saate çıkarıldı.Tabldot kuruldu. Ancak işveren tabldota katkıda bulunmuyordu. Çalışma koşulları yine ağırdı.

Bu dönemde İskenderun'da çırçır ve yağ fabrikaları vardı. Sanatkar işçi kolayca iş bulabiliyordu. İşler geçiciydi. İşyerleri küçüktü. 1947-1948 yıllarında İskenderun ölü bir şehirdi. Tarım ve kaçakçılık önemliydi. İşçiler boğaz tokluğuna çalışırdı. Amerikan yardımı bölgede bir canlanma sağladı.

Petrol Ofisi depolarının yapımı bölgeye İstanbul'dan ve İzmir'den vasıflı işçi çekti. Karayolları işgücüne sürekli bir talep yarattı ve sanatkar yetiştirdi. Limanda işçi çalışırdı. Ancak bu işçilerin iş güvencesi yoktu. İşleri, amirlerin "iki dudağının arasındaydı." İşçi mümessilliği kurumunun işletilmesiyle bu işler biraz düzene girmeye başladı. İşçilerin toprakla bağı sürüyordu. Kendi ekmese bile kardeşi eker, payına düşeni gönderirdi. Vasıfsız işçiler için işçilik ikinci bir gelir kaynağıydı.

H.Mısırlıoğlu 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'ye oy verdi. İşyerindeki işçilerin tümü de DP'ye oy verdi. DP güzel vaadlerde

bulunmuştu. Toplu sözleşmeden, grevden söz ediyordu. 1950 sonrasında çalışma koşulları daha iyileşti. İşçinin sosyal güvenliği sağlandı. İşçiler DP'ye bağlandılar. "Eskiden milletvekilini görmek mümkün değildi. Polis kordonu olurdu. DP'li milletvekilleri ve bakanlar işçiyle yakın ilişki kurdular." Ayrıca ücretlere zam yapıldı.

Bu dönemde kaza sigortası uygulanmaya başlandı. Bu nedenle, işçinin ücretinden yüzde 2 oranında prim kesilmesi gündeme geldi. Bunun uygulanmaması için Ankara'ya heyetler gitti, davalar açıldı.

Halit Mısırlıoğlu 1952 yılında Mersin'e tayinini istedi. Tayin edildi.

Bu yıllarda Karayolları işyerlerinde Sanat Sınıfı Personel Yönetmeliği uygulanırdı. Bu yönetmelik işçilerin belirli bir mücadelesiyle alınmadı. Amerika'dan makinelerle birlikte getirildi. 1964 yılında ilk toplu iş sözleşmesi imzalanırken de bu Sanat Sınıfı Personel Yönetmeliği çok işe yaradı.

Bu yıllarda devlet memurunun büyük itibarı vardı. Devlet, memurlar demekti. Memurların büyük çoğunluğu CHP'liydi. Avrupa'da eğitim görmüş memurlar ise DP'ye yakındı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında işçiler ekmeği vesikayla alırken, şekersizlikten kuru üzümle çay içerken, devlet, kendi memurlarına un, şeker, v.b. verirdi. Müezzinler memurlara bunun verileceğini minareden duyururdu. DP ise işçiye büyük vaadlerde bulunmuştu. Ücretler artacaktı; toplu sözleşme ve grev hakkı tanınacaktı.

CHP'ye karşı tepki duyulmasının diğer bir nedeni yol parasıydı. Halit Mısırlıoğlu'nun babası yol parasını ödeyememişti. Tahsildarlar evdeki bakır siniye ve yatağa el koymuşlardı.

1950 öncesinde memurlar işçiye köle gibi bakardı. Yemekhanelerde önce memurlara yemek verilirdi. Servis araçlarına binişte önce memurlar biner ve otururdu. Yer kalırsa işçiler alınırdı. Ücret farkı da büyüktü.

İşyerlerinde usta ve ustabaşılar ile işçiler arasında da büyük fark vardı. Ustaların yüzde 70'i işçiye karşıydı. Çok ters davranırlardı. Bu koşullarda 1950 seçimleri işçiler tarafından "hürriyet" olarak anlaşıldı.

Halit Mısırlıoğlu İskenderun'da mümessil işçilerle anlaşamıyordu. Grup amiriyle de kavga etti. Hizmet akdinin feshedilmesi tartışıldı. Bu ara Mersin Bölgesi'nden bir istek geldi. Mersin'e transferi çıktı. 1952 yılında

meydan saha amiri olarak Mersin Bölgesinde işbaşı yaptı. 1953 yılında da sendika kurma faaliyetleri başladı.

Bu dönemde şantiyelerde çadırda kalınırdı. Herkes kendi yatağını getirirdi. İşyerleri esir kampı gibiydi. Çok miktarda fazla mesai yapılır, fakat bunların ücreti ödenmezdi. İşçi ise ürkekti, korkaktı. İşveren baskı yaptığında işçi geri çekilirdi.

H.Mısırlıoğlu önce mümessil işçi seçildi. Sendika kurma çalışmalarına başlandı. Bu dönemde Mersin'de Sakıp Bulutlu, Rifat Benli ve Teksif'ten Zekeriya çeşitli işkollarında sendikacılık yapıyordu. Onlardan tüzük alındı. 24 Nisan 1954 tarihinde de Halit Mısırlıoğlu'nun başkanlığında Mersin Yol-İş Sendikası kuruldu. Bu dönemde Karayolları Bölge Müdürü olan Cahit Özgen de sendikanın kurulmasında yardımcı oldu.

İlk dönemde kimse sendikaya üye olmadı. Sendikaya, "komünist yuvası," diyorlardı. Aylık aidat 25 kuruştu; ancak bunun toplanması bile önemli bir sorun oluşturuyordu.

Mersin Yol-İş'e önemli katkıları olan bir kişi, Selami Sayner'di. Selami Sayner Kütahya Azot Fabrikası'ndan geldi. Daha önce Petrol-İş Sendikası'na üyeydi. "Polis adamı hiç rahat bırakmazdı. Yönetimdeydi. Komünist olduğu söylenirdi. Yönetimden ayrılması istendi, ayrılmamakta direndi."

Halit Mısırlıoğlu bir süre sonra pozisyon değiştirdi. Atelyeye geçti. Gelen şoförleri üye kaydetmeye başladı. Bölge Müdürlüğündeki 1800 kişinin 700'ünü üye yaptılar. Bu yıllarda sendikanın önemli bir fonksiyonu yoktu. İşverenle istenildiği zaman görüşme yapmak bile olanaklı değildi. Derece ve kademe terfileri keyfiydi. 2 defa toplulukla iş ihtilafı çıkardılar. Yevmiyelere 25 kuruş zam yapılmasını sağladılar.

Sendika, üye kazanabilmek için diğer faaliyetlere de önem verdi. Mersin Belediyesi'nden üyeler için mezarlıkta 30 kişilik yer aldılar. Yılda bir defa mevlüt okutturdular. İşyerlerinde kurulması öngörülen ekonoma işverenlerin yakınlarınca işletilir ve işçi sömürülürdü. İşçiden para toplayıp ekonoma işlettiler. İşçiye temel tüketim mallarını düşük fiyatla sattılar. Daha sonra da Sendika olarak Mersin'de bir dükkan açtılar. Yardımlaşma sandığı işletmeye başladılar.

Halit Mısırlıoğlu 1956-57 yıllarında Ankara'da Yapı-İş Sendikası'nın Genel Başkanı Fukara Tahir (Tahir Öztürk) ile bağlantı kurdu.

"Fukara Tahir aşırı solcu bilinirdi. Çok eski sendikacıydı. Düz işçilikten gelmeydi. Önceleri Ulus'un merkezinde bir kahvesi vardı. Bu kahvede inşaat işçilerine yemek ve yatak verirdi. Fukara babasıydı. Kahvede sürekli fasulye kaynardı. İnşaat işkolu garibanların yeridir. Fukara Tahir garibanlara sahip çıkardı. 1946 yılında kurulup kapatılan sosyalist partilerden birinde görevi varmış. 1960'lı yıllarda da Türkiye İşçi Partisi'ne girdi. 1950'li yıllarda Ulus'un merkezindeki kahve yıkılınca, Rüzgarlı Sokakta büyük bir kahve açtı."

Mersin Yol-İş Sendikası ilk kurulduğunda mahalli bir sendikaydı. 1957 yılında milli tipe dönüştürüldü. Düşünülen, bu işkolunda federasyon kurulması gündeme geldiğinde, bunun merkezini Mersin'e almaktı. 1957 yılında yapılan genel kurulda sendika yöneticilerinin profesyonel olması kararı alındıysa da, bu karar uygulanmadı.

1950'li yıllarda işçilerin çoğu DP'liydi. Bunun haklı nedenleri vardı. DP, hafta tatilini ücretli hale getirdi. Genel tatillerde ücret hakkını tanıdı. İkramiye verdi. Yıllık ücretli izin hakkını getirdi. Sosyal sigorta haklarını genişletti. İşçi temsilcilerine teminat sağladı. İş Mahkemeleri Kanunu'nu uyguladı; işçi temsilcileri bu mahkemelerde hakimlik yaptı. İş mahkemelerinin kararıyla işçi işe iade edilebiliyordu. Geçmişte yaşanan birçok sorun çözüldü. Fazla mesai ücretlerinin ödenmesi gibi sorunlar kalmadı. Sendikaların grev hakkı yoktu, ama sendikacıların işyerinde ve Bölge Çalışma Müdürlüğü üzerinde önemli etkisi vardı. Hele sendikaların yöneticileri DP'liyse, itibarları ve etkileri daha da çoktu.

DP, işçiyle ilişkilerine özen gösterirdi. Başbakan Adnan Menderes 1954 yılında Mersin'de TCK Bölge Müdürlüğü'nü ziyaret etti. H.Mısırlıoğlu ve diğer sendika yöneticileriyle birlikte tabldotta yemek yedi.

"İşçiler 1950 yılında kişiliklerine kavuştular. İşçiler DP'ye güvenerek işyerlerindeki baskılara karşı kafa tutmaya başladılar. CHP döneminde Bakanın kapıcısı bile bakan gibiydi. DP döneminde ise işçinin ve sendikacının Bakanla görüşmesi mümkün oldu. İletilen sorunlar takip edilir ve bu

konuda başvurana bilgi verilirdi. DP'liler gönül almasını bilirlerdi, insanca muamele yaparlardı. DP'li bir bakan bir yere geldi mi, tüm cemiyetlerin yöneticileriyle toplantı yapar, onları dinlerdi."

Bunlar ve benzeri davranışlar sendikacıların işçiler ve işveren gözündeki itibarını artırıyor, DP'ye de destek sağlıyordu.

Bunlara ve çeşitli diğer nedenlere bağlı olarak işçiler ve sendikacılar arasında DP taraftarlığı yaygındı. Örneğin, Abdullah Baştürk İstanbul Zeytinburnu'da DP Ocak Başkanı idi. Halil Tunç da 1958-59 yıllarında DP Gençlik Kolları'nda çalışıyordu. Halit Mısırlıoğlu da DP'liydi. Bu yıllarda Ankara'ya gelip Refik Koraltan'ı ziyaret ettiler. Çeşitli sorunlarını ilettiler.

Bu dönemde sendikanın girişimleri sonucunda harcırahlar ödettirildi, yemek parası çıkarıldı.

1957 sonrasında yaşanan ekonomik bunalım, DP'nin sendikalara karşı tavrının değişmesi, kendinden yana olmayan bazı sendika birliklerini dağıtmaya çalışması ve grev hakkına ilişkin vaadlerini tutmaması nedeniyle, DP'ye duyulan sempati azalmaya başladı. Bu da DP'yi rahatsız etti. Ancak 27 Mayıs olduğunda işçinin yine yüzde 90'ı DP'liydi.

1960 öncesinde Çukurova'da Güney Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu kuruldu. Başkanı, enerji işkolundan Mehmet Emin Yıldırım'dı . Ancak Federasyon'un büyük çapta bir faaliyeti olmadı. Güney Bölgesi Federasyonu, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile bağlantılıydı.

1960 sonrasında bu birlikler kapatıldı ve yerlerine TÜRK-İŞ Bölge Temsilcilikleri kuruldu. "Bu birlikler kalsaydı sendikacılık hareketi bugünkü gibi olmazdı, güçlü olurdu."

Mersin Yol-İş'in bir lokali vardı. Ayrıca bir doktorla anlaşma yapılmıştı. Doktor, işçi çocuklarını muayene ediyordu.

H.Mısırlıoğlu 1963 yılında A.B.D.'ye gitti. "Burada bize sert sendikacılık öğretildi. Partilerüstü sendikacılık öğretilmedi."

Bu dönemde Mersin'de de Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti şubesi kuruldu. "Talimatlar Ankara'dan gelirdi. Gösteriler yaptık. Toplantılara katılırdık."

1950'li yıllarda Karayolları'nın çeşitli bölge müdürlüklerinde kurulmuş sendikalar belirli aralıklarla Ankara'da toplantı yapardı. Genel Müdürlükle görüşme öncesinde sorunlar birlikte değerlendirilirdi. Bu dönemde sendikaların olanakları son derece sınırlıydı. Ankara'ya gelindiğinde ya Erciyes Otelinde, ya da İtfaiye Meydanı'ndaki bir otelde kalınırdı. "Köfte piyaza talim ederdik. Toplantılara teybimle giderdim. Görüşmeleri banta alırdım. Adım 'Bölükbaşı'na çıkmıştı."

Bu görüşmeler sayesinde, Bakanlık oluru ile tüm işçiler için birer derece terfi alındı. Böylece işçi ücretlerine zam yapıldı. Bu dönemde aylıkların zamanında verilmemesi de önemli bir sorundu. 10-15 gün gecikme olurdu. Bunların zamanında ödenmesini sağlamak da sendikaların önemli görevlerinden biriydi. Ayrıca İşçi Sigortaları Kurumu'na ilişkin sorunlar çıkardı. Bu dönemde belirli hakların alınması için hiçbir direniş veya eylem yapılmadı.

Bu yıllarda tek tek sendikalar doğrudan TÜRK-İŞ'e üyeydi. "Ankara'ya her gelişte TÜRK-İŞ'i de ziyaret ederdik."

27 Mayıs ihtilali sonrasında birçok sendikacı gözaltına alındı. Sendikanın genel sekreterinin ihbarı üzerine, Halit Mısırlıoğlu da 13 gün gözaltında tutuldu. Sonra serbest bırakıldı.

1961 yılında Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Halit Mısırlıoğlu, Sakıp Bulutlu, Arif Hikmet Mısırlı ve arkadaşları Mersin'de TİP il örgütünü kurdular. H.Mısırlıoğlu bir süre TİP Mersin İl Başkanlığı görevini üstlendi. H.Mısırlıoğlu bu dönemi şöyle anlatıyor:

"Parti için yer bulamadık. Dükkan tuttuk. Kepenkleri kırdılar. Tabelayı eve astım. Camları kırdılar. Bütün bunlara rağmen, Mersin işyerlerinden TİP için para toplayıp, genel merkeze gönderdik."

H.Mısırlıoğlu daha sonra TİP'ten ayrıldı.

"TİP'in Kongresine çağrılmadık. Kongrede Tüzüğe, Kurtuluş Savaşı'nda bize yardımcı olan ülkelerle dostluk konusunda bir madde eklenmiş. Ayrıca bir yemekte de Enternasyonal söylenmiş. Bunlara karşı çıktık. TİP'ten ayrıldık."

H.Mısırlıoğlu daha sonra Çalışanlar Partisi'nin kuruluş çalışmalarına da katıldı. Ancak bu partiyi kurma çalışmaları başarısızlıkla sonuçlandı.

1963 yılı Ocak ayında TÜRK-İŞ'te mahalli Yol-İş Sendikalarının toplantısı yapıldı. Bu toplantıya TCK'nın çeşitli bölge müdürlüklerinde örgütlü tüm kuruluşlar katılmadı. Seyfi Demirsoy bu toplantıda bir tüzük hazırlanmasını istedi. H.Mısırlıoğlu ve arkadaşları bir tüzük hazırladı. Tüzük sendikalara postalanarak görüş istendi. Ancak sendikaların çoğu bu konuda görüş bildirmekten kaçındı.

H.Mısırlıoğlu bu sırada A.B.D.'ye gitti. Mısırlıoğlu A.B.D.'de iken, Ankara'da bir toplantı yapıldı ve 9 Eylül 1963 günü Yol-İş Federasyonu'nun tüzüğü vilayete verilerek, tüzel kişilik kazanıldı. Ancak Mersin Yol-İş Sendikası kuruluşta yer almadı.

Yol-İş Federasyonu'nun kuruluşundan kısa bir süre sonra 1. Genel Kurulu toplandı. H.Mısırlıoğlu delege değildi. Ancak kendisine Federasyon Başkanlığı önerildi. H.Mısırlıoğlu, federatif tip örgütlenmeye karşı olduğunu, milli tip sendikacılığı savunduğunu söyledi. Seyfi Demirsoy ve Halil Tunç devreye girdiler, Halit Mısırlıoğlu'nu adaylığa razı ettiler. Genel Kurul önce Halit Mısırlıoğlu'nu delege olarak kabul etti. Genel Başkanlık için Halit Mısırlıoğlu, Muammer Çözgezen ve Hikmet Tekbudak aday oldu. H.Mısırlıoğlu seçildi. Şaban Erik de genel sekreter oldu.

Halit Mısırlıoğlu 1963 yılına kadar amatör sendikacıydı. İlk kez Federasyon'a seçilince profesyonel sendikacılığa geçti. Ankara'ya geldiğinde 52 bin lirası ve 42 Cumhuriyet altını vardı. İşyerindeki maaşı ayda 2 bin lira iken, YOL-İŞ Federasyonu genel başkanı olarak ayda 1750 lira almaya başladı.

Yol-İş Federasyonu'nun bu tarihte hiçbir şeyi yoktu. Bir yer kiralandı. 80 bin liralık malzeme alındı. Telefon başvurusu yapıldı. "S.Demirsoy'un torpiliyle hemen telefon bağlandı." Karayolları Genel Müdürü Tahsin Bey'le görüşüldü. Toplu iş sözleşmesi taslağında Sanat Sınıfı Yönetmeliği sistematiği üzerinden gidilmesi konusunda anlaşma sağlandı.

Halit Mısırlıoğlu, Şaban Erik, Ali Rıza Akkemik, Rafet Altun, Adnan Gün ve Temel Malkoç'tan bir pazarlık komitesi oluşturuldu. Bu günlerde, otelde kalacak para olmadığından, Federasyon binasının altındaki ardiye, yatakhane haline getirildi ve orada yatıldı.

1961 Anayasası'nın sendikal haklara ilişkin 46. ve 47. maddelerinin görüşülmesi öncesinde TÜRK-İŞ'in çeşitli girişimleri oldu. 1963 yılında da 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası tasarıları Meclis'te görüşülürken TÜRK-İŞ sistemli bir çalışma gerçekleştirdi. Tasarı maddelerinin Meclis'te görüşülmesi sırasında hangi milletvekili konuşacaksa, o ilin sendikacıları Meclis'e getiriliyordu.

1964 yılı başında Karayolları Gn.Md. işyerlerinde toplam 17.800 işçi çalışıyordu. Bu işçilerin yalnızca 5400'ü Federasyon'a bağlı sendikalara üyeydi. Bu nedenle, toplu iş sözleşme görüşmelerine başlamak amacıyla yetki alınabilmesi için çok sayıda üye fişi dolduruldu. Katı yumurta kullanılarak giriş beyannameleri mühürlendi. "Amerika'dan aldığım toplu iş sözleşmelerini Türkçe'ye çevirttim, taslak hazırlığında bunlardan da yararlandım." 1964 yılı Ağustos ayında da ilk toplu iş sözleşmesi imzalandı.

Toplu iş sözleşmesinin imzalanması Yol-İş Federasyonu tarafından radyo ile ilan ettirildi. Ayrıca, yalnızca sendika üyelerinin toplu iş sözleşmesinden yararlanabileceği konusundaki bir bildiri işyerlerinde dağıtıldı. Karayolları Gn.Md., sendika üyesi olsun olmasın herkesin toplu iş sözleşmesinden yararlanabileceği konusunda bir talimat çıkardı. Ancak Yol-İş'in tepkisi üzerine bu tavır değişti, genelge iptal edildi.

Federasyon aidatı işçi başına ayda 2 liraydı. Bu miktar, işçi ücretlerinden işveren tarafından kesilecek ve doğrudan Federasyon'un hesabına yatırılacaktı. Böylece Federasyon'un mali sorunları önemli ölçüde çözüldü.

H.Mısırlıoğlu Yol-İş Federasyonu Genel Başkanlığı döneminde TÜRK-İŞ'te de etkili oldu.

TÜRK-İŞ'in 1964 yılındaki genel kurulunda "CHP'liler bir partinin desteklenmesini istedi. Ancak, Seyfi Demirsoy ve Halil Tunç'un konuşmalarıyla partilerüstü politika anlayışı kabul edildi. Ayrıca, milletvekilleri marifetiyle her partide etkili olmaya çalışılması kararlaştırıldı."

Halit Mısırlıoğlu, Halil Tunç'la olan anlaşmazlığı nedeniyle, TÜRK-İŞ'in 1966 yılında toplanan 6. Genel Kurulunda Yönetim Kurulu dışında kaldı. Bu genel kurulda Rıza Kuas TÜRK-İŞ'i eleştiren çok sert bir

konuşma yaptı. TİP'liler İbrahim Güzelce'yi genel sekreterliğe aday gösterdiler. Ancak seçilemedi. Genel kurulda kırıcı konuşmalar ve tartışmalar yapıldı.

Halit Mısırlıoğlu daha sonraki yıllarda TÜRK-İŞ içindeki sosyal demokrat hareketin önderlerinden oldu. H.Mısırlıoğlu 1970 yılında ünlü 4'ler Raporu'nu hazırlayan kişilerden biriydi. Metnin hazırlanmasında Şükrü Koç'un ve Osman Nuri Koçtürk'ün önemli katkıları oldu. Halil Tunç Yol-İş Federasyonu genel kuruluna gelerek 4'ler Raporu aleyhinde konuştu. Ancak konuşması tepkiyle karşılandı. 4'ler Raporu Yol-İş Federasyonu Genel Kurulunda onaylandı. H.Mısırlıoğlu bundan kısa bir süre sonra yayınlanan 12'ler Raporu'nu da hazırlayanlar arasındaydı.

H.Mısırlıoğlu, 15-16 Haziran olaylarının hükümet ajanları tarafından teptiplendiği, gereken zemin hazırlandıktan sonra işçinin tahrike geldi kanısındaydı.

H.Mısırlıoğlu 12 Mart muhtırasını onaylamadı. TÜRK-İŞ'te yapılan bir toplantıda, "Askerler gelirse askere karşı çıkmamız gerek, sendikacılık biter," dedi. Ancak TÜRK-İŞ bütünlüğü içinde etkili olamadı.

H.Mısırlıoğlu, 1973 yılında toplanan TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda genel başkanlığa aday oldu. Ancak aynı grup içinde yer alan bazı delegelerin oy vermemesi nedeniyle, seçilemedi.

Halit Mısırlıoğlu'nun unutulmaz başarılarından biri de, 12 Eylül darbesinden kısa bir süre önce, yaklaşan darbeyi sezerek, Karayolları Gn. Md. toplu iş sözleşmesini çok güzel koşullarla bağlamasıdır. Bu olayı şöyle anlattı:

"Toplu sözleşme görüşmeleri sırasında Turgut Özal ve Kazım Oksay'la çok sert tartışmalara girildi. Anlaşma sağlanamadı. Diğer sendikalarla da birlikte hareket edilmiyordu. İhtilalin kokusu alınıyordu. Başbakan Süleyman Demirel'le görüştüm. Durumu anlattım. Ekrem Ceyhun ve Turgut Yücel yardımcı oldular. Tehlikelerden söz ettik. Nuri Beşer ile birlikte İçişleri Bakanı'na gittik. Turgut Özal'la yalnız başıma konuştum. 'Ben devreden çıkıyorum,' dedi. Süleyman Demirel'le yine görüştüm. 'Olur olmaz taleplerde bulunma,' dedi. Selahattin Kılıç ve Genel Müdürle toplu iş sözleşmesini

bağıtladık. İçimizden haber alıyorlardı. Neler yapabileceğimizi biliyorlardı."

Yol-İş Federasyonu Halit Mısırlıoğlu'nun yönetimi altında Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi içinde çok etkili bir noktaya geldi. H.Mısırlıoğlu, YOL-İŞ'in 1980 yılı Eylül ayı içinde planlanan ve ancak askeri müdahale nedeniyle ertelenen genel kurulunda genel başkanlıktan ayrıldı.

HAMİT KIZILKAYA [12]

Hamit Kızılkaya 1924 yılında Bulgaristan'da doğdu. Babası hem çiftçilik, hem de inşaat işçiliği yapardı. 3 kız, 1 erkek kardeşi vardı. Bulgaristan'da ortaokulu bitirdi. 1939 yılında önce İstanbul'a, sonra da Eskişehir'e göçtüler. İstanbul'da Sultanahmet Sanat Okulu'nun tesfiye bölümüne girdi. Bir yıl okuduktan sonra ayrıldı. 1942 yılında Eskişehir'de Demiryolları'na girdi. 6 aylık bir kurstan sonra tesfiye bölümüne kaynakçı olarak 27 lira aylık ücretle işbaşı yaptı.

H.Kızılkaya bir süre sonra askere gitti. 4 aylık acemi eğitiminden sonra demiryolu askeri oldu. "Demiryolu askerine normal işçi ücreti ödenirdi, bulunulan derecenin hakkı verilirdi. Amaç, fabrikadaki çalışanı dışarı vermemekti."

Eskişehir'de Demiryolları bünyesinde bir çırak okulu vardı. Bu okul çok eskiydi. 1935 yılında okul haline dönüştürülmüştü. Yatılıydı. 4 yıl okunurdu. Yaz tatillerinde de 3 ay fabrikada staj yapılırdı. Çırak okulu mezunları fabrikada işbaşı yapardı.

Eskişehir Demiryolları'nda 1943 yılında bir tüketim kooperatifi kuruldu. Ancak başarılı olamadı. 1948 yılında sendikanın kurulmasında bu kooperatifin bir katkısı olmadı. İşyerinde yardımlaşma sandığı yoktu, ancak özel emekli sandığı vardı.

1947 öncesinde Eskişehir'de kesin olarak bilinen bir sendikal örgütlenme ve işçi eylemi yok. Eskişehir fabrikası eskiden Alman kumpanyasıymış. Galiba 1914 yılında işçiler bir grev yapmışlar. "İşçiler kapıda silahla nöbet tutmuş." Eskişehir'de kurulan ilk sendika, Devlet Demiryolları Eskişehir Sanayi İşçileri Sendikası oldu. 19.11.1948 tarihinde kurulan sendikanın kurucularının önemli bir bölümü işveren temsilcisiydi. Hepsi CHP'li idi. "Bu dönemde CHP'de, başkaları kuracağına biz kurduralım," anlayışı hakimdi.

Sendika üye kaydına 1949 yılı Ocak ayında başladı. Aynı yıl Mart ayında da ilk genel kurul yapıldı. Yönetim değişti. Ali Nusret Özkan başkan oldu. Hamit Kızılkaya genel sekreterliğe getirildi. 1949 yılı Eylül

---

[12] Hamit Kızılkaya 1949-1961 yıllarında Devlet Demiryolları Eskişehir Sanayi İşçileri Sendikası'nın genel sekreteriydi. 1950'li yıllarda grev hakkının önde gelen savunucularındandı. Kendisiyle 2.11.1987 günü Eskişehir'de bir görüşme yaptım.

ayında ise ikinci genel kurul toplandı. Ömer Ergün sendika başkanlığına seçildi. Bu tarihte işyerinde 3 bin dolayında işçi vardı. En önemli birimler, cer atelyesi, buharlı depo, revizörlük atelyesi, yol atelyesiydi.

1949 yılı Mart ayında genel kurul yapıldığında sendikanın toplam üye sayısı 700 dolayındaydı. Sendika aidatı ayda 50 kuruştu. Aidatın toplanmasında mutemetler yardımcı olurdu. Mutemetlere, bu katkıları nedeniyle, herhangi bir komisyon ödenmezdi. "Bu yıllarda işçiler sendikaya sahip çıkardı."

Eskişehir göçmen yatağıydı, kozmopolitti. Her çeşit göçmen çoktu: Tatar, Çerkez, Abaza, Bulgar ve Yunan göçmeni. Ancak sendikacılık hareketinin başlamasında göçmenlerin belirgin bir öncülüğü olmadı.

CHP'nin iktidarda olduğu dönemde CHP grev hakkının verilmesine karşıydı. Ankara Fırın İşçileri Sendikası "Grev Hakkı İstemiyoruz" toplantısı düzenledi. Bu toplantıya Eskişehir'den katılanlar da oldu. Benzeri bir toplantı 1950 yılı Mart ayında Eskişehir'de yapıldı.

Toplantıya 500 dolayında işçi katıldı. Toplantıdaki konuşmaların ağırlığı grev hakkı aleyhinde ve CHP lehindeydi. Hamit Kızılkaya söz aldı. Grev hakkını savundu. Lehinde tezahürat yapıldı. Ancak toplantı sonrasında fabrika müdürü H.Kızılkaya'yı çağırdı ve Erzurum'a sürüldüğünü bildirdi.

Bu günlerde Türkiye seçim havasına girmişti. H.Kızılkaya Erzurum'a gitti. 14 Mayıs 1950 tarihindeki seçimlerde DP iktidara geldi. İşyerlerindeki yöneticiler de değiştirildi. H.Kızılkaya Eskişehir'e döndü ve DP'ye üye oldu. 1950 yılı Eylül ayında yapılan sendika seçimlerinde Ömer Ergün sendika başkanı, H.Kızılkaya da genel sekreter seçildi.

1951 yılında Eskişehir'de komünizmi tel'in mitingi düzenlendi. Mitingin nedeni, işverenin işçiye "komünist" demesiydi.

1952 yılında DYF-İŞ kuruldu. Demiryolcular geziciydi. Bu nedenle birbirlerini tanıyor, birbirleriyle kolayca bağlantı kurabiliyorlardı.

1954 yılında Demiryolları Genel Müdürlüğüyle yapılan özel anlaşmayla, sendika aidatlarının bordrodan kesilmesi uygulaması sağlandı. 1950'li yıllarda DYF-İŞ yönetimi 3 aydâ bir TCDD yöneticileriyle

toplantı yapardı. Birçok sorun bu görüşmeler aracılığıyla çözüldü. Böylece üye sayısı da arttı.

H.Kızılkaya 1956 yılında Zonguldak'ta AID seminerine katıldı. Seminerde 66 öğrenci vardı. Eskişehir'den 10 kişi gittiler. Hoca olarak Cahit Talas, Çalışma Genel Müdürlüğü Baş Hukuk Müşaviri Kemal Başkan ve bazı Amerikalılar vardı. Amerikalıların bir bölümü Türkçe de biliyordu. "Seminerde grev hakkını çok tartıştık. Bana 'grevci' derlerdi."

1950'li yıllarda Demiryolları'nda "milli tip - federatif tip" tartışması çok yapıldı. H.Kızılkaya federatif tipi savundu. "Milli tipte hürriyet yoktur. Federasyon hür olmayı sağlar."

Bu yıllarda sendikaya araba alınmadı. Lokal de kurulmadı. Eskişehir Demirspor'un bir lokali vardı. Oraya gidilirdi.

H.Kızılkaya 1958-1961 yıllarında iş mahkemesinde hakim olarak görev yaptı. "İyi çalıştık. Uygunsuz bir karar vermedik." Ayrıca, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda danışmanlık yaptı. Sendikacılık seminerlerinde ders verdi.

İşveren bu yıllarda sendikanın iç işlerine karışmadı, seçimleri etkilemeye çalışmadı. Ancak mümessil işçileri yönlendirmeye çaba gösterdi.

Hamit Kızılkaya 1959 yılında Demiryolları Genel Müdürlüğünde bir yetkiliyle tartıştı. Tartışma nedeniyle, Malatya Çırak Okulu'na öğretmen olarak nakli çıkarıldı. H.Kızılkaya o tarihe kadar mümessil işçilik için adaylığını koymamıştı. "İşveren, işçi mümessilini emrinde kabul ederdi."

İşçiler, tayini engelleyebilmek amacıyla mümessil işçilik güvencesini kullanmayı düşündüler ve H.Kızılkaya'ya bu görevi önerdiler. Adaylar belirlendi. H.Kızılkaya, 3700 işçinin 3400'ünün oyunu alarak mümessil işçi seçildi. Malatya'ya nakil böylece engellendi.

Bu yıllarda Demiryollarında bazen görülen bir uygulama, "bazı sivri mümessil işçileri" memur kadrosuna geçirmekti. Birçok işçi, memur kadrosuna geçerek bazı avantajlardan yararlanmak isterdi. Çok çalışan mümessil işçiden kurtulmak isteyen yönetim de, bazen bu uygulamaya başvururdu.

1950'li yıllarda Eskişehir'de Sakarya İşçi Sendikaları Birliği kuruldu. Önderliği, Oleyis Sendikası'ndan Ahmet Aras yaptı.

H.Kızılkaya 1950'li yıllarda bir bina projesi geliştirdi. O tarihlerde işçiye Cumartesi günleri yalnızca bir ekmek verilirdi. İşçiler bu Cumartesi ekmeklerini sendikaya verecekler ve bunların parasıyla bir bina yapılacaktı.

H.Kızılkaya grev hakkını sürekli olarak savundu. DP'ye üye olmasına karşın, "bu komünisttir," denirdi.

"Demiryolu işçisinin yüzde 80'i DP'liydi. CHP döneminde ismimiz 'amele' idi. DP döneminde adam yerine konduk. İşçinin DP'yi tutmasında Pazar yevmiyesi ve ikramiyenin de etkisi oldu. Ayrıca işçinin ev meselesinin hallinde DP'nin önemli katkısı vardı. 1952 ve sonrasında Eskişehir'de konut kooperatifleri kuruldu. İşçi Sigortaları Kurumu'nun sağladığı krediye ek olarak, TCDD İhtiyarlık Sandığı kredisinden de yararlanıldı. 185 konutluk, 220 konutluk ve 190 konutluk üç kooperatif başarıyla tamamlandı. Bu yıllarda milletvekilleri sendikaya gelir, 'ne istersiniz?' diye sorarlardı. Eskişehir'de DP'nin 24 ocağı vardı. Hepsi demiryolcuydu."

1950'li yıllarda toplulukla iş ihtilafı çıkarılmadan görüşmeler yoluyla ücret zammı alındı. Yine görüşmeler yoluyla çeşitli tazminatlar çıkarıldı, geçici işçilere yemek verilmesi sağlandı. Ayrıca, sendikanın ve Federasyon'un katkısıyla işyeri yönetmelikleri yaptırıldı.

1950'li yıllarda hükümetle bir sürtüşme yaşandı. Ulaştırma Bakanı, işyerine geldiğinde, "sendikacı dışında işçiyle konuşurum," dedi. Bunun üzerine işyeri erken paydos edildi ve işçilerin yemekhaneye gitmesi istendi. Hiçbir işçi Bakan'ın toplantısına gitmedi, tezgahının başından ayrılmadı. Toplantıya yalnızca 50 çırak katıldı. Bakan bu tepki sonrasında sendikacılarla görüşmeyi kabul etti. Bu biçimdeki direniş yarım saat sürdü.

27 Mayıs 1960 sonrasında, mümessil işçi seçimleri yenilendi. Gerekçe, 1960 öncesi seçimlerde baskı kullanıldığıydı. Yemekhanede seçimler yapıldı. Vali de yemekhaneye geldi. H.Kızılkaya 3400 işçinin 3200'ünün oyunu alarak yeniden mümessil işçi seçildi. Mümessillik teminatı böylece yeniden sağlandı.

27 Mayıs sonrasında DP'liler üzerindeki baskılar sürdü. 1960 yılı Ağustos ve Eylül aylarında Sendika yönetim kurulunun 1'i hariç tüm üyeleri istifa etti. H.Kızılkaya, fabrika müdürünün de isteği üzerine mümessil işçilikten istifa etmek zorunda kaldı. 1960 yılı Aralık ayında Gaziantep'e tayini çıktı. Gaziantep'te kendisine uygun bir iş yoktu. 1961 yılı Nisan ayında Demiryolları'ndan istifa etti.

H.Kızılkaya sendikacılık yaşamı boyunca amatör kaldı. Sendikadan hiç maaş almadı.

Hamit Kızılkaya iyi bir kaynakçıydı. 1961 yılından sonra serbest çalıştı. 1987 yılında kendisiyle görüştüğümde Kaynak elektrodlarının Eskişehir bölge sorumlusuydu.

HASAN COŞKUN [13]

Hasan Coşkun 1929 yılında Malatya Yeşilyurt'un Bağzu Köyü'nde doğdu. Babası çiftçiydi. 12 dönüm toprağı, 4 dönüm bahçesi vardı. Sebze yetiştirir, yetiştirdiklerini kendisi satardı. 4'ü erkek 5'I kız beş kardeştiler. Erkek çocukların hepsi işçi oldu. Kızların hiçbiri bir işte ücretli olarak çalışmadı; ama hepsinin kocaları Malatya Şeker ve Sümerbank fabrikalarında işçiydi. Babası 1947 yılında öldü.

Hasan Coşkun hiç okula gitmedi. 5 Temmuz 1943 günü, 14 yaşındayken, Malatya Sümerbank Dokuma Fabrikası'nda bobin bölümüne 7,5 kuruş saat ücretiyle çırak olarak girdi. Fabrikada 3500 işçi çalışıyordu. İşçilerin yarıya yakını asker hanımı, yetim veya genç kızdı.

"Bu tarihlerde yaşı küçük olanlar günde 8 saat çalışırdı. Yaşı büyük olanların günlük çalışma süresi ise 12 saatti. Yemek verilirdi. Yemeğin yanında ufak bir ekmek olurdu. Tatlı yoktu. İşyerinde müessese yetkililerinin büyük baskısı vardı. Ustabaşı ve diğer yetkililer büyük yetkiye sahipti. Bunlar işçiye çıkış verebilidi. İşçiyi döverler, kulaktan tutup duvara çarparlardı. Özgürlük yoktu. Kadınların çalışması iyi karşılanmazdı. Ancak sahipsiz olan, çok mağdur durumda olan kadınlar çalışırdı. Mesela asker eşleri bu sebeple bir hayli vardı. Sümerbank işçi alacağında çevreye duyuru yapılırdı. Başvuranlar kamyonlara doldurulup Malatya'ya taşınırdı. İşçi arasında toprağı olan da, olmayan da vardı. Toprak sahibi olan işçiler, hasat mevsimi geldiğinde, birkaç sepet meyveyi rüşvet olarak vererek, sigortadan istirahat alırdı. Bir kısım işçi de bu dönemde gece vardiyasına kalır, gündüzleri kendi bahçesinde veya tarlasında çalışırdı. Ancak bu durumdaki işçiden verim alınmazdı. İşe girişte sepet işlemezdi. 1950 öncesinde Sümerbank'ın kendisi işçi arardı. 1950 sonrasında işçi bulmak kolaylaştı. 1950 öncesinde öncelikle vasıfsız işçiler, kimsesiz yetimler işçi olmak için başvurdu. Ustabaşılar ve şefler ise Kayseri'den gelmişti.

---

[13] Hasan Coşkun Malatya Sümerbank Fabrikası'nda 1943-1960 döneminde işçilik yaptı ve bir dönem sendika organlarında görev aldı. Kendisiyle 24 Kasım 1987 günü Malatya'da Yol-İş 1 No.lu Şube'de görüştüm.

"Fabrikada sendika 1947 (?) yılında kuruldu. Kurucular genellikle Kayseri'den gelen postabaşılar ve ustabaşılardı. Kurucular arasında Zeki Gemicioğlu, Mehmet Tüm, Sadık Çil ön plandaydı. Sendika aidatı 25 kuruştu. Müessese müdürü istediğine takdir zammı verirdi. Sendika 1947-1950 döneminde önemli bir menfaat sağlamadı. 3500 dolayındaki işçinin yaklaşık 2000'l sendikaya üyeydi. İşçinin çoğu isteyerek değil, korkudan üye olmuştu."

Hasan Coşkun'un ağabeyi Hüseyin Coşkun Sümerbank'a 1942 yılında girdi. 1947 yılında askere gitti. 1949 yılında yeniden Sümerbank'a döndü. 1951 yılından 1960 yılına kadar fabrikada baştemsilcilik yaptı. Sendika yönetimini de Kayserililerin elinden aldı.

"1943-1950 döneminde işçi hayatından memnun değildi. Ama eylem de olmadı. İşçinin cesareti yoktu. Yoksulluğun gözü kör olsun. Çalışmak zorundaydık. Fabrikada günde 2 kap yemek verilirdi. Yemeklere yaşlı sığır eti konurdu. Ücretler akorda tabiydi. 3 vardiya çalışılırdı. Vardiya her hafta değişirdi."

Hasan Coşkun'ların köyü Fabrika'ya yarım saatlik yürüme mesafesiydi. İşe yürüyerek gidip gelirdi.

1949 yılı 10. Ayında askere gitti. 1951 yılında döndü ve işe başladı. Bu tarihte, ağabeyi Hüseyin Coşkun sendika başkanıydı. 1950 yılındaki genel seçimlerden sonra yapılan sendika seçimlerinde DP'li Hüseyin Coşkun sendika başkanlığına getirilmişti. Seçimlerde Kayserili - Malatyalı gibi bir bölünme olmuş, Malatyalılar sendika yönetimini Kayserililerden devralmışlardı. Ayrıca işyerinde dokumacılar çoğunluktaydı. Hüseyin Coşkun da dokumacıydı.

Hasan Coşkun 1951 yılında Malatya'ya, ağabeyinin yanına kaşındı. 1958 yılında evlendi.

"1951-1960 döneminde işçi rahattı. Hakettiğini alırdı. İşçi çocukları bu dönemde üniversiteye gidebilmeye başladı. Çalışkan işçi bu yıllarda bağ bahçe aldı, ev sahibi oldu. İşyerinde huzur vardı. Havadan geçinenlere son verildi. Primler arttı. Çalışana hakkı verildi. Yemekler üç kaba çıktı; 2

kap yemeğe ilave olarak tatlı da vermeye başladılar. Her Cuma günü davar eti vardı. Yemekler iyiydi. Ekmek iyiydi. İşçi mümessilleri yemeklerin kalitesini kontrol ederdi. İşten çıkarmalar pek yoktu. İkramiye verilmeye başlandı. Herkese eşit zam veriliyordu."

Hasan Coşkun bu yıllarda sendikada faal olarak çalışıyordu. 1956-1959 döneminde de sendika haysiyet divanı üyeliği yaptı. Ağabeyi Hüseyin Coşkun ise sendika başkanlığını sürdürdü. Bu yıllarda İbrahim Yalçınoğlu ve Vahap Güvenç'te Malatya'daydı. Hüseyin Coşkun aynı zamanda DP merkez ilçe başkanıydı. Vahap Güvenç ise DP Adaklı bucak başkanlığı görevini üstlenmişti.

1959 yılında CHP'liler işyerinde yeni bir sendika kurdular. İşin başını, Yusuf Yalçın, Mehmet Üçel ve Fahri Tuna çekti. Yusuf Yalçın ve Mehmet Üçel eski hükümlüydü. "İşverene yakın bir sarı sendika kurdular."

"27 Mayıs 1960 ihtilaline üzülen çok oldu. Katı CHP'liler sevindi. Ancak daha sonra onlar da pişman oldu. 27 Mayıs sonrasında Malatya'da 28 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların 9'u işçi ve sendikacıydı. Gözaltına alınanlar arasında Vahap Güvenç, Hasan Coşkun ve Hüseyin Coşkun da vardı. Bir hafta gözaltında kaldılar. Hüseyin Coşkun, DP merkez ilçe başkanı olduğu için, askeri uçakla Sivas'a götürüldü. DP'li olup gözaltına alınanların hizmet akitleri feshedildi."

Hasan Coşkun 2,5 yıl işten uzak kaldı. İskenderun ve Adana'da fırıncılık yaptı. 1963 yılında işe geri döndü. Ancak daha sonraki yıllarda sendikacılıkla ilgilenmedi.

Hüseyin Coşkun ise 5,5 ay hapiste kaldı. İşkence veya dayağa maruz kalmadı. Haklarında dava açıldı. Beraat etti.

Hüseyin Coşkun 1950-1956 yıllarında sendika başkanlığını amatör olarak götürdü. 1956 yılında Fabrika Müdürü Hakkı İmamoğlu hem DP il başkanı, hem de müessese müdürüydü. Hakkı İmamoğlu sendika içindeki CHP'li muhalefete destek verdi. Muhalefet seçimlerde başarılı olamayınca, Hakkı İmamoğlu 1956 yılında Hüseyin Coşkun'un iş akdini feshetti. Sinemada işçilerle bir toplantı yapıldı. Sendika başkanı Hüseyin

Coşkun'a 750 lira maaş bağlandı. Sendikadaki muhalefet 1959 yılında Fabrika Müdürü'nün de desteğiyle işyerindeki ikinci sendikayı kurdular. Ancak güçleri yetmedi. Hüseyin Coşkun 1960 sonrasında Teksif Bölge Temsilciliği yaptı.

HASAN TÜRKAY [14]

Hasan Türkay 1917 yılında Bulgaristan'da Burgaz'da doğdu. Babası Afyonkarahisar'lıydı. Balkan harbinde esir düşmüş, Bulgaristan'da kalmıştı. Hasan Türkay 3 yaşındayken Türkiye'ye geri döndüler.

Hasan Türkay'ın babası vasıfsız işçiydi. İstanbul'da Paşabahçe'ye yerleştiler. Babası 1919 yılında Paşabahçe Tuğla Fabrikası'na bekçi olarak girdi. Ayrıca bahçeleri vardı, meyve yetiştirirdi. Biri kız, dört kardeştiler. İlkokulu Paşabahçe'de 39. okulda bitirdi.

Babasının kazancı yeterli değildi. Bu nedenle önce Almanların tuğla fabrikasında, ardından 1934 yılında Beykoz Kundura'da çalışmı ve 1935 yılında Paşabahçe Cam Fabrikası'nda işbaşı yaptı.

Paşabahçe'de ilk dönemde 600 işçi vardı. İşçi sayısı 1940 yılında 1100 ve 1950 yılında 2200'e ulaştı. Ustalar Yunanlı, Çek ve Alman'dı. Yabancıların sayısı 250-300 dolayındaydı. Hasan Türkay bir Alman ustanın yanına çırak olarak verildi.

İlk altı ay ücret almadı. Üç yıl çıraklık yaptı. Sonra kalfa oldu. Önce birinci kalfalık yaptı. Parça başı ücret aldı. İki yıl bu şekilde çalıştıktan sonra ikinci kalfa oldu. Bu yıllarda Paşabahçe'de genellikle günde 8 saat çalışılırdı. İş çok ağırdı. Bazı bölümlerdeki günlük çalışma süresi 12 saatti.

Yabancı ustaların işyerinde sendikalaşmanın öğrenilmesi konusuna herhangi bir katkıları olmadı.

Hasan Türkay 1939 yılında askere gitti. Seyyar süvari oldu. 36 ay askerlik yaptı. 1942 yılında tezkere aldı. Paşabahçe Cam'da kalifiye işçi olarak işbaşı yaptı. Altı ay sonra da ustalığa terfi etti. Bu dönemde ücreti yüksekti. 1948-1949 yıllarında en yüksek ücret alan ustalardandı ve "İstanbul Valisinin aldığı kadar maaş alırdı."

---

[14] Hasan Türkay ile 22.2.1988 tarihinde Sönmez Denizcilik'in Ankara'da Kızılay'daki bürosunda, 10.10.1988 tarihinde de Ankara'daki evinde görüştüm. İkinci görüşme videoyla kaydedildi. 10.10.1988 tarihli görüşmenin tümü Sayın Türkay'ın isteği üzerine Sayın Mustafa Başoğlu'nun Genel Eğitim Sekreterliği döneminde TÜRK-İŞ tarafından metin haline getirilmiştir.

Paşabahçe Cam'daki Alman ve Yunanlı ustalar 2 yıl, 3 yıl veya 5 yıllık mukavelelerle çalışıyorlardı. 1940'lı yıllarda bunların sayısı iyice azalmıştı. Almanlarla ilişkiler iyiydi. Çalışkan işçilerdi. Yunanlılar ise milliyetçi tavır alırlardı. Haşindiler. Aynı işi yapan Alman ve Yunanlı işçilerin ücretleri Türklere göre daha yüksekti. Ayrıca lojman ve prim gibi bazı avantajları da vardı.

Savaştan önceki yıllarda işyerinde yemek verilmiyordu. İsmet İnönü başbakanlığı sırasında bir gün fabrikayı ziyaret etti. Ateş karşısında çalışanlar zayıf ve çelimsizdi. Bu işçileri görünce, fabrika müdürüne, "birer kap yemek verin," dedi. Bundan sonra her öğün bir kap yemek çıkmaya başladı. İşçiler tabak ve çatallarını evden getirirlerdi. Kazandın yemeği ustabaşı dağıtırdı. Yemekhane yoktu. Günde bir kap yemek ve ekmek uygulaması 1947 yılına kadar sürdü.

Paşabahçe Cam'da 1935 yılında çırak okulu açıldı. 25-30 çocuk çırak olarak alınır, eğitilip servislere verilirdi. Daha sonra yeni çıraklar alınırdı. Çıraklığa alınmada işçi çocuklarına öncelik tanınırdı.

Paşabahçe Cam'a çalışmak için Anadolu'dan işçi gelirdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde işçilerin çoğunun tek geliri, işyerinden aldığı ücretti.

1946 yılı başlarında Demokrat Parti kuruldu. Sendikacıların büyük bir çoğunluğu DP'liydi. Hasan Türkay da Paşabahçe Ocağının kurucusu ve başkanı oldu. İşten çıkartmakla tehdit ettiler. Birkaç ay işe almadılar. Partideki görevinden ayrılmak zorunda kaldı.

5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun'un 1947 yılında yayınlanmasından sonra, Camialtı Tersanesi'nden işçi kökenli Milletvekili Ali Rıza Arı, Zonguldak milletveili Dr.Rebii Barkın ve ayrıca Sebahattin Selek bir gün Paşabahçe Cam Fabrikasının müdürünü ziyaret etti. Müdüre yasayı ve durumu anlatıp, sendika kurulması talimatını verdiler. Bir de tüzük getirdiler.

Fabrikada işveren vekili konumunda 21-22 ustabaşı vardı. Fabrika müdürü bunları çağırdı. "Sendika kurucususunuz," dedi. İstanbul Cam Sanayii İşçileri Sendikası böylece kurduruldu. Sendikanın genel başkanlığına Rebii Barkın getirildi (?). Sendikaya fabrikada bir de oda verildi. Kurucular, haberi olmadan, Hasan Türkay'ı da murakıp heyete

seçmişler. Hasan Türkay'ı toplantıya davet ettiler. Gitti. Kendilerini işçinin seçmediğini söyledi, protesto etti ve toplantıya terketti.

Bu uygulama İstanbul'da 1000'den fazla işçi çalıştıran diğer işyerlerinde de yapıldı.

5018 sayılı Yasa çıkmadan önce işyerinde bir örgütlenme girişimi olmadı.

İşyerinde 3008 sayılı Yasa uyarınca işçi mümessilleri seçiliyordu. Hasan Türkay, 5 işçi mümessilinden biriydi. 1942 yılında en çok oyu alarak işçi mümessili seçilmişti. Ancak işçi mümessillerinin ismi vardı, cismi yoktu. Ustabaşları işçi mümessillerinin işçi lehine bir girişimde bulunmalarını engellerdi.

"Sendikanın kurulduğunu duyunca 5 mümessil Cağaloğlu'ndan 5018'i alıp okuduk. Olağanüstü genel kurul maddesini öğrendik. 9-10 kişi imza toplamaya başladık. İstanbul Bölge Çalışma Müdürü Bedii Süngütay'a gittik. İmzaları verdik. Kongre istedik. Fabrika yönetiminin bütün direnmesine rağmen genel kurul yapıldı.

"Müdür ve muavinleri en önde oturuyordu. Ali Rıza Arı da geldi. Kongre başkanlığını Rebii Barkın yaptı. Fabrika müdürü de salonda, en ön sıradaydı. Sendika kurucularının işveren vekili olduğunu, bizim haklarımızı savunamayacağını anlattık. Ustabaşılardan hiçbiri seçilemedi. 2000 kişiden 50-60 oy ancak aldılar. Biz 11 kişi seçildik. Ertesi gün 5 arkadaşımız sorgusuz sualsiz işten kovuldu. İşçinin buna hiçbir tepkisi olmadı. Yedeklerden 5 kişiyi göreve çağırdık."

Bir süre sonra aralarında Hasan Türkay'ın da bulunduğu 3 sendika yöneticisi fabrikaya bir ay sokulmadı. Bu işçilerin aylıkları da ödenmedi. Hasan Türkay bu dönemde yeni evlenmişti (14.8.1943). Peşinde sürekli bir sivil polis geziyordu. Sendikacılara, "komünist, " "kızıl" diyorlardı. Bazı profesörler sendikacılar aleyhinde yazılar yazdı. Hasan Türkay, ancak Bölge Çalışma Müdürünün aracılığı sayesinde ve sanatkar bir işçi olduğu için işyerine geri dönebildi. Bu baskılar 14 Mayıs 1950 tarihinde CHP'nin iktidardan düşmesine kadar yoğun bir biçimde sürdü.

Sendika, işçiyi sendikaya ısındırmak amacıyla bir kantin kurdu. Kantinde 10-15 kalem mal satılıyordu. Ancak bu kantin resmen bir tüketim kooperatifine dönüştürülmedi.

Sendika aidatı ayda 25 kuruştu.

Hasan Türkay sendikada önce 6 ay muhasip veznedarlık yaptı. Bu dönemde Ahmet Topçu genel başkandı. 1950 seçimlerinde Ahmet Topçu milletvekili seçilince, sendika başkanlığına Hasan Türkay geçti.

"Ay başlarında veznenin yanına geçer, 2300 işçinin 1000'inden makbuzla aidat alırdım. Bu parayla kantim çalıştırırdım. Geçici işgöremezlik ödeneğinin bir bölümünü işçilere sendika ödemeye başladı. Bu yollarla işçinin sendikaya ısınması sağlandı. Ayrıca sendika tüzüğünde bir sosyal yardım maddesi vardı. Toplulukla iş ihtilafını İstanbul'da ilk biz çıkardık. İl hakem kurulu yüzde 10 zam verdi. İşveren itiraz etti. Yüksek Hakem Kurulu il hakem kurulunun kararını onayladı. Bu yüzde 10'luk zam çok önemliydi. İstanbul'da ilk kez yüzde 5'lik zam böylece aşıldı."

1947 - 1950 arasında çok sayıda sendikacı ekmeğinden oldu. 3008 sayılı İş Kanunu'nda yer alan tazminat işletilmiyordu.

Hasan Türkay, sendikacılığının ilk yıllarında birkaç genç avukattan çok yardım gördü. Bunların 2'si para almadan yardım ettiler, İstanbul Sendikalar Birliğ'nin avukatlığını yaptılar. Bu yıllarda Gece Postası'nda yazan Kemal Sülker de büyük destek verdi. "Basında tek destekliyen Sülker'di. Amaçlı olduğunu sonradan öğrendik."

Bu yıllarda vasıflı işçi çok azdı. Sanayi zayıftı. Ancak işsizlik vardı.

1948 yılında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kuruldu. Hasan Türkay da kurucuydu ve ikinci başkanlık görevini üstlendi. Birliğin sendikalar üzerindeki etkisi sınırlıydı. Bu yıllarda İstanbul'da Arjantin Çalışma Ateşesi .... sendikalarla yakın bağ kurmuştu. Bir kez İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Yönetim Kurulu toplantısına da katıldı.

1946 yılına kadar işçilerin fazla siyasi bir tavrı yoktu. Ancak idareden memnun değillerdi. DP kurulunca, işçiler CHP'ye karşı tavır almaya

başladılar. DP'yi bir kurtarıcı olarak gördüler. "Bu yıllarda ustabaşı kraldı. Astığı astık, kestiği kestikti. İsterse zam verir, isterse kapının ışına atardı."

"1950 yılında yaşlılık sigortasına karşı çıktık. Mecburi prim kesilecekti."

Hasan Türkay TÜRK-İŞ'in kurulması sürecinde de faaldi. TÜRK-İŞ'in ilk bayrağını H.Türkay yaptırdı. Hasan Türkay, DP'nin karşı tavrına rağmen, TÜRK-İŞ genel kurullarında TÜRK-İŞ'in Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na üyeliği doğrultusunda oy kullandı.

1951 yılında İşçi Sigortaları Kurumu'nun sağladığı krediden yararlanılarak Cam İşçileri Yapı Kooperatifi kuruldu. "Kooperatife yardımcı olduk; ancak yöntici veya ortak olmadım."

Fabrikada bir yardımlaşma sandığı da yoktu.

"Kendimiz DP'li olmamıza rağmen, 1954 seçimlerinden sonra DP'ye karşı tavır aldık, verdikleri sözü yerine getirmedikleri için onlara karşı çıktık. Baskı ve haksızlıklar başladı. Mümtaz Tarhan'ın Çalışma Bakanlığı döneminde çok çatışma oldu. 1957 yılında birlikler kapatıldı."

Nuri Beşer ve Hasan Türkay, kapatılan birliklerin yeniden açılmasını sağlamak amacıyla Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan'ı ziyaret ettiler. Bakan, "yüzünüze elek taktınız da mı geldiniz" dedi. Anlaşma sağlamadı. Kapatılan birlikler ancak 27 Mayıs sonrasında açıldı.

DP hafta tatillerinde ve genel tatillerde önce yarım yevmiye, daha sonra tam yevmiye vermeye başladı. Sendikalar DP'ye başvurdu ve grev hakkını tanımasını istedi. Ancak bu yıllarda sendikalar arasında parti mücadelesi de başladı.

1954 yılında İstanbul Birliği'ne Kıbrıs'taki Türk sendikalarına baskı olduğu yolunda bir haber geldi. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, Türk işçilerini desteklemek amacıyla, 5 kişilik bir heyeti Kıbrıs'a gönderdi.

Nuri Beşer'in başkanlığındaki bu heyette Hasan Türkay da vardı. 1954 yılı Mayıs ayında Kıbrıs'a gittiler, 25 gün kaldılar. Yanlarında 500 Türk Bayrağı ve bir miktar da para götürdüler. Heyeti Dr.Fazıl Küçük karşıladı. Amaç, küçük Türk sendikalarını birleştirmek, bir üst örgüt

oluşturmak, komünist AKEL'in desteklediği rum sendikaları karşısında bu örgütü güçlü kılmak ve Türklere moral vermekti.

Limasol'da büyük bir miting yaptılar. İngiliz idaresini ve valisini eleştirdiler. Magosa'da büyük bir açık hava toplantısı düzenlediler. Türk-Sen'in tüzüğünü hazırladılar, kurucuları buldular. İngiliz vali, bir aylık programın tamamlanmasına izin vermeden, 25. gün ayrılmalarını istedi.

Sendikacı heyeti Türkiye'ye döndükten sonra, çeşitli bölgelerde işçi ve esnaf ağırlıklı Kıbrıs Türktür cemiyetleri kurdular ve üye kaydına başladılar. Hasan Türkay da Paşabahçe'deki Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin başkanıydı.

6-7 Eylül 1955 olayları patladığında Hasan Türkay fabrikadaydı. Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin kurucu ve yöneticileri gözaltına alındı. Sıkıyönetim ilan edildi. Gözaltına alınanlar Harbiye'ye gönderildi. Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesini ihlal iddiasıyla ve idam talebiyle yargılandılar.

Hasan Türkay 7 Eylül günü tutuklandı, 93 gün tutuklu kaldıktan sonra 6 Aralık 1955 tarihinde tahliye edildi. Bu dönemde İstanbul İşçi Sendikaları Birliği sıkıyönetim yetkilileri tarafından basıldı, evraklarına el kondu. Sıkıyönetim bitinci Birlik yeniden faaliyete geçti. Tutuklulukları döneminde sendikalar gereken desteği verdiler. Ziya Hepbir, Birlik'in bankadaki parasını çekmişti. Harbiye'ye ziyarete gelmiş. Bırakmamışlar. Helanın camından gizlice para verdi. Sendikacılar arasında bu dönemde önemli siyasi ayrılıklar olmadı.

Kıbrıs Türktür Cemiyeti ile ilgili olarak tutuklanan 87 kişinin 23'ü sendikacıydı. Bunlar arasında Hasan Türkay'ın yanı sıra İbrahim Denizcier ve Süreyya Birol da vardı. Hakkında üç kere araştırma yapıldı. Sendikacıların "tehlikeli insanlar" oldukları iddia edildi ve en son tahliye edilenler sendikacılardı. Dava beraatle sonuçlandı.

Hasan Türkay 1958 yılında İşçi Sigortaları Kurumu Yönetim Kurulu'na işçi temsilcisi olarak seçilinceye kadar amatör sendikacılık yaptı. 1958 yılında işyerinden ayrıldı. Sendikadaki görevini profesyonel olarak sürdürdü.

27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında, seçimle gelmiş olmasına rağmen, askeri yönetim tarafından görevinden alındı. Hakkında yapılan bir ihbar nedeniyle tutuklandı ve bir ay süreyle Balmumcu'da kaldı. DP yöneticilerinin Yassıada'daki duruşmaları sırasında ifade vermeye gitti. 5-

6 kere birer ikişer günlük sürelerle gözaltına alınarak sorgulandı. İşçi Sigortaları Kurumu Yönetim Kurulu'ndaki görevi sırasında görevini kötüye kullandığı iddiasıyla hakkında dava açıldı. Beraat etti.

TÜRK-İŞ'in 4. genel kurulu 1960 yılında eski delegelerle toplandı.

"Milli Birlik Komitesi salondaydı. İstesek DP'lileri seçebilirdik. Bir gece önce toplandık. TÜRK-İŞ'in kapanmaması için ne yapalım, diye düşündük. DP'lileri seçersek, Milli Birlik Komitesi'nin TÜRK-İŞ'i kapatacağı söyleniyordu. Aday olmayalım, dedik."

Hasan Türkay 1960 yılında fabrikaya döndü. Müdür Şahap Kocatopçu, "seni fabrikaya alamam, senin için başımı belaya sokamak," dedi. Tazminat da vermedi. Hasan Türkay dava açtı. İşsiz kaldı. Borçlandı. 1963 yılına kadar kimse iş vermedi. Dava açmasından 1,5 yıl sonra 16 bin lira tazminat aldı.

Hasan Türkay, Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşuna ve Çalışanlar Partisi'nin kurulma çalışmalarına katılmadı. A.P.'nin sempatizanıydı, ancak üye olmadı. 1965 yılında üye oldu ve kontenjandan listeye girdi. 1965-1969 döneminde Ankara milletvekili, 1969-1973 döneminde de İstanbul milletvekiliydi.

Hasan Türkay 1960'lı yılların başlarında İstanbul'da Çimento ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası'nı kurdu. Darıca ve Zeytinburnu fabrikalarında örgütlendi. Bu dönemde TÜRK-İŞ milli tip sendikacılığa geçiş kararı aldı. Bu işkolundaki sendikalar dağınıktı.

Seyfi Demirsoy bir gün Hasan Türkay'ı çağırdı, "bu sendikaları bir çatı altında topla," dedi. Çimse-İş Sendikası böyle oluştu. Bir sene içinde de, mevcut sendikaların genel kurulları toplanarak, Çimse-İş'e katılmaları sağlandı. 1974 yılına kadar da Çimse-İş Genel Başkanlığı görevini sürdürdü. Aday olmayarak görevi bıraktı.

Emekli aylığının yetmemeye başlaması üzerine, Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda müşavir oldu. Beş yıl bu görevde kaldı. 12 Eylül 1980 sonrasında müşavirlerle ilgili bir kanun çıkacaktı. İstifa etti.

Sönmez Denizcilik'te 5-6 yıl çalıştı.

Sendikacılığı sırasında, ilk kez bir ay, ikinci kez de iki ay süreyle olmak üzere A.B.D.'ye gitti.

HİKMET ALCAN [15]

Hikmet Alcan 1.1.1933 tarihinde Susurluk'ta doğdu. Babası Recep Alcan çiftçiydi. Babası ve kardeşleri, ailenin toprağını birlikte işlerlermiş. Kendi üzerine toprağı yoktu. Hikmet Alcan'ın annesi Bedriye Alcan da Susurlukluydu. Annesi ve babası Çerkezdi. Hikmet Alcan beş yaşındayken babasını kaybetti.

"Ben beş yaşımdayken yetim kaldım. Demirkapı köyünde ilkokulu okudum. İstanbul'da Tophane Sanat Enstitüsüne 1948 yılında girdim. Amcam oradaydı. Amcamın yanında bir yıl kaldım. Daha sonra naklen Balıkesir Sanat Enstitüsüne geçtim. 1952-53 dönemi tesfiye bölümü mezunuyum.

"Okulu bitirir bitirmez, 1953 yılında Balıkesir'deki askeri işyerine, Ağır Bakım Tamir işyerine girdim. Ağır Bakım'a başvurduğumda freze ustası olarak imtihanla girdim. Aracılık eden olmadı. O yıllarda sanatkar işçi için bir işsizlik sıkıntısı yoktu. Gayet rahat iş buldum. Mezun oldum, hemen işe girebildim.

"Ağır bakımda büyük bir kesim assubay olarak çalışıyordu. Sivil kesim azdı. 1957 yılında askerlik nedeniyle ayrıldım. Yedeksubay okuluna geldim. Topçu asteğmeni olarak Bornova'yı çektim. 1958 yılı 6. ayında terhis oldum. Şimdiki Kara Kuvvetleri Komutanı Kıvrıkoğlu Paşa ile aynı bölükte takım komutanıydık.

"Ağır bakımda aylık ücretliydim. Ayda 275 lira net para alırdım. Bayağı iyi paraydı. Çok rahat geçiniyordum. Öğle yemeği verilirdi. İşyerinde sendika vardı. Harb-İş örgütlüydü. Aylık ücretli olanlar sendikaya üye olamıyordu. Bu yıllarda sendikayla hiç ilişkim olmadı.

"Askerlik dönüşü Susurluk Şeker Fabrikası'nda yedeksubaylıktan bir arkadaşımı ziyarete gittim. Niyetim Balıkesir'e geri dönmekti. Ziyaret sırasında bana bir telkinde

[15] Şeker-İş eski Genel Başkanı Hikmet Alcan ile 9 Temmuz 1998 günü TÜRK-İŞ Genel Merkezi'nde görüştüm.

bulundu. 'Gel buraya gir, burada adama ihtiyaçları var, bu işyeri çok rahat, sabah kahvaltısı var, istediğimiz gibi çay kaynatıyoruz, çok şahane bir yer,' dedi. Ben de ısındım. 'Bir ay bir dene,' dediler. Fabrikanın işletme müdürü ile görüşme yaptım. Bir ay deneme süresi sonrasında kadroya alınma koşuluyla işe başladım. Bir ay sonra atelyede en yüksek ücretle, 14 lira yevmiyeyle kadroya geçtim.

"Girdiğimde işyerinde sendika vardı. Federatif sistem yürürlükteydi. Hasan Ertez sendika başkanıydı. Hasan Ertez, sanat okulu mezunuydu. İşe girer girmez sendikaya üye olduk. İşyerinde iç yönetmelik vardı. Ancak, bir işçinin bu yönetmeliğe göre 2 lira zam alabilmesi için üç sene çalışması gerekiyordu. Üç de takdir alması lazımdı. Zam almak zordu. İş güvencesi diye birşey yoktu. Sabah işbaşı yapıp, öğlen hesabı kesilen çok işçi gördüm. Sanatkar olmam nedeniyle işyerinde bana tahammül ettiler. Sanatkar işçiye büyük ihtiyaçları vardı.

"Sendikaya ve sendikal faaliyete ilgi duymaya başladım. O dönemlerde sendikaya ilgi duymamın önemli bir nedeni, bazı kişilere duyduğum tepkiydi. Ustabaşı pozisyonunda ve işverene yakın kişiler sendika yönetimine seçiliyordu. Sendikada dönem sonu geldiğinde, bitmesine iki gün kala yöneticiler istifa ediyorlar, genel kurulda hesap vermekten kurtuluyorlardı. Sonra da, genel kurulda yine seçiliyorlardı. Bu tür davranışlara büyük tepki duydum. Sendikal faaliyete girmemde bu tepkim etkili oldu.

"İşe başladığımda sendikacılığı hiç bilmiyordum. Daha önceki işyerimde aylıklı ücretliydim. Sendika üyesi olamıyordum. Şeker Fabrikasında işe girdikten bir süre sonra 25-30 civarında sanat okulu mezunu kendi aramızda bir toplantı yaptık. Ustabaşıların filan işçi adına konuşması bizim acayibimize gidiyordu. Bir grup oluşturduk. Ondan sonra yönetimlere girmeye başladık. Hiçbirimizi işten çıkaramıyorlardı; çünkü sanatkar işçi çok azdı. İşyerinde geçmişte hiçbir direniş olmamıştı. İşyerinde büyük baskı vardı. Bir mühendis bir işçiye yevmiye cezası veya her türlü cezayı

verir; o işçi o ceza kağıdını imza ettirmek için mühendisi kendisi arardı. İnsanın onuruyla oynanan bir dönemdi.

"Bu dönemde bekardım. Ailemden sendikal faaliyetim nedeniyle bir tepki almadım. 1959 yılı 12 . ayı sonunda evlendikten sonra belirli tepkiler olmaya başladı sendikal çalışma nedeniyle.

"Işçinin yüzde 99'unun köyle bağlantısı vardı, toprağı vardı. Sanat okulu mezunları dışındakiler köyden geliyordu.

"1959 yılında sendika yönetim kurulu üyesi oldum. 1960 sonlarında yönetim kurulu üyeliğinden ayrıldım. 1963 yılında Şeker-İş Sendikası milli tipe dönüştüğünde, baştemsilci olarak atandım. Bir arkadaşımın ısrarıyla kabul ettim. 1967 yılına kadar sendika baştemsilciliği yaptım.

"27 Mayıs sonrasında fabrikadan çıkarılan olmadı. Başka fabrikalara sürülenler oldu. Özellikle sendikanın başkanı ve sekreterleri, DP'li oldukları için sürüldüler.

"1960 öncesinde sendika yönetimi amatördü. Sendika genel merkezi şehirde kiralık bir yerdeydi. Aidat toplanmasında fazla bir zorluk olmazdı. Sanatçılar gelirdi. Konserler düzenlenirdi. Bu yolla gelir elde edilirdi. 1963 öncesinde sendika tarafından toplulukla iş ihtilafı çıkarıldığını hatırlamıyorum.

"İlk dönem toplu iş sözleşmesi 1964 yılında imzalandı. TÜRK-İŞ içinde ilk toplu iş sözleşmeleri arasında en iyisi şeker işçilerinin toplu iş sözleşmesidir. Iki derece zam alındı. Yevmiyelere 4'er veya 6'şar lira zam yapıldı. Işçi çok memnun olmuştu. Herkes belirli kadrolara yerleştirildi. Norm kadrolar oluşturuldu. Tek tük üye olmayanlar da üye oldu. Bir kişi sendikaya karşıydı. İki derece zammı almak için bile sendikaya üye olmadı.

"Ustabaşların bir bölümü sendikaya girmek istemiyorlardı. Girmeyince de toplu iş sözleşmesinden yararlanamadılar. Fabrika müdürü bunları bir gün çağırmış, sendikaya üye olmalarını söylemiş. Sendika yönetimi geçmişin acısını çıkardı, birkaçının dilekçesini sudan gerekçelerle geri çevirdi, 'nokta koymadın, virgül koymadın,' diye. 'Burunlarını sürtelim' diye böyle davranıyorlardı. Böylece, bazı ustabaşılarda görülen, "işveren bize nasıl olsa verir" anlayışı değiştirildi.

"Memurlarla ilişkilerimizde bir sorun yaşanmadı. Bizim şeker sanayii içinde işçi ile memur arasında bir samimiyet vardı. Şeker ailesi vardı. O yıllarda ilişkiler daha iyiydi.

"1967 yılında şube yönetimi değişti. Baştemsilcilikten istifa ettim. Yeni şube yönetimi ile çalışmak istemedik. Beni şube sekreteri yapmak için çok uğraştılar. Yönetime gelen pek demokrat biri değildi. Kabul etmedim.

"1970 yılında 50-60 işçi evime kadar geldi. 'Sendika şube başkanlığına adaylığını koyacaksın,' diye büyük baskı yaptılar. 'Bir şartla adaylığımı koyarım,' dedim. 'Her türlü kurulların tespitini bana vereceksiniz.' Kabul ettiler. 72 oy farkıyla seçimi kazandım.

"Sendika başkanlığı hala amatördü. Susurluk şube başkanı oldum. Iki ay sonra da ilk grev bize nasib oldu. Daha acemiydik. Ağustosun ilk haftasında 4 günlük bir grev yaptık.

"Bu yıllarda şeker parcarı üreticisi ile şeker işçisi arasındaki ilişkide bir sorun yaşanmıyordu. Şeker işçisinin büyük çoğunluğu köy kökenliydi. Ayrıca, çoğu da pancar eken ailelerden geliyordu.

"1950'li yıllarda insanlar terzi çıraklığını Susurluk Şeker Fabrikası'nda işçiliğe tercih ediyordu. 'Fabrika işine girmem,' diyordu. Fabrika zaten 1954 yılı civarında açılmıştı. İşçiliği bilen azdı. Daha sonraki yıllarda bu anlayış değişti, fabrikaya girmek önemli oldu.

"1950'li ve 1960'lı yıllarda sendikaya bakış da pek sıcak değildi. Halk sendikaları biraz siyasi gibi görüyordu. Ama giderek destek sağladık. Mesela 1970 yılındaki grev sırasında Susurluk esnafı ve halkı, yiyecek başta olmak üzere her türlü yardımı yaptı. Karnaval havasında bir grev oldu.

"Genel merkezde ilk görevimi 1977 yılı sonlarında aldım. Zamanın genel sekreteri bir uçak kazasında şehit olunca, Başkanlar Kurulu kararıyla genel sekreterliğe getirildim. O zaman genel başkan Yaşar Doğualp idi.

"Susurluk'ta şube başkanlığı yaptığım dönemde tüketim kooperatifi kurduk. Kooperatif ilk dönemlerde çok güzel çalıştı. Ama aradan yıllar geçtikten sonra batırıldı. İşçinin alım gücü yükseldikçe kooperatifçilik geriye saydı. İşçi, 'alacağımı niçin kooperatiften alayım, istediğim yerden alırım,' demeye başladı. Tüketim kooperatifi bunun üzerine bir süre sonra kapatıldı.

"Şube başkanlığı dönemimde yapı kooperatifi de kurdum. Fabrika işçilerinin tamamına yakınını ev sahibi yaptık. Susurluk'ta ilk apartman yapılması kooperatiflerimizledir. Iki sene içinde ev bitirdik. Susurluk'un en güzel yerleri kooperatiftir. Kooperatif arsalarını hazineden, belediyeden, şahıslardan temin ettik. SSS kredisi kullanıldı. SSK kredisi sayesinde ev sahibi olduk.

"1980 öncesinde, 440 sayılı Yasaya göre Şeker Şirketi Yönetim Kurulu'nda bir işçi üye bulunurdu. İlk temsilcimiz Mehmet Aytaç'tı. 1970'de Haydar Özöğretmen seçildi. Son olarak da Mehmet Kaya bu görevi yaptı. Yönetim kuruluna seçilen sendikadaki görevinden ayrılırdı. 12 Eylül'den sonra bu uygulama kaldırıldı.

"1977'den 1983 yılı sonuna kadar genel sekreter olarak görev yaptım. 1983 genel kurulunda genel başkanlığa zorla aday ettiler; ancak en fazla ısrarlı olan şubenin son anda tavır değiştirmesi sonucunda beş oy farkla seçim kaybettim. Işyerine geri döndüm. Ankara Şeker Fabrikası Montaj

Müdürlüğü bölümünde 2,5 sene montaj postabaşısı olarak çalıştım.

"İşçi olarak yemek kuyruğuna da girdim, maaş kuyruğunda da sıramı bekledim, görevimi de yaptım. Ankara şubesinde bana karşıymış gibi gözüken işçi, beni bağrına bastı. Eski sendikacılık nedeniyle hiçbir avantajım olmadı. Benim başımdaki müdür, 'Genel Müdürlükte oda vereyim,' dedi. Reddettim.

"1986 yılında Ankara şube kongresinde üst kurula delege olarak seçildim. 1986 yılı Kasım ayının ilk haftasında yapılan genel kurulda da, büyük bir farkla işyerinden genel başkanlığa getirildim. Her siyasi görüşten insan bana sahip çıktı. Siyasi ilişkilerimi işçinin ve sendikamın lehine ilişki kurmada kullandım. Ama siyasi düşünce farklılıklarını sendika işine hiç sokmadım.

"Şeker işçisinin büyük sıkıntılar içinde olduğu bir dönemde, işyerinden doğrudan genel başkanlığa geldim. 1986, 1987 yıllarında, işçinin ücreti o kadar düşmüştü ki, fabrika müdürleri işçiye acıdıkları için fazla mesai yaptırıyorlardı bütün işçiye. Ustabaşı durumundaki şeker işçisi, kapıdaki bekçinin altında ücret alıyordu. Ustabaşılar, bekçi alabilmek için dilekçe veriyordu. İşçinin ve arkadaşlarımın desteğiyle, işçi ücretlerinin yükselmesini ve ustabaşıların 1994-95 yıllarında fabrika müdürünün üstünde para almalarını sağladım. Toplu sözleşme görüşmelerinde şeker sanayii işçisinin ücretlerinin düşüklüğünü etkili bir biçimde dile getirip, özel yan ilavelerle bu noktalara getirdik. Fabrika müdürü 18 milyon lira alırken, bir ustabaşı 22 milyon lira para alıyordu. Memurlar, 'keşke biz de işçi olsak,' demeye başladılar. Genel kurullarda kimse beni tenkit etmiyordu.

"1995 grevleri sırasında yükü çeken sendikaların başında Şeker-İş geliyordu. TÜRK-İŞ bütünlüğünden ayrı tavır içine girmemiz için çok baskı yapıldı. İhanet etmedik, ayrı davranmadık. 1995 grevinde büyük sorumluluk üstlendik.

Siyasi görüşümüzü kenara koyarak işçinin hakları için mücadele ettik. Ben particilik yapmayınca, hangi görüşten olursa olsun işçi de bana sahip çıktı. Ben ayrımcılık yapmadım, işçiler de destek verdi. Grevde büyük baskı vardı. Türk-iş'in dışında tekliflerde bulundular. Grev süresinde işçimiz ücret almıyor diye biz de kendi kararımızla maaş almadık. Grevimiz ertelendi. Danıştay da ertelemeyi iptal etti. Ben sonuna kadar mücadeleden yanaydım. Bu meseleyi işçiyle direkt konuştum. 'Konfederasyon bütünlüğü içinde ne alabilirsek o mu, bütünlükten kopup kendi başımızın çaresine bakalım mı,' dedim. Işçi, birlikteliği istedi. Toplu sözleşme konusunda hükümetle imzalanan tutanakta benim imzam yoktur. Bütün bu mücadeleler sırasında sağlığım iyice bozuldu. 1995 yılında genel kurulda genel başkanlıktan ayrıldım.

"Benim işçiye karşı saygım ve sevgim sonsuzdur. İşçi sağduyuludur. İşçinin kararı sonunda hep doğrudur. Sıkıntılı dönemlerimden beni işçi çıkardı. Param yoktu, pulum yoktu. Her türlü imkanı olan yönetime karşı, beni işyerinden genel başkanlığa getirdi. Yönetimdekiler, genel sekreterlikten ayrılıp işe geri döndüğümde, beni ideolojik ve politik olarak tam tersim olan bir yere gönderdiler. En yüksek oyu olarak çıktım. İşçiye minnettarlığı ve güvenim hem bu olaylarla, hem de 1995 grevi sırasında işçinin takındığı tavırla daha da arttı."

HÜSAMETTİN MOSTUR [16]

Hüsamettin Mostur 1928 yılında Erzincan'da doğdu. Babası dava vekiliydi. 1938 yılında annesini ve babasını kaybetti. 1939 yılında dayısıyla birlikte Malatya'ya geldi. İlkokulu bitirdi. Kızılay'ın parasız yatılı uygulamasıyla Niğde'de ve İzmir'de ortaokulu okudu. Daha sonra parasız yatılı okuma imkanı bulamadığından, eğitimini sürdüremedi. Dededen kalma bir miktar toprağı vardı. O da istimlak edildi.

H.Mostur 1945 yılında Malatya'da Tekel'in Tütün Fabrikası'na girdi. Brüt 8 kuruşluk saat ücretiyle işbaşı yaptı. Bu tarihlerde Malatya Tütün'de yaklaşık 300 kişi çalışıyordu. İşçilerin yarısı erkek, yarısı bayandı.

H.Mostur, altı ay süreyle makine bölümünde meydancılık yaptıktan sonra muhasebe bölümüne geçti. "O yıllarda ortaokul mezunu azdı. Okur yazar bile yaldızla aranıyordu." Bir süre 8 kuruş saat ücretiyle çalışmaya devam etti. Daha sonra 1'er ve 2'şer kuruş zam aldı.

Bu yıllarda Malatya'da işçi bulmak çok zordu. Özellikle kız çocukları çalıştırılmazdı. İşsizlik azdı. Çoğu insanın tarlası, bağı kendine yeterdi. İşveren işçi arardı.

> **"Kulaksız Nazım isimli biri tellallık yapar, nerelere işçi alınacağını bağıra bağıra duyururdu. Çevreden gelen de azdı. İşyerinde nezaretçiden çok çekinirdik. İş Kanunu uygulanırdı. İşçi mümessili Abidin Evirgen'di. Hem ustabaşı, hem de başmümessil idi. İşverenle arası iyiydi. İşçiler arasındaki ilişkilerde de bir sorun çıkmazdı. İşyerinde yemek veriliyordu; ancak ekmek verilmezdi. 1950 sonrasında ekmek de verilmeye başlandı."**

Hüsamettin Mostur 1948 yılı Mayıs ayında askere gitti. Askerliğini 30 ay süreyle Ankara Etimesgut'ta yaptı. Önce onbaşı, sonra çavuş oldu. 1 Ekim 1950 tarihinde terhis edildi. Terhisten hemen sonra aynı işyerine başvurdu ve brüt 30 kuruş saat ücretiyle muhasebe bölümünde işbaşı yaptı. Bu tarihte işyerinde 450-500 dolayında işçi çalışıyordu ve bunların yarısı bayandı.

---

[16] Hüsamettin Mostur Malatya Tekel Tütün Sigara Sanayii İşçileri Sendikası'nın yöneticilerindendi. Kendisiyle 23 Kasım 1987 günü Malatya'da görüştüm.

H.Mostur İkinci Dünya Savaşı öncesinde Malatya'da hiçbir sendika veya işçi eylemi duymamıştı. 1950 yılı Temmuz ayında askerden izinli olarak geldiğinde işyerinde sendika çalışmalarını duydu.

"İşyerlerine bir tamim gelmiş. Sendika kurmaktan çekinmeyin, deniyormuş. Vali de sendikanın kuruluşunu aktif olarak desteklemiş."

Bu tarihlerde Malatya'daki önemli işyerleri, Hava İkmal, Tekel, Mensucat ve Demiryolları idi.

H.Mostur askerden döndüğünde işyerinde Tütün Sigara Sanayi İşçileri Sendikası vardı. Sendikanın kurulmasının öncülüğünü Tahsin Fındıklıgil yapmıştı. Sendika başkanı da oydu. Sendikayı kuranlar Malatyalı idi. Aralarında sendikacılığı bir başka yerde öğrenmiş kimse yoktu.

H.Mostur işbaşı yaptıktan kısa bir süre sonra sendikanın murakıplığına seçildi. 1960'lı yıllara kadar murakıplığı sürdürdü. Daha sonra da sendika yönetim kurulu üyeliğine ve genel sekreterliğine getirildi. 1964 yılından 1965 yılına kadar da sendika başkanlığı yaptı.

"Sendikalaşmada başı çekenler hep kalburüstü insanlardı. Sendikanın kurulması sırasında işverenin olumsuz tavrı olmamış. Herkes komünistlik suçlamasından korkuyordu. Polis hiç müdahale etmedi, ama polisten çekinirdik. Genel kurul her yıl tüm üyelerin katılımıyla yapılırdı."

1950'li yıllarda Malatya'da sendikalar arasında dayanışma yoktu.

"1950'li yıllarda her yıl toplulukla iş ihtilafı çıkarırdık. Her yıl zam alındı. Genellikle Yüksek Hakem Kurulu'na gidilirdi. İşçi, zam alınıncaya kadar durumdan haberdar olmazdı. İşçiden toplulukla iş ihtilafı için imza almak zordu. Bu nedenle, durumu işçiye anlatmaz, odun alacağız diyerek, toplulukla iş ihtilafı için boş kağıda imza attırırdık."

Toplu sözleşme öncesinde işyerinde prim verilirdi; ancak bu prim çok azdı. İş elbisesi de verilirdi. Toplu sözleşme öncesinde işçilerin günde 10 adet sigara hakkı varken, bu miktar ilk toplu iş sözleşmesi ile bir pakete

yükseltildi. 1950-1965 döneminde Malatya Tekel işçileri arasında toprakla bağı olan çok azdı.

Bu yıllarda Malatya'da az sayıda Ermeni de vardı. Ancak Ermeniler genellikle sarraflık ve testicilik yaparlar, kireç ocağı işletirlerdi. Ermeni işçi pek yoktu.

Bu yıllarda Malatya'da sanat okulu yoktu. Yalnızca Hava İkmal'de bir çırak okulu faaliyet gösteriyordu.

1960 yılında işyerinde 600 dolayında işçi çalışıyordu. Bunların 500'ü sendikaya üyeydi. Sendika aidatı ayda 50 kuruştu. Sendika aidatlarını sendika muhasibi toplardı. Komisyonla aidat toplama uygulaması yaşanmadı.

Tekel işyerlerinde Tekel İşçi Koruma Sandığı vardı. İşçi ücretlerinin yüzde 2'si bu sandık için kesilirdi. İşverenin katkısı yoktu. Üyelik başlangıçta mecburiydi. Tekel'in bütün işyerlerinde bu sandık faaliyet gösteriyordu. Ölüm halinde yardım yapılırdı. Biriken paradan düşük faizle borç verilirdi.

Sandığın yönetimi her işyerinde oluşturulan işyeri komisyonlarındaydı. İşyeri komisyonu, 1 işçi ve 2 memurdan oluşuyordu. Bu kişiler işverence tayin ediliyor ve denetleniyordu. İşçi Sigortaları Kurumu'nun yaygınlaşmasından sonra sandıklar zayıfladı.

1960 yılına kadar sendikaya politik ayrım sokulmadı. 1950-1960 döneminde sendikanın başkanı DP'li Tahsin Fındıklıgil'di. Fındıklıgil teknik ressamdı. 27 Mayıs sonrasında sendikacılığı bıraktı.

İşyerinin başmümessili ve ustabaşı Abidin Evirgen de DP'liydi. Evirgen, 27 Mayıs sonrasında işten çıkarıldı. İşe ancak bir sene sonra geri gelebildi.

27 Mayıs sonrasında işyerlerinde ihbarcılık yapıldı; bazı işçiler DP'li oldukları için arkadaşları tarafından ihbar edildiler.

Tahsin Fındıklıgil'in yerine başkanlığa Sabri Yağmurlu seçildi. Sabri Yağmurlu CHP'liydi. Hüsamettin Mostur ise genel sekreterlik görevini 1965 yılına kadar sürdürdü. Sendikacılık yaşamı boyunca iki kez yurtdışına çıktı. Bir keresinde Hollanda'da bir hafta kaldı. 1965 yılında da NATO'nun davetlisi olarak Paris'te bir hafta geçirdi. 4 işçi ve 4 işveren

temsilcisinden oluşan bir heyetle NATO'yu gezdiler. 1965 yılında seçilemedi ve sendika yönetiminden ayrıldı.

H.Mostur, tüm sendikacılık yaşamında işyerinde çalışmayı sürdürdü; profesyonel sendikacı olmadı. Sendikadan hiçbir zaman maaş almadı. 1975-76 yıllarına kadar sendikanın arabası da yoktu.

Tütün Sigara Sanayii İşçileri Sendikası ilk kurulduğunda ayrı bir yeri yoktu. Sendika evrakı işyerinde masalarda saklanırdı. Daha sonra genel merkez olarak bir dükkan tutuldu. Bir süre sonra daha büyük bir işyerine geçildi. Onun ardından bir daire tutuldu. 1966 yılında da iki katlı bir bina satın alındı.

1950-1965 döneminde Malatya Tekel'de grev, direniş, iş yavaşlatma gibi eylemler olmadı. Genel kurullarda hiç kavga çıkmadı. Bu dönemde Malatya'da amatör sendikacılık yaygındı.

"Amatör sendikacılık zordur. İşveren baskısı vardır. İşveren çeşitli yollardan baskı uygular. Profesyonel sendikacılık ise sendikacıyı işçiden kopardı."

H.Mostur 1979 yılında emekliye ayrıldı.

İSMAİL İNAN [17]

İsmail İnan, 1918 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesi Uzungöl Nahiyesinde doğdu. Babasının adı Kibar, anasının adı Ayşe İdi. Babasının dört eşi, 16 çocuğu vardı. Babası çiftçiydi. Trabzon'da az toprakları vardı. Babası daha sonra Bayburt'ta oldukça geniş arazi aldı. Aldığı arazi, ülkeyi terkeden Ermenilerin bıraktığı topraklardandı. Borçlanarak, az bir parayla geniş bir arazi satın alabildi. Bir miktar hayvanları da vardı.

İsmail İnan ilkokulu Uzungöl'de bitirdi. 12 yaşındayken babası öldü. Babasının ölümünden sonra, ağabeyi babadan kalan malları "har vurup harman savurunca sıkıntıya düştüler." "Mal mülk telef olunca", kız kardeşinin ve annesinin sorumluluğunu İ. İnan üstlendi. Askere gidene kadar kendi işlerinde çalıştı. Toprak azdı. Ormandan ağaç kesiyordu. 1938 yılında askere gitti. Askerliği üç yıl sürdü. Önce Edirne'de Bulgar hududunda, daha sonra da Kemerburgaz'da askerlik yaptı. Birliği (197.Alay) Kemerburgaz'dan Bartın'a kadar yürüyerek gitti.

İ.İnan, terhisten sonra 1942 yılında İstanbul'a döndü. İstanbul'da bir arkadaşında kaldı. İş aradı. Otel ve lokantalarda garsonluk yaptı. Bu yıllarda siyasetle ilgilenmeye başladı. 1946 yılında ülkede DP rüzgarları esiyordu. Nuri isimli DP'li bir arkadaşı İ.İnan'ı DP'li yapmaya çalıştı.1946 seçimlerinde de DP'den adaylık teklifi geldi. DP bu dönemde işçi arasından belirli kişilere görev verip, onları kendisine bağlamaya çalışıyordu.

1948 yılında sendikalaşmayla ilgilenmeye başladı. Ülkede "sendikalaşma esintisi" başlamıştı. Bu tarihte, Sirkeci'deki Anadolu Lokantası'nda çalışıyordu. İşyerinde 15 kişi vardı. Kendi işyerinde sendikalaşma eğilimi yoktu. Diğer işyerlerinden destek aradı. Bu günlerde Karaköy'de bir pansiyonda kalıyordu. Biri aracılığıyla CHP'nin Cağaloğlu merkezine gitti. Burada, CHP İşçi Bürosu Başkan Yardımcısı Sebahattin Selek'le görüştü. Sebahattin Selek, İ.İnan'a bir örnek nizamname verdi. Bu örnek tüzükte bazı değişiklikler yaptılar. İstanbul Garsonlar Sendikası'nın kuruluş hazırlıkları tamamlandı. Ancak

---

[17] İsmail İnan, TÜRK-İŞ'in Ömer Akçakanat'tan sonra ikinci genel başkanıdır. Kendisiyle 22 Nisan 1988 ve 16 Haziran 1988 günleri, İstanbul'da Erenköy'de kiracı olduğu evinde iki görüşme yaptım. İkinci görüşme videoyla kaydedildi.

Sendika'nın kurucusu olacak 9 kişinin bulunmasında büyük zorluklarla karşılaşıldı.

İstanbul Garsonlar Sendikası 20 Mayıs 1948 tarihinde, tüzüğün vilayete verilmesiyle kuruldu. İ.İnan, Sendika Genel Başkanı oldu. Ancak sendikanın yeri yoktu. Aidat ayda 25 kuruştu, ancak sendika aidatı ödeyen yoktu. Toplamak çok zordu.Sendika, aidat toplayanlara belirli bir komisyon vererek gelir elde etmeye çalışıyordu. 1946 yılı Aralık ayında kapatılan sendikaların eşyalarını aldılar. Çağaloğlu'nda bir oda tuttular.

İ.İnan ve arkadaşları amatör sendikacıydı. Öğle tatillerinde bir kahvede otururlardı. Bu kahve sivil polislerin kontrolü altındaydı. Sivil polisler, İ.İnan ve arkadaşlarını izlerler, konuşmalarını dinlemeye çalışırlardı. İ.İnan'ın, CHP İşçi Bürosu Başkanı Dr. Rebii Barkın ve Yardımcısı Sebahattin Selek'le ilişkisi vardı. Ancak kendilerinden herhangi bir telkin veya yönlendirme girişimi gelmedi.

İstanbul Garsonlar Sendikası'nın tüzüğünde bazı sorunlar çıktı ve Bakanlık değişiklik istedi. Bu değişiklikleri Sebahattin Selek yaptı ve Sendika adına yanıtladı. Sebahattin Selek'in ve Rebil Barkın'ın sendikacılık hareketine büyük katkıları oldu. S.Selek "bağımsız sendikacılık" isterdi. Bu iki kişi, CHP'yi sendikalardaki gelişmeler konusunda bilgilendirir, sendikalara da belirli bir güvence sağlarlardı. S.Selek CHP'nin imkanlarını sendikaların yerleşmesi için kullandı. Bazı CHP'liler grev aleyhinde tavır alırken, S.Selek hiçbir zaman grev aleyhinde tavır almadı.

1948 yılında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği oluşturuldu. Birliği oluşturan sendikalarda ağırlık kamu kesimindeydi. Özel kesimde tekstil ve madeni eşya işkollarından işçiler ve sendikalar vardı. Birlik'in kurulmasında da Sebahattin Selek'in büyük katkısı oldu. Kurucular arasında İsmail İnan, Seyfi Demirsoy, Zühtü Tetey, Yaşar İyidoğan, Mensucat Sendikası'ndan Arnavut Mehmet, Paşabahçe İspirto Sendikası'ndan Ziya, Paşabahçe Cam Sendikası'ndan Ahmet Topçu ve Maden-İş'ten Yusuf Sıdal vardı. İstanbul Sendikalar Birliği'nin sözcülüğünü İ.İnan yaptı. Daha sonra muhasip üye seçildi. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği bu yıllarda bir Konfederasyon gibi çalışıyordu. Birçok ilde il birliklerinin oluşmasında İstanbul Birliği yardımcı oldu. Birlik önce Balat'ta Rum Kilisesi yanında bir yerdeydi. Daha sonra Cağaloğlu'na

taşındı. Bu dönemde İstanbul İşçi sendikaları Birliği genel kurullarında sendikaların uluslararası ilişkileri de tartışılmaya başlandı.

Bu yıllarda İ.İnan'ın iş bulması zorlaştı. İşverenler genellikle iş vermiyordu. Yaşamını, bazı geceler otellerde iş bularak kazanıyordu.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin ilk başkanı CHP'li Zühtü Tetey'di. Birlik bu dönemde sık sık salon toplantıları düzenledi. Mitinglere genellikle izin verilmiyordu. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ne katılmayanlar (Sabri Tığlı, Mehmet İnhanlı, Şevket Kutlusoy) 28 Şubat 1950 tarihinde Hür İşçi Sendikaları Birliği'ni kurdular. Daha sonraki dönemde bu iki örgüt Eminönü Halkevinde yapılan bir toplantıda birleşti.

Bu yıllarda işçinin sendika toplantılarına büyük ilgisi vardı. Sendikaların düzenlediği toplantılar tıklım tıklım dolu olurdu. Sendikalar, bir taraftan yürürlükteki yasaların uygulanmasına çalışırlar, diğer taraftan toplulukla iş ihtilafları çıkarırlardı.

Bu dönemde yürürlükte bulunan 3008 sayılı İş Kanunu'na göre sendikaların toplulukla iş ihtilafı çıkartma ve genel mukavele adı altında toplu iş sözleşmesi imzalama hakkı vardı. Ancak özel sektörde bu yola başvurmak çok zordu. Özel sektör işyerlerinde toplulukla iş ihtilafı için başvuruda bulunan işçiler işten çıkarılırdı.

TÜRK-İŞ'in kurulması konusunda 6 Nisan 1952 günü Bursa'da yapılan toplantının başkanlığını İ.İnan üstlendi. TÜRK-İŞ'in ana sözleşmesi taslağı, Birlik için büyük çabaları olan Teksif tarafından hazırlanmıştı. Ayrıca Tekel ve cam işçilerinin temsilcilerinin büyük katkıları oldu. Tüzük taslağının 6.maddesinde, aynı işkolundaki diğer sendikalara karşı sert yaptırımlar vardı. Bu madde reddedildi. Teksif temsilcisi salonu terketti. Toplantının dağılması olasılığı belirdi. İ.İnan'ın müdahalesi sonrasında, birkaç saat içinde bir uzlaşma sağlandı. Teksif temsilcisi toplantıya geri döndü. Tüzük kabul edildi.

TÜRK-İŞ'in 1. Genel Kurulu 1952 yılı Eylül ayında günleri toplandı. Yapılan seçimlerde genel başkanlığa İsmail İnan seçildi. İ.İnan, bir ekip olarak seçimlere girmedi. Yalnız başınaydı.

Genel Kurul'da oy çokluğuyla TÜRK-İŞ'in Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na üyelik başvurusu kararı alındı. "TÜRK-İŞ bu tarihlerde birkaç dosyaydı." Ceza paraları fonundan para alındı. Akay

Sokak'ta bir yer tutuldu. Bu dönemde ICFTU'nun Türkiye'deki temsilcisi olan Barett, "size bir hediye almak istiyoruz," dedi. Teksir makinesi ve daktilo istendi. İstanbul'dan getirilerek TÜRK-İŞ'e verilen bu hediyeler "çok büyük bir moral güç verdi."

Para sıkıntısı had safhadaydı. İcra Kurulu'nun diğer iki üyesi olan Muammer Özerkan ve İsmail İnan'ın aylıkları veriliyordu. İ.İnan'a para kalmıyordu. "Verilen bazı paralar yerlerine gitmedi. Bazı yoksuzluklar oldu." İ.İnan, İcra Kurulu'nun diğer iki üyesine görevden el çektirtti. Yönetim Kurulu toplandı. Yönetim kurulu'nun dörtte üçü DP'liydi. İ.İnan da CHP'li olarak biliniyordu. Yönetim Kurulu olağanüstü genel kurula kadar İzmir'den Adil Boğakaptan ve Hereke'den İhsan Tekin'i İcra Kurulu üyeleri olarak görevlendirdi. Bu arada, TÜRK-İŞ Tüzüğünde yer alan "sınıf" kavramı, "bölünmeyi ve tartışmayı önlemek amacıyla ", genel kurulda tüzükten çıkarıldı.

TÜRK-İŞ'in Genel Kurulu 1953 yılında (8-11 Ağustos) Eminönü Halkevi Salonu'nda toplantı. Genel Kurulda İ.İnan çok sayıda delege tarafından sert biçimde eleştirildi. İ.İnan önceleri aday olmaya niyetli değildi. Bu eleştiriler sonrasında tavrını değiştirdi. Savunma yaptı ve aday oldu. İ.İnan'a karşı muhalefeti yönlendiren kişi Kemal Sülker'di. Genel Kurul'un son günü seçimlere geçildi. Genel başkanlığa İsmail İnan ve Naci Kurt adaydı. Burhanettin Asutay ve Bahir Ersoy, "Genel başkan seçilsen bile seni çalıştırmazlar, genel sekreterliği kabul et," dediler. İ.İnan genel başkan adaylığından vazgeçti.

Genel Kurul'da TÜRK-İŞ'in ICFTU üyelik başvurusu yeniden ele alındı. DP, TÜRK-İŞ'in bu üyeliğine karşı çıkıyordu. Ancak sağduyu ağır bastı ve Genel Kurul'dan üyelik başvurusu kararı çıktı.

Bu yıllarda TÜRK-İŞ Bülteni yayınlandı. Bültenin başyazılarını İ.İnan yazıyordu. Belirli çevreler bültenin yayınlanmasından rahatsız oldular. "Emniyet, bülten çıkarılmadan bültendeki yazılardan haberdar olurdu." Bu dönemde Gece Postası, Hergün ve Son Saat gibi gazeteler işçi sorunlarına geniş yer veriyordu.

İsmail İnan 1953 yılında Yunan İşçi Sendikaları'nın genel kuruluna davet edildi ve Atina'ya gitti. Genel Kurul'da kısa bir konuşma yaptı. İki ulusun kardeşliğinden söz etti. Daha sonra Kıbrıs'tan bir Rum sendikacı söz aldı. "Kıbrıs Yunanlıdır, " dedi. İ.İnan tekrar söz alarak buna karşı

çıktı, genel kurulu terkedeceğini söyledi ve terketti. Belçika, Hollanda, Fransa A.B.D. ve Yunan temsilcileri İ.İnan'ın genel kurula dönmesi için büyük çaba gösterdiler. İ.İnan Türkiye Büyükelçiliği'ni arayıp yardım istedi. Kimse ilgilenmedi. Türkiye'ye geri döndü.

TÜRK-İŞ 1954 sonrasında büyük sıkıntılarla karşılaştı. Hükümet, kontrol altına alamadığı TÜRK-İŞ'i kapatmak sendikacılık hareketini 1948 öncesine geri götürmek, her türlü üst düzey örgütü (Birlik, Federasyon,Konfederasyon) ortadan kaldırmak istiyordu. Bunun amacı, yerel sendikaların daha kolayca kontrol altına alınabilseydi. TÜRK-İŞ ile üye birlikler ve federasyonlar, DP'nin geçmişte vaad ettiği grev hakkı için mücadele ediyordu. Yerel sendikaların bu konudaki mücadelesinin etkisi sınırlıydı. "DP döneminde bir noktadan sonra Milli Şef döneminde yaşanmamış baskı yaşandı." Ayrıca, İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla verilen derslerle sendikalar zayıflatılmak istendi.("Morfinleme ameliyeleri").

1954 seçimlerinden sonra DP'nin tavrını değişmesiyle birlikte TÜRK-İŞ olarak muhalefet yapıldı. Beyanatlar verildi. Asgari ücretin artırılması istendi. Hükümet, işçi sendikaları birliklerinin yasal olarak kurulamayacağını ileri sürerek bazı birliklerin kapatılmasını sağladı. Birliklerden sonraki hedef TÜRK-İŞ'ti. TÜRK-İŞ'in de normal şartlarda kurulmadığı ileri sürüldü. Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, "Benim sendikaya ihtiyacım yok; ben Hükümet olarak menfaat sağlarım işçiye," diyor ve bu anlayışla hareket ediyordu. DP, harekete geçmesine yardımcı olduğu ve kontrol altına alamadığı işçi hareketinden ürkmeye ve korkmaya başladı. Bu baskılara rağmen işçiler sendikalarından kapmadılar.

1954 genel seçimlerinde TÜRK-İŞ Genel Başkanı Naci Kurt DP'den milletvekili seçildi. TÜRK-İŞ, Genel Başkanı'nın ayrılması sonrasında yeni bir genel başkan seçimine gitmedi. 1957 yılındaki Genel Kurula kadar TÜRK-İŞ'in yönetiminde asıl görev, Genel Sekreter İsmail İnan'daydı.

TÜRK-İŞ'in bu yıllardaki yapısı merkeziyetçi olmaktan çok uzaktı. Üye sendikaların TÜRK-İŞ'ten fazla bir beklentileri yoktu. Belirli bakanlıklarla ilişkilerde TÜRK-İŞ aracılık yapardı. Bazı durumlarda da TÜRK-İŞ bir günah keçisi gibi kullanılırdı.

İsmail İnan, TÜRK-İŞ Genel Sekreterliği görevini sürdürürken, Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin genel başkanlığını da üstlendi ve yürüttü.

1956 yılında ILO'daki bir toplantı için İ.İnan'a davetiye geldi. Ancak kendisine pasaport verilmediği için bu toplantıya katılamadı.

TÜRK-İŞ'in 1957 genel kurulu 19-21 Haziran günleri Ankara'da toplandı. Genel Kurulda genel başkanlığa İsmail İnan ve Nuri Beşer aday oldular. Yapılan beş tur oylamada, İ.İnan, Nuri Beşer'den daha fazla oy aldı. Ancak bazı sendikacılar araya girerek, İ.İnan'ı genel başkan adaylığından vazgeçirdiler ve yeniden genel sekreterliğe razı ettiler.

Bu yıllarda ICFTU'nun Tunus'ta düzenlenen kongresinde Kıbrıs'ta Türk tezi aleyhinde bir karar çıktı. Nuri Beşer, hazırlanmış bir telgraf metni ile ICFTU'yu protesto etmeyi önerdi. İ.İnan bu metne karşı çıktı. "Dışarıdan bağıracağına ICFTU içine gir, içinden mücadele et," dedi. Telgrafın içeriği yumuşatıldıktan sonra çekildi.

"Bu yıllarda ikide birde Emniyet II.Şubeden gelirler, evrakları çuvala doldurur götürürler, kitapları alırlardı. Baskı çoktu.Olağanüstü genel kurul sözleri dolaşıyordu. Para -pul yoktu, araç yoktu. Moral çok bozuktu. Çıkar yol gözükmüyordu."

İ.İnan 1957 yılında TÜRK-İŞ Genel Sekretkeri iken İstanbul Üniversitesi tarafından düzenlenen Sosyal Siyaset Konferansları dizisi içinde bir konuşma yapacaktı. Konuşma, Yapı İşçileri Sendikası'nın Ankara'daki lokalinde olacaktı. Ancak konferansa izin verilmedi. İ.İnan'da konferans özetini Ulus Gazetesi'nde yayınlattı. Çalışma Bakanı Nedim Tarhan, "Hükümetin yasakladığı konferansı nasıl basına verirsin," diyerek sert bir tartışma başlattı.

İ.İnan'a 1957 yıl öncesinde de CHP'den milletvekilliği önerisi gelmişti; ancak bunları kabul etmemişti. 1957 genel seçimleri öncesinde CHP Ankara İl Başkanı, İ.İnan'ı telefonla aradı ve "seni listeye almak istiyoruz," dedi. İ.İnan da, "bu şartlarda sendikacılık yapmak mümkün değil; bu nedenle de işçiye birşey kazandırmak mümkün değil," diyerek, TÜRK-İŞ' ten ayrıldı ve Ankara'dan aday oldu. Ankara'da CHP kazanınca milletvekili seçildi.

İ.İnan, milletvekiliği döneminde TÜRK-İŞ'le ve sendikalarla ilişkisini sürdürmeye çalıştı. Ancak bu konuda da DP'nin baskısından korkan bazı sendikaların olumsuz tavrı gelişti. Tekel işçilerinin haklarını savundu, ancak Müskirat Sendikası İ.İnan'ı protesto etti. Çalışma yaşamı konusunda CHP'nin hazırladığı çeşitli tasarılara önemli katkılarda bulundu. Bu yıllarda "baskı artık yalnızca sendikalara yönelmekle kalmadı, genel bir nitelik kazandı." Valiler, İ.İnan'ın sendika kongrelerini izlemesini bile engellemeye çalıştı. Zonguldak'ta ve Sivas'ta böyle oldu. Baskılar, İ.İnan'ın eşine kadar uzandı. İ.İnan'ın eşi, 19 Mayıs 1960 günü Muammer Aksoy ile birlikte gözaltına alındı ve 2 gün gözaltında kaldı.

İ.İnan, 27 Mayıs sonrasında Kurucu Meclis'te işçi kontenjanından yer aldı. Daha sonra Yapı-İş Sendikası'nda görev yaptı. İ.İnan TÜRK-İŞ'in 1964 yılında Bursa'da toplanan 5.Genel Kurulu'nda TÜRK-İŞ Yönetim kurulu üyeliğine seçildi. Genel Kurulda yaptığı konuşmada şunları söyledi : "Düğüm noktası bizim kendi içimizde bir asgari müşterek tespit edip edememizdedir. Ancak bugün bunu yapamayız. Çeşitli partilerden adayların seçilmesi çözüm değildir. Siyasi bağlılıklarımızı hafifleterek ve AP-CHP arasında bir kura atarak, gücümüzü bir partiye verebilir miyiz ? Buna var mısınız ? Hangisi olursa olsun, bizi ancak bir defa aldatır."

İ.İnan, yapılan görüşmede, partilerüstü politika konusundaki görüşlerini de şöyle ifade etti : "Partilerüstü politika, ABD'deki bilinç düzeyiyle olursa, kabul ederim. Orada milletvekillerini izliyor ve kampanyalar düzenliyorlar. Oldukça etkili oluyor. Bizde tutarsız, prensibi olmayan, suya sabuna değmesin politikası partilerüstü politika adıyla uygulanıyor. AP gelir aday ister TÜRK-İŞ'ten ; al sana aday. CHP gelir, ister; al sana aday. Prensipsizlik. Sen işçileri sevkeden şantiye şefi misin, prensip sahibi misin ?."

1950'li yıllarda sendika miting veya toplantı düzenlese ve işçileri çağırsa, işçiler bu çağrıya uyuyordu. Ancak polisin engel olmaya çalışması durumunda, "polis kordonlarını aşıp o toplantı düzenlenemezdi, o şuur düzeyi yoktu." Bu yıllarda grev yapmak yasaktı. "Kanunsuz grev yapılması zaman zaman tartışıldı. Cezası göze alınıp kanundışı grev yapılsa, dendi. Ancak sonrasının ne olacağı düşünüldü. İleride bu hakkın alınması gerektiği, bunun için de kamuoyunun desteğinin gerekli olduğu tartışıldı. Bilinçsiz sınıfa kumanda etmek mümkün değildir. Bu durumda,

yapılacak kanundışı bir grev, hiçbir yarar sağlamadan kamuoyunun karşıya alınmasına yol açabilirdi."

İ.İnan daha sonraki yıllarda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında ve Turizm Bankası'nda personel ve sosyal işler uzmanı olarak çalıştı. 1975-1980 döneminde ise Hamburg' a çalışma ateşe yardımcısı olarak görev yaptı.

İSMET KUMSÖKEN [18]

İsmet Kumsöken 1927 yılında Malatya'nın Arapgir ilçesinde doğdu. Babasının küçük bir arazisi vardı. Elma, armut yetiştirir satar, ayrıca çerçilik yapardı. Ailenin 3 erkek çocuğu, 2 kız çocuğu vardı. Erkeklerin hepsi işçi oldu; İsmet Kumsöken'in ağabeyi Sümerbank fabrikasında dokumacı, küçük erkek kardeşi de DSİ'de santralcıydı.

İlkokul uzaktı. Kışlar da sertti. Bu nedenle okula gidemedi. Mahalle hocasına gitti. Hocayı ihbar etmişler. "Hoca bizleri kovdu." Okuma yazmayı askerde ve fabrikada öğrendi.

Abisi 1938 yılında Malatya Sümerbank fabrikasına girdi. Sümerbank yetkilileri arabalarla Arapgir'e geldiler. İşçi alınacağını ilan ettiler.

"O yıllarda işçi yoktu. İşçilik benimsenmiyordu. İnsanlar fabrikaya çalışmaya gelmiyordu. Bağında bahçesinde çalışmayı tercih ediyordu. Saati 4 kuruş karşılığında çalışılmaz, diyorlardı. Ancak bağ-bahçesi olmayanlar şahıs işinde çalışırdı."

İsmet Kumsöken'in ağabeyi Sümerbank fabrikasındaki çalışmadan memnundu. Evde analık (üvey anne) vardı. İsmet Kumsöken'i de 1939 yılının Haziran ayında, 12 yaşındayken Sümerbank fabrikasında dokuma bölümüne verdiler.

Fabrika yeni kuruluyordu. Önce iki ay süreyle eğitim yaptılar. Daha sonra işbaşı yaptırıldı ve dokuma bölümü faaliyete geçti. Fabrikanın kurulmasında ve işletmeye alınmasında yurtdışından usta gelmedi. Ancak "Rus'ta kurs görmüş şefler vardı. Ustalar Kayseri'den geldi. El tezgahlarında da Antepliler vardı."

İ.Kumsöken 5 kuruş saat ücretiyle işbaşı yaptığında fabrikada ancak 200 işçi bulunuyordu. Sonra sürekli olarak yeni işçi alındı. İşçiler fabrika önüne gelirdi. 12, 14 ve 16 yaşlarda işçi alındı. Çok sayıda insanın askere gitmesine rağmen fazla bir işçi sıkıntısı olmadı. Elinden iş gelenlerin askerlikleri de tecil ediliyor, fabrikada işçi olarak çalıştırılıyorlardı.

---

[18] İsmet Kumsöken 1950'li yıllarda Malatya'da Sümerbank'ta kurulan sendikanın yöneticilerindendi. Kendisiyle 24.11.1987 günü Malatya'da görüştüm.

"Savaş yıllarıydı. Ustalardan korkardık. Dayak vardı. Çeker, ustabaşının orda tokatlarlardı. Tepki yoktu. Bilinçsizdik. Ayağımızı basmasını bilmezdik. Bilen de sesini çıkaramazdı. Birlik ve beraberliği savùnmak düşünülmezdi. Savaş yıllarında işçiye yemek verilirdi, ancak ekmek verilmezdi. Memurlara ise ekmek de verilirdi. Memurun kıymeti çoktu. Memura şeker, bez, kumaş, basma verilirdi. İşçiye yoktu bunlar. Biz de bunları memurlardan daha pahalı olarak satın alırdık."

İsmet Kumsöken, 1939 öncesinde Malatya'da işçi örgütlenmesi ve eylemi duymamış.

İ.Kumsöken 1946 yılının Ekim ayında askere gitti. Diyarbakır'da kaldı. Onbaşı oldu. Üç yıl askerlikten sonra, 1949 yılının Ekim ayında terhis edildi. Malatya Sümerbank'ta işbaşı yapmak için yeniden başvurdu.

"45 gün kapıda bekledim. Sonra işe alındım. Akort çalışıyordum. Ayda 150-160 lira elime geçiyordu. 1951 yılında bir zam yapıldı. 400 lira civarında bir para almaya başladım.

"Malatya'da muhacir yoktu. İşyerinde 3-4 Ermeni işçi vardı. Aramızda herhangi bir sürtüşme olmazdı. Daha sonraki yıllarda ayrıldılar.

"İşyerinde sendika yoktu. Kayseri ve Adana'dan gelenler önderlik ettiler. Sendika kuracağız, dediler. Özellikle Kayseri'li ustalar ve ustabaşılar tecrübeli ve bilinçliydi. 14 Mayıs 1950 sonrasında sendika kuruldu. Sendikacılığı bilen yoktu. Müessese müdürü engellemeye çalışmadı. Sendikayı kaale almadı. Çevreden de olumsuz bir tepki gelmedi.

"Tüzük, Adana veya Kayseri'den gelmiş olabilir. Fabrika Hukuk Müşaviri Bayram Özcan gerektiğinde yardımcı olurdu. Diğer sendikalardan destek aldık. Tekel'deki sendikada Tahsin Bey vardı. Ondan bilgi edinirdik. Sonra biz de yeni kurulanlara yardım etmeye başladık. Polisin bir baskısı olmadı.

"İşçi mümessiline oda verilmişti. 1953 yılında da Sendikaya bekar pavyonunda bir oda verdiler. Bekar pavyonu fabrikayla birlikte kurulmuştu. İşçinin eline geçen para 150-200

lira iken, bekar pavyonunda kalanlar ayda 10 lira para öderdi. Fabrikada bir lokal vardı. Ancak lokal memurlar ve ustabaşılar içindi. Kalburüstü işçiler de lokale gidebilirdi.

"Bu yıllarda iyi niyetle birşeyler yapmaya çalışırdık. El ayak oğuşturarak, rica minnetle sorun çözmeye çabaladık.

"1950'lerde şükür bilirdik. Fevkalade geçinirdik. Daha iyisini, daha büyüğünü hiç görmemiştik. Her yeni şey makbule geçti. Sümerbank fabrikası kurulunca Malatya'ya ay doğdu. Fabrika bizim ekmek kapımızdı. Fabrikayı korurduk. Fabrika olmasaydı ben ne yapardım altı çocukla? Bir zamanlar Antep kilimi yeterdi. Sonra Demirci halısı istemeye başladık. Daha sonra da Isparta halısı ister olduk. Aylık yetmemeye başladı."

İsmet Kumsöken 1950 yılında mümessil işçi seçildi. 1960'a kadar bu görevi sürdürdü. Bir sene dışında da Sendikanın idare heyeti üyesi idi.

1950'li yıllarda Malatya Sümerbank'ta üç sendika çıktı. İlk başta tek bir sendika vardı. Sendika başkanı Hüseyin Coşkun idi. Ancak Hüseyin Coşkun'un bireyci tavırları sendikayı böldü. Particilik de işçinin bölünmesinde etkili oldu. Hüseyin Coşkun Malatya'lı ve DP'liydi. Sendikasına 500 dolayında işçi üyeydi. Hüseyin Coşkun'un idare kurulunda görev alan Mehmet Üçel ve Yusuf Yalçın da birer sendika kurdular.

Mehmet Üçel Elazığ'lı ve CHP'liydi. Sendikasına 250 işçi üyeydi. Yusuf Yalçın Tunceli'li ve DP'liydi. Sendikası'na 700 dolayında işçi üyeydi. İsmet Kumsöken, Yusuf Yalçın'la birlikte tavır aldı. İşveren Yusuf Yalçın'ın sendikasına destek verdi. İşyerindeki 5 mümessil de bu sendikaya üyeydi. Bu ayrılık 5-6 sene sürdü. Sonra birleşildi.

Fabrikada bir işçi tüketim kooperatifi kuruldu. 2 yıl yaşadı. Başarılı olamadı.

Malatya Sümerbank'ta 1965-1966 yıllarında 18 daireli bir yapı kooperatifi kuruldu. 1971 yılında da 86 üyeli bir kooperatif bitti. İsmet Kumsöken de bu kooperatif sayesinde bir ev sahibi oldu.

İşyerinde işçilerin kurduğu bir işçi yardımlaşma sandığı vardı. Kefille borç alınıyordu. İşyerinde ayrıca bir ölüm yardım sandığı bulunuyordu. Ölümde geride kalanlara belirli bir miktar para verilirdi.

1950'li yılların sonlarına doğru işçiler CHP-DP diye bölünmüştü. Her iki tarafta da hata yapanlar vardı. Ancak sendikaların idare heyetlerinde her iki görüşten işçiye de yer verilirdi. Mesela Yusuf Yalçın'ın sendikasının idare kurulunda Mahmut Kapıkıran ve Mehmet Yalman CHP'li iken, diğer üyeler DP'liydi. Malatya'da CHP'li çoktu. 27 Mayıs olduğunda DP'li işçiler çok üzüldü, CHP'li işçiler çok sevindi. Her iki taraftan da "terbiyesiz hareketler oldu."

Şefler, müdürler kendi yörelerinin adamını işe sokardı. Ancak buna rağmen bölgecilik pek olmadı. 1970'li yıllarda ise alevi-sünni meselesi işyerine sıçradı.

1950'li yıllarda işyerinde toplulukla iş ihtilafı çıkarılmadı.

İsmet Kumsöken 27 Mayıs sonrasında sendikada aday olmadı. Mümessil işçilikten ve sendika idare heyetindeki görevinden ayrıldı. Ancak fabrikada çalışmaya devam etti. 1976 yılının Ocak ayında emekliye ayrıldı.

İSMET UYGUN [19]

İsmet Uygun 1924 yılında Sivas ili Hafik Kazası'nın Pusat köyünde doğdu. Nüfus kağıdı ancak 1930 yılında alındı. Babası çiftçiydi. Küçük zabit mektebinde okumuştu. Köyde toprağı yoktu. Geçinemedi. İstanbul'a göç ettiler. İstanbul'da kahve ocağı işletiyordu.

İsmet Uygun ilkokuldan sonra İstanbul'da Taksim Lisesi'nin orta kısmına gitti. Daha sonra Kabataş Lisesi'ne geçti. Lise sonda okuldan ayrıldı ve Sultanahmet Sanat Lisesi'ne kayıt yaptırdı. Elektrik bölümünde iki yıl okudu. Son yıl bu okulu da terketti ve 1945 yılında Bomonti Bira Fabrikası'nda işçi olarak çalışmaya başladı. Burada bir yıl çalıştıktan sonra ayrıldı. Bir elektrik mühendisinin yanında tesisat işlerinde çalıştı. 1948 yılında da askere gitti.

1950 yılında terhis oldu. Piyasada elektrikçi olarak çalışmaya başladı. Daha sonra Kırklareli'de bir parke fabrikasında bir yıl kadar işçilik yaptı. 1952 yılında Sarıyar Barajı'nın inşaatında iş almış olan Amaç İnşaat Şirketi'nde bir yıl kadar elektrikçi olarak çalıştı. 1953 yılında Adana Seyhan Barajı'nın inşaatını üstlenmiş olan Morison Şirketi'nde işe başladı. 1954 yılı sonuna kadar burada elektrik formeni olarak çalıştı.

İsmet Uygun ilk kez 1953 yılında sendikaya üye oldu. Seyhan Barajı'nda sendika vardı. Burada önce mümessil işçiliğe seçildi. Daha sonra da, Güney Sendikaları Federasyonu Yönetim Kurulu üyeliğine getirildi. 1953-54 yıllarında Morison Şirketi'nde 3 bin dolayında işçi çalışıyordu. Şirket bu işçilere çıkış vermek istedi.

Federasyon başkanı olan Hasan Özgüneş çıkış nedeniyle bir bildiri yayınladı. Bunun üzerine Federasyon yönetimi hakkında tahkikat açıldı. Yöneticiler gözaltına alındı. Karakolda tutuldular. Dava açıldı. Ancak beraatle sonuçlandı. Güney İşçi Sendikaları Federasyonu 1955 yılına kadar devam etti. Bu ara TÜRK-İŞ'e de üye oldu.

İsmet Uygun 1955 yılında Sümerbank'a bağlı Sivas Çimento Fabrikası'nda elektrik ustası olarak çalışmaya başladı. İşyerinde Sivas Çimento Sanayii İşçileri Sendikası örgütlüydü. İsmet Uygun, 1955 yılında

[19] İsmet Uygun 1950'li ve 1960'lı yıllarda Sivas Çimento Sanayii İşçileri Sendikası Başkanı ve TÜRK-İŞ Bölge Temsilcisi idi. Kendisiyle 9 Temmuz 1987 günü TÜRK-İŞ Sivas Bölge Temsilciliğinde bir görüşme yaptım.

bu bağımsız sendikanın genel başkanlığına seçildi. Bu dönemde sendikanın genel kurulları her yıl toplanıyordu. 1956 yılında toplanan genel kurulda da TÜRK-İŞ'e katılma kararı alındı.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Sivas'ta İ.Uygun'un duyduğu veya bildiği hiçbir sendika yoktu veya işçi eylemi olmadı. Sivas'ta ilk sendika 1952 yılında kurulan Sivas Demiryolu İşçileri Sendikası idi. Daha sonra 1953 yılında Divriği'de bir maden işçileri sendikası kuruldu. Ardından 1955 yılında kurulan Çimento Sanayii İşçileri Sendikası geldi.

Bu yıllarda Sivas'ta sendikacılık hareketinde başı çekenler hep vasıflı işçilerdi. Örneğin, Demiryolları'nda Çırak Okulu mezunları sendikanın kurulmasında belirleyici oldu.

Sivas Çimento Sanayii İşçileri Sendikası'nın kuruluş çalışmalarında dışarıdan yardımcı olan yoktu. Sendika kurma çalışmalarını yönlendiren veya sendikacılığı öğreten kimse olmadı. Çimento Sanayii İşçileri Sendikası'nın tüzüğü, daha önce kurulmuş sendikaların tüzüklerinden yararlanılarak hazırlandı. Daha sonraki yıllardaki genel kurullarda da gerekli değişiklikler yapıldı. Aileler genellikle sendikal çalışmaları sevmezdi. Zamanla alıştılar.

Sivas'ta sendikacılık hareketinde muhacirlerin bir etkisi olmadı. Sivas'ta muhacir zaten azdı. Gelen muhacirler bu ilde uzun süre de kalmadılar. Diğer illere gittiler.

Sivas'ta ilk önemli fabrika, Demiryolları'nın Cer Atelyesi idi. 1950'li yıllarda işçilerin büyük bölümü topraktan kopmuştu. Toprak çok bölünüyordu. Bu nedenle şehre göç vardı. Bu yıllarda işçilik için de büyük bir talep söz konusuydu. TCDD, Sümerbank Sivas Çimento gibi fabrikalarda işçi devri düşüktü, kıdem yüksekti. İşe giren genellikle emekliliğe kadar işyerinden ayrılmıyordu.

Sivas'ta çok eskiden bir sanat mektebi vardı. Çok iyi bir okuldu. Demiryolları'nın da bir çırak okulu açılmıştı. Bu okul bir ara kapatıldı. Çırak okulunda sigortalılık işliyordu. Bu okullardan mezun olup işe girenler, 37-38 yıllarında emekliliğe hak kazanıyordu.

Sivas'ta kışlar uzundur. Geçim sıkıntısı çoktu. Bu nedenlerle Sivas bir göç yurduydu. Sivaslıların büyük bir bölümü Sivas'tan göçerek, diğer

illerde genellikle ücretli olarak çalışırlardı. Bu yıllarda göç etmiş Sivaslılar arasında temizlik ve inşaat işçisi çoktu.

Sivas'ta sendikaların öncesinde işçi tüketim kooperatifi, işçi yapı kooperatifi, işçi yardımlaşma sandığı türü örgütlenmeler olmadı.

Bu yıllarda Sivas Çimento Sanayii İşçileri Sendikası'nın, 500'ü Sivas Çimento Fabrikası'nda ve 300'ü de tuğla fabrikalarında olmak üzere, toplam 800-850 üyesi vardı. Mevsimlik işçi uygulaması pek yoktu. Bu yıllarda sendika üyelerinden aidat toplamak önemli bir sorundu. Aylık aidat 25 kuruştu. Aidatı sendika yöneticileri toplardı. Mutemetler aracılığıyla aidat toplatma uygulamasına hiç başvurulmadı.

Sivas'ta ilk işçi yapı kooperatifini 1954 yılında Demiryolları işçileri kurdu. Başarısız kaldılar. İkinci yapı kooperatifi 1955 yılında Sümerbank Sivas Çimento Fabrikası'nda kuruldu. Önce memurlar da vardı. Daha sonra, İşçi Sigortaları Kurumu'ndan kredi alınabilmesi için memurların üyeliğine son verildi. İnşaatlar emanet usulüyle yapıldı. 1958-1961 döneminde süren inşaat sonucunda 30 tane bahçeli ev bitirildi. Bu yıllarda DP'lilerin konut kredisi alması oldukça kolaydı.

1956 yılında 3008 sayılı İş Kanunu'nun düzenlemeleri çerçevesinde toplulukla iş ihtilafı çıkarıldı. Amaç, ücretlerin artırılmasıydı. Sivas Valisi başkanlığında bir komisyon oluşturuldu. Yevmiyelere 1 kuruş zam yapıldı. Bu tarihlerde Pazar günleri çalışılmadığında yevmiye ödenmiyordu. İşyerinde parasız öğle yemeği çıkarılıyordu.

Bu yıllarda sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinde sendikaya üye olmayan işçiler de vardı. Bu işçiler, "partim bana her türlü hakkı veriyor, sendikaya ne gerek var," diyorlardı. Sendika aidatını da gözlerinde büyütüyorlardı. Sendikanın yararlarını bilmiyorlardı.

İsmet Uygun bu yıllarda işyerinde çalışıyor ve başmümessil işçilik ile sendika başkanlığı görevlerini birlikte yürütüyordu.

1957 yılında genel seçimlerden önce Sümerbank'a bağlı işyeri sendikalarının 21'inin 20'si Ankara'da bir toplantı yaptı. Amaç, genel bir zammın alınmasıydı. Sümerbank Genel Müdürü Mehmet Akın ve Çalışma Bakanı ile görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelerde sözcü İsmet Uygun idi. Görüşmeler bir hafta sürdü. Yüzde 10 oranında zam alındı. İlk kez bu

denli yüksek oranda bir zam elde edildi. Bu tarihlerde yevmiyeler 30 kuruş ile 50 kuruş arasında değişiyordu. Bunlara yüzde 10 zam yapıldı.

1960 öncesinde herhangi bir işçi eylemi olmadığından polis baskısı da yoktu. Ancak bölge çalışma müdürlükleri sendikaların muhasebesini denetlerdi.

Sivas Çimento Fabrikası, Sümerbank'ın tek çimento işyeriydi. Sümerbank yönetimi, kamu kesimi içinde en katı, tutucu, acımasız işveren olarak bilinirdi.

İsmet Uygun 1957-58 yıllarında Sivas Sendikalar Birliği'ni kurma çalışmaları yaptı. Ancak sonuç alınamadı.

1960 yılında ise 13 çimento fabrikasında örgütlü sendikaların biraraya gelmesiyle Çimento Sanayii İşçileri Federasyonu'nun kuruluş çalışmaları yapıldı. Tüzük hazırlandı. Ancak bu federasyon da kurulamadı.

İsmet Uygun 1960 sonrasında TÜRK-İŞ Temsilciler Meclisi'ne ve 3. Çalışma Meclisi'ne katıldı. 1963 yılında 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın kabul edilmesinden sonra Sümerbank'ta ilk toplu iş sözleşmesi Sivas Çimento Fabrikası'nda imzalandı.

Sivas Çimento Sanayii İşçileri Sendikası 1960-1963 döneminde Fukara Tahir'in (Tahir Öztürk) Yapı İşçileri Federasyonu'na (YİF) üyeydi. Fukara Tahir tutulan bir sendikacıydı. İnşaat işçilerine, "benim oteli sırtında kardeşlerim" diye hitap ederdi. 1963 yılında Çimse-İş Sendikası kurulunca, Yapı İşçileri Federasyonu'ndan ayrılıp, Çimse-İş'e katılındı.

Sivas'ta 24 Temmuz 1965 günü bir İşçi Bayramı Yürüyüşü düzenlendi.

İsmet Uygun Sivas Çimento Fabrikası'ndaki görevini ve sendika başkanlığını 1967 yılına kadar sürdürdü. Sendika başkanlığını amatör olarak yaptı. 1963 yılında CHP'den kontenjan adayı oldu, ancak seçilemedi. 12 Ocak 1967 tarihinde de TÜRK-İŞ 5. Bölge (Sivas) Temsilciliğine atandı. Profesyonel sendikacılığa ilk kez bu görevle geçti. Kendisiyle görüştüğüm 9.7.1987 tarihinde, bu görevi 20 yıldır kesintisiz olarak sürdürüyordu.

Bölge temsilciliği sırasında 1969 yılında Erzurum'da Tekgıda-İş Sendikası tarafından fırın işyerlerinde bir grev uygulandı. Erzurum, TÜRK-İŞ'in o yıllardaki örgütlenme yapısı içinde Sivas Bölge Temsilciliğine bağlıydı. Kıştı. Belirli çevreler grevcileri ve sendikacıları komünistlikle suçladılar ve halkı sendikaya karşı kışkırttılar.

Sivas'ta ilk grev 1972 yılında Çimse-İş tarafından yapıldı.

1974 yılında da Tarım-İş Sendikası'nın Iğdır'da Ağrı Dağının eteklerindeki Aralık Devlet Üretme Çiftliği'ndeki grevini İsmet Uygun yönetiyordu. Grevin 18. Günü Kars Valisi geldi. "Siz nasıl grev yaparsınız, devlete nasıl karşı gelirsiniz? Ben sizi Rusya'ya sürerim," biçiminde tehditlerde bulundu. İsmet Uygun'la sert biçimde tartıştılar.

İsmet Uygun 1970 yılında AID aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve 45 gün kalarak işyerlerini ve sendikaları gezdi. AID, 1960 öncesinde İş ve İşçi Bulma Kurumu ile birlikte bölgesel kurslar düzenliyordu. İ.Uygun bu dönemde de 4 aylık böyle bir kursa katıldı.

KADİR TOPUZ [20]

Kadir Topuz 1929 yılında Ordu'da doğmuş. Babası, Kadir Topuz'un doğumundan 17 gün sonra, daha 19 yaşındayken ölmüş. Çok az toprakları varmış. Babaannesi, bu küçük bahçede karalahana ve diğer sebzelerden yetiştirip pazarda satmış, "fındıkta yevmiyeli çalışmış." Annesini de bir başkasıyla evlendirmişler.

Kadir Topuz ilkokulu Ordu'nun merkez Ayrılık köyünde okumuş. İlkokuldan sonra, Merzifon'daki erbaş hazırlama ortaokulunun sınavına girmek istemiş. Babaannesi karşı çıkınca, vazgeçmiş. 1940-41 yıllarında bir kahve ocağında çırak olarak çalışmaya başlamış. Ocakçı ve daha sonra da garson olmuş. Yevmiyesi 25 kuruşmuş. Kahvede üç yıl çalışmış.

Daha sonra Ordu'ya taşınmışlar. Bir kahveye garson olarak, 2,5 lira yevmiyeyle girmiş. 1945 yılında da, daha 16 yaşındayken evlenmiş. Eşi bir yıl köyde kalmış. Köye hafta sonlarında bisikletle gider gelirmiş.

Kadir Topuz 1949 yılı Nisan ayında bahriye askeri olmuş.

"İlk defa askerlikle memleketimin dışına çıktım. Sıhhiyeydim. Taşkızak Deniz Tersanesi Yüzme Havuzu'nda görevliydim. Burada 900-1000 dolayında işçi çalışırdı. Sağlık bölümünde ise 200 civarında asker vardı. 15 kadar da sanayi eri askeri vardı. Sivilde sanatı olanlar askerde cüz'I bir ücret karşılığında üretimde çalıştırılıyordu. 'Bir gün tersih olursam, bu fabrikada işçi olurum,' derdim. O yıllarda İşçi Sigortaları Kurumu henüz yoktu. 3575 Askeri Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı vardı. Hastalanıp işe gelemeyen işçilerin evlerine doktor gönderilirdi muayene için. İşçilerin yaşama koşulları, bugünle kıyaslandığında daha iyiydi. Vasıfsız işçi 60 kuruş saat ücretiyle işbaşı yapardı. Ustabaşı ve formen gibi en üst düzeydekiler ise 210 kuruş saat ücreti alırlardı. O yıllarda 250 kilo odunu 25 liraya almak mümkündü. Kasımpaşa'da oturduğum evin aylık kirası da 15 liraydı. Özel sektörde bazı

[20] Kadir Topuz, Milli Müdafaa Vekaleti İstanbul Deniz İşçileri Sendikası'nın kurucularından ve genel başkanlarındandı. Uzun yıllar da TÜRK-İŞ'in Samsun Eğitim Tesisleri'nde müdür olarak önemli katkılarda bulundu. Kendisiyle 14 Temmuz 1987 günü Samsun'da görüştüm.

işyerlerinde ücretler daha yüksekti; ama çalışma şartları çok daha ağırdı. Askeriye 3008 sayılı İş Kanunu'nu aynen uyguluyordu. İşçilerin köyleriyle bağları vardı. Büyük çoğunluğu Karadenizli, Sivaslı, Balıkesirliydi. Büyük bir bölümünün de, az yada çok, bir toprağı vardı."

Kadir Topuz 38 ay askerlik yaptı. Askerlik sırasında işçilerle yakın temastaydı. Sağlık erliğinden bölük çavuşluğuna atandı. Sanayi erlerini de göreve gönderiyordu. 1952 yılı Temmuz ayında terhis oldu.

Terhis olur olmaz Taşkızak'a işçi olarak çalışmak için başvurdu. Masabaşı görevi vermediler. Meydan işçisi olarak, 60 kuruş saat ücretiyle işbaşı yaptı.

"Bu tarihte askeri işyerlerinde sendika yoktu. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Taşkızak'ta herhangi bir direniş filan da olmamış. Demokrat Parti 14 Mayıs 1950'de iktidara gelmişti. İşçiye vaadlerde bulunmuştu. Çeşitli haklar verdi. Grev hakkını vermedi; ama işçiye yakındı. 1953 yılında askeri fabrikalardaki sendikalaşmaya, 'işçiyi de kazanırım, reyini alırım' düşüncesiyle karşı çıkmadı."

Kadir Topuz'un da içinde yer aldığı bir grup işçi 1953 yılında Milli Müdafaa Vekaleti İstanbul Deniz İşçileri Sendikası'nı kurdular.

"Kurucuların çoğu vasıflı işçiydi. Az bir bölümü lise mezunu, büro elemanıydı. Ustabaşılar sendikalaşmada yoktu. Sendikaya karşıydılar. Kurucular genellikle sanat okulu mezunu motorcu ve elektrikçilerdi. Kurucular arasında yalnızca Mehmet Alper ve başkanlığa getirilen Fevzi Gönüllü muhacirdi. Fakat muhacirlerin sendikalaşmada belirleyici bir etkileri veya önemleri olmadı. Sendikanın kuruluşu sırasında işverenden bir baskıyla karşılaşılmadı. Sürülen, işten çıkarılan filan olmadı. Kurucular arasında yer aldığım için ailemden bir tepki geldiğini hatırlamıyorum. Eşim bu işlerden anlamazdı. Sendikanın kuruluşu sırasında İstanbul Sendikalar Birliği'nin tavsiyesiyle bağlantı kurduğumuz Av.Adil Aşçıoğlu'ndan, İETT'deki Mehmet İnhanlı'dan destek gördük. Mehmet İnhanlı, belediye hizmetlerinde ilk önemli sendikacıydı. Büyük yardımı

oldu. Mehmet İnhanlı o tarihlerde İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin başkanıydı. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nden Yunus Yakar, Zühtü Tetey, Seyfi Demirsoy, Şaban Yıldız, Rıza Kuas, Bahir Ersoy, Rıza Güven, Mustafa Şahin, Ziya Hepbir, İbrahim Denizcier, Bahri Kunt, Rüştü Güneri, Nejat Karacagil, Zeki Gedik ve Mahmut Yüksel de yardımcı oldular. İşverenden fazla bir baskı gelmedi; ama askerler sendikaların kurulmasına taraftar değildiler. Bu nedenle, sendika, 'rica müessesesi' şeklinde faaliyet gösteriyordu. Sendika, üyeye hizmet için, yakacak, giyecek, yiyecek temininde toptan alım yapıyor, aracılık yapıyordu. Bir süre sonra, Askeri İşyeri İşçi Sendikaları Federasyonu (AS-İŞ) kuruldu.

"Siyasi partiler işçiyi bölmede etkili oldu. Hala da bölüyorlar. CHP, sendikaları 'işçi kolları' gibi çalıştırmak isterdi. DP tarafından kurulan Vatan Cephesi'ne katılan sendikacılar da vardı. Ancak Vatan Cephesi öncelikle DP'ye zarar verdi."

Kadir Topuz, 1960 yılı Haziran ayında İş ve İşçi Bulma Kurulu'nun AID ile birlikte düzenlediği bir aylık A tipi kurslara katıldı. ABD'ye gitmedi. "Amerika'yapılan gezilerin yararlı olduğu kanısında değilim. Amerikalılar kendi propagandalarını yapıyorlardı."

"TÜRK-İŞ'in 1960 yılı Kasım ayında toplanan 4. Genel Kurulu, silahların gölgesinde bir genel kuruldu. Nuri Beşer istese genel başkan seçilirdi. Demirsoy ve Tunç'a yeşil ışık yaktı."

Kadir Topuz işyerinde kurulan sendikada, sırasıyla, yönetim kurulu üyesi, veznedar, genel sekreter ve başkan oldu. 1962 yılında sendikadan ayrıldı. 1962-1966 döneminde, Petrol-İş'te Ziya Hepbir'in genel başkanlık yaptığı yıllarda, Petrol-İş başmüfettişliği görevini üstlendi.

Kadir Topuz İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nde Mehmet İnhanlı'nın başkan olduğu dönemde başkan vekilliği yaptı. Nuri Beşer'le aynı dönemde görev yaptı ve görevden alındı.

"Bu dönemde işçinin çoğu DP'liydi. Oylarını DP'ye verirlerdi. Tek parti döneminde hiç özgürlük yoktu. Polis-

jandarma iktidarın elindeydi. Demokratik rejim yoktu. 27 Mayıs'a işçilerin tepkisi sessizlik oldu. Askeri Yönetmeliğin 4. Maddesi işçilere de uygulanırdı. Asker gibi emre itaat zorunluydu. Üç kişi bir araya gelip konuşamazdı. 27 Mayıs sonrasında bir süre yönetim kurulu toplantısı bile yapılamadı. Sivil idare daha iyiydi."

Kadir Topuz 1954 yılında DP'ye üye oldu. Kasımpaşa ocak başkanlığı görevini üstlendi. 1961 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden İstanbul'da 17. sırada milletvekili adayı oldu. Merkez kontenjan adayıydı. 31 yaşındaydı. "1961 seçimleri hür iradeyle olmadı. İstanbul'un seçim sonuçları üç gün sonra açıklandı." Kazanamadı. İşyerinden bir ay izin almıştı. İşyerinde hem baştemsilciydi, hem de sendika başkanıydı. O tarihlerdeki müdür, sendikaya özellikle karşıydı. "Sendika seçimlerinde CHP'li bir formen olan Yılmaz Tabanı, işveren desteğiyle karşı aday çıkarıldı. Ayrıca, sorun çıktığında idare yardımcı olmuyor, inadına zorluk çıkarıyordu. Hizmet götürülemiyordu." Kadir Topuz, bu nedenlerle, görevden ayrıldı.

1960 öncesinde İşçi Sigortaları Kurumu işçiye konut kredisi verirdi. Ziraat Bankası'ndan da kredi alınırdı. Okmeydanı'nda bir konut kooperatifi kuruldu. İşyerinde işçilerin ayrı bir yardımlaşma sandığı yoktu. İşyerinde ekonoma vardı. Ekonoma yönetimi işçilerin oylarıyla belirlenirdi. Sendika bir süre sonra bir tüketim kooperatifi kurdurttu. Taşkızak işvereni de 20 bin lira katkıda bulundu.

Kadir Topuz, uzun yıllar TÜRK-İŞ'in Samsun'daki Eğitim Tesisleri'nde müdürlük yaparak, binlerce sendikacının eğitimden geçirilmesinde büyük katkılarda bulundu.

KAYA ÖZDEMİR [21]

Kaya Özdemir 6 Şubat 1931 günü Sivas'ta doğdu. Ama asıl memleketleri Kırıkkale Beyobası köyüydü. Babası Devlet Demiryolları'nda sürveyandı. Babasının köyde bağı da, sulu arazisi de vardı, çorak arazisi de. Ancak bunlar Kaya Özdemir'in amcamların elindeydi, onlar işliyordu. Sülale esas Horasan'dan gelmiş, Kırıkkale'ye yerleşmiş. Annesiyle babası arasında 22 yaş fark vardı. Baba tarafı Türkmen, ana tarafı Çerkezdi.

"Babamın Demiryollarından emekliliği yoktu. Demiryollarından ayrıldıktan sonra esnaflık yaptı. Kil satardı. Zeytinyağı satardı. Amerikan kaput bezi satardı. Sonra fabrikalara sebze vermeye başladı; Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı işyerleriydi, şimdiki MKE'ler. Bir ara mezat salonu da çalıştırdı. Dellaliye işleri yaptı. Babam, halkın kendisine verdiği ağa sıfatını taşırdı. Büyük arazisi filan yoktu. Arazi küçüktü. Ama halk onu ağa kabul ederdi. 'Rüstem Ağa,' derlerdi. Haksızlığa karşı isyan eden bir adamdı. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde kaymakamla yaptığı tartışma nedeniyle 22 gün cezaevinde kaldı. Sonra Yargıtay'ın telgraf talimatıyla tahliye edildi.

"Babam bir tarihte bir telgraf aldı. 'Zeytinyağları tut, zam gelecek,' diye. Babam o gün bütün zeytinyağlarını sattı. Bir defa da Adana'dan kaputbezi için zam telgrafı geldi. 'Kaputbezlerini sakla, senin için kazançlı olacak,' deniyordu. Tüm kaputbezlerini de o gün sattı. Dürüstlüğüyle maruf bir insandı. 17 sene askerlik yapmış. Annem 4. hanımıydı. Askerde tanıdığı bir Çerkez beyinin kızıydı annem. Çerkez beyi olan büyükbabam Devlet Demiryollarından emekli oldu. Babam 17 senelik askerliği sırasında birçok savaşa katılmış, yaralanmıştı. Babamın sırtında şarapnel parçaları hala dururdu. Şarapnel parçaları ölünceye kadar sırtında kaldı. Babam çok okuyan, çeşitli görüşleri izleyen bir insandı.

---

[21] TÜRK-İŞ eski Genel Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir ile 8 Temmuz 1998 günü TÜRK-İŞ Genel Merkezi'nde görüştüm.

Mesela, Arif Oruç'un Yarın dergisini de, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu Dergisini de okurdu. Bize de okuturdu.

"İki erkek iki kız kardeştik. Babam öldüğünde kız kardeşim 2 yaşındaydı. Abim benden 1,5 yaş büyüktü. İlkokula Kırıkkale'de başladım, orada bitirdim. İlkokulda imtihanla üçüncü sınıfa alındım. Evde okuma yazma öğretmişlerdir. İlkokulu iki yılda bitirdim. Ortaokula Kırıkkale'de gittim. Üç yıllık ortaokulu da, iki senede bitirdim. 1945 yılında ortaokuldan mezun oldum.

"Ortaokuldan sonra liseye gitmek istiyordum. Ancak Arif Uragun babamın dükkan arkadaşıydı. Benim sanat enstitüsüne gitmemi telkin etti babama. Babam astıma yakalanmıştı ve bir evden başka birşeyi kalmamıştı. Babam sağlığında bütün malını mülkünü amcamın çocuklarına bağışlamıştı. 'Oğlum, bir an önce okulu bitir, dön,' dedi.

"Benim sanat enstitüsüne alınmamda Hasan Ali Yücel'in büyük rolü vardır. Benim okuldaki velim, öğretmen Mahmut Ceyhan'dı. Ankara'ya ilk geldiğimde onların evinde kaldım. Evleri Esat'ta bağların içindeydi. O tarihlerde buralarda ev yoktu. Birinci Erkek Sanat Enstitüsüne girmeyi istiyordum. Yaşım küçük diye almadılar. Mahmut Ceyhan o zaman bana, 'Milli Eğitim Bakanlığı'na git, Bakan'la görüşmeye çalış, gerekirse sesini yükselt, bağır çağır ağla,' dedi. Milli Eğitim Bakanlığı'na gittim. Bakanın katına kadar çıktım. Beni sokmuyorlardı. 'Bakan amcam,' dedim. Kapıdaki polis inandı. Kapıyı açıp içeri girdim. Hasan Ali Yücel'i gördüm. 'Niye geldin,' dedi. Babanın durumun anlattım. Ağlamaklı oldum. 'Elinizi ayağınızı öpeyim, beni okula yazdırın, küçük olduğum için almıyorlar,' dedim. 'Millet senin elini ayağına öpsün, sen niye benim elimi ayağımı öpeceksin,' dedi. Müsteşarını çağırdı. O zamana kadar edebiyat öğretmeni olmak isterdim. Müsteşar mesleki teknik eğitimci Rüştü Uzel'di. O da bana yardımcı oldu. Küçük olmama rağmen okula kabul edilmemi sağladı. Mesleki teknik eğitimciliğe o günden sonra gönül verdim.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in okula alınmam için yazdığı yazı sanat enstitüsündeki dosyamdaydı.

"Okula leyli öğrenci olarak almadılar. Başvuru süresi geçmiş. Nihari öğrenci olabilmem için de teyzemin evinde kalmam gerekiyordu. Evleri, Yeni Cezaevinin sokağındaydı. Teyzemin kayınpederi Başimamdı. Eşi Ziya Hafız da aydın bir insandı. Osman Yüksel Serdengeçti'yi onun evinde tanıdım. Osman Yüksel, Dil Tarih'teki ateist öğrencileri Ziya Hafız'ın yanına getirirdi; onunla konuşurlardı. Onları yeniden inanca kazandırırdı.

"Okulda birinci sene biterken, Reşat Şemseddin Sirer okula geldi. Beni kendisiyle tanıştırdılar. Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ndeki bir toplantıya Bakan talimatıyla beni gönderdiler. Orada Turan şiirini okudum.

"Babam ihtiyaçlarımın karşılanması için ayda 25 lira verirdi. Birgün altın dişini satarak bu parayı ödeyebildi. Teyzem çok titiz bir kadındı. Kışları bile ayağımda yazlık lastik vardı. Cezaevi'nin bulunduğu yerden okulun olduğu Hipodroma kadar yürür, akşam da yürüyerek dönerdim. Uzun süre teyzeme kırıldım. Kışın gelirdim, ayağımı aşağıda çıkarttırırdı; ayağımı karla oğuşturur, yukarıya öyle çıkardım. Ay ışığında ders çalıştığım çok oldu. Okulun birinci sınıfını geçince Yıldız Teknik Okuluna imtihansız kabul edildim. Ortalama notum o kadar yüksekti. Hocalar çok severlerdi. Babamın hastalığı nedeniyle gidemedim. İçimde bir uhte olarak kaldı. Ama halimden memnunum. Ziya Hafız'ın da manevi etkisi oldu. Ana baba duasının önemini öğrendim. Ziya Hafız'ın yanına birçok ünlü kişi gelirdi. Çerkez pehlivanlar hep onun yanına gelirlerdi.

"Teyzemler staj döneminde evlerinde kalmama izin vermediler. Gazi Terbiye'nin bahçesinde yattım iki ay. Bazan okula götürüyordu arkadaşlar. Ancak o zaman sıcak yemek yiyebiliyordum. Daha sonra bir okul yatakhanesinde kaldım.

"Sanat enstitüsü elektrik bölümünü 1947 yılında bitirdim. 11 Ağustos 1947 günü de Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlı Kırıkkale Kuvvet Merkezi'nde çalışmaya başladım. Kuvvet Merkezi, Çelik Fabrikasının hemen yanında idi. İki tane türbünü vardı. Türkiye'de o dönemde önemli bir işyeriydi. İşyerinde alaylı mektepli kavgası vardı. Talat Bey diye biri şube şefimizdi. Birgün yanlış şalter çekti. Büyük bir patlama oldu. Bu yüzden sol gözümde ve sol kulağımda hala rahatsızlığım var. Allah'tan dürüst adamlar çoktu o yıllarda. Benim üstüne yıkmak isteyenler oldu patlamayı. Esas sorumlunun şalteri yanlış indiren olduğunu söylediler.

"27 Mayıs 1960'a kadar burada kaldım. Geçmişi çok eskilere dayanan bir işyeriydi. Türkiye'de işçiler için ilk sosyal güvenlik sistemi 3575 sayılı Kanunla burada kurulmuştu. Daha sonra Demiryolları için kanun çıkarılmıştı. Resmi kanunla ilk düzenleme askeri işyerlerindeydi.

"İlk zamanlar askeri işyerlerinde sendika kurmak yasaktı. İşe girdiğim zaman, askeri fabrikaların lojmanları, sineması, 'toprak mahalle' denilen ve vatandaşın oturduğu yerlerden telörgüyle ayrılmıştı. Nöbetçiler beklerdi.

"İşe ilk girdiğim günlerdeydi. Bir gün iş başında mesleki bir kitap okuyordum. O zaman iç yönetmelik yok. Disiplin kurulu yok. Bir albay geldi, hiç uyarmadan 5 yevmiye ceza verdi. Kitabı gösterdim. 'Mesleki kitap,' dedim. 'On yevmiye,' dedi. Ben aldığım parayla anamı, babamı, iki kız kardeşimi geçindirmek zorundaydım. Hiç itiraz yoktu. Aylığın üçte biri gitti. O zaman Tevfik Fikret'in şiirlerini okumaya başladım. Tepkimi öyle dile getirdim. Babam Kırıkkale'de DP'yi ilk kuran adamdı. Hakkımda ihbarda bulunmuşlar. Hakkımda Türk Ceza Kanununun 146. Maddesinin tatbiki istendi. Şiir okuduğum için hakkımda dava açıldı. Beni nezarete aldılar. 1948 yılında. Fabrikaya başladıktan kısa bir süre sonra. Toplumsal olayların içinde buldum kendimi. 22 gün nezarette kaldım. Şehrin içinde askeri inzibat karakolu vardı. Askeri işyeri olduğu için kimseyi de yaklaştırmıyorlar. Rahmetli babam gelmiş, dışarıdan

seslendi. 'Oğlum, metin ol, senin için en büyük okul işte burası, bu okulu geçmedikçe adam olamazsın, bu okulu sabırla geçeceksin, adam olacaksın; kendi kendini yiyip bitirirsen olmaz, otur, memleketin hayrı için kafanı çalıştır,' diye dışarıdan bağırdı.

"O günkü askeri savcı daha sonra AP'den senatör oldu. Savcının karısı beni kurtardı. İşyerinde santrale da bakardım. İyi konuşan biriydim. Savcının karısı beni oradan tanıyordu. Santralde sesimi duyamayınca benim nerede olduğumu sormuş. Nezarette olduğumu söylemişler. İlgilenmiş. 'Şiir okudu diye nezarete alındı,' demişler. Sonra beni nezarette buldu. 'Şiir okumanın ceza bu mudur,' dedi, 'metin ol, sabırlı ol,' dedi. Bana büyük bir manevi destek verdi. Hakkımda savcılar iki defa mütalaa değiştirdi. Adli amir de etkili oldu. Askeri savcı mütalaasında görüş değiştirdi, beraatimi istedi. Diğer şahitlerin şehadetinden sonra da, suç işlediğime dair bir delil bulunamadığından, beraat ettim.

"Fabrikaya girdiğimde yevmiyem 40 kuruştu. O zaman iyi paraydı. Öğlenleri fabrikada yemek vardı. Ekmek de verilirdi. Yemek iki kaptan aşağı olmazdı. Bazan üç kap da olurdu.

"İşe girdikten altı ay sonra tabldot heyetine seçildim. İşçi arasında seçim yapılıyordu. Bu konuda hiçbir hukuksal düzenleme yoktu. İdari emirle yapılırdı. Tabldot karşılığında ücretten birşey kesilmezdi. İşyerinde iş elbisesi olarak sadece tulum verilirdi. İşyerine tren vardı. Biz genellikle yayan gitmeyi tercih ederdik. Top Fabrikasında Ahmet Usta, Çelik Fabrikasında Ali Amca, Tüfek Fabrikasında Arif Hoca vardı. Bunlar eski sendikacılardı, İkinci Meşrutiyet dönemini sendikacılarıydı bunlar. Yürüyerek, bisikletle gider gelirlerdi bunlar işe. Ali Amca sefer tasıyla yürürdü. Onun yanında yürüyebilmek için birlikte giderdim. Uzun uzun sohbet ederdik. İtidal tavsiye ederdi. Birdenbire herşeyin halledilmesinin mümkün olmayacağını, çok zorlanılırsa zorun davet edileceğini anlatılırdı. 'Böyle davranarak şahsiyetsizlik yap,

demiyorum, haysiyetini koru, sen bu sendikanın başına geçeceksin,' diyorlardı. Beni çok severlerdi.

" Bu yıllarda askeri fabrikaların müdürleri de, işçileri de çok kaliteliydi. Bu dönemde işçilerin toprakla, köyle bağı vardı. Çoğunun köydeki akrabaları toprakla meşguldu. Fabrikada çalışanlara karşı özel ilgi vardı. Mesela ben, bizim köydeki kızların, 'yarin elindeki sefertası ben olsam', diye türkü söylediklerini hatırlıyorum. İşçiliğin özel imtiyazı vardı. İnsanlar fabrikada çalışmak isterlerdi. Neden? Sosyal güvenlik için. Fakat kahrolası işyerlerinde çalışma şartları da o kadar ağırdı ki, emekli olan işçi pek nadirdi, onlar da cami avlusunda dilenirlerdi. Ben Kırıkkale'de Yıldız Otelinin yanındaki caminin avlusunda avuç açan emekli işçileri gördüm, bir kaç kere.

"Yasak kitap okuma alışkanlığı bende fabrikada başladı. Ustam Burhan Süral, Andre Gide'in kitaplarını getirirdi. Marks'ın Kapital'ini yıllar önce ilk defa fabrikada gördüm. Kitabın dışı başka bir biçimde kaplanmıştı. Bir arkadaş bana verdi, ben de okudum. Hitler'in Kavgam'ını da okudum. Santral bir defa çalışmaya başlarsa, ani arızalar makineyi kendiliğinden devre dışı bırakırdı. O nedenle zaman olurdu kitap okumak için.

"14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP iktidara geldi. Kırıkkale'den bir milletvekili çıkardık DP'den. Celal Bayar, işçilerle temas için Kırıkkale milletvekilini görevlendirdi.

"Rahmetli babamın hastalığı nüksetmişti. Param olmadığı için ilaç alamadığım günler oldu. Babam 1951 yılında 9 Ocak günü rahmetli oldu. Kırıkkale'de, çok soğuk, ama berrak ve aydınlık bir günde kaldırıldı cenazesi. Cenazesi, o tarihe kadar Kırıkkale'deki en kalabalık cemaatle kaldırıldı. Çok sevilirdi. Düşündüğünü korkusuzca savunurdu. Bir keresinde, ekmek hamur çıkınca, ekmeği belediye başkanının kafasına çalmıştı.

"1950 yılında askeri işyerlerinde örgütlenme izni çıktı. İzni Celal Bayar'ın verdiği söylenir. Sendika kurmaya karar verildi. Elektrikçi Burhan Usta, sucu Burhan Usta, elektrikçi Fuat Usta,

Niyazi Talu Usta (müteşebbis heyet başkanı, 6 ay başkanlık yaptı) Edip Kök Usta, Şevket Bayrakçı Usta (hızlı solcularda ndı), Mahmut Develioğlu (daha sonra gazeteci oldu) bu işin başını çekiyordu. Ben sürekli olarak Burhan ustaların yanındaydım. Bu sebeple bana kurucular arasında yer almamı ısrarla onlar telkin etti. 'Bize yer düşer mi,' dedim. 'Düşer,' dediler. 3 Ağustos 1950 günü Makina ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası'nı kurduk. 25 kuruş aidatı makbuzla toplardık. Aidat toplamada ben rekortmendim. Aidat daha sonra önce 50 kuruş, bir süre sonra da 1 lira oldu. İlk olarak askeri işyerinin stadyumunda bize verilen bir odada sendikacılık yapıyorduk.

"Kuruluş sürecinde herhangi bir baskıyla başlangıçta karşılaşılmadı. Sendikanın kuruluş sürecinde, harp sanayi erlerinin kaldığı yerin bahçesinde toplanırdık. Harp sanayi erleri, Mühimmat Fabrikasının yanında bir yerde kalırlardı.

"İlk kuruluş döneminde sendikada kayıt filan tutulmamış. Göreve geldiğimde hiçbir kayıt veya evrak bulamadım. Sendikanın kuruluşunda müteşebbis heyet başkanı Niyazi Talu Usta idi. İngilizceyi, Almancayı anadili gibi bilen, mükemmel bir insandı. Fabrika müdürüne yazdığı bir yazıyı 'rica ederim' diye bitirmiş. Yazıyı, sendikanın hükmü şahsiyeti adına yazmış. 'Arz ederim' demesi gerekiyordu. Olay oldu. 6 ay sonra adamı devirdik. Ama o ayrıldıktan sonra da desteğini hep sürdürdü. Ölümünde çok büyük bir tören yaptık, günahımızı affettirdiğimize inanıyorum. Onun ardından Sinemacı Fuat diye bilinen Fuat Öztan genel başkan oldu. Daha önce başkan vekiliydi. Ben önce genel sekreterdim. Sonra başkan vekili seçildim. Sonra Fuat'ı görevden men ettim. Benim yaptığım bu tasarrufu kaymakamlık, vilayet onayladı. Yerine, 1954 yılında, önce yönetim kurulu kararıyla başkanlığa seçildim. Sonra da genel kurulda göreve getirildim 1972'ye kadar, yedek subaylık hariç, başkanlığı sürdürdüm. Mazmatamı rahmetli anama götürürlerdi. Ben giderdim, elini öperdim. Duayla verirdi bana mazbatayı. 1965 yılında milletvekili oluncaya kadar, hangi partili olursa olsun, işçiler büyük saygı

gösterirlerdi. 1965 yılında mebus olunca, bana karşı tavır alanlar oldu. 'Bizi bıraktı da gitti mebus oldu,' diyenler çıktı.

"1952'de Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu kuruldu. 1962-63 yıllarında bir defa asgari ücret konusunda ihtilaf çıkardık. İşkolunda asgari ücretin yükseltilmesi için MKE çapında ihtilaf çıkarıldı. Konu il hakemde müzakereye edildi. İsmet İnönü'nün koalisyon hükümeti dönemiydi. Bülent Bey de çalışma bakanıydı. Asgari ücretin fazla yükseltilmesini istemiyordu. Biz günlük asgari ücretin 12 liraya çıkarılmasını istiyorduk. Kırıkkale'deki bir işverenle görüştüm. 'İl hakem kurulu kararına itiraz etme, nasıl olsa sen bu parayı veriyorsun,' dedim. İtiraz etmedi. Bir kamu kuruluşunun genel müdürü de mekanik hocamdı, Rafet Ayyıldız. 'İtiraz etmeyin, millet size dua etsin,' dedim. Resmi kuruluşa itiraz ettirmedim. Süresi içinde itiraz edilmediği için 12 liralık il hakem kurulu kararı kesinleşti. Ecevit beni çağırdı. 'Bu işi düzelt,' dedi. '10 lirayı kabul et,' dedi. Mümkün olmadığını söyledim. '12 lirayı gerçekleştirmişim, bir daha geri adım atar mıyım,' dedim. İmzaladı. Ondan sonra dostluğumuz başladı Ecevit'le.

"Sendikada göreve başlayınca adını değiştirmek istedim. Genel kurulda, adını Kırıkkale Metal-İş Sendikası olarak değiştirdik. Avrupa'da çalışan bir akrabam, isteğimin üzerine, meslek kodlarını gönderdi. İşkollarına göre ayrımı öğrendim. Milleti alıştırmak lazım. Evrakların düzenlemeye başladım. Sendika sicil numarası sistemini getirdim. İlk kurucu 9 kişi ayırıp, 10. sırayı kendime verdim.

"1953-1954 yıllarında TÜRK-İŞ'den yurtdışına ziyaretler başlamıştı. Amerika'ya gidecek ilk 5 kişi arasında benim de vardı. Gidemedim. Benim yerime Bahir Ersoy gitti.

"1954 yılında AID tarafından düzenlenen bir seminere katılıyordum. Seminer, Ankara'da Kızılay Genel Merkezindeydi. O günlerde Çalışma Bakanlığı TÜRK-İŞ'e iltihak kararlarının hukuken noksan olduğunu ileri sürüyordu. Bunu savunanlardan biri de Bakanlık'ta üst düzey bir bürokrattı; adı

Celal Beydi. Bu kişi seminerde dersimize gelince, dersi terkettik, boykot yaptık. O akşam polis zoru ile Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen'in odasına götürüldük. Semineri boykot etmemizin nedenini ben anlattım. Daha sonra serbest bırakıldık.

"Kırıkkale'ye doğru dürüst bir tren yoktu. Bir zamanlar bir tren kazası da olmuştu. İyi bir yol yoktu. Ankaraya trenle 5-6 saatte gidilirdi. Kırıkkale'de Sümerbank mağazası açılmasına uğraştım. Gima'yı açmaya çalıştım. Bu konuları DP'li Bakan Samet Ağaoğlu'na götürdüm. İsmail İnan TÜRK-İŞ'in genel sekreteriydi. Bahir Ersoy da vardı. Birlikte gittik. Samet Ağaoğlu bana sert davrandı. 'Sen proletarya ağzıyla konuşuyorsun,' dedi. Ben de galiba biraz fazla ileri gittim. Babasını ima ederek, 'benim soyadım Agayef değil, talep etme hakkımı ölünceye kadar sürdüreceğim,' dedim. 'Siz ihtiyari kuruluşsunuz,' dedi. Tartıştık. Ben bu arada bir taraftan Kuvvet merkezinde işçi mümessili olarak seçilmeye devam ediyorum. Samet Ağaoğlu iki gün sonra fabrikaya geldi. Lokale girdi. 'Temsilciler adına sözcünüz kim,' dedi, ben parmağımı kaldırdım. 'Gene mi sen,' dedi. 'Hem başkanım, hem de temsilciyim,' dedim. Konuştum, dertlerimizi anlattım. 'Söz veriyorum,' dedi, 'hem tren gelecek, ilk defa bir kazada hem Sümerbank açılacak, hem de Gima açılacak, hem de bundan sonra Kırıkkale'de sendika başkanı protokola alınacak.' Ankarada bu uygulama yoktur. Bu uygulama bugün de sürüyor. Kırıkkale'de Kaletepe'de bayrak direği yoktu. Bayrak direği yaptım. Bir manga asker de alaydan getirttirdim. Bando mızıkayla oraya kocaman bir Türk bayrağı çektirttim.

Kaya Özdemir askerliğini 1957-58 yıllarında Darıca'da yedeksubay olarak yaptı.

Kaya Özdemir 27 Mayıs sonrasında işten çıkarıldı. Daha sonra da, işçi niteliğini kaybettiği ileri sürülerek, sendikanın seçimlerine katılması engellenmeye çalışıldı.

"Bir hukuk savaşı verdim. 'İşçi değilsin' diye sendika seçimlerine sokmuyorlardı. Mahkemeden karar çıkarttım. Bu kararı Yargıtay'da onaylattım. Genel kurulun toplandığı gün Demokrat Partili bütün işçileri fazla mesaiye yazmışlardı. Genel kurulda yalnız CHP'li işçiler vardı. Karşıma da aday olarak bir CHP'li çıkmıştı. Ancak Kırıkkale CHP teşkilatı bana destek verdi. Karşımdaki aday yaptığı konuşmada grev hakkının aleyhinde konuşunca, bir tek DP'li kendim olmama rağmen, seçimleri kazandım. Ankara'dan bazı sendikacılar gelerek benim seçilmemem için büyük çaba gösterdiler. Seyfi Demirsoy da gelenler arasındaydı. Ancak daha sonraki yıllarda bana hep destek oldu.

"Toplu sözleşme düzenine geçmeden, MKE genel müdürlüğü ile mutabık kalarak, ücretli ara dinlenmelerini gerçekleştirdik. Ara dinlenmesini bildirmek için fabrikalarda boru çalardı. İşçiler, 'Kaya'nın borusu ötüyor,' derlerdi.

"Fabrikaların yemekhanesine gider, mikrofonda meseleleri anlatır, hem de işçilerin sorularına cevap verirdim. Kırıkkale, Elmadağ, Ankara, hatta o zaman istanbul'da bulunan fabrika. Şakır şakır terlerdim. Milletin hoşuna giderdi.

"1954 yılında, başkanlığa gelmemden 6 ay sonra, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dan randevu istedim. Kabul etti. Gittik. Şikayetlerimizi anlattım. 'Siz bir yönetmelik çıkarılması için emir buyurun,' dedim. 'Disiplin kurulu yok, iç yönetmelik yok, sorunlarla uğraşamıyoruz.' Celal Bayar, bunun üzerine, 'biz bunları yaparsak, sendika olarak size ne kalır,' dedi. Bizim yapacağımız o kadar çok iş var ki,' dedim.

"MKE'nin bir süre önce patlayan İmla işletmesinin açılışında Cumhurbaşkanı Celal Bayar da vardı. Ben de sendika başkanı olarak bir konuşma yaptım. Celal Bayar, Kırıkkale'den dönerken, 'bu çocuğu Meclis'e kazanın,' demiş. Yanındakiler sonra söyledi.

"İlk defa Emlak Kredi bankasından 600 bin lira kredi alarak sendika binası yaptırdık. Kırıkkale'nin ilk kaloriferli binasını ben yaptırdım.

"1956 yılında Ankara İşçi Sendikaları Birliği başkanı oldum. Türkiye'de ilk defa bir cumhurbaşkanına resmi yemek verdik. Yemek, Ulus'ta Turan lokantasındaydı. O sayede oralar asfaltlandı. Cumhurbaşkanı ne yer ne içer onu öğrendik Köşkten. Onları temin ettik. O toplantıda Muazzez Abacı devletin himayesine aldırıldı. Muazzez Abacı'nın babası Boksör Oktay, Makine Sanayiinde işçiydi. Muazzez Abacı o zaman 9 yaşında filandı. Orada şarkı söyledi. Celal Bayar çok beğendi.

"1960 yılına kadar amatördüm. Sekiz sene gece vardiyası bekledim. O zaman bekardım. Evlinin yerine gece vardiyasını tutuyordum. Gündüz de sendikadaki işleri takip ediyordum.

"Yönetim kurulu toplantılarının sıcaklığını hala unutamam. Dışardan kebap filan getirilmezdi. Sıcak ekmeklerin içine pastırma alınırdı, onu yerdik.

"Ankara Sendikalar Birliği Türkiye'de ilk defa bir grev kanunu tasarısı hazırladı. Ancak bizim tasarımız grev hakkı konusunda o kadar yasaklarla doluydu ki, Meclis'e Hükümet tarafından sunulan tasarı, onun yanında daha yumuşak kaldı. Ürkütmeyelim, yanlış anlaşılmasın diye aşırı tedbirli davranıyorduk. Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, '1956'nın sonu 1957'nin başı grev hakkına gebedir,' diyordu.

"Ben sendikacılığımın ilk yıllarında federasyoncuydum, milli tipe göre federatif sistemi daha demokratik buluyordum. Ancak Petrol-İş'in kafa kasa birliği anlayışı ve Alman sendikacılığı da başarılıydı. 1961 yılında bu konuyu incelemek için TÜRK-İŞ'te üç kişilik bir Komisyon kuruldu. Ben de görevlendirildim. Komisyon, federasyondan milli tip sendikacılığa geçiş doğrultusunda bir karar aldı. Bu çerçevede bölge birliklerinin fonksiyonu kalmadı. Mihaniki ve Kimya İşçileri Sendikası Başkanı Avni Murat, bu kararımıza tepki

olarak, 'hem doğurtuyorlar, hem boğuyorlar,' diyordu. 'Madem ki kapatacaktınız, niye yeniden açtırdınız,' diyordu. Yeni bir yapılanmaya gidiyorduk. Arkadaşlarımız, bizleri sevdikleri için, önerilerimiz doğrultusunda oy kullandı.

"1965 öncesinde MKE'de karşıma bir sendika kurduruldu. Bütün şube şefleri gidip topluca üye oldular. Kurdum mikrofonu, her gün bombardıman, konuşa konuşa işçileri ikna ettim, geri çevirdim hepsini. Ecevit Çalışma Bakanıydı. Ecevit'e gitmişler, kendilerinden yana destek vermesini istemişler. Ecevit de, 'gidin öyle bir sendikacıyı başınıza getirin,' demiş. Bir süre sonra, öbür sendikanın tabelasını söküp bizim oraya getirdiler.

"Babam DP'liydi. Ben de DP'ye sempati duyuyordum. Ancak DP üyesi değildim. Kırıkkale'de 6 numaralı ocak, işçilerin yoğun olduğu ocaktı. Oraya giderdim. Onların daktilolarını yazardım. Mektuplarını yazardım.

"Demirsoy genel başkanken birgün beni çağırdı. TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştim. 'Yönetim Kurulu üyeliğin ve Kırıkkale başkanlığın kalacak, seni genel sekreter yardımcılığına atıyoruz, iyi bir ücret de vereceğiz,' dedi. 'Muamelatı sen yürüteceksin, üniteler sana bağlı olacak,' dedi. 'Bütün bunlar için bana güveniyor musun,' dedim. Güvendiğini söyledi. Kabul edip geldim. Ankara'ya evimi böyle taşıdım. Bana güzel bir yer hazırlamışlardı genel merkezde. Nejat Erder, Doğan Avcıoğlu, Ülkü Arman, Erol Dinçer, Atilla Karaosmanoğlu, bana bağlı olarak çalışırlardı. Demirsoy puro içerdi. Zamanında işe gelmeyen olursa, gelir, masasına purosunun külünü dökerdi.

"1963 yılında kendi teşkilatım federasyon kurmaya zorladı. 10 Ağustos 1963 tarihinde Metal-İş Federasyonu'nu kurduk. Federasyon başkanı oldum. Bir süre daha burada çalıştıktan sonra TÜRK-İŞ'ten izin istedim. Halil Bey gitmemi istemiyordu. Vicdanım da elvermiyordu. Ama ayrılmam gerekliydi. TÜRK-

İŞ'ten ayrıldım. Halil Bey, 'ne zaman istersen geri gel, başla,' dedi. 'Başlayacak insan neden gitsin,' dedim.

"1964 yılında MKE'nin ilk dönem toplu iş sözleşmesinde koyduğumuz temel esaslar hala caridir. Türkiye'nin en güzel toplu sözleşme düzeni MKE'dedir. İşyeri iç yönetmeliği, ilk dönem toplu sözleşmede etkili olmadı, bir iki noktada kullanıldı. Görüşmeler 9 ay sürdü. Bir klasör dolusu zabıt var. İşveren adına görüşmelere Münir Ekonomi ve Fikret Bey katılıyordu. 'Dünyanın hiçbir yerinde işletme komitesi yok,' diyorlardı. Ben okuyan adamdır, kanıtladım, kabul etmek zorunda kaldılar. İşletme komitesi hala sözleşmelerde vardır.

"1961 seçimleri öncesinde Ragıp Gümüşpala görüşmek istedi. Selahattin Kaçaran, Ethem Ezgü ve ben görüştük. Görüşmede Şadi Pehlivanoğlu da vardı. Şadi Pehlivanoğlu Türk Gençlik Teşkilatı'nın Genel Başkanıydı. Ben de 1947 yılında bu kuruluşun Kırıkkale şubesini açmıştım. 1961 seçimleri için liste düzenleniyordu. Beni Erzurum'a liste başı vermişler. Bir gün, AP Genel Merkezine gittim. Baktım biri daktiloyla birşeyler yazmaya uğraşıyor. 'Ne yazıyorsun,' diye sordum. Adam Erzurumluymuş. 'Erzurum'da adam kalmamış gibi listenin başına Kaya Özdemir diye birini yazmışlar, bu adamı alsınlar diye dilekçe yazıyorum,' dedi. 'Dur, sana yardım edeyim,' deyip, daktilonun başına geçtim. İstediği biçimde bir dilekçe yazdım. Sonra birlikte Gümüşpala'ya gittik. Dilekçeyi verdik. Gümüşpala çok şaşırdı. Bense adaylıktan çekildim. Ankara'da 12. sıraya koydular. Seçilemeyeceğimi bile bile 18 ilçenin tamamını dolaştım.

"1965 yılında İstanbul'da aday oldum. Milletvekili seçildim. 4 yıl boyunca Çalışma Komisyonu Başkanlığını yürüttüm. Ayrıca, acil kanunların görüşülmesi için teşkil edilen geçici komisyonların 9'unun da başkanlığını yaptım. Ancak 1969 seçimlerinde Süleyman Demirel beni listeye almadı. Seyfi Demirsoy'u en çok üzen şeylerden biri, Süleyman Demirel'in söz vermiş olmasına rağmen, beni liste dışı bırakması oldu.

"1972'ye kadar hem Kırıkkale Metal-İş, hem Federasyon başkanı olarak devam etti. 1972 yılında kendi teşkilatında seçim kaybettim.

"TÜRK-İŞ'te 1972'de genel eğitim sekreterliğine seçildim. Kendi teşkilatında seçim kaybedip daha üst kuruluşa seçilen tek kişi benim. Çimse-İş Kongresi vardı. Demirsoy, şöförünü göndererek beni çağırdı. 'Odayı temizlettim,' dedi. Salahaddin Erkap 1970 yılında seçildikten bir sore sonra bırakıp gitmişti. Ona kızmıştı. Yönetim Kurulu kararı almışlar. Yalnızca Abdullah Baştürk'ün imzası eksikti. İcra Kuruluna seçilmeme peşinen muvafakat etmişler. Böylece 1 Mart 1972'den 28 Aralık 1986 tarihine kadar TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreterliği görevini yürüttüm.

Kaya Özdemir 1963-1975 döneminde aralıksız olarak Türkiye Kız Erkek Sanat Mektepleri Mezunları Cemiyeti Genel Başkanlığı görevini de yürüttü.

"ANAP kurulurken Turgut Özal parti kuruculuğu için ısrarla beni istedi. Şevket Yılmaz ise Orhan Erçelik, Emin Kul ve Salahaddin Erkap'ı MDP'ye önerdi. Benim ANAP'a kurucu olmama izin vermedi. Turgut Özal'la anlaşamadığımız çok konu da oldu. Bir keresinde kendisine, 'hala kendinizi MESS başkanı gibi görüyorsunuz, Türkiye'yi Güney Kore'ye çevirtmeyiz,' dedim. Son seçimden önce de Tevfik Ertürk'e telefon ettirdi. 'İstediği yerden milletvekili koyayım,' dedi. 'Şarta bağlı milletvekilliği yapamam, selam söyle,' dedim."

MEHMET BİNDESEN [22]

Mehmet Bindesen 1924 yılında Erzurum'da doğdu. Babası PTT'de hat bakımcısıydı. Başka gelir kaynağı yoktu. M.Bindesen 1935 yılında ilkokuldan mezun oldu. Erzincan'daki askeri ortaokula başvurdu. Subay olacaktı. Ancak muayenede burnunda kemik tespit edildi. Ameliyattan çekindi. Askeri okuldan vazgeçti. Erzurum'da ortaokula başladı.

Erzurum'da ortaokul üçüncü sınıfta iken gazetelerden Kayseri Sümer Bez Fabrikası'nda çırak okulunun açıldığını öğrendi. Başvurdu. Erzurum'dan 2 kişi Kayseri'ye gittiler. 1941 yılında Sümer Bez Fabrikası Çırak Okulu'nu pekiyi dereceyle bitirdi ve usta muavini olarak hemen işe başladı. Kısa bir süre sonra da ustalığa yükseltildi. 1943 yılında askere gidinceye kadar Kayseri Sümer Bez Fabrikasında çalıştı.

1943 yılında askere gitti. Harp sanayi eri olarak Ankara'da işe başladı. Harp sanayi erlerinin ücretleri iki kademedeydi. Bir kısmı ayda 14-16 lira, bir kısmı da 32 lira alırdı. Ankara'da dağıtım yapıldı. Erzurum Silah Fabrikası'na sanayi eri olarak gönderildi. Fabrikada kurs eri ve sanayi eri olarak 300 kadar asker vardı. Kurs erleri, askeriyede sanat öğrenen yetenekli gençlerdi. Fabrikada kurs görüp birliklerde hizmet verirlerdi.

Mehmet Bindesen 44 ay 10 gün askerlik yaptıktan sonra 1947 yılında terhis oldu. Bu kez sivil olarak Erzurum Silah Fabrikası'nda sınava girerek kazandı ve ağır silah kısmında göreve başladı. Bu tarihte işyerinde sendika, tüketim kooperatifi veya yapı kooperatifi yoktu. İşyerinde faizcilik vardı. Bazı kişiler işçiye faizle borç verirdi.

Mehmet Bindesen, Erzurum'da İkinci Dünya Savaşı öncesinde işçi örgütlenmesi veya eylemi duymamış.

İşyerinde işçi mümessili seçiliyordu. Fakat işçi mümessilleri bu görevi gerektiği gibi yapmak yerine, mümessilliği kendi menfaatleri için kullanıyorlardı. M.Bindesen 1953 yılında Kemal isimli bir arkadaşı ile işçi mümessili seçildi. Mümessilliği öğreten kimse olmadı. Bir kitapçıdan 3008

---

[22] Mehmet Bindesen Erzurum'da 1957 yılında kurulan 1021 Ağır Bakım Tamir Fabrikası İşçileri Sendikası'nın kurucuları ve yöneticilerindendi. Kendisiyle 20 Temmuz 1987 günü Erzurum'da görüştüm.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

sayılı İş Kanununu satın aldı. Okuyarak öğrendi. Bölge Çalışma Müdürlüğünde yapılan mümessil işçi toplantılarına katıldı.

M.Bindesen, fabrikada önemli bir sorun olan faizciliği sona erdirmek için Fabrika Müdürü Kemal Vardar ile görüştü. İşyerinde bir yardım sandığı kuruldu. 6 ay süreyle para toplandı. İşçiye, sandıktaki parasının iki katı kadar borç verilmeye başlandı. Ilk anda 50 işçi üye oldu. Bu sayı daha sonra 250'ye çıktı. Fabrikada subaylar ve sanayi erleri hariç 400 işçi çalışıyordu.

İşçi mümessili olarak M.Bindesen'in yaptığı diğer bir iş, Erzurum'da önemli bir sorun olan yakacağın toptan alınıp işçiye dağıtılmasıydı. Her işçiye yarım ton yakacak veriliyordu.

1957 yılında 1021 Ağır Bakım Tamir Fabrikası İşçileri Sendikası kuruldu. Kuruluşta başı Mehmet Bindesen ile Kemal Çiltaş çekti. Gazetelerden bir federasyonun kurulduğuna ilişkin haberler okuyorlardı. Erzurum Yol-İş Sendikası'nın kurucularından Necdet Bulut'la da ilişkileri vardı. Necdet Bulut, Erzurum Silah Fabrikası'nda çalıştıktan sonra Karayollarına geçmiş ve Erzurum Yol-İş'in kurulmasında çalışmıştı.

Bu yıllarda sendikacılık zordu. Sendikacılık "komünistlik" olarak görülüyordu. "Bu yanlış intibayı silmek için halka hizmet verilmesi gerekiyordu." Sendika tüzüğü federasyondan sağlandı. Sendika kurucularının hepsi vasıflı işçilerdi.

Fabrika yönetimi sendikanın kurulmasını önlemek amacıyla herhangi bir baskı yapmadı. Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde 1963-64 yıllarında İş ve İşçi Münasebetleri Şubesi kurulduktan sonra teşkilatlanmada sorun hiç çıkmadı.

Bu yıllarda TCDD, Belediye, Et-Balık ve Şeker'deki işçi mümessilleri ile de bağlantı vardı. Erzurum'da bu yıllarda madencilerin (Avni Özden ve Ahmet Taşçı), gıdacıların (Sıddık Havuçgil ve Üzeyir Muğdak), şekercilerin (Mehmet Kaya), demiryolcuların (Necati Kızılırmak, Şerafettin Gedikoğlu ve Lokman Toraman) ve belediyecilerin (Doğu-İş'te Muzaffer Durmaz, Süreyya Narmanlıoğlu ve Fevzi Okçu) sendikal çalışmaları önemliydi.

1957 yılında Harb-İş'in önderliğinde, Yol-İş, Şeker-İş, Besin-İş, belediyede örgütlü Doğu-İş, Toprak-Su'da örgütlü TOMİS ve Tes-İş'in

katılımıyla bir Mahalli Sendikalar Konseyi kuruldu. Gayri-resmi bir örgütlenmeydi; ama bir tüzük de vardı. Ancak bu örgütlenme istenildiği gibi çalışmadı. "Herkes baş olmak istiyordu. 1967-1971 döneminde sendikalar arasındaki anlaşmazlıklar arttı. Sendikalar giderek daha seyrek toplanmaya başladılar.

Bu yıllarda fabrikaya her yıl belirli bir tahsisat gelirdi. Yıl sonu itibariyle ücret kaleminden kalan olursa, işçiye zam yapılırdı.

1957 yılında Erzurum'da yapı kooperatifi kurmadan 35 mesken için Askeri Fabrikalar Muavenet Sandığı'ndan 10 biner lira kredi alındı. Bir süre sonra 5 biner lira kredi daha temin edildi. Erzurum'da işçiye ilk meskenler böylece yapıldı. Sonra kooperatifleşmeye gidildi.

Erzurum Silah Fabrikasında 1957-58 yıllarında iki devre çırak okulu açıldı. Daha sonra kapandı. Erzurum'da meslek öğreten tek okul olarak sanat okulu kaldı.

Erzurum Silah Fabrikasında bu yıllarda 350-400 dolaylarında işçi çalışıyordu. Bunların çok azının toprağı vardı.

Erzurum Silah Fabrikası Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Kazım Karabekir Paşa tarafından kurulmuş. Kazım Karabekir yetimleri toplamış. Bunların bir bölümünü Erzincan askeri okuluna yerleştirmiş. Bir bölümünü de İş Ocağı adıyla kurulan bu fabrikada çalıştırmış.

Bu yıllarda Erzurum'da fazla iş sahası yoktu. İşsizlik de, vasıflı işçi sıkıntısı da önemli değildi.

Bu yıllarda Erzurum Silah Fabrikasında işçi-amir ilişkileri çok sıkıydı. Silah Fabrikasında ve Demiryollarındaki ücretler, Karayolları ve Et-Balık gibi diğer kamu işyerlerindeki ücretlere göre biraz düşüktü.

İşçi, işsiz kalma korkusuyla ürkekti. Bu nedenle sendikacıların belirli haklar elde edebilmeleri çok zordu.

1957-1960 döneminde hiç hükümet baskısı olmadı. Polis hiçbir şekilde rahatsız etmedi.

1021 Ağır Bakım Tamir Fabrikası İşçileri Sendikası, 1957 yılında kurulduktan sonra yapılan ilk genel kurulda As-İş Federasyonu'na katılma

kararı aldı. Mehmet Bindesen, Federasyon'un Başkanlar Kurulu'na katıldı. Federasyon mali sekreterliğine aday oldu. Seçilemedi.

Mehmet Bindesen 1957-59 yıllarında mahalli asgari ücret tespit komisyonunda görev yaptı.

Erzurum'da da işçilerin hakim olarak görev aldığı bir iş mahkemesi kuruldu. Ancak Mehmet Bindesen bu mahkemede görev almadı.

Sendika aidatı 1957 yılında 100 kuruştu. Daha sonra ayda 150 kuruşa çıkarıldı. Toplu iş sözleşmesinin imzalanması sonrasında daha yükseltildi. Aidat toplanmasında mutemet kullanılmadı. Sendika aidatları, işçi mümessilleri veya sendika yöneticileri aracılığıyla toplandı.

1963 yılında toplu sözleşme düzeninin yaygınlaşması öncesinde aidat ödememek için sendikadan istifa eden olurdu. Aidat ayda 100 kuruştu. Ancak toplu sözleşme düzenine geçişle birlikte sendika daha da güçlendi. Bu tarihlerde 350-400 işçinin büyük çoğunluğu zaten sendikalıydı. Birliklerde dağınık biçimde 3'er 5'er kişi olarak çalışanlar da üye kaydedildi.

M.Bindesen 1963 yılında TÜRK-İŞ kanalıyla bir haftalığına İsveç'e gitti. 1965 yılında da 45 gün süreyle A.B.D.'de kaldı.

1960'lı yıllarda sendikal eğitimleri Erzurum Harb-İş değil, Federasyon düzenlerdi.

M.Bindesen'in Erzurum'da hatırladığı ilk grev, Maden-İş Sendikası'nın Kömür Tevzi'de 1963 yılında yaptığı grevdi. Daha sonra Et-Balık'ta bir grev oldu.

1974 yılında milli tip örgütlenmeye geçildi. Ancak aidatların bölüşülmesinde bir değişiklik yapılmadı. Federatif örgütlenme döneminde işçinin aidatının yüzde 50'si mahalli sendikada kalıyor, yüzde 50'si federasyona gönderiliyordu. Milli tipe geçildikten sonra da işçinin aidatının yüzde 50'si ilgili şubede kalmaya devam etti.

1975-76 yıllarında sendika bir lokal açtı. Ancak herkesin çıktığı ayrı bir kahve vardı. Lokal alışkanlığı yoktu. İlk anda lokale gelenler de bir süre sonra kendi kahvelerine çıkmaya devam ettiler. Kısa bir süre sonra lokal kapatıldı.

Mehmet Bindesen 1976 yılına kadar yöneticilik görevini amatör olarak yaptı. Sendikada profesyonelliğe geçiş ancak 1 Nisan 1984 tarihinde gerçekleşti.

Sendika ilk binasını 1974 yılında 140 bin liraya aldı. Bu ilk bina 1986 yılında satıldı ve daha iyi bir yer satın alındı. İlk araba da 1982 yılında alındı.

Sendikada ilk kez 1984 yılında bir büro elemanı çalıştırılmaya başlandı. Aynı yıl bir avukatla da kısmi süreli olarak çalışma konusunda anlaşma yapıldı.

Mehmet Bindesen DP, YTP, AP ve DYP'de faaliyet gösterdi. Kendisiyle görüştüğüm 1987 yılında Erzurum İşçi Emeklileri Cemiyeti ikinci başkanıydı. Cemiyet'in 2000'in üstünde üyesi vardı.

MİKTAT KEÇECİ [23]

Miktat Keçeci 1928 yılında Trabzon'da doğdu. Babası gümrük muhafaza memuruydu. Giresun, Rize, Hopa, Çayeli, Gündoğdu'da görev yaptı. Toprağı yoktu. Geçmişten beri Trabzonluydular. 3 erkek ve 3 kız kardeştiler. Anneleri ev kadınıydı. Tek maaşla geçiniyorlardı.

Miktat Keçeci ilkokulu Çayeli'de okudu. Ortaokula Rize'de başladı. Ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle okuldan ayrıldı. 1 Kasım 1944 tarihinde Trabzon'daki Tekel Yaprak Tütün fabrikasında işbaşı yaptı. Saat ücreti 30 kuruştu. Kadro ücreti 20 kuruştu; ancak herkese verilen yüzde 50 zamla bu ücret 30 kuruşa geliyordu. Yaşı küçük olduğu için de kendisinden vergi alınmıyordu. İşyerinde tüm işçilere yemek veriliyordu; ancak herkes ekmeğini kendisi getiriyordu.

İşyerinde 240-250 dolayında işçi çalışıyordu. İşçilerin çoğunluğu Trabzon, Gümüşhane, Bayburt kökenliydi. İşçilerin büyük bir bölümünün arazisi vardı. Çoğu fındıklık sahibiydi. İşyerinde hiç toplulukla iş ihtilafı çıkarılmadı.

"Diğer bölgelerde çıkarılan iş uyuşmazlıkları nedeniyle elde edilen haklar Tekel'in Trabzon'daki fabrikasında da uygulanırdı.

"O yıllarda ben tahsilli sayılırdım. Ayrıca memur çocuğuydum. Memurlarla ilişkilerimiz iyiydi."

Miktat Keçeci 1948 yılında askere gitti. Askere gittiğinde işyerinde sendika yoktu. Saat ücreti hala 30 kuruştu. 1948-1951 yıllarında bahriye eri olarak İstanbul Kasımpaşa, Derince ve Gölcük'te askerlik yaptı. Askerlik sonrasında, 1 Mayıs 1952 tarihinde Tekel Yaprak Tütün'de 36 kuruş saat ücretiyle işbaşı yaptı. Ücreti kısa bir süre sonra 46 kuruşa yükseldi.

19 Eylül 1953 tarihinde Trabzon Tütün İşçileri Sendikası kuruldu. İlk başkan Harbiye mezunu emekli bir üsteğmendi. Ayağı sakattı.

---

[23] Miktat Keçeci 17 yıl süreyle Trabzon Tütün İşçileri Sendikası'nın genel başkanı, 19 yıl süreyle de Tekgıda-İş Sendikası Trabzon Bölge Şube Başkanıydı. Ayrıca uzun yıllar TÜRK-İŞ Trabzon il temsilciliği görevini de yerine getirdi. Kendisiyle 17 Ağustos 1996 günü Trabzon'da görüştüm.

"Sendikanın kurulmasında büyük hizmeti geçti. Bize yol gösterdi. Bu yüzden memurluğu terk etti." Miktat Keçeci kurucu mali sekreterdi. Bu arada işyerinde memuriyete geçmek için sınav açıldı. "O yıllarda memurluk revaçtaydı." M.Keçeci sınava girdi ve kazandı. Kayseri'ye tayin oldu. Ancak işçiliği tercih etti, gitmedi. 1954 yılında da sendika başkanlığına seçildi.

Trabzon'da kurulan ilk sendika Akçaabat Tütün İşçileri Sendikası idi. İkinci sendika Trabzon Tütün İşçileri Sendikası oldu.

1954 yılında Zonguldak'ta AID'nin İş ve İşçi Bulma Kurumu ile birlikte düzenlediği 45 günlük bir seminere M.Keçeci de katıldı.

İşveren sendikayı ciddiye alırdı.

1960 öncesinde işçiler genellikle DP'liydi. Ancak 27 Mayıs'a işçinin bir tepkisi olmadı. İhtilal sonrasında DP'li olduğu için işyerinden kimse atılmadı.

M.Keçeci 1960 yılında istifçibaşı (ustabaşı) oldu. 1972 yılına kadar da sendika başkanlığı görevini sürdürürken işyerinde çalışmaya devam etti.

Yaprak Tütün'de 1964 yılında 1100 dolayında işçi vardı. Toplu iş sözleşmelerinin imzalanması öncesinde bu işçilerin yalnızca 200 tanesi sendikaya üyeydi. Toplu iş sözleşmesinin imzalanması sonrasında işçilerin tümü sendikaya üye oldular.

Ancak eskiden üye olmayan işçilerin üyeliğe kabulü için geçmiş yılların aidatlarının da ödenmesi koşulu getirildi. "Seve seve verdiler." İlk toplu iş sözleşmesi ile bir sene için saat ücretlerine 40 kuruş zam alındı. Toplu iş sözleşmesi öncesinde işyerinde uygulanan ve çalışma düzenini sağlayan bir yönetmelik vardı. İlk toplu iş sözleşmesinin hazırlanmasında bu yönetmelikten çok yararlanıldı.

Trabzon Tütün İşçileri Sendikası Trabzon Tekel Yaprak Tütün Fabrikası dışında yalnızca Tekel Başmüdürlüğünde örgütlendi. Başka işyerlerinde örgütlenme girişimi olmadı.

Sendika önce kirayla tutulan bir dairedeydi. 1976 yılında bir bina satın alındı.

Trabzon Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası kurulduktan bir süre sonra TÜRK-İŞ'e üyelik için başvurdu. TÜRK-İŞ, sendikanın Tütün-Müskirat Federasyonu'na üye olmasını istedi. Bunun üzerine Tütün-Müskirat'a üye oldular.

Bu yıllarda Tütün-Müskirat Federasyonu ile Tüm Gıda-İş ayrı ayrı örgütlerdi. Tütün-Müskirat'ın merkezi İstanbul'daydı. İzmir ve Samsun dışındaki tüm Tekel işyerleri bu Federasyon'un bünyesindeydi. Orhan Demir Sorguç'un başkanlığındaki Tüm Gıda-İş ise İzmir ve Samsun Tekel işyerlerinde örgütlenmişti. Çay işletmeleri de Tekel'in parçasıydı. Bu iki örgütün birleşmesinden Tekgıda-İş Sendikası ortaya çıktı.

Miktat Keçeci Tekgıda-İş'in kurucuları arasında yer aldı. Trabzon Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası'nın 17 yıl genel başkanlığını yaptıktan sonra, Tekgıda-İş'in Trabzon Bölge Şubesi Başkanı oldu. Bu bölgeye, Trabzon'un yanı sıra, Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır, Gümüşhane, Giresun, Erzurum ve Erzincan illeri de bağlıydı. M.Keçeci 1983 yılına kadar da Tekgıda-İş Yönetim Kurulu üyeliğini sürdürdü.

M.Keçeci 1969-70 yıllarında 1,5 aylığına ABD'ye gitti; Michican Üniversitesinde komünikasyon seminerine katıldı; AFL-CIO'nun genel kurulunu izledi.

Trabzon Tekel Yaprak Tütün İşçileri Sendikası döneminde konut kooperatifi kurulmadı. 1975-76 yıllarında Tekgıda-İş Bölge Şubeye bağlı Trabzon Şubesi başkanı 40 üyeli bir kooperatif kurdu.

Tekel'de ekonoma yoktu. Tüketim kooperatifi de kurulmadı.

1965-1971 döneminde Trabzon'daki Tekel memurları bir memur sendikası kurmadı.

Sendika 1968-69 yıllarında bir minibüs satın aldı. Sendikanın lokali de kiralıktı.

M.Keçeci 1978-79 yıllarında Erzurum Et Kombinasında 83 günlük bir grev uyguladı. Tekel'de ise hiç grev olmadı. M.Keçeci döneminde yapılan tek eylem de, TÜRK-İŞ'in yemek boykotuydu. İşçinin çoğu bu yemek boykotuna katıldı.

Miktat Keçeci 1989 yılında, 36 yıllık sendika başkanlığından sonra, sendika yöneticiliğinden kendi isteğiyle ayrıldı. Bir dönem 900 işçinin çalıştığı Yaprak Tütün fabrikasında 1996 yılında 250 işçi çalışıyordu. Miktat Keçeci halen Trabzon'da yaşıyor.

MUZAFFER DAYSAL [24]

Muzaffer Daysal 17 Mayıs 1926'da İstanbul'da Beşiktaş'ta doğdu. Babası yükçülük yapardı, hamaldı. Esasen Bartın'lıymış. İstanbul'a niçin göçtüğünü bilmiyor. Dedesi Osmanlı İmparatorluğu döneminde sarayda çalışıyordu. Babası Tophane sanat okuluna gitmiş. Ancak bir süre sonra okumaktan vazgeçmiş. Okuldan kaçıyormuş. Tulumbacılık da yaparmış. Musevi bir kıza tutulmuş. Kızı kaçırmış. Kız din değiştirmiş; Müslümanlığı kabul etmiş. Evlenmişler. Muzaffer Daysal ilk çocukları. Muzaffer Daysal'ın bir erkek bir kız kardeşi olmuş. Erkek kardeşi sanayici.

Muzaffer Daysal'ın babasına dedesinden hiçbirşey kalmadı. Tümüyle ücretiyle geçiniyordu. Ortaköy'de hamalları organize ediyordu. Daha sonra, hamal iskelesi sahibi oldu. İstanbul Yükçüler Cemiyetine üye oldu. 'Ortaköy 23. Bölük' adı veriliyordu. Bu bölüğün bölük başıydı. Babası CHP'liydi. Ocak ve bucak kademelerinde hizmet etti. Sözü geçen, itibarlı bir kişiydi.

Muzaffer Daysal ilkokulu Ortaköy 23. İlkokulunda okudu. İlkokulun ikinci sınıfından sonra tüberküloz oldu. 3-4 yıl okulu bıraktı. İlkokuldan sonra Sultanahmet Sanat Enstitüsü'ne girdi. Atletizm takımındaydı. Ayrıca genel kaptandı. Yapılan seçimlerde umumi mümessilliğe getirildi. Makina model bölümünden mezun oldu. Yaz aylarında Kalafatyeri'nde Modelci Behçet Çınar'ın yanında çalıştı. Behçet Çınar, o piyasanın en iyi ustalarındandı.

"İlkokula devam ederken aynı zamanda saat üçten sonra, okul bittikten sonra, Ortaköy'de hammallık yapardım. Hayatımı sırtımda yük taşıyarak, küçük yaşımdan itibaren kazanmaya başladım. O tarihlerde büyük tütün ihracatı yapılırdı. Umberto Polico isimli bir İtalyan şirketi vardı. Sadenko isimli bir Rus firması vardı. Ali Raif Akan isimli bir tütün ihracatçısı vardı. Bunların balyalarını sekiz paraya taşırdık. Bir balya sekiz para. Ben dört beş balya alırdım. 20'şer kiloluk balyalardı. Ortaköy'de büyük şatlara doldurulurdu. Karaosmanoğulları'nın şatları vardı. Şat açığa çekilir, gemiye nakledilirdi.

---

[24] TOMİS Genel Başkanı Muzaffer Daysal ile 4 Nisan 1998 günü İstanbul'daki evinde görüştüm.

"1947 yılında Sanat Enstitüsünü bitirdim. Okumayı öğrendikten sonra halkevlerine gidip gelmeye başladım. Kendimi bildim bileli Beşiktan Halkevi'ne giderdim. 1950'ye kadar halkevleriyle hiç ilişkim kesilmedi. İçtimai muavenet kolunda çalıştım. Halkevleri bünyesinde birtakım sosyal birimler vardı. Tiyatro, şiir, içtimai muavenet, v.b. Çevrede fakir fukaraya hizmet etmek için program geliştirilirdi. Mesela fakirleri tespit ederdi; sonra da topladığı eski giyecekleri, bakkallardan sağlanan yardım malzemesini fakirlere verirdi. Çevrenin yolunun yapımı için belediyeye müracaat eder, yol yapımına önayak olurdu. Meydan çeşmeleri vardı. Akmayan çeşmelerin suların akmasının sağlardı. Daha ziyade toplumsal dayanışmayı sağlamaya çalışıyordu.

"Enstitüyü bitirdikten sonra Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü İstinye Fabrika ve Dokları işyerine girdim. Denizcilik Bankasına bağlıydı. 19 Kasım 1947 tarihinde teknik ressam, makine ressamı olarak çalışmaya başladım. Konstrüksiyon bürosunda 3 Eylül 1948 tarihine kadar çalıştım. Bu dönemde bir gece babam, anneme, 'bu akşam bir misafirimiz gelecek,' dedi. Partiden büyük bir adamın geleceğini söyledi. Yangından çıkmış bir evde kalıyorduk. Gecekondudan da beter bir evdi. Yıkık dökük tü. Su tenekeleri açılarak duvarlar yapılmıştı. İçerisi iyiydi ama. İki katlı bir evde. Pencerenin önüne oturduk. Bisikletli bir adam geldi. Ayağında golf pantolon, başında kasket. Kekeme. Gelen Rebii Barkın'dı. Zonguldak milletvekili. Eve buyur ettik. 'Delikanlıyı bana emanet edeceksiniz,' demiş. Babam da, 'oğlum Partinin hizmetinde,' demiş.. Babam bayağı particiydi, militandı. 'Ne yapacağım,' diye sordum. Rebii Barkın, 'sana vazife verdik,' dedi. 'İstinye'de işçilerle konuşacaksın, onlara cemiyet kuracaksın.' 'Nedir, ne yapar bu cemiyet,' dedim. Rebii Barkın, 'un verecek, nohut, fasulye verecek işçilere, çalışanlara,' dedi. 'Peki, bunları bedava mı vereceğiz?' 'Hayır, parayla satacağız,' dedi. 'Sen bu arkadaşları bulacaksın, benimle temas ettireceksin,' dedi, Yedi sekiz kişiyle görüştüm. Kooperatif kurulacakmış. Vefa Usta vardı. Alaman Mehmet

vardı. Bu kişileri biraraya getirdik. İstinye Fabrika Dokları İşçi Sendikası kuruldu. Ben organizatörüm, parti adına. Kurucu değilim. Çok geçmedi, benim işime son verdiler. Sendika kurduk diye işten çıkardılar. Fabrika müdürü Celal Gözen eski deniz subayıydı. O işten çıkardı. Ceberrut, nefes aldırmazdı. İşten çıkarılınca partiye gittim, CHP il merkezine gittim. Rebii Beyi aradım. Çok üzgündüm. Rebii Bey beni Sebahattin Selek'le tanıştırdı.

"Sebahattin Selek emekli subaydı. Sebahattin Selek'in Bursa'da sevdiği bir kız varmış. Kız lokantada yemek yiyor. Sebahattin atla lokantaya giriyor. İçkiyi severdi. Bu olaydan sonra emekliye sevkedilmiş.

"Sebahattin Selek, iriyarı, çok sempatik biriydi. 'Beraber çalışacağız; ben ne vazife verirsem onu yapacaksın,' dedi. İstanbul'da sendikalar kurulmaya başlandı. Mesela Elektrik Tramvay Tünel'de kontrolör olarak çalışan Bir Mehmet'in (Mehmet İnhanlı) başkanlığı altında İETT İşçileri Sendikası kuruldu. Özel sektörde Ayvansaray Un Fabrikası İşçileri Sendikası kuruldu. Zühtü Tetey'in başkanlığında. Parti, sendikaların tüzüklerini hazırlardı. Tüzükleri verirdik, imza ederlerdi. Vilayete gönderirdik. Vilayet onaylandı. İş ve İşçi Bulma Kurumu, sendikalara ahşap dolaplar, masa ve sandalyeler, kitaplıklar verirdi. Maarif Vekaleti de ipe sapa gelmez, sendikal hareketle ilgili olmayan klasik kitaplar, teknik resim kitapları verirdi; kitaplıklara koyardım bunları.

"Ceza paralarından para verilirdi sendikalara. Bomonti Bira Fabrikası İşçileri Sendikası'nın kuruluşunda Demirsoy'a ceza paralarını ben götürüp verdim. Bu hareketler devam ettikten sonra, 1948 yılında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kuruldu. Zühtü Tetey, Birlik başkanı oldu.

"Nizamettin Babaoğlu, Kemal Türkler'den önce Ayvansaray Madeni Eşya İşçileri Sendikası yöneticiydi. O yıllarda önemli sendikacılar arasında Yusuf Sıdal vardı. Tümü

CHP'liydi. Bu dönemdeki DP'lileri tam olarak hatırlamıyorum. Ahmet Topçu, cam sanayiindendi. En önde o görünürdü.

"Rebii Barkın, ben işbaşı yaptıktan sonra, 'bir gazete çıkaracağız,' dedi. Hürbilek Gazetesi'ni çıkarmaya başladık. Ben sürekli olarak İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nde bulunuyordum. Bu dönemki sendikalarda bana karşı bir allerji başladı. 'Polis mi' diye düşünürlerdi. Bana açıklanmazdı, ama hissederdim. Onların arkasında polis vardı; benimkinin de vardı. Şevket Döndüren isimli bir sendikacı, Parmaksız Hamdi ile bağlantılıydı.

"Hürbilek gerçekten tarafsız bir gazeteydi. Hürbilek'te Hüseyin Mumcu isimli bir karikatörcü vardı. CHP'liydi ama CHP'yi eleştirirdi. Sendikacıların ve işçilerin açıklamaları yayınlanırdı.

"Arjantin'de Peron iktidara geldi işçi desteğiyle. Peron, bu harekette görev almış olan sendikacıları pasifize etmek amacıyla çeşitli ülkelere işçi ateşesi olarak atadı. Arjantinli mezbaha işçisi Francisco Fernando Moggia da İstanbul konsolosluğuna geldi. Bir gün İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nde oturuyoruz. 'Bir ateşe gelecek,' dediler. Yanında bir İtalyan tercüman kadınla Moggia geldi. Arjantin işçi hareketini anlatıyordu. Kadın da tercüme ediyordu. Türkçesi zayıf olduğu için yarım yamalak çeviriyordu. Kadının noksan çevirdiğini hissediyordum. Müdahale ettim. İspanyolca bildiğimi söyledim. Annemden İspanyolca öğrenmiştim. Adam birdenbire hayret etti. 'İstersen ben tercüme edeyim, Kadın da beni kontrol etsin,' dedim. O konuşmadan sonra Moggia gitti. Bir ara görünmez oldu. Ben Sebahattin Selek'e gidip, olayı anlattım. Yardımcı olduğumu söyledim. Adamın tutumunu sordu. 'Peron ihtilalini anlatıyor,' dedim. Şaşırdı. 'Nedir,' diye sordum. Bana Arjantin'deki ihtilali anlattı. Aradan bir müddet geçti. Moggia bir defa daha ziyaret etti. Yanında tercüman yoktu. 'Siz bana tercümanlık eder misiniz,' diye sordu. Moggia'nın tercümanlık teklifini Sebahattin Selek'e ilettim. Part-time çalışmam isteniyordu. Sebahattin Selek uygun

gördü. Böylece Moggia'nın tercümanlığına başladım. O zamanın fiyatlarıyla 10 kuruş günlükle işe başladım.

"Bu arada işten çıkarılmıştım. Nereden maaş alacağım? Parti aracılığıyla, İstanbul Belediyesi Eminönü Temizlik İşleri Müdürlüğü'nde çöpçü onbaşısı olarak işbaşı yaptım. Zaman zaman da gidiyordum. İmza atıyordum. Bazan da verilen görevi yapıyordum, Şikayet olan bazı sokakları denetliyordum.

"Moggia'ya tercümanlığım da sürüyordu. Alışverişe gidecek, beni arıyor, gidiyordum. Kemal Sülker'le mülakat yapacak. Sülker o zaman Gece Postası'nda çalışıyordu. Gidiyorduk. Bu arada Moggia'nın sendika ziyaretleri sıklaşmaya başladı. Birlik dışında bazı sendikalara da gitmeye başladı. Demokrat Parti iktidardaydı. Taksim Belediye gazinosunda bir yemek veriliyordu. İstanbul Milletvekili İhsan Altınel, Tekstil Sendikası yöneticilerindendi. Moggia kalktı, bir nutuk çekti. Türk işçi hareketinin kendi bünyesinde ihtilal yapması gerektiği düşüncesini açıkladı. Ben de tercüme ettim. Adamın söylediği silahlı ihtilal değildi, evrimi kastediyordu, ama 'ihtilal' dedi. Ben de 'ihtilal' diye çevirdim. Ertesi gün Moggia'yı 'persona non grata,' istenmeyen adam ilan ettiler. Ayrılması için kısa bir süre verildi. Bir italyan gemisiyle gitti. DP iktidardaydı.

"Moggia'nun Türkiye'de bulunmasının nedeni, ödüllendirerek etkisizleştirmekti. Peroncu sendikacılığı dünyada yaymak gibi bir çabası yoktu, böyle bir statejinin parçası değildi. Moggia ile yaptığım bir ropörtaj Hürbilek'te yayınlandı.

"Moggia. Evita Peron hastasıydı. Evita Peron hastaydı. Moggia, Evita Peron için Şişli camiinde bir mevlüt okuttu, sağlığına kavuşması için. Şeker dağıtıldı. Moggia aynı zamanda Atatürk hayranıydı. Atatürk'ü, Arjantin'in kurtarıcısı San Martin'e benzetirdi.

"O yıllarda Türkiye'ye Irving Brown geldi. Hürriyet Gazetesi'nden Ali Rauf Akan'la tanıştı. Hürriyet Gazetesi'nde

uzun bir yazı serisi yayınladılar, Amerikan sendikacılığını tanıtan. Herman Pattet de bir süre Türkiye'de ICFTU temsilcisi olarak kaldı. Memleketine dönünce, suistimalden kovuldu. Türkiye'de Amerikan sendikacılığının etkisi sınırlıdır.

"1950 yılında İstanbul Hür İşçi Sendikaları Birliği vardı. Başkan, Şeref Hivel'di. Basın işkolundandı.

"1950 yılında öğretmen okulu mezunu bir kızla evlendim. Benim de ilkokul arkadaşımdı. Ben CHP'liyim. Eşimin enistesi azılı DP'li kasap Kemal. Kızın ilk tayini İzmit'e çıktı. Benimle evlenmeye karar verir vermez, İzmit'ten Iğdır'a tayini çıkarıldı. Ben onunla birlikte Iğdır'a gitmek zorunda kaldım. Giderken, gazetecilik camiasından tanıdığım Türk Haberler Ajansı sahibine durumunu söyledim. Boş gidiyordum. Iğdır'a varmamdan kısa bir süre sonra Iğdır Kaymakamı'na başvurdum. Öğretmen vekilliği verdiler. Bir yıl, 12 Kasım İlkokulunda öğretmen vekilliği yaptım. Bu arada Doğu'yu tanıdım. Doğu'nun hala devam eden perişan halini gözlerimle gördüm. Gezici bir başöğretmen vardı, Kazım Bey isminde. Arasıra onunla birlikte köy ilkokullarına da giderdim. Atla köylere giderdik. Hiç unutmam, Hoşhaber Köyü'ne giderken önümde gidiyordu, 'dur,' dedi. Bir inilti duyduk. Bir kadın, ilerimizde çalıların arasında çocuğunu dünyaya getirdi. Sardı, sarmaladı bebeği ve ayağa kalktı. Kadın, benim şaşırmış bakışımı görünce, 'ne bakıyor,' diye sormuş. Kazım Bey şaşırdığımı söylemiş, Kadın, 'ben bu sancıyı unuttum, akşam kapının arkasında beni bekleyen adamı düşünüyorum,' demiş.

"Bir gün, 'Rus hududunda tahşidat var, git bak,' diye bir telgraf aldım Türk Haberler Ajansı'ndan. Bir akşam okuldan çıkmıştım. Biri benim arkamdan geldi. 'Beni takip et,' dedi. Iğdır'ın yıkık dökük sokaklarından geçtik. 'Ben Albay Hüsnü,' dedi. O bölgenin Milli Emniyet Başkanıymış. Yalnız kalınca, telgrafı o verdi. 'Gazeteci misin,' diye sordu. 'Gazetecilik de yaptım,' dedim. 'Nasıl gideceğim,' diye sordum. 'Bana yardım edin,' dedim. Daha ilerki bir köyde bir üsteğmen olduğunu söyledi. 'Onunla görüş, söylediklerini not al, haberi birlikte

yazalım,' dedi. Atla gittim. Üsteğmen Dedeoğlu'nu buldum. Büyük dürbünlerle sınırın karşı tarafında siper kazıldığını tespit ettik. Çok hareketli bir kalabalık vardı. Üsteğmen, bana, askeri dille, olanları ve düşündüklerini anlattı. Iğdır'a gittim. Hüsnü Bey'in yanına gidip, haberi birlikte yazdık. Türk Haberler Ajansı'nın bu haberi manşetlere geçmiş.

"1951 yılında geri döndüm. İş yok, güç yok, parti de yok. Türk Haberler Merkezi'ne gittim. Kadro yoktu. 'İstihbaratta çalış; gece haber bültenlerini de dağıtacaksın,' dediler. Ertesi gün, sabahları erken gelip masaların tozunu almamı söylediler. Böylece Türk Haberler Ajansı'nda çalışmaya başladım.

"Bir müddet çalıştım. İlk eşim Ankara'ya tayin oldu. Ben de Ankara'ya gitmek zorunda kaldım. Ankara'da Türk Haberler Ajansı'nın bir bürosu kurulacaktı. Posta Caddesi'nde yıkık dökük bir büro buldum. Eşimin mecburi hizmeti vardı. Iğdır'dan İstanbul'a geçince müstafi addedilmişti. Birini araya sokup, Ankara'ya yeniden tayinini yaptırdık. Ankara'da gazetecilik hayatım başladı. Bu arada rakip ajanslar kuruldu. Bir ara ajansa bir adam geldi, Bülent Danişmend. DP Genel İdare Kurulu üyesi. 'Ajansın Ankara temsilcisi ben oluyorum,' dedi. Adamın sarı karta merakı var. Toprak Mahsulleri Ofisi yönetim kurulu üyesi. 'Peki, siz temsilciliği alıyorsunuz, ben haberciliğe devam ederim; ama mümessillik elden gidince, maaşım azalacak, ne yapayım,' dedim. 'Sana Ofis'te iş vereyim,' dedi. Beni imtihana aldılar. Makine Bölümü şefi Selim Bey isimli bir yüksek mühendis bana bir imtihan sorusu verdi. Teknik resmi çizdim. İşbaşı yaptım. Neticede Toprak Mahsulleri Ofisi'nde işe başladım, Ankara Bölge Müdürlüğü inşaat servisinde. 1952-1953 yılları olacak. Bölge Müdürlüğü'nün hemen yanı başında Ofis'in bir makina bakım atölyesi vardı. Öğle paydoslarında işçilerle görüşürdük. Hem gazetecilik yapardım, hem de Ofis'te çalışıyordum. İdare ediyorlardı. Haber yazmayı sürdürdüm. Büyük çalışmalar sonucunda 7 - 8 arkadaşı biraraya getirerek Türkiye Toprak Mahsulleri İşçileri Sendikası'nı (TOMİS) kurduk. Ben de

kurucuydum. TOMİS'I kurduğumuzda Anıtkabiri ziyaret ettik. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin o günlerde dokuz bölge müdürlüğü vardı. Silolar, depolar, makina atelyeler vardı. Gittim, Genel Müdürlük'ten bu bölge müdürlüklerinin adreslerini aldım. İşçi temsilcilerinin adreslerini tespit ettim. Herbirine ayrı ayrı mektuplar yazdım. Kurduğumuz sendikayı anlattım. Bu sendikaya üye olmaları gerektiğini söyledim. Sendikanın amaçlarını izah ettim. Bu dönemde Türkiye'nin her tarafından sendika mümessillerinden müsbet cevaplar aldım. Giriş beyannameleri gönderdim. Yetki belgeleri gönderdim. Sendika şubelerinin kurulmasını sağladım. Milli tip sendikaydı. İlk kongrede başkan seçildim.

"Sendika gün geçtikçe gelişti. Sendikanın adı başından beri TOMİS idi. Milli tip bir sendikaydı. Ben sendikacılığı hem uygulamadan, hem okuyarak öğrendim. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nden ayrıldıktan sonra sendikacılık hareketiyle hiç ilişkimi kesmedim. İspanyolcam da vardı. Sürekli okudum.

"TOMİS'te amatör sendikacılık yapıyordum. Aidat 25 kuruştu. 1963 öncesinde Genel Müdürlükle görüşerek aidatların kaynaktan kesilmesini sağladım.

"Sendika ne yapıyor? Bunu gözle görülür hale getirmemiz gerekiyordu. İnsan ilişkilerinde yaklaşımım bana çok şeyler kazandırdı. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürü Suat Bolayır beni çok seviyordu. Ziyaretine gittim. Gelişmeleri özetledim. 'Aramızda bir anlaşma yapalım, İşyerleri Yeknesak İç Yönetmeliğinde yer alan konuları, birlikte kağıda dökelim, bu arada işçiler için ne tür iyileştirmeler yapabiliriz, bunları da yazalım, bir protokol yapalım,' dedim. Borçlar Kanunu'ndaki umumi mukavele. 'Bunu Bakanla görüşmem lazım,' dedi. 'Israrla istiyoruz,' dedim. 'Sendikaysak birşey yapmamız lazım, böylece birçok sorunun önünü alırız,' dedim. Kabul etti. TOMİS olarak Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğüyle bir protokol yaptık. Protokolda, çalışma saatleri, işçinin ve işverenin durumu, yaptıkları hatalar nedeniyle verilecek

cezalar gibi konular ele alındı. Ticaret Bakanı Müsteşarı'nın iştirakiyle bu protokol Ticaret Bakanlığı'nda imza edildi. Müsteşar gayet memnundu.

"TOMİS'in genel merkezi Ankara'daydı. Çıkrıkçılar Yokuşundaydı. Abdullah Baştürk Genel-İş'i kurdu. Yer bulamadı. Üç odamız vardı, bir odasını aldı. Genel-İş de bizim bir odamızda kuruldu.

"O yıllarda TÜRK-İŞ'ten bazı verilerimizi gizledik. Üye sayılarımızı filan bildirmezdik. Amacım, TOMİS'i Türkiye'de özel sektöre yaymaktı. Çalışma Bakanlığı'ndan Türkiye'de gıda işkolunda faaliyette bulunan sendikaları tespit ettim. İstanbul'dan başladım. Ankara'da fazla gözükmedim. Malatya, Adana, Diyarbakır, Samsun ve diğer birçok yeri dolaştım, sendikalarla bağlantı kurdum. Maraş, Nizip, Mersin, Manisa, Konya, Kars, Polatlı, Yozgat, Erzurum, Elazığ'da şubeler kurdum. Oralara gidiyordum. Sendikaları buluyor; yöneticileri, TOMİS'e katılmaya ikna ediyordum. Bu sürecin sonunda TOMİS özel sektöre de girdi. TÜRK-İŞ'e ancak bundan sonra girdim. Bu yıllarda Tütün Müskirat Federasyonu hemen hemen tümüyle kamu kesiminde örgütlüydü. Marmara TİGİŞ Sendikası biraz özel sektörde vardı. İstanbul fırınları ve hal işçilerini bünyesine almıştı. Özel sektörde çok az işçi sendikalıydı.

"Bu arada, TİP Ankara İl İdare Kurulu Başkanı idim. İhbar edildim. Toprak Mahsulleri Ofisi Memurlar İnzibat Komisyonu 14.12.1962 günü yaptığı toplantısında şu kararı verdi: 'İnşaat ve Bakım Müdürlüğü sürveyanlarından Muzaffer Daysal hakkında vukubulan ihbar konularının müfettişlikçe tahkiki sonunda mumaileyhin İşçi Partisi İl İdare Kurulu Başkanı bulunduğu sabit olduğu cihetle tecziyesi teklif edilmişse de, bu fiile karşılık İşyerleri İç Yönetmeliğinde ve diğer mevzuatta mani bir hüküm bulunmadığı cihetle adı geçen hakkında herhangi bir muamele tayinine mahal bulunmadığına...' karar verildi.

"1962 sonlarında Türk Haberler Ajansı'ndan ayrıldım. Bu arada gazetecilikte de önemli bazı işler yaptım. Örneğin, 27 Mayıs İhtilalinden sonra İsmet Paşa'dan ilk beyanatı ben aldım.

"27 Mayıs'tan hemen önce, Konya'da 60 bin tonluk silonun açılış törenine gittik. Adnan Menderes gelecekti. Ofis Genel Müdürü ve diğer yöneticilerle birlikte gitmiştik. TOMİS'in diğer yöneticileri de bizimleydi. 27 Mayıs ihtilali oldu. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürünün odasına gittim. Durumu anlattım. 'Acele Ankara'ya dönelim,' dedi. Ankara'ya girişte Dikmen tarafında askerler çevirdi. Türk Haberler Ajansı muhabiriyim. Arabanın arkasında Adnan Menderes'in resimli broşürler vardı. Gazeteci kimliğimi gösterdim. Aramadan kurtulduk.

"Sokağa çıkma yasağı vardı. Sümer Sokak'ta bir yerde oturuyorduk. Yabancı gazeteciler vardı. Gürsel'le görüşeceklermiş. Onların yanında ışıkçı gibi gittim. Gürsel'le görüştük. Gürsel, İsmet İnönü ve Celal Bayar'la görüşme izni verdi. İsmet İnönü ile görüştüm. Bu görüşmeler sırasında geçmiş değerlendirildi. Ondan sonra da gazeteciliği bıraktım. Haberi yazan bendim, Türk Haberler Ajansı kaynaklı olarak yayınlandı. O haberden sonra bir ikramiye verdiler.

"TİP'in ilk genel başkanı Avni Erakalın 1961 seçimlerinde Yeni Türkiye Partisi'nden aday oldu; Başkanlıktan ayrıldı. Partiye başkan arandı. Sonunda Aybar'a gidildi. Aybar'ın parti başkanı olduktan sonra Ankara'ya ilk gelişinde il başkanı olarak ben karşıladım. Kafamda bir soru vardı. 'Sizin için komünist diyorlar,' dedim. Önünde rakı kadehi vardı. 'Bu, hukuken ispat edilememiştir,' dedi. Cebinden bir defter çıkardı. '4 Aralık 1945 tarihinde Tan matbaasını yakanlar arasında mıydın,' diye sordu. 'Evet,' dedim, 'o zamanlar sanat enstitüsü öğrencisiydim.' 'Pişman mısın,' diye sordu. 'Hayır, çünkü ben anti-komünistim; ama fabianistim,' dedim. Sendikacılık anlayışım da bu çizgideydi.

"Bu yıllarda bir Müskirat Federasyonu toplantısı yapıldı. Ege Tümgıda-İş, Samsun TİGİŞ, İstanbul TİGİŞ sendikaları, aidat ödeme ve tüzük hükümlerine uyma konusunda anlaşmazlığa düştüler. Federasyon bunları ihraç etti. Ancak bunlar üç büyük sendikaydı. Federasyonun yarısıydı. Çare aramaya başladı Seyfi Demirsoy. Barıştırmaya çalıştı. İbrahim Denizcier, bu sendikaların TÜRK-İŞ'ten de atılmasını gündeme getirdi, ısrarlı davrandı.

"Bir süre sonra İzmir'den Ege Tümgıda-İş'ten bir heyet geldi; görüşmeler yaptık. Bu tarihlerde hala amatör sendikacıydım. SSK'dan sürekli istirahat alırdım. O istirahatlarle sendikal çalışmayı sürdürebiliyordum. O tarihlerde TOMİS'in üye sayısı 10 bin civarındaydı. TÜRK-İŞ'e 2-3 bin üye üzerinden aidat ödüyoruz. Sendikanın şubelerinin yöneticileri profesyoneldi. Bu kişiler geçmişte sendikaların başında maaşlıydı; şube haline dönerken, statülerinin devamını kabul etmiştim. Gelirleri ancak giderlerini karşılamaya yetiyordu. Uzun müzakerelerden sonra, İzmir'de genel kurul toplamaya karar verdik. Bir tüzük hazırladık. Türkiye Tümgıda-İş Sendikası diye. Salonun birinde TOMİS, diğerinde Ege Tümgıda İş Sendikası genel kurul yaptı. Füzyon yapıldı. TOMİS'in adı da Türkiye Tümgıda-İş Sendikası oldu.

"Ardından da kıyamet koptu. Müskirat Federasyonu, birikmiş aidat borçları nedeniyle, TOMİS'in TÜRK-İŞ üyeliğinden çıkarılmasını gündeme getirdi. Ancak tüm çabalarına rağmen, TOMİS'i atamadılar.

"Tümgıda-İş'in kurulmasından sonra bazı iltihaklar oldu. Samsun'da faaliyet gösteren ve Federasyon'dan ihraç edilen üç sendika Tümgıda-İş bünyesinde toplandı. Orhan Demir Sorguç genel başkanımızdı. Bülent Öztuğ sekreterdi. Zeki Gedik de bizimleydi. Ben de başkan vekili oldum. Profesyonelliğim ondan sonra başladı. Füzyondan sonra sendikacılık hareketinden ayrılmaya başladım. Evimi yıllardır ihmal ediyordum. Aile sorunları nedeniyle kongrelere bile gidemiyordum.

"TİP Ankara İl Başkanlığım 1966 yılındaki Malatya Kongresine kadar devam etti. Behice Boran'ların partiye girmesinden sonra, 'memuriyete intisap edeceğimden, partiden istifa ediyorum,' dedim. Aybar, 'kaburgamdan bir kemiğin noksan olduğunu hissediyorum,' demiş.

"TOMİS, Ankara İşçi Sendikaları Birliği'ne üye oldu.

"1951 yılından 1961 yılına kadar Türk Haberler Ajansı'nda çalıştım. Hiçbir zaman kadroya alınmadım.

"Bu arada askerlik yaptım. Toprak Mahsulleri Ofisi'nde çalışıyordum, sendikanın da başındaydım. Yedeksubay olarak askere gittim. Ordu Donatım Yedek Subayı olarak 47. Dönemde askerlik yaptı. 16 Mayıs 1958'de okulu bitirdim, Çorlu'ya gittim. Çorlu'dayken ailem Ankara'daydı. Suat Bolayır'a bir mektup yazdım. Yedek subayların o dönemde kamu kesiminde sivil görevde çalıştırılması mümkündü. Üç ay kıta hizmetinden sonra, Toprak Mahsulleri Ofisi'nde göreve atandım. 1. Ordu Müfettişliği emriyle. 6 ay okul, 3 ay kıta. Toplam askerlik 18 aydı. Bu arada TOMİS genel başkanlığı vekaleten idare ediliyordu. Ankara'ya gelince, resmen askerken, genel kurulda yeniden genel başkanlığa seçildim.

"Tümgıda-İş'in birleşmesi sonrasında Orta Anadolu Bölge Başkanlığı ve genel başkan vekili olarak devam ettim. Bu arada, gıda işkolunda sendikaların birleştirilmesi gündeme geldi. Seyfi Demirsoy'un başkanlığında ve Halil Tunç'un sekreterliğinde bir heyet teşekkül etti. 1968 yılında, Tütün Müskirat Federasyonu ve Tümgıda-İş birleşti ve günümüzdeki Tekgıda-İş Sendikası oluşturuldu. Tekgıda-İş'te Merkez Yönetim Kurulu üyesi ve genel sekreter yardımcısı olarak seçildim.

"1982 yılı başlarında Tekgıda-İş'ten ayrıldım. Emekliliğe karar verdim. Süper emeklilik için başvurdum.

"Bu yıllar süresince bir yıl MPM Yönetim Kurulu üyeliği yaptım. SSK Eminönü prim İtiraz Komisyonu işçi üyesi oldum.

CHP üyeliğim hep devam etti. Ancak sendika bünyesinde CHP'lilik yapmadım, kimseye 'CHP'li olun,' demedim. Kabataş Altınmızrak Spor Kulübü başkanlığı da yaptım.

"Emekli olduktan sonra Mopak Kağıt Karton San. ve Tic.A.Ş.'nde küçük bir hisse sahibi olarak yönetim kurulu üyeliği yaptım. 10 yıllık çalışmanın ardından da, 29.9.1995 tarihinde emekliye ayrıldım."

NACİ KURT [25]

Naci Kurt 1920 yılında Midyat'ta doğdu. Babası inşaat müteahhidiydi. İlkokulu 1934 yılında bitirdi. Daha sonra, Ankara'da 5 yıllık Sanat Okulu'nun ağaç bölümünden 1938 yılında mezun oldu ve memleketine döndü. Nafıa'da teknik ressam olarak, 150-175 kuruş yevmiye ile işe başladı.

Bu dönemde işsizlik vardı ancak göze batacak düzeyde değildi. İnşaat ve tarım işçileri mevsimlikti. Nafıa'da çalışanların yüzde 80'i teknik elemandı. Yüzde 20'lik bölümü ise, civarın köylüleri arasından alınan yardımcı işçilerdi. Bu dönemde sendikal haklar yoktu.

1939-1941 döneminde Nafıa'da çalıştıktan sonra İstanbul'a taşındılar. 1941 yılında askere gitti. Sivas Zara'da 36 ay piyade olarak askerliğini yaptı. 1944 yılında terhis olduktan sonra evlendi. Eşi Leman Hanım Diyarbakır'lıydı.

1944 yılında Sümerbank Bakırköy Bez Fabrikası ağaç işleri bölümüne girdi. Sümerbank'ta yevmiye azdı, ancak yemek, elbise ve ayakkabı gibi avantajları vardı ve çalışma koşulları diğer işyerlerine göre daha iyiydi. Burada bir yıl çalıştıktan sonra ayrıldı.

1945 yılında Tekel'in Cibali Tütün işletmesinde ağaç işleri bölümüne 126 kuruş saat ücretiyle usta olarak işbaşı yaptı. Daha sonra ustabaşılığa terfi etti. Bu dönemde Cibali Tütün'de 3000'in üstünde işçi çalışıyordu. Bu işçilerin yarısı kadındı. Cibali Tütün'deki işçilerin köyle bağları kesilmişti.

Fabrikada işçi sağlığına önem veriliyordu. Bir sağlık merkezi vardı. İşçi sağlığı koşulları, özel sektördekinden çok daha iyiydi. 3008 sayılı İş Kanunu'nun hükümleri uygulanıyordu. İşçilere öğle yemeği, belirli aralıklarla da elbise ve ayakkabı veriliyordu. İşe gidiş ve gelişte servis aracı yoktu. İşyerinde iş tasnifi uygulanıyordu. İşin yönetimi, disiplinin sağlanması ve üretimin artırılması sorumluluğu ustalardaydı.

Naci Kurt 1946 yılında 3008 sayılı İş Kanunu hükümleri uyarınca mümessil işçi seçildi. Fabrikada her kesimden işçi mümessil olarak

---

[25] Naci Kurt TÜRK-İŞ'in Omer Akçakanat ve İsmail İnan'dan sonra üçüncü genel başkanıdır. Kendisiyle 21 Mart 1989 günü İstanbul Feneryolu'daki evinde bir görüşme yaptım. Görüşme videoyla kaydedildi. Naci Kurt'u 6.8.1992 tarihinde kaybettik.

seçilmişti. Fabrika içinde bir mümessil işçi odası kuruldu. İşletme yönetimi, mümessil işçilerin çalışmalarına oldukça hoşgörülü yaklaşıyordu.

1947 yılında Makine ve Teknik İşçileri Sendikası kuruldu. Kurucular arasında, Yusuf Öner ve Nuri Pekesen ustabaşı, Naci Kurt ve diğerleri ustaydı. Sendika başkanlığına Yusuf Öner seçildi. Naci Kurt da yönetim kurulu üyesi oldu. Bu dönemde çeşitli sendikalarda muhacirler önderlik etmişti, ancak bu sendikada kurucular arasında muhacir yoktu. Daha sonraki yıllarda ağaç, nakliye ve torna-tesfiye bölümlerindeki işçiler ayrı meslek sendikaları kurdular.

Naci Kurt bu dönemi şöyle anlatıyordu:

"1947'de sendikacıya 'komünist' denirdi. Sendikacı, sırtını bir yere dayamak zorundaydı. Ya CHP'ye, ya da DP'ye dayanmak gerekliydi. Şimdi işçiye dayamalı."

Naci Kurt DP'liydi. 1946 seçimlerinde DP'ye oy verdi. 1946 yılında DP'ye üye oldu. 1950 yılında Küçükpazar Hoca Gıyasettin Ocağı başkanı oldu. Daha sonra bucak başkanlığına getirildi. TÜRK-İŞ Başkanıyken de DP'ye üyeliğini sürdürdü. Bu dönemde İstanbul'da işçilerin yüzde 95'i DP'ye oy verirdi.

Naci Kurt'un eşi Leman Hanım ev hanımıydı. Naci Kurt'un aldığı ücret, günün koşullarında ihtiyaçlarını karşılıyordu, rahatça geçinebiliyorlardı.

1946 yılı Aralık ayında bazı sendikalar Hükümet tarafından kapatıldı. Bu sendikalara üye olan işçiler, Tekel'in taşradaki fabrikalarına sürüldü. Bu baskı Naci Kurt'u ve arkadaşlarını da rahatsız etti; sürülme korkusu onları da etkiledi.

Bu dönemde Sendika içinde siyasal saflaşma ileri düzeydeydi. İşçilerin ve delegelerin bir bölümü DP'li, bir bölümü CHP'liydi.

Tekel'de ilk sendikanın bölünmesi sonrasında, Ağaç İşleri Sendikası'nın başkanlığına Naci Kurt seçildi. Nakliye İşçileri Sendikası'nın başkanlığına İbrahim Denizcier, Kutu İşçileri Sendikası başkanlığına da Süreyya Birol getirildi.

Bu yıllarda işletme yönetimi sendikalar üzerinde baskı uygulamadı. Çalışma saatleri içinde sendika toplantıları yapılabiliyordu. Mümessil işçilerin odasının kırtasiye ve diğer ihtiyaçları işletme tarafından karşılanıyordu. Bu dönem işletmede çok sayıda sivil polis vardı. Ancak bu polislerle bir sorun çıkmadı.

Daha sonraki dönemde Türkiye Tütün Müskirat Sendikaları Federasyonu oluşturuldu. 22 bin üyeyi temsil eden bu Federasyon çatısı altında Cibali Sigara, Cibali Kutu, Cibali Ağaç İşleri, Cibali Nakliyat, Üsküdar Yaprak Tütün, Paşabahçe Rakı, Büyükdere Kibrit, Tekirdağ Şarap, Samsun Sigara, Malatya Sigara, Gaziantep Şarap, Diyarbakır Rakı, İzmir Şarap ve İzmir Sigara Fabrikaları işçilerinin Sendikaları yer alıyordu.

Bu yıllarda sendikaların para sıkıntısı çıktı. Örneğin, Sendika binasının badanasını Naci Kurt kendisi yapmıştı.

Federasyon'un İstanbul'da Unkapanı'nda bir işçi lokali vardı. Amatör sendikacılık uygulanıyordu. Sendikacılar aynı zamanda işyerlerinde çalışıyorlardı. Federasyon bu yıllarda dergi veya gazete yayınlamıyordu.

Naci Kurt, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin kurucusu ve yönetim kurulu üyesi oldu. Bu arada, Müskirat Federasyonu genel başkanlığına seçildi. Bu dönemde sendikacılar arasında particilik yaygındı. Çok partili düzen olmasaydı sendikaların güçlenmesi mümkün değildi. Sendikaların ana işlevi, kanunlarla verilmiş bazı hakları işletme yönetimlerine uygulatmaktı.

Naci Kurt, TÜRK-İŞ'in 1953 yılında toplanan ikinci genel kurulunda TÜRK-İŞ Genel Başkanlığına seçildi. Bu dönemde TÜRK-İŞ Genel Başkanlığına seçilen maddi sıkıntıya düşerdi. Başkanlık maaşı 600 liraydı, ancak düzenli maaş ödenmezdi. İngiltere'ye gidilmesi gerektiğinde, Naci Kurt dışarıdan 200 lira borç aldı.

Bu dönemde TÜRK-İŞ bir bülten yayınlıyordu. Ancak bazı iç çekişmeler ön plana çıkınca, bu bültenin yayını durduruldu.

1950-1960 arasında işçiler lehine çeşitli yasalar çıktı. Ancak bu yasaların çıkarılmasında TÜRK-İŞ'in önemli bir etkisi olmadı. TÜRK-İŞ'in gücü buna yetmiyordu. Hükümet, ceza paralarından TÜRK-İŞ'e önemli yardımda bulunuyordu.

Naci Kurt 1954 seçimlerinde İstanbul'dan Demokrat Parti'nin listesinden 39. sırada aday oldu. Milletvekili seçildi. TÜRK-İŞ'ten istifa ederek ayrıldı. Meclis'te 1954-1957 yıllarında Çalışma Komisyonu raportörlüğü görevini üstlendi.

Naci Kurt 1957 ve sonrasında sendikacılık hareketinden koptu. Baba mesleği olan müteahhitliğe başladı. 1976 yılında Türkiye İnşaat Müteahhitleri Sendikası'nın (TÜRK-İNŞA) kurulmasına öncülük etti. TÜRK-İNŞA'nın 8 yıl genel başkanlığını yaptı.

Naci Kurt 6 Ağustos 1992 tarihinde vefat etti.

NURİ BEŞER [26]

Nuri Beşer 1923 yılında Erzincan-Kemaliye'de doğdu.Babası, az topraklı bir köylüydü. O dönemde zenginlik göstergesi at sahibi olmaktı. Babasının bir atı bile yoktu. Babası CHP'liydi. Köyde 12 yıl CHP'den muhtarlık yapmıştı. 1 erkek, 1 kız kardeşi vardı. İlkokulu köyde okudu. 3 yıllık ilkokulu bitirdi.

Nuri Beşer'in dayısı İstanbul'da Göztepe'de Emniyet Müdürlüğü'nde komiserdi. 9 yaşındayken İstanbul'a, dayısının yanına göç ettiler. Babası Maliye Bakanlığı'nda hademelik yaptı.

Nuri Beşer 1932-3 yıllarında Tophane Sanat Okuluna kaydoldu. Bir süre okula devam edemedi. İş aradı. Daha sonra geceleri okula devam ederek, gece sanat okulundan mezun oldu. Bu arada Sirkeci Demirkapı'da Halil Sezai Karyola Fabrikasında işçi olarak çalıştı.

1938 yılı sonlarında, Dayısının tanıdığı bir albay aracılığıyla, Çorlu Silah Tamirhanesine (askeri işyeri) işçi olarak işbaşı yaptı. 1939 Şubat'ında imtihanda başarılı olunca, yevmiyesi 296 kuruşa yükseldi. Top şubesinde usta oldu. 1940 yılı Mart ayında Trakya boşaltıldı. Fabrika İstanbul Zeytinburnu'na taşındı.

Nuri Beşer 1941 yılı sonlarında askere gitti. Harp sanayi eri oldu. Eğitim devresi dışında fabrikada çalıştı. Harp sanayi eri iken günde 120 kuruş yevmiye alıyor, koğuşlarda yatıyordu. 1945 yılı sonlarında terhis oldu.

Bu dönemde işyerlerinde çok katı bir hiyerarşi vardı. En üstte memurlar, altında ustabaşları ve ustalar bulunurdu. "Ustabaşı hükümdar gibiydi." 3008 sayılı İş Yasası vardı, ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle bu Yasanın hükümleri uygulanmıyordu.

Nuri Beşer, terhisinden bir süre sonra, Denizcilik Bankası Haliç Tersanesi'ne işçi olarak girdi. Bu arada da DP'nin kuruluşu çalışmalarına katılıyordu.

---

[26] Nuri BEŞER, TÜRK-İŞ'in, Ömer Akçakanat, İsmail İnan ve Naci Kurt'tan sonra dördüncü genel başkanıdır. Kendisiyle İstanbul'daki evinde 22 Nisan 1988 ve 20 Mart 1989 tarihlerinde görüştüm. İkinci görüşme videoyla kaydedildi.

1946 yılında 3008 sayılı Yasa uyarınca mümessil işçi seçimleri başladı. Ancak işçiler arasında kovulma korkusu vardı. 1946 öncesinde fabrika yönetimi kendi emrinden çıkmayacak işçileri şeklen mümessil işçi tayin ederdi. Seçim yapılmazdı. İşçiler bunların kim olduğunu bile bilmezdi.

1945 yılı sonlarında Demokrat Parti'nin kuruluş hazırlıkları başladı. Nuri Beşer, Kenan Öner, Muammer Çakaray ve Kemal Şahin, 1946 yılı Ocak ayında DP İstanbul İl Müteşebbis Heyeti'ni oluşturdular. Bu dönemde işçilerin yüzde 85'i DP'yi destekliyordu. İnsanlar, "insan sınıfına girmek," "çok partili hayatın imkanlarından yararlanmak" ve "hak arayabilmek umudu" ile DP'ye yönelmişti. DP ocak başkanları genellikle işçiydi.

Nuri Beşer DP İstanbul Nişantaşı Ocağına girdi. Bu ocağın başkanı, o tarihlerde Tekel Cibali Fabrikasında tornacı olarak çalışan İbrahim Denizcier'di. Celal Bayar ve Emin Kalafat da bu ocağa üyeydi.

Haliç Tersanesinde sıkı bir disiplin vardı. İktidar işçilerin örgütlenmesini istemiyordu. Buna karşılık DP, her toplantıda, başta grev hakkı olmak üzere tüm işçi haklarının verilmesini gündeme getiriyordu. İşçilerin DP'ye kayması karşısında, CHP, sendikalar kurdurtmaya başladı.

Bu arada Haliç Tersanesi Van'da gemi yapımına başladı. Van'a görevli giden işçilere yüzde 100 zam veriliyordu. Günlük çalışma süresi 12 saatti. Nuri Beşer, evlilik öncesinde Van'a gitmek istedi. 1947 yılında Van'da Tatvan Gemisi inşaatı formeni olarak çalıştı. Bu arada DP'nin propagandasını da yaptı.

Bu dönemde DP grev hakkını savunur, CHP grev hakkına karşı çıkardı. CHP'liler, "grevi isteyenler bizden değildir, grev isteyenler komünisttir" propagandası yapardı.

Nuri Beşer 1948 yılında Haliç Tersanesinde yapılan seçimlerde başmümessil işçiliğe seçildi. Haliç Tersanesinde önce 1 No.lu Sendika kuruldu. Nuri Beşer kurucular arasındaydı. Kurucuların büyük çoğunluğu DP'liydi. Bundan kısa bir süre sonra aynı işyerinde 2 No.lu Sendika kuruldu. Bunu kuranlar da CHP'lilerdi. Bu iki sendika daha sonra Mahmut Yüksel'in başkanlığında birleşerek Liman Dok-İş Sendikası'nı oluşturdu.

Nuri Beşer bir süre sonra Haliç Tersanesinden Şehir Hatları Bilet Matbaasına ustabaşı olarak nakledildi. Liman Dok-İş Sendikası ile anlaşmazlıkları çıktı. Yeni işyerinde de başmümessil işçiliği sürdürdü. İşçiler DP döneminde işyerinde toplulukla iş ihtilafı çıkararak sendika dışında zam aldılar. Nuri Beşer'in iktidardaki DP ile yakın ilişkileri işyerinde sık sık zam alınabilmesini mümkün kılıyordu. N.Beşer bu dönemde DP Samatya Bucağı Başkanıydı. Samatya Bucağına 19 ocak bağlıydı.

Nuri Beşer bu yıllarda iş mahkemelerinde işçi hakim üye olarak da görev yaptı. 1951 yılında İstanbul'da 2300 dolayında işçi mümessili vardı. İş mahkemesinde görev yapacak işçi mümessili Tekel Cibali Tütün fabrikasında yapılan bir oylama ile belirlendi. Nuri Beşer 1833 oy aldı. 11 aday seçildi. Bu 11 adayın 8'inin ilkokul diploması yoktu. 11 aday içinden Nuri Beşer seçildi.

İşçiye hakimlik görevinin verilmesi, DP'nin işçiler arasındaki itibarını daha da artırdı. DP'nin işçiler arasında itibarını artıran diğer bir neden, CHP döneminde üst düzey bürokratların işçiyi aşağı gören tavrıydı. DP bu tavrı iyi kullandı ve kendi yönetimi döneminde buna engel oldu.

Nuri Beşer 1951 yılında DP İstanbul Belediye Meclisi üyesi seçildi. 27 Mayıs 1960 tarihine kadar bu görevini sürdürdü.

Bu dönemde sendikalar arasındaki uyuşmazlıklar yoğundu. Nuri Beşer'in üyelik başvurusu Liman Dok-İş Sendikası tarafından kabul edilmedi. O da Tekel'de örgütlü bulunan Makina Sanayii İşçileri Sendikası'na üye oldu ve İstanbul Sendikalar Birliği kongresine bu sendikanın delegesi olarak katıldı.

Nuri Beşer 1951 yılında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin Tekel Cibali Sigara Fabrikası salonunda yapılan genel kurulunda divan başkanlığına seçildi. Seçimlerde ise Genel Başkan vekilliğine getirildi.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği 1951 sonrasında dışa açıldı. Bir konfederasyon gibi hareket etti. Çok aktifti. Hükümetle görüşmeler yapılıyordu. Ancak para sıkıntısı çekiliyordu. Sendika aidatlarının elden toplanması, sendikaları olduğu kadar Birlik'i de olumsuz etkiliyordu. Bu nedenle İstanbul İşçi Sendikaları Birliği olarak gece ve balo düzenlendi. Davetiyeler bankalara, çeşitli müesseselere satılırdı. Bu davetiyelerin

çeşitli kuruluşlara satılmasında Hasan Polatkan'ın da büyük yardımı olurdu.

Nuri Beşer bütün bu dönem boyunca amatör sendikacıydı. Tesfiye ve freze ustası olarak işyerindeki çalışmasını sürdürüyordu. 1956 yılı sonuna kadar işçiliğe devam etti.

Bu yıllarda işçilerin büyük çoğunluğu DP'liydi. CHP, ustaları, ustabaşlarını, formenleri arkasına almıştı. Nuri Beşer 1950'li yıllarda Samatya Bucağı başkanıydı. 1954 genel seçimlerinde DP adına meydanlarda konuştu. Rahmetli Adnan Menderes'le Türkiye'yi gezdi. Taksim'deki büyük DP mitinginde de Nuri Beşer konuşmacıydı. Bu konuşmalar sırasında işyerinden izinli sayılıyordu. 1957 yılında TÜRK-İŞ Genel Başkanı iken de DP'nin Fatih mitinginde konuşma yaptı.

Nuri Beşer 1954 yılı sonlarında Kıbrıs'a giden 9 kişilik heyette yer aldı. Gezi 8 gün olarak programlanmıştı. Ancak bu süre yetmedi. Birçok bölgede Türklerle toplantılar yapıldı. Ziyaret bir hafta uzatıldı. Nuri Beşer Baf'ta konuşma yaparken, Kıbrıs Genel Valı'sinin kendisiyle konuşmak istediği bildirildi. Görüşme Lefkoşe'de gerçekleşti.

1955 yılında Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bomba konulması sonrasında İstanbul'da 6-7 Eylül olayları yaşandı. Hükümet İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin ve çeşitli sendikaların faaliyetlerini durdurdu. Talan ve yağma işçiye mal edilmek istendi. Bazı sendikacılar gözaltına alındı, Harbiye'ye taşındı.

Bir gece saat 11'de Nuri Beşer askerler tarafından evinden alındı. Birlik binasına gidildi. Ayrıntılı bir arama ve tarama yapıldı. "Aranan bulunamamıştır," diye bir tutanak tutuldu. Nuri Beşer'in "ne evrakı arıyorsunuz?" sorusuna görevli albayın cevabı, "Rusya'dan gelen talimatı arıyoruz," oldu.

Nuri Beşer bu arada Adnan Menderes'le görüştü ve tutuklu sendikacıların serbest bırakılması için çaba gösterdi. Çeşitli kereler Harbiye'ye gidip tutuklu sendikacıları ziyaret etti. Sendikacılar 100 günden fazla tutuklu kaldılar. Daha sonra da İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve diğer sendikaların faaliyete geçmesine izin verildi.

6-7 Eylül olayları sonrasında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği adına Nuri Beşer tüm siyasi parti yöneticilerini Birlik'e davet etti. Adnan

Menderes bu davete uymadı. Diğer parti yöneticileri geldi. İsmet İnönü'nün ziyareti büyük bir kalabalıkla gerçekleşti. Gazetelerde İsmet İnönü ile Nuri Beşer'in birlikte resimleri yayınlandı.

DP'li bazı sendikacılar bu resmi DP yöneticilerine göstererek, Nuri Beşer aleyhinde kullanmaya çalıştılar. Konu DP Genel İdare Kurulu'nda görüşüldü, Nuri Beşer'in DP'den ihracı gündeme getirildi. Nuri Beşer'in DP'nin ileri gelenleriyle yaptığı görüşmeler sonrasında bu girişim engellendi.

Nuri Beşer bu yıllarda işçilerin DP'ye yakın olmasının nedenlerini şöyle anlatıyordu: İşçinin 1950 yılına kadarki sıfatı "amele" idi. İşçi 1950 yılından sonra kendi geldi. İşçi, kendisine efendi muamelesi yapılmasını öğrendi, insan olduğunu öğrendi. Sendika, devleti yönetenlerle görüşebilmeye başladı.

DP, 1952-53 yıllarından itibaren işçi komiteleri kurdu.

DP'nin sendikalarla ilişkisi 1957 yılında iyice bozuldu. Çeşitli illerdeki sendika birlikleri kapatıldı. İstanbul ve İzmir'deki birliklere dokunamadılar. İzmir Sendikalar Birliği'nin başındaki Ahmet Ünal DP'liydi. 1957 yılında da DP'den milletvekili seçildi. Nuri Beşer, birliklerin kapatılması üzerine, Hasan Türkay ile birlikte Çalışma Bakanı'nı ziyaret etti, soruna çözüm aradılar.

Nuri Beşer TÜRK-İŞ'in 1957 yılında toplanan 3. Genel Kurulunda, uzun tartışmalar ve mücadeleler sonucunda, TÜRK-İŞ Genel Başkanlığı görevine getirildi.

Nuri Beşer, genel kuruldan hemen sonra Çalışma Bakanlığına vekalet eden Samet Ağaoğlu'nu ziyaret etti. 45 bin liraya ulaşmış olan ceza paralarının 35 bin lirasını alarak, mali sorunlara çözüm bulmaya çalıştı. Mali sorunları çözebilmek için her yılbaşında balo düzenlendi.

Bu balolar, "Menderes'in himayesi ve huzurlarıyla" gerçekleşiyor, Tekel'den kasalarla parasız içki geliyordu. 1958 yılbaşında bu yolla 190 bin lira gelir sağlandı. TÜRK-İŞ'in profesyonel yöneticilerinin aylıkları 1500 liraydı. Genel Başkana 500 lira da ek ödeme yapılırdı.

Nuri Beşer, Türkiye işçi delegesi olarak ILO'ya giden ilk TÜRK-İŞ Genel Başkanı oldu. Daha sonra Uluslararası Hür İşçi Sendikaları

Konfederasyonu ile de bağlantı kurdu. Ancak, Nuri Beşer'in çeşitli girişimlerine rağmen, TÜRK-İŞ'in bu kuruluşa üyeliği konusunda Bakanlar Kurulu'ndan izin çıkarılamadı. Adnan Menderes bu konuda çeşitli vaadlerde bulunmasına rağmen, üyelik iznini vermedi. 1957-1960 döneminde de Nuri Beşer'in DP yönetimi ile çeşitli konularda anlaşmazlıkları oldu.

Nuri Beşer'in genel başkanlığı döneminde TÜRK-İŞ Mümessiller Heyeti iki defa önemli toplantılar yaptı. Özellikle 1959 yılındaki toplantıda Nuri Beşer'in Hükümeti eleştiren tavrı üzerine, DP'li milletvekilleri salonu terketti ve akşam verilen yemeğe gelmedi.

1960 yılında Hükümet aleyhinde yapılan gösteriler sonrasında birçok sendika Adnan Menderes'e telgraf çekerek, onu desteklediklerini bildirdi. Adnan Menderes, "herkesten telgraf aldım, Nuri Beşer'den almadım," demiş.

Bu durum, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Kemal Aygün tarafından Nuri Beşer'e iletildi. O da, "Türkiye'nin meseleleri sokakta halledilmez; sokak hareketlerini tasvip etmiyorum; Allah size yardımcı olsun," biçiminde bir telgraf çekti. Bu telgraf radyoda okundu.

27 Mayıs'tan sonra TÜRK-İŞ Haysiyet Divanı, Nuri Beşer'in savunmasını almadan onun TÜRK-İŞ Genel Başkanlığı görevinden ihracına ilişkin bir karar verdi. Ancak bu karar, TÜRK-İŞ'in 1960 yılı Kasım ayında toplanan 4. Genel Kurulu'nda kaldırıldı. Nuri Beşer 4. Kongreye katıldı ve 2,5 saatlik bir konuşmayla suçlamaları cevaplandırdı.

Nuri Beşer 1957 Genel Kurulunda TÜRK-İŞ Genel Başkanı seçilince, Denizcilik Bankası'ndaki kadrosu Ankara'ya alındı ve böylece maaş almayı sürdürdü. Hizmet akdi 1 Temmuz 1960 tarihinde feshedildi.

Nuri Beşer 1961 yılında Adalet Partisi'nin kurulması çalışmalarına da faal olarak katıldı. 41 eski DP'linin katıldığı hazırlık toplantısında, içinde Nuri Beşer'in de bulunduğu 4 kişilik bir heyet seçildi. Nuri Beşer, kurulacak partinin genel başkanlığına Ragıp Gümüşpala'yı önerdi. Kabul edildi. 11 Şubat 1961 günü Adalet Partisi kuruldu. Nuri Beşer de kurucu üyeydi. Ayrıca Genel İdare Kurulu üyeliği yapıldı. Yapılan seçimlerde de milletvekili seçildi.

Nuri Beşer'in anlattıklarına göre, 27 Mayıs'tan sonra 33 bin dolayında insan gözaltına alındı veya tutuklandı. Bunların yaklaşık 20 bini işçiydi. Bu işçilerin önemli bir bölümü işten çıkarıldı. Nuri Beşer'in milletvekilliği sırasında en büyük çabalarından biri, 27 Mayıs sonrasında işten çıkarılan işçilerin işe geri döndürülmeleriydi.

28 Ocak 1962 günü Nuri Beşer Ankara'da Anadolu Klübü'nde yemek yerken, bazı eski subaylar kendisini masalarına davet etti. Nuri Beşer teşekkür etti, reddetti. Daha sonra, Türk ordusuna hakaret ettiği iddiasıyla olay çıkarıldı. Selahattin Babüroğlu olayı dışarıya yansıttı. 1 Şubat 1962 günü TRT'de bu konuda bir haber yayınlandı.

Nuri Beşer 15 gün gizlendi. 12 Şubat 1962 günü Meclis'te Nuri Beşer'in dokunulmazlığı kaldırıldı. Karar 15 Şubat 1962 günü Resmi Gazete'de yayınlandı ve Nuri Beşer tutuklandı.

Nuri Beşer 6 ay yargılandı. 6 Haziran 1962 tarihinde, Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesini ihlalden, 1 sene ağır hapis ve 4 ay Tatvan'da sürgüne mahkum edildi. Cezasını 15 Ağustos 1963 tarihinde bitirdi ve 28 Ağustos 1963 tarihinde de Tatvan'a giderek sürgün cezasını tamamladı.

Nuri Beşer'in yaşamındaki en önemli olaylardan biri, askeri cemse tarafından ezilmesidir.

1 Ağustos 1963 tarihinde Kartal-Pendik arasında Ankara yolunda giderken, bir askeri cemse Nuri Beşer'in bulunduğu aracın üstüne çıktı. Nuri Beşer koma halinde hastaneye kaldırıldı. Kafasında çatlak, belinde ve çeşitli yerlerinde kırıklar vardı. 17 gün komada kaldı. 2,5 ay Haydarpaşa Hastanesinde yattı. Daha sonra kemik veremi teşhisi kondu. Baltalimanı Hastanesinde tümör tedavisi gördü. 1965 yılına kadar evinde tedavi edildi. 1965 genel seçimleri sonrasında yeniden hastaneye yatırılarak tedavi gördü.

Nuri Beşer, kazadan 17 ay sonra kaza hakkında dava açtı. Mahkeme, olayın bir kaza değil, "kasıt" sonucu olduğuna karar verdi. Yargıtay da bu kararı onayladı. Nuri Beşer bu nedenle bir tazminat alarak, kooperatif evinin borçlarını ödedi.

Nuri Beşer 1965 yılından 1969 yılına kadar Liman Dok ve Likat-İş Sendikalarında, 1969 yılından 1978 yılına kadar da Petrol-İş Sendikasında danışman olarak çalıştı. 1978 yılında Denizcilik Bankası Gn.Md.'nde müşavir kadrosuna geçti. 1982 yılında SSK'dan emekli oldu.

ORHAN ERÇELİK [27]

Orhan Erçelik nüfus kayıtlarına göre 10 Nisan 1936 günü Tokat'ın Zile ilçesinde doğdu. Nüfus cüzdanı biraz geç alınmış. Babası Mehmet Şükrü 1891 doğumluymuş, hukuk eğitim görmüş, ancak daha sonra eğitimci olmuş. Aslı Sivas'lıymış. Mehmet Şükrü Bey'in Zile'de bir miktar arazisi vardı. Öğretmenlik gelirine ek olarak bu arazilerin ekilip biçilmesinden de bir gelir elde edilirdi. Arazinin bir bölümü Orhan Erçelik'in annesine miras yoluyla kalmıştı. Bir bölümünü de Mehmet Şükrü Bey kendi kazancıyla satın almıştı.

Orhan Erçelik'in anne tarafı Tokatlı. Annesi, latin harflerine geçildikten sonra uygulanan hızlı eğitimden geçerek, eğitmen oldu ve uzun yıllar o da öğretmenlik yaptı. Orhan Erçelik'in anne tarafı da, baba tarafı da geçmişten beri "medreseye, ilme, irfana yönelmiş" insanlardı. Orhan Erçelik'in 4 erkek iki kız kardeşi vardı. Kendisi ailenin beşinci çocuğuydu.

"İlkokulu ve ortaokulu Zile'de okudum. O yıllarda aile ekonomisi vardı. Dışardan tuz, gaz, bez alırdık. İhtiyaçlarımızın çoğunu aile ekonomisi içinde kendimiz üretirdik. Ekim, biçimde, sebze-meyve işlerinde çalıştım. Hayvanlarımız vardı. Çocukluğum İkinci Dünya Savaşı döneminde geçti. Savaş yıllarının bütün sıkıntılarını yaşadım.

"Ortaokuldan sonra İstanbul'a naklettik. Babam 1949 yılında emekli olmuştu. Büyük abim İstanbul'da yerleşikti. Davutpaşa'da kirada oturuyorduk. Arazilerimizin büyük kısmı satılmıştı. Pertevniyel Lisesine başladım. Tatillerde çalışıyordum. Ücretli olarak çalıştığım ilk yer bir hekimin muayenehanesiydi. Dil öğrenmeye meraklıydım. Fransızca öğrenmek amacıyla, Pastör Hastanesinden hekim Hasan Darmar'ın muayenehanesinde temizlik işleri ve sekreterlik yaptım. İki tatil bu işyerinde çalıştım.

---

[27] 1971-1986 dönemi TES-İŞ Genel Başkanı ve 1979-1982 dönemi TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Orhan Erçelik ile 13 Temmuz 1998 günü YOL-İŞ Genel Merkezi'nde görüştüm.

"Daha sonra Eskişehir'e taşındık. Diğer abim, pilottu ve Tekin Arıburun Paşa'nın yaveriydi. Eskişehir'e, abimle birlikte olabilmek için naklettik. Eskişehir'de Atatürk Lisesi'ne devam ettim. 1953-54 döneminde liseden mezun oldum. Lisede okurken, Eskişehir Şeker Fabrikası'nda zirai kimya laboratuvarında laborant olarak olarak çalıştım. İlk sigortalılığım Eskişehir Şeker Fabrikasında oldu.

"Şeker Fabrikaları A.Ş. o yıllarda bir organizasyon olarak çok iyi bir işletmeydi. Ciddi, düzgün çalışan bir kuruluştu. Laboratuarda müthiş bir hizmet üretiliyordu. Ülkenin dört bir tarafından tarlalardan numune toprak geliyordu. Toprağı analiz ediyor, gübre ihtiyacını belirliyorduk. Böylece bölgelerde kullanılacak gübrenin türü ve miktarı kararlaştırılıyordu. Fabrikada kampanya döneminde çalışmalar çok yoğun olurdu. Kampanya döneminde fabrikaya geçici işçi alınırdı.

"Liseyi bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdim. Bir sene burada okudum. Bıraktım. O yıllarda üniversite sınavı yoktu. Hukuk'tan ayrıldıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Fransızca Bölümüne girdim. Bir sömestir okudum. İkinci sömestirde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi bölümüne naklettim. Burada 6. sömestire kadar okudum. Burs almadım. Hep çalışarak okudum. Özel sektöre ait işyerlerinde çalıştım. Koşuyolu'nda bir cam fabrikasında cam işçiliği yaptım. Sirkeci'de bir Antepli'ye ait olan ve otomobil aksamı satan bir firmada çalıştım. Sonra, otomobil fren hidrolik yağı imalathanesinde usta olarak çalıştım. Sirkeci piyasasında çalışıyordum. İyi de para kazanıyorduk. Piyasada hidrolik yağı yoktu. Yapmasını öğrendik. Paşabahçe'den beyaz alkol alıyorduk. Hintyağı da ithal ediliyordu. Birkaç da katalizör maddeyi katarak, fren hidrolik yağını yapıyorduk. Vilayetin karşısında Ankara işhanında arka bahçeyi atelye yaptık. Deneye deneye öğrendik. İmalata başladık. Piyasadan şişe topladık. Etiket bastırdık. Gül fren hidrolik yağı. Piyasada çok

tutuldu. O zaman bu işi birlikte yaptığımız kişi şimdi İstanbul'un sayılı zenginlerinden.

"Bu sıralarda askerlikle ilgili bir yoklama hatası oldu. Ben askerlik yoklamamı İstanbul'da Sultahahmet Askerlik Şubesi'nde yaptırıyordum. Bu yoklamalar kütüğüme gitmemiş. Askerlik için aranmaya başlamışım. Hemen askere gittim. 1959 yılında Polatçı Topçu Okulu'na gönderildim. Motor ihtisas bölümünde eğitimimi tamamladım. Motor subayı olarak subay çıktım. Urfa'ya yedeksubay olarak görevlendirildim. Daha sonra da Siirt Piyade Tümeni'ne bağlı topçu komutanlığına geçtim. 27 Mayıs olduğunda buradaydım.

"1961 yılında terhis edildim. 18 ay askerlik yaptım, 6 ay okul, 12 ay kıta. Terhis olunca Eskişehir'e geldim. Niyetim okuluma devam etmekti. Ancak devre arkadaşlarım üniversiteyi bitirmişti. Bir arkadaşım Eskişehir'de yeni açılan Akademide öğretim üyesi olmuştu. Bu arkadaşlarımla görüştüğümde, 'burada oku; Filolojiyi bitirip ne yapacaksın?' dediler. Bababa sordum. O da, 'doğru söylüyorlar,' dedi. Bunun üzerine imtihana girdim. 1961 yılında Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne kaydımı yaptırdım. Aynı yıl Haziran ayında babam vefat etti. Havacı abim, subaylığı sırasında Amerika'da elektronik mühendisliği eğitimi görmüştü. Pilotluktan ayrıldı. Kayseri'ye atandı. Biz de hep birlikte Kayseri'ye gittik.

"Kayseri'de, bir zorlukla karşılaşmadan, Devlet Su İşleri'ne girdim. 1962 yılı başlarıydı. DSİ bizi Ankara'ya topoğraf alet operatörü kursuna gönderdi. 6 ay kurs gördük. Topoğraf alet operatörü oldum. Kayseri'ye döndüm. O yıllarda sendikalarla henüz bir ilişkim yoktu. Haberleri izlerdim. Aklım okuldaydı. Hukuk Fakültesi'ni niye bitirmedim diye kendime kızıyordum. Filolojiyi niye bitiremedim diye de kızıyordum. Kendime güveniyordum. Okuduğumu anlıyordum. Öğrenmeyi ve okumayı seviyordum. İyi bir ocakta yetişmiştim; seçkin insanlarla muhatap olmuştum. Babamın ünlü edebiyatçı

arkadaşları vardı. Onların sohbetlerini dinlemiştim. İşçiliğimin ilk yıllarında kafamda ağırlıkla bu konular vardı.

"İşe girdikten bir yıl sonra, topoğraf postabaşı oldum. Kadro açılınca imtihan yapıldı. Ben kazandım. Sonra da üzüldüm. 10 yıldır bu kadroyu bekleyenler vardı. Ama sınavı da ben kazanmıştım.

"Bu yıllarda sendika benim için bir hedef değildi. Karayolları işçileriyle birlikte Kayseri Yol-İş'e üyeydik. 274 ve 275 sayılı Kanunlar henüz çıkmamıştı. İşkolları Yönetmeliği yoktu. 5018 sayılı Sendikalar Kanunu yürürlükteydi.

"Haksızlığa tahammülüm yoktur. O yıllarda haklarımızı pek bilmiyorduk. Haksızlık oluyordu işyerinde. Mesela, işçi hasta olduğunu söylediğinde, idari işler şefi vizite kağıdı vermiyordu. Gidip dikiliyordum. 'Niye vermiyorsun,' diyordum. Şef, 'hasta değil,' filan derse, kanunu hatırlatıyordum. İşçinin gerçekten hasta olup olmadığına şef karar veremez. Onun görevi vizite kağıdını vermektir. Benim bu tavrım arkadaşların dikkatini çekiyordu. Sendika olayı gündeme gelince, 'bu iş tam sana göre,' dediler. Ayrıca, Hukuk Fakültesi'nde okuduğum ve daha sonra sürekli olarak kitap okumaya devam ettiğim için, iş hukuku da biliyordum veya bilmediğimi okuyup öğrenecek temele sahiptim.

"1962 yılında o sendikadan ayrılarak Kayseri ve Havalisi DSİ İşçileri Sendikası'nı kurduk.

"Kayseri çok göç almış bir ilimiz değildir. Çerkezler dışında nüfusun hemen hemen tümü yerlidir. Sendikayı kuranlar arasında yabancı yoktu. Sendikayı, İsmail Karamercan, Hüseyin Oyman, Ali Avşaroğlu ve diğerleriyle birlikte kurduk. Ben de kurucu oldum.

"27 Mayıs sonrasında Kurucu Meclis oluşmuştu. Bu gibi siyasi konuları ve gelişmeleri izliyordum. Anayasa tartışmalarını da takip ediyordum. Ayrıca Sendikalar Kanunu hazırlıkları vardı. Onları da basından izliyorduk. DSİ işçileri

arasında bir de, 'niye Karayolları işçilerinin sendikasında yamalık gibi duruyoruz, bizim de kendi sendikamız olsun,' gibi bir anlayış da vardı. Sendikamızın kurulmasında bu da etkili oldu herhalde. Sendikayı kurduk. Müteşebbis heyette yönetim kurulu üyesiydim. İlk genel kurulda da icra kurulu sekreterliğine seçildim.

"Sendikanın kuruluş sürecinde kimseden yardım gelmedi. Tüm çalışmaları kendi başımıza yaptık. O tarihlerde kimse birbirini dosdoğru tanımazdı. TÜRK-İŞ kurulalı 10 yıl olmuştu, ama bu tür çalışmalara fazla bir yardımı yoktu. Mantıkla hareket ederek, karşımıza çıkan meseleleri el yordamıyla çözmeye çalışırdık. TÜRK-İŞ'in Sivas'ta bir bölge temsilciliği vardı. Şerafettin Akova bölge temsilcisiydi. Fettah Akan yardımcısıydı. Ancak kuruluş sürecinde onlarla da yakın bir ilişkimiz olmadı.

"Bu yıllarda nüfusun büyük çoğunluğu tarımdaydı. İşçi statüsünde çalışanlar ağırlıkla kamu kuruluşlarındaydı. DSİ işçilerinin çoğunun ailesi toprağa bağımlıydı. Memur statüsünde bulunanların haricinde hepsinin bağı, bahçesi, tarlası vardı. Esnaf için de aynı durum geçerliydi. Şehirde esnaflık yapanın da köyle bağı önemli ölçüde sürüyordu.

"Sendikayı kurduktan sonra teşkilatlanmada önemli sorunlarla karşılaştık. Kayserili çok kurnazdır. 'Kanun çıkacak, toplu sözleşme yapılacak, siz para alacaksınız,' diyorduk. 'Hele toplu sözleşmeyi bir yapın da öyle gelelim,' derlerdi. Sendikayla sanduka birbirine karıştırılırdı. Aidatımız 2,5 lira civarındaydı. Toplamak bir dertti. TÜRK-İŞ aidatı da pulla ödenirdi. 10 kuruşluk pullarla aidat toplanırdı. Sendikanın genel merkezi Kayseri'nin içinde bir işhanında bir odaydı. Hepimiz amatördük. Herkes cebinden harcardı.

"Kayseri Yol-İş'ten ayrıldık, ancak Kayseri Yol-İş'çilerle ilişkimiz çok dostane, çok sağlıklı devam etti. Evveliyatı neyse, sonrası da öyle oldu.

"1963 başlarında DSİ sendikaları arasında bir ilişki kurulmaya başlandı. DSİ'de geçici görevlerle bölgeler arasında personel değişimi olur. Tanışıklıklar böyle başladı. Erzurum'da DESGİS, Samsun'da ENSUİŞ, İzmir'de EGESUİŞ, Sivas'ta Sivas ve Havalisi DSİ İşçileri Sendikası, Adana'da DSİ İşçileri Sendikası, Bursa'da da MARİŞ Sendikası vardı. Bu sendikalar TES-İŞ'in ilk çekirdeğini meydana getirdi.

"TÜRK-İŞ, bu ilişkilerin kurulma safhasında devreye girdi. Bu arada, TES-İŞ Federasyonu'nun kurulmasından bir ay önce Ges-İş Sendikası merkezi sistemle kurulmuştu. TES-İŞ Federasyonu'nu 11 Eylül 1963 günü kurduk. Altı kurucu sendikanın üçünü temsil yetkisine sahip kişi, TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Halil Tunç'tu. İlk protokolda üç sendika adına Halil Tunç'un imzası vardır.

"Bu arada, 1963 yılı Eylül ayında nikahlandım. Eşim ev hanımıydı. Üç kızım oldu. 1965, 1967 ve 1969 yıllarında doğdular. En büyüğü, Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü mezunu. Ortancası iç mimar ve endüstriyel tasarımcı. En küçük ise bilgisayarcı.

"Bu yıllarda Kayseri'de sendikalar birliği türü bir teşkilatlanma olmadı. Ancak sendikalar arasında iyi ilişkiler, görüşme ve dayanışma vardı.

"Kayseri'de İşçi Sigortaları Kurumu'ndan konut kredisi alınarak kooperatif kuruldu. Ancak bu kooperatifler esasında sendikanın öncülüğünde değildi. 'Kooperatif kurulunca kredi veriliyormuş,' denilirdi; kooperatifler öyle kuruldu. Ben, prensip gereği, hiçbir kooperatife üye olmadım. Ancak çok sayıda kooperatifin kurulmasına öncülük ettim. Kayseri'de kentleşme olayına bu kooperatiflerin büyük katkısı oldu. Konya'da da işçi konut kooperatifçiliği çok yaygındır, güçlüdür.

"Yıllar içinde verdiğimiz mücadeleyle TES-İŞ'i güçlendirdik. 17 müstakil sendikanın tabelasını indirdik.

Sonunda Ges-İş de münfesih hale geldi. Ges-İş Genel Merkez dairelerini de TES-İŞ'e aldık.

"TES-İŞ Federasyonu'nun 1. Olağan Genel Kurulu 25-27 Kasım 1964 günleri toplandı. Teşkilatçı mali sekreter seçildim. Teşkilatçılık sürekli olarak teşkilatı dolaşmayı, mali sekreterlik ise sendikada oturulmasını gerektiriyordu. Birarada yürütülmesi çok zor iki ayrı görev. Bu tarihe kadar amatördüm. O yıllarda sendikaların ve Federasyon'un mali imkanları son derece sınırlıydı. Mesela, 1. Olağan Genel Kurula sunulan rapora göre, o günlerde Federasyon'un parası yalnızca 1042 liraydı. Toplam 2650 civarında da üye vardı.

"Genel Kurulda teşkilatçı mali sekreterlik görevine getirilince, DSİ'deki işime gitmedim Ayrılışım öyle oldu. Sonradan da DSİ'de çalıştığım döneme ilişkin haklarım filan diye birşey yapılmadı. Eşim Kayseri'de kaldı. Ben Ulus'ta bir otele yerleştim. Para yok, pul yok, personel yok, araba yok. 1965 yılı ortalarına kadar Federasyon'un temizliği icra kurulu üyeleri tarafından yapılırdı. Kim erken gelirse, etrafı o temizlerdi. Yazı işlerini ben yapıyordum. Daktiloları yazar, evrakları hazırlar, deftere kaydeder, kendim götürürdüm. Büro elemanımız, temizlikçimiz, şöförümüz, uzmanımız yoktu. Herşey bizdik. Bu durum bir taraftan bizi kendimizi sürekli olarak geliştirmeye zorluyordu, bir taraftan da çok yoruyordu.

"1964 yılında toplu sözleşme görüşmeleri başladı. Federasyon'un kuruluşunu takiben, altı sendika birlikte hareket ettik. O yıllarda toplu sözleşme nedir, bilmiyoruz. DSİ'den bazı kimseler bize çok yardım ettiler. Özellikle İdari İşler Daire Başkan Yardımcısı Selahattin Çaptı çok yardımcı oldu. Ayrıca kardeş sendikalardan öğrendik. Sendika başkanımız İsmail Karamercan'dı. Toplu sözleşme görüşmelerine o katılırdı. Toplu iş sözleşmesinin, ferdi hizmet akdinin kollektifleşmesinden ibaret olduğunu öğrendim.

"Çok başarılı bir toplu iş sözleşmesi imzalandı. İlk başka sendikaya zorla üye ettiğimiz, bize kök söktüren

arkadaşlarımız, toplu sözleşme imzalandıktan sonra, sendikanın değerini anladılar. Bu arkadaşlarımız, toplu iş sözleşmesinin, kendisinin vücut verdiği bir organizasyonun belli bir çaba sarfederek elde ettiği sonuçlar olduğunu tam teşhis etmeden de olsa, sendikanın önemini kavramaya başladılar. Daha önceleri durum tamamiyle farklıydı. Bakan, 'verin ikişer lira zam,' derdi; zam verilirdi. Veya bir yetkili, 'muhasebeye git, ilişkini kes,' dedi mi, ilişki kesilirdi. O günlerden bu günlere geldik. Bunun kıymetini bilmek gerekir.

"Hayatımda dönüm noktalarından biri bu konuyla ilgilidir. TES-İŞ'in DSİ ile imzaladığı ilk dönem toplu sözleşmede bir istişare kurulu vardı. Bu maddeye göre, Sendika yönetimi, işyerinde tespit ettiği problemleri işverene yazılı olarak bildirecek, gündem belirlenecek; birlikte oturulacak, sorunlar görüşülerek çözülecekti. Bu düzenleme 1964 sözleşmesine konmuş. İlk toplantıdayız. Etüd Plan Şefi, işveren yetkilisi olarak karşımızda. İdari işler şefi, personel şefi de var. Tespit ettiğimiz problemleri konuşuyoruz. Bir yere geldik, tıkandılar. 'Bakarız,canım,' dedi biri. Ben de, 'neye bakacaksınız? Burada bakacağız. Birlikte görüşeceğiz, birlikte bir karara varacağız, daha sonra da, 'şu noktalarda mutabakat sağlandı, uygulama böyle olacak' diye bir tamimle açıklanacak; herkes öğrenecek; herkes bilecek; üzerinde anlaştığız konular uygulanacak.' Ben böyle söyleyince, işveren tarafından bir yetkili, 'Sen de kimsin?' dedi. Çünkü ben işyerinde onun mahiyetinde çalışıyordum. Dedim ki, 'burada ben işçilerin temsilcisiyim; yetkili bir adamım; siz de işverenin temsilcisi olarak yetkili bir insansınız. Burada statülerimiz eşit. İşyerinde ben sizin mahiyetinizdeyim. Burada bana talimat veremezsiniz. Talimatları işyerinde verebilirsiniz.' Bu durumu kabullenemediler. Toplantı dağıldı.

"İşyerindeki sendikacılığım sürecinde tek bir hedefim olmuştur. Varlığımızı, temsil ehliyetimizi ve yetkimizi muhatabımıza kabul ettirmek. Herşey ondan sonra geliyordu.

Ancak bunu gerçekleştirmeye çalışırken, diğer taraftan da işimi tam yapıyorum. Bir açığımı bulsalar tiftiğimi atacaklardı.

"DSİ'de toplu sözleşme öncesinde Sanat Sınıfı Personel Talimatı vardı. Çok kapsamlı ve güzel bir düzenlemeydi. Görevler tanımlanmıştı. Ücret skalası vardı. O yıllarda İlyas Seçkin Bayındırlık Bakanı idi. Toplu sözleşme öncesinde herkese ikişer lira seyyanen zam yapıldı. Ücret skalası vardı. Yevmiyeler 10 lira ile 36 lira arasında değişiyordu. DSİ'ye ilk işe girdiğimde, kurstan sonra işe başladığımda yevmiyem 27 liraydı.

"Federasyon'un kurulmasından kısa bir süre sonra TÜRK-İŞ'in 1964 Bursa Kongresi toplandı. Federasyon'un parası yoktu. Aidat borçlarını ödeyemediği için Kongreye delege gönderemeyecekti. Bu durumda, bir yerlerde borç alınarak TÜRK-İŞ'in aidatı ödendi de, Bursa Kongresinde TES-İŞ birkaç delegeyle temsil edilebildi. Ben ilk defa TÜRK-İŞ'in 1966 kongresine delege olarak katıldı.

"TES-İŞ'in 1968 Haziran genel kurulunda Federasyon Genel Sekreterliğine seçildim. TES-İŞ'in 1971 yılı Ağustos ayında İstanbul'da 9 gün süren bir genel kurulu oldu. O genel kurulda da genel başkanlık görevine getirildim.

"TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun aldığı karar üzerine, 16 Haziran 1975 günü İzmir'de bir genel eylem yapıldı. Ege Bölgesi'nde özellikle tekstil ve çimento-toprak sanayilerindeki işverenlerin sendikalara karşı olumsuz bir tavrı vardı. Özellikle Turgutlu bölgesinde büyük problemler yaşanıyordu. Bir ikaz mahiyetinde bir gün işi bırakma kararlaştırıldı. Diğer sendikalar da üzerlerine düşeni yaptılar, ama yük bizim sırtımızdaydı. Hakkımızda dava açıldı. Yargılandık. Yargılama çok uzun sürdü. Halil Bey kontenjan senatörüydü. 32 kişi mahkum olduk. Paraya tahvil edildi. 10'ar bin lira ödendi.

"1978 yılında toplu sözleşme ihtilafı vardı. Yetkililer, DİSK'e bağlı sendika yöneticileriyle görüşüyorlar, mutabakat sağlıyorlar, deklare ediyorlar; sonra da Genel Müdür beni

arayıp, 'gelin şunu bitirelim,' diyor. Böyle bir uygulamayı kabul edemezdik. Ben de şunu söyledim: 'Ben kendimi vagon yaptırtmam. Uygun gördüğüm seviyede toplu sözleşmeyi bitiririm. Sonra diğerleriyle ne imzalarsanız imzalayın, o da beni ilgilendirmez.' Bir ihtilaf çıktı. İhtilafı çıkaran yetkililerin amacı, karşımızdaki teşkilatı güçlendirmekti. Teşkilatın saygınlığı, etkinliği söz konusu oldu. O zaman direniş yapıldı.

"TÜRK-İŞ'in 1979 genel kurulunda TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri seçildim. Bir sonraki genel kurulda, 'aday değilim, çekildim,' dedim. 'Verebileceğimin yüzde 25'ini bile veremediğim bir yerde bulunmam,' dedim.

"11 Kasım 1986'da TES-İŞ'te seçim kaybettim. Bir tek delegeye, 'aman benden desteğini esirgeme,' demedim. Bir genel kurulda seçilir, bir sonraki genel kurula gelir, yaptıklarımızı, yapamadıklarımızı anlatırım. 'Göreve devam derlerse,' ederim.

"1987 yılında DSİ'ye topoğraf olarak işbaşı yaptım. 1992 yılına kadar kadrom topoğraf postabaşıydı. Ancak fiile görevim Çalışma Bakanlığı Yüksek Danışma Kurulu'ndaydı. 15 Temmuz 1992 yılında 41 yılı doldurmuş olarak emekli oldum."

OSMAN GÜL [28]

Osman Gül 1928-1929 yıllarında Konya'da doğdu. Babası asıl Van'lıydı. Savaş nedeniyle topraksız kalmışlar. Tapuları da yanmış. Konya'ya göç etmişler. Konya'da yün-yapağı ticaretiyle uğraşıyordu. Osman Gül 7 yaşındayken babası öldü. Bu nedenle ancak ortaokula kadar okuyabildi. Okulu bırakarak çıraklık yapmaya başladı. 1948-1949 yıllarında Karaman Bayındırlık'ta sürveyanlık yaptı. Cihanbeyli'de de sağlık müdürlüğünde memur olarak çalıştı.

Osman Gün 1950-1951 yıllarında bir ortakla kamyon aldılar. Ancak girişim başarısız kaldı. Ortaklık sona erdi. Bunun üzerine1953 yılında Karayolları'na girdi. Makina kursuna giderek ekskavatör ve konkasör kullanmayı öğrendi. Atelyede işbaşı yaptı. İşe başladığında Karayolları'nda 300-350 işçi vardı.

Bu tarihlerde Konya'da ekmek işçilerinin sendikası vardı.

"İşyerlerinde haksızlıklar yapılınca sendikacılığa itildik. Geçici görevlendirmede ve işten çıkarmalarda keyfilik vardı. Günde 12 saat çalışılıyordu. Cumartesi ve Pazar günleri de çalışma vardı. Halk sendikayı bilmiyordu. İşçi mümessilliği ise önemliydi. Konya'da Karayolları'nda sendika kurma çalışmaları 1953-1954 yıllarında başladı. Sendikalaşma çalışmaları sırasında işçi mümessili teminatı çok işe yaradı. Sendikalaşmada başı çekenlerin tümü, atelye ve ambarda çalışan vasıflı işçilerdi. Kurucuların çoğu lise veya sanat okulu mezunuydu. Ancak aralarında sendikacılığı bilen kimse yoktu."

Konya YOL-İŞ'in kurucuları, Osman Gül, Arif Baydar, Hasan Hüseyin Birpınar, Nedim Tuncer, Mevlut Bedel, Metin Yurtsal'dı. "Sendikanın kuruluşunda Ekmek İşçileri Sendikası Başkanı ve eski bir demiryolcu yardımcı oldu. TÜRK-İŞ'le temasa geçildi. Tüzük alındı. O tarihlerde Konya'da özel sektörde büyük işyeri olarak Karacanların Tuğla Fabrikası vardı."

---

[28] Osman Gül Konya YOL-İŞ Sendikası'nın kurucularından ve genel başkanlarındandır. Kendisiyle 15.9.1987 günü Konya'da kendisine ait emlakçide görüştüm.

Konya YOL-İŞ'in ilk genel başkanlığına Metun Yurtsal, sekreterliğine de Osman Gül getirildi. Osman Gül 1957-58 yıllarında Genel Başkanlığa seçildi ve bu görevini 1962 yılına kadar sürdürdü.

"Sendikanın ana görevi, yürürlükteki kanunların uygulanmasıydı. DP iktidara birkaç yıl önce gelmişti. DP'nin Konya mebuslarıyla görüştük. İşçinin durumunu anlattı. İş Kanunu'nun uygulanmasını istedik. DP içinde çalışan işçiler oldu. DP Konya'da işçilere bir ölçüde sahip çıktı. DP'lileri işyerlerine götürdük. Bölge müdürlerine mebuslar baskı yapıyar, yasayı uygulatıyorlardı. Tevfik İleri ile yapılan bir görüşme sayesinde Karayolu işçisine zam alındı. Fazla mesai ücretlerinin geçmişe dönük olarak alınması da Karayolları'nın sendikanın önderliğinde mahkemeye verilmesiyle sağlandı. İşe son vermeler, sağa sola göndermeler DP kanalından müdahale edilerek durdurulunca, işçi sendikaya güvenmeye başladı. DP'in bu tavrı takınmasında da, işçi delegeler nedeniyleydi.

"Sendika aidatı ilk başlarda ayda 1 liraydı. Daha sonra 2,5 liraya çıkarıldı. Üye sayısı da 450-500'e ulaştı. Karayolları'nda 1950'li yılların ikinci yarısındaki ücretler piyasanın üstündeydi; piyasanın 2-3 katı kadardı. Sendika aidatları mutemetler aracılığıyla toplanıyordu. Sendika, birikmiş parayla toptan odun alıyor, bu odunu üyelere taksitle satıyordu. Sendika özellikle 1960 yılından sonra konut kooperatifçiliğine önem verdi. İlk başlarda SSK konut kredisi bilinmiyordu. 13 konut kooperatifi kuruldu. Sendika yöneticileri bu kooperatiflerde önderlik yaptılar.

"İşçi arasında toprağı olanlar azınlıktaydı.

"1960 öncesinde işyerinde amirlerin kurdurttuğu bir yardımlaşma sandığı vardı. Sandığı, yapım, bakım ve personel birimlerindeki amirler 1956 yılında kurdurmuştu. Ayda herkesten 5 lira kesiliyordu. Para birikince, ihtiyacı olana yardım yapılacaktı. Antalya, Afyon, Isparta ve Burdur'daki Karayolları işyerlerinde çalışan işçiler de bu sandığa üye alınacaktı. İşçilerin sandığa katılması zorunlu yapıldı.

Karayolları bölge müdürü bu girişimden haberdardı; ancak yönetimde yer almadı. Sandık işlemeye başladı. Muvakkat işçilerden de para kesiliyordu. 2500 dolayında işçi vardı. Ancak biriken paradan işçilere ve özellikle Konya dışındaki illerde ve ilçelerde bulunanlara hiç para verilmedi. Meğer sandık resmen hiç kurulmamış. Bu arada sandık yöneticisi olan bazı amirlerin yaşam seviyesi hızla yükseldi. Barlarda pavyonlarda oluk gibi para harcıyorlardı. Yöneticileri mahkemeye vremeye çalıştık. Çeşitli oyunlar oynandı. Tüm sorumluluk, işyerinde formen olarak çalışan namuslu bir veznedarın sırtına kalacaktı. Mahkemeye verilmekten vazgeçtik. Sandık da tasfiye edildi.

"Konya'da 1961 yılında Osman Kum'un girişimleriyle bir Orta Anadolu İşçi Sendikaları Birliği kurulmaya çalışıldı. Osman Kum, Bursa'dan gelmişti. Bursa'da bez fabrikasında sendikacılık yapmıştı. Genel-İş Sendikası'ndaydı. 1961 yılında Konya'daki sendikacılara bir yemek verdi. Bir tüzük hazırladı ve Orta Anadolu İşçi Sendikaları Birliği'nin kurulması için çağrı yaptı. Genel-İş vardı. Yapı-İş gelmedi. Yol-İş de yer almadı. Ancak diğer bazı sendikalar çağrıya uydular. Fakat bu kuruluş resmiyet kazanmadı.

"Sendika 1956 yılında bir lokal açtı. Bir kahve tutuldu. Sendika da lokal içinde bir odadaydı."

Osman Gül, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Konya'da sendikal örgütlenme veya işçi eylemi hatırlamıyor. 1963 yılına kadar da Karayolları'nda hiç grev, direniş, eylem olmamış.

"İşyerlerinde siyasi ayrım vardı. CHP'liler 1960 öncesinde sustular. 27 Mayıs sonrasında açığa çıktılar. 27 Mayıs bir yıkım oldu. İşçiler 27 Mayıs konusunda, 'bizim verdiğimiz silah bize çevrildi,' dediler. İhtilalden sonra Harb-İş üyesi iki sendikacı DP'li oldukları için tutuklandı. DP'nin ocak ve bucak başkanları da gözaltına alındı."

Osman Gül 1962 yılında sendika başkanlığından ayrıldı. Sendika başkanlığını hep amatör olarak yaptı. Konya Karayolları'nda profesyonel sendikacılık ancak 1963 sonrasında başladı. Emekli olduktan sonra da emlakçilik yapmaya başladı.

OSMAN TAŞ [29]

Osman Taş 1919 yılında doğdu. Babası Kayseri'de celeplik yapıyordu. Erzurum'dan hayvan getirirdi. Bağı ve evi vardı. 4 kardeştiler. Babasının işi kötü gidince Orta 2'den ayrılarak çalışmaya başladı. Önce Hava İkmal'deki Çırak Okulu'nda 11 ay ücretsiz öğrenim gördü. Daha sonra da 100 kuruş yevmiye ile işbaşı yaptı. 1941 yılında askere gitti. 36 ay süreyle Hava İkmal'de askerlik yaptı. 1944 yılında Hava İkmal'den ayrıldı.

Osman Taş, bundan sonra 2-3 yıl serbest kerestecilik işinde çalıştı. 22 Ekim 1948 günü de, günümüzdeki Karayolları Genel Müdürlüğü'nün eski biçimi olan Nafıa'da işbaşı yaptı.

O.Taş 1. sınıf kaynakçı olarak çalışmaya başladı. Yevmiyesi 750 kuruştu; ancak o tarihlerde Pazar yevmiyesi ödenmiyordu. Ayda eline 180 lira geçiyordu. İşe girdikten bir süre sonra işyerinde işçi mümessili seçimi yapıldı. Atelyede 17 kişi vardı. Üç kişi aday oldu. En yüksek oyu alarak işçi mümessili seçildi. 1963 yılına kadar mümessil işçilik görevini sürdürdü. Osman Taş'a sendikacılığı öğreten kimse olmadı. Mümessil işçi seçildikten sonra bir İş Kanunu satın aldı. Kendisi okudu ve öğrendi.

1954 yılında Kayseri'de Bölge Çalışma Müdürü Vasfi Aksu idi. Vasfi Aksu işyerinde sendika kurulmasını teşvik etti. "Sendika kurun," dedi. Osman Taş, 11 kişilik müteşebbis heyetini bulmada büyük zorluklarla karşılaştı. Karayolları Bölge Müdürü de sendika kurulmasına yardımcı oldu. Kayseri'deki Bölge Müdürlüğü'ne çeşitli illerdeki işyerleri bağlıydı. Bu işyerlerinde toplam 1300 - 1400 işçi çalışıyordu.

Kayseri'de İkinci Dünya Savaşı öncesinde hiç sendika kurulmamış, hiç işçi eylemi yaşanmamıştı. Sendikacılık yeni yeni gelişiyordu. Bu tarihte Kayseri'de Teyyare Fabrikasında Ahmet Okyay'ın ve Atıf Gözübüyük'ün önderliğinde Harb-İş Sendikası, Sümerbank Bez Fabrikası'nda da Nazım Ergüven, Burhanettin Hasdemir ve Çopur Mehmet'in önderliğinde Teksif örgütlüydü. Kayseri Şeker'de sendika daha sonra kuruldu. Özel sektör işyerleri ise sendikaya üye değildi.

---

[29] Osman Taş, Kayseri Yol-İş Sendikası'nın eski başkanıydı. Kendisiyle 6 Temmuz 1987 günü Kayseri'de Yol-İş 1 No.lu Şube Başkanlığında görüştük. Osman Taş, 20 Mart 1995 günü vefat etti.

Karayolları'nda sendika kurulması çalışmaları sırasında bu sendikalardan bir yardım alınmadı. Osman Taş, Samsun Yol-İş'ten Adnan Gün'le temas kurdu. Onlardan tüzük aldı. Tüzükte gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra Kayseri Yol-İş'in kurulması için 1954 yılında gerekli başvuruda bulunuldu. Sendikayı kurma çalışmaları sırasında siyasilerin herhangi bir müdahalesi veya yardımı olmadı.

Sendika kurucularının hepsi vasıflı işçiydi, pozisyon sahibi işçiydi. Müteşebbis heyet, geçici başkanlığa Emin Demircan'ı getirdi. Aynı yıl sonbaharda Kayseri Ticaret Odası'nda ilk genel kurul yapıldı. Osman Taş kongreye gitmedi. Sendika başkanlığına Orhan Kutlu getirildi. Osman Taş, 1957 yılında mali sekreter seçildi.

Bu yıllarda sendika aidatı ayda 100 - 150 kuruştu. Aidat, mutemetler aracılığıyla elden toplanırdı. Toplanan aidatın yüzde 10'u mutemetlere verilirdi. İlk başlarda işyerinde tüketim kooperatifi yoktu. Sendikanın önderliğinde kuruldu. Osman Taş da kooperatifin kurucularındandı. Ancak kooperatiften mal alanlar borçlarını ödemeyince, kooperatif battı. Tüketim kooperatifi ancak 1.1.1965 tarihinde yeniden kurulabildi.

1959 yılında Karayolları Bölge Müdürü'nün teşvikiyle işyerinde ikinci bir sendika kuruldu. "Merkez Sendika" adı verilen bu kuruluş işyerinde bölünme yarattı. Karayolları Bölge Müdürü Merkez Sendika'ya açık destek veriyordu. Daha sonra bu bölge müdürünün Karayolları malzemesiyle ev yaptırdığı tespit edildi. Durum Genel Müdürlüğe bildirildi. Böylece bölge müdürünün tayini sağlandı.

İlk başlarda ayda 100 - 150 kuruş olan sendika aidatı, 1959-1960 yıllarında 2,5 liraya yükseltilmişti. Sendika, 1955-1956 yıllarında, işçilerin kahve yerine gidebilecekleri bir lokal açtı. Lokali sendika işletiyordu. Çayocağının geliri de sendikaya kalıyordu. Lokalde kağıt oynanmasına izin veriliyordu. Lokal 1980-1981 yıllarına kadar çalıştı.

"1963 öncesinde sendikanın ana amacı İş Yasası'nı uygulatmak, haksız uygulamaları önlemekti. 1959 yılında Karayolu sendikaları Nafıa Vekili Tevik İleri ile görüşerek, yevmiyelere 4 lira ve daha fazla bir zam aldılar." Karayolları'ndaki tüm sendika başkanları üç ay arayla Tevfik İleri'yi ziyaret ettiler. Alınan zam Karayolları'nın tüm birimlerinde uygulandı. Bu işbirliği, bir federasyonun kurulması fikrinin güçlenmesine katkıda bulundu.

1950'li yıllarda Kayseri'deki sendikalar arasında bir işbirliği yoktu. 1960'lı yıllarda ise Kayseri Sendikalar Birliği oluşturuldu. Sendikalar, bazı yöresel sorunların çözümü için işbirliği yapmaya başladı.

Kayseri Yol-İş'te profesyonel olan ilk sendikacı, 1959 yılında işten çıkarılmış bulunan ve bir yıl başkanlık yapan Bekir Türkoğlu idi. Kendisine bir yıl süreyle ayda 1000 lira ödendi. Sendikanın ilk arabası da (Skoda) bu dönemde alındı.

Kayseri Yol-İş'in başkanlığına daha sonra Osman Taş getirildi. Osman Taş bir ara iş mahkemesinde işçi üyeliğe seçildi. Ancak particilik nedeniyle göreve başlatılmadı.

1970'li yıllara kadar işyerlerinde siyasi ayrımlar pek önemsenmezdi. Hemşericilik önemliydi. 1970'li yıllarda işçi arasında sağ-sol bölünmesi oldu. Ancak buna rağmen hemşehricilik önemini yitirmedi.

1963 yılında kasapların et fiyatlarını artırması üzerine Kayseri sendikaları hep birlikte et boykotu yaptılar. Boykot 2-3 ay sürdü. Sendikalar belediyeye kesim yaptırdılar.

Bu yıllarda sendikal faaliyetler arasında sünnet düğünleri ve gelir temini amacıyla konser düzenleme de vardı.

1963 yılında 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'nın çıkmasından sonra Kayseri'de bir kutlama yürüyüşü yapıldı. İşçiler Kayseri Yol-İş'in önünde toplandılar. Gerekli izin alınmıştı. Osman Taş'ın taşıdığı Türk bayrağının arkasına dizilen işçiler, meydana kadar yürüdü.

Osman Taş 1971 yılında emekli olana kadar amatör biçimde sendikacılığı sürdürdü. 1971 yılında emekli oldu ve sendika başkanlığını bıraktı. Bu arada Çağdaş Metal-İş Sendikası'nın Kayseri temsilciliğini üstlendi. 1972 yılında Kayseri'deki ilk grev olan Adaşlar grevi sırasında bu görevi yürütüyordu. Bu görevi bir yıl süreyle yaptı.

Osman Taş, emekli olmasına rağmen Kayseri Yol-İş'in 3 Eylül 1973 tarihinde yapılan genel kurulunda yeniden sendika başkanlığına seçildi ve bu kez profesyonel sendikacı olarak görev yaptı. Bu görevini 26 Ağustos 1975 tarihine kadar sürdürdü ve yaşlılık nedeniyle görevini bıraktı.

Osman Taş, 1975 yılından 1995 yılında vefat edene kadar gerek Kayseri Yol-İş ve Yol-İş Kayseri 1 No.lu Şube, gerek Yol-İş Genel Merkezi ile yakın ilişkilerini sürdürdü.

ÖMER ERGÜN [30]

Ömer Ergün 1919 yılında Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı Dimetoka nahiyesinde (yeni adı, Gümüşçay) doğdu. Babası rüştiye mezunu bir çiftçiydi. Yeterli toprağı vardı. Toprağının bir bölümünü kendi eker, bir kısmını ortakçıya verirdi. Hayvancılık da yapardı. Anne tarafı varlıklıydı. Konakları vardı.

Köylünün dilekçelerini babası yazardı. Uzun yıllar muhtarlık yaptı. Muhtarlığı sırasında nahiye ile Biga arasındaki yolu imeceyle yaptırdı. Nahiyede taştan bir okul binası, hamam, belediye binasının yapılmasını sağladı.

Ömer Ergün'ün iki kardeşi vardı. Ailenin en büyük çocuğu Ömer Ergün'dü. Kardeşlerden biri okuldayken tüberkülozdan öldü. Diğeri geniş arazi sahibi ve hububat tüccarı oldu.

Ömer Ergün ilkokulu Dimetoka'da okudu. Nahiyede de, Biga'da da ortaokul yoktu. Bu nedenle dışarıda bir okul arandı. Bu tarihlerde Bursa'da yatılı Bölge Sanat Okulu vardı. Her vilayet özel idaresi bu okula birer kişi gönderiyordu.

Ö.Ergün, Çanakkale'de yapılan sınavı kazanarak, parasız yatılı olarak bu okula gtmeye hak kazandı. Bursa Bölge Sanat Okulu iyi bir okuldu. Almanya'dan gelmiş bir teknik resim hocaları bile vardı. Öğrenci sayısı azdı. İyi öğrenci yetiştiriliyordu. Ancak gündüzlü sisteme geçilince okulun kalitesi bozuldu.

1937 yılında beş yıllık Bursa Bölge Sanat Okulu'ndan mezun oldu. Müdürleri onu sanayide çalışmaya teşvik etti. Ancak okula devam etmek istiyordu. Teknik okulun kayıtlarını geçirince köye döndü. Köydeki işler ilgisini çekmeyince, çalışma niyetiyle İstanbul'a gitti. Vasıflı işçi olmasına karşın iş bulmakta zorluk çekti. Paşabahçe Şişe Cam'a gitti. Giremedi. Sümerbank Beykoz Deri'ye gitti. İşe alınmadı. Sümerbank Defterdar Fabrikası'na başvurdu. Yine olmadı.

---

[30] 1953-1986 döneminde TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreterliği görevini üstlenen Ömer Ergün ile 26 Şubat 1988 tarihinde Yol-İş Ankara 1 No.lu Şubesi'nin Hanımeli Sokak'taki Şubesinde ve ardından 13 Mart 1989 tarihinde Ankara'daki evinde iki görüşme yaptım. İkinci görüşme videoyla kaydedildi.

Darphane'ye dökümcü olarak başvurdu. Sınava girdi. Başarılı oldu. Girişi yapıldı. Yevmiyesi 75 kuruş olacaktı. Kalacak tek kişilik bir oda buldu. Geceliği 30 kuruştu. İşbaşı yapmak istemedi. Müdür nüfus kağıdını geri vermedi. "İstikbal burda," dedi.

Ancak Ö.Ergün'ün bir sınıf arkadaşı Eskişehir'e gitmiş, TCDD'de işe girmişti. Ö.Ergün'ü de çağırdı. Ö.Ergün sınava girdi ve kazandı. 19 Nisan 1938 tarihinde Yol Atelyesinde dökümhanede 225 kuruş yevmiyeyle muvakkat işçi olarak işbaşı yaptı. 21 Şubat 1941 tarihinde askere gitmek için işyerinden ayrılıncaya kadar aralıksız çalıştı. Nüfus kağıdını Darphane'den daha sonra alabildi.

Bu arada Tayyare Fabrikasına da başvurdu. Döküm sınavında başarılı oldu. Girişinin yapılabilmesi için Demryollarından onay istediler. Demiryolları ayrılmasına onay vermedi. Buna karşılık, 2 derece terfi ettirdiler. Sınıf 2 usta oldu.

Eskişehir'de 4-5 tane sınıf arkadaşı vardı. Bunlar Tayyare, Şeker ve Demiryolu işyerlerinde çalışıyorlardı. Eskişehir bir işçi şehriydi. Bu tarihlerde "devlet müessesesine girmek kolay değildi."

Ö.Ergün'ün çalıştığı dökümhane çok iptidaiydi. Takoz ve soba parçaları dökülüyordu. Genel Müdürlüğün radyatörleri İkinci Dünya Savaşı başlayıp gelemeyince, bunlar Eskişehir'de dökümhanede döküldü. Teknik resimlerini Ö.Ergün çizdi. Önceleri 100 dökümde 10 tane sağlam ancak alınabiliyordu. Sorunu Teknik Ansiklopedi aracılığıyla çözdüler. İşçilere bu nedenle ikramiye verildi. Ömer Ergün de Fen Bürosunda teknik ressamlığa geçti.

Dökümhanede koruyucu malzeme pek yoktu. Maden patlamaları nedeniyle iş kazaları olurdu. İşyerinde yemekhane, banyo, yıkanma-soyunma yerleri yoktu. Mesai saatlerine çok uyulmazdı. Normal saatten önce başlandığı, işin geç tatil edildiği olurdu. Ancak iş biterse bazan erken de çıkılabilirdi.

Dökümhanede çalışan işçilerin çoğu meslek sahibi değildi. Bozoyük'ten, diğer bölgelerden gelirler, dökümcülüğü dökümhanede öğrenirlerdi. Yarış edenler olurdu. İhtiyarlar, bu hızlı çalışanları, "sen de bir gün ihtiyarlarsın, bizi utandırma," diye uyarırlardı.

"İş elbisesini önce biz kendimiz alırdık. Daha sonra işveren vermeye başladı. Çalışma şartları kötüydü. Ama daha iyisini de bilmezdik ki. Bazan işe kendi isteğimizle erken giderdik. Fazla mesai ücreti bazan verilirdi, bazan verilmezdi."

Ömer Ergün bu yıllarda hiç eylem hatırlamıyor. Ancak TCDD İstanbul Yedikule Deposunda ücretlerin artırılmasını amaçlayan bir grev yapıldığını duyduğunu söyledi. Bu dönemde tek tek insanların tepki biçimindeki disiplinsizlikleri olurdu. Örneğin, 1940 yılında Cer kısmında biri ustabaşı iki kişi, "paso hakkının indirilmesine tepki gösterdi. Ama önemli bir olay olmadı. Hakkımızı isteriz, diye bağırıp çağırdılar."

Eskişehir'de işçiler bir ara bir tüketim kooperatifi kurdular. Ancak bu kooperatif gelişemedi. "Esnaf kapattırdı."

"İşyerindeki ücretler işçilerin sınıflarına göreydi. Çok yüksek değildi ama ihtiyaçlar da zaten sınırlıydı. Esnaf kredi açardı. Taksitle mal alınabiliyordu. Lokantada yemek yenilebiliyordu. Sıkıntı çekmedik. İşyerinde 3008 sayılı İş Kanunu'na riayet edilirdi. Senede 2 gün ücretli izin hakkı da vardı. İlk önceleri mümessil işçi seçimi yapılmazdı. Bu konudaki kanun uygulanmıyordu. Ancak daha sonraları işletmelerde seçimle mümessil işçi belirleme uygulamasına geçildi. Listeler hazırlanır, askıya çıkarılırdı. Seçimler, Bölge Çalışma Müdürlüklerinin gözetiminde, gizli oyla yapılırdı."

Ö.Ergün 1941 yılında askere gitti. Demiryolu askeri olmadı. Havacı yaptılar. 1,5 yılı Yeşilköy'de ve 1,5 yılı da Haydarpaşa'da olmak üzere toplam 36 ay askerlik yaptı. Terhis olduktan sonra köye döndü. Bekardı. Büyükannesinin mal-mülküyle uğraşmaya başladı.

Ancak işyerindeki başmühendisleri köye mektup yazıp, Ö.Ergün'ü işe çağırdılar. Gitmeye pek niyetli değildi. Köyün öğretmeni gitmesini sağladı. Bu arada işletmede yönetim değişti. Yeniden bir hatfalık bir sınav yapılacaktı. Sınava girmeyi reddetti. Müdür itirazını haklı buldu. Bir dişli yaptırdılar. 24 Aralık 1944 tarihinde dökümhanede usta olarak işbaşı yaptı.

Bu yıllarda fabrika müdürü, Mir Ali Bey isimli bir Azerbaycan göçmeniydi. "Bu kişi bizlere, belediye reisinin seçiminde ağırlığınızı koyun, derdi."

CHP'nin iktidarda olduğu dönemde halkevleri faaldi.

"Halkevine giderdik. Halkevinde konferanslar olurdu. Konferanslar işletmede ilan edilirdi. Giden işçi olurdu. Halkevinde Yavuz Abadan'ı, Fahrettin Kerim Gökay'ın dinledik. Ancak halkevinde işçilerle ilgili özel bir kol yoktu.

"Bu yıllarda işçiler genellikle DP'liydi. İşçiler 1946 seçimlerinde DP'ye oy verdi. Geçmiş dönemde bütün sıkıntıların sorumluluğu CHP'nin üstüne yıkıldı." Eskişehir'de işçi çoktu. Eskişehir DP'nin kalesi oldu. 1946 sonrasında işçiler arasında partizanca davranışlar başladı. DP'nin ocak ve bucak teşkilatlarında işçiler hakimdi. Özellikle 1950 sonrasında bazı kişiler DP'nin ocak ve bucak teşkilatlarında görev alıp, yöneticilere baskı yaptılar."

1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun çıktı.

"Sendikalar kurulmaya başlandığında önceleri sendikadan zarar görür müyüz kuşkusu vardı. Bu dönemde CHP'li bazı milletvekilleri işçi mümessilleriyle temas ederek, sendikalaşmayı teşvik ettiler. Bu da memleket hizmetidir, dediler. Ahmet Emin Yalman'la da görüştük. Bizi kendi partilerine yaklaştırmaya çalışıyorlardı. Hem CHP'den, hem DP'den yakınlık görüyorduk."

Bu yıllarda TCDD'de Arif Hoca isimli bir tarikatçı vardı. İşçiler arasında çok müridi bulunuyordu. Bir ara tutuklandı.

Eskişehir Demiryolu Sanayi İşçileri Sendikası'nın kuruluşuna Cer Atelyesi işçileri öncülük etti.

"Bir ara CHP'li Dr.Rebii Barkın işletmeye geldi. Yardım edelim, sendika kurun, dünya efkar-ı umumiyesine sendikamız var diyebilelim, dedi. Sendikanın kurucularının hepsi CHP'liydi.

Bir kısmı da CHP'nin ocak ve bucak başkanlarıydı. Müteşebbis heyet başkanı Ali Yağsan, ikinci başkan da Ali Nusret Uzkan idi. Kurucular arasında muhacirlerin önemli bir ağırlığı vardı. Kuruculardan Ali Yağsan ve Niyazi Turnalı muhacirdi. Muhacirler sendikacılığı bilirlerdi. Sendikacılığı yaşamışlardı. Ayrıca çalışkandılar."

İşçiler sendikadan ürküyordu. "İşçileri sendikaya güvendirmek kolay olmadı. İşçinin sendikaya gelişi ağır ağır, ama sindire sindire oldu." Sendikanın kuruluşunda ve daha sonraki çalışmalarında polis veya işveren baskısı olmadı. "Olsaydı işçiler ürkerdi."

Bu dönemde Eskişehir'de Cer ve Yol bölümlerinde Demiryolu Sanayi İşçileri Sendikası örgütlüydü. Ancak buralardaki işçilerin de ancak bir bölümü sendikaya üyeydi. Eskişehir'de TCDD Depolarında çalışan işçiler ise, milli tip bir sendika olan Genel Sendika'ya (Federal-İş) üyeydi.

Ömer Ergün, Demiryolu Sanayi İşçileri Sendikası'nın ilk genel kurulunda yönetime girdi. Başkan bir süre sonra istifa etti. Önce genel başkan vekilliğine geldi, 1949 yılında da sendika başkanı oldu. Bu dönemde sendikaların genel kurulları her yıl toplanıyordu.

Sendikanın genel merkezi, Eskişehir'de "fabrikanın yanında küçük bir odadaydı. Sendikada eski vagon kanepeleri kullanılırdı. Hükümet sendikayı sık sık denetlerdi. Bazan işçiler sendikayı basar, daha iyi çalışın, derlerdi. Fabrika müdürü ile iyi ilişkilerim vardı. İşçinin fevri hareketlerini de engelledim.

İşçileri sendikaya kazanmak için hastaneye yatan işçilere meyve götürürdük. Geceler düzenledik, sünnet düğünleri yaptık. Her ay hesap çıkarıp, işçilerin görebileceği bir yere asardık. Bölge Çalışma Müdürü iyi arkadaşımdı. Fabrika müdürüyle toplantı yapıp, sorunları çözmeye çalışırdık. Bu yıllarda sorunlar çıktığında telgraf çekerek protesto etme eğilimi yaygındı."

Bu dönemde TCDD'nin Sivas'taki işyerinde yeni bir dökümhane yapıldı. Eskişehir'den Sivas'a usta götürebilmek amacıyla, gitmeyi kabul eden kişilere Sivas'ta lojman verildi.

Bu yıllarda "Eskişehir'de mahalli sendikalar arasındaki ilişkiler sınırlıydı. Karşılıklı ziyaret ederdik. Ancak işbirliği fazla olmazdı. Genel kurullara katılınır, konuşma yapılırdı."

Bu dönemin ilginç olaylarından biri, 1951 yılında Eskişehir'de düzenlenen komünizmi tel'in mitingiydi.

"Tayyare Fabrikasından Nazif, Kütahya'da bir toplantıda konuşurken 'sosyal' terimini kullanınca, Vali'nin girişimi sonucunda tutuklanmış. Ahmet Aras Eskişehir'e gelip bu olayı anlattı. Eskişehir'de bir komünizmi tel'in mitingi düzenlenmesi kararlaştırıldı. Önce bir yürüyüş yapıldı, sonra sinemada toplanıldı. İstanbul'dan Şaban Yıldız ve Bahir Ersoy, otobüs tutarak geldiler. Bizi töhmet altında tutmaya kimsenin hakkı yoktu. Fiyaskoyla neticelenir diye çok korktuk. Kanunlara uyuyorduk. Sinmeyeceğimizi ve gücümüzü göstermek istedik. Yürüyüş ve toplantıda hiç olay çıkmadı. Eskişehir'de lehimize bir hava doğdu."

Bu yıllarda demiryolu işçileri iki ayrı örgütlenme içindeydi. Bir taraftan çeşitli yörelerde mahalli sendikalar kuruluyor, bunlar arasındaki ilişkiler gelişiyordu. Diğer taraftan, Fahri Başkan isimli bir kişinin önderliğinde milli tipte örgütlenen Federal-İş (Genel Sendika) isimli bir sendika vardı. Fahri Başkan Demokrat Parti'liydi, DP'nin Çankaya Ocak Başkanıydı; Samet Ağaoğlu ile de yakın ilişki içindeydi.

1950'li yılların başlarında Federal-İş'in çeşitli yörelerde 20-25 şubesi vardı. Federal-İş'e "Genel Sendika" da deniliyordu. Mahalli sendika sayısı ise yalnızca 5 dolayındaydı. Federal-İş, DP'deki ilişkilerinden de yararlanarak, yasada sendika aidatlarının bordrodan kesilmesi uygulaması yokken, TCDD ile görüşerek anlaşma yoluyla bunu sağlamıştı. DP, Federal-İş'i açıkça destekliyordu.

Ömer Ergün Federal-İş ile bağlantı kurdu.

"Federal-İş aşırı merkeziyetçi bir yapıydı. Fahri Başkan, tüzüğünü demokratikleştirme önerilerimizi kabul etmedi. Bu katı yönetim bizleri rahatsız etti. Diğer sendikalara mektup yazıp, bir federasyon çatısı altında birleşmeyi önerdim. DYF-İŞ 15 Aralık 1952 tarihinde böyle kuruldu.

"Kurucu sendikaların yöneticilerini davet edip bir yemek yedik. Ancak Federasyon'a para veren yoktu. Yük, Eskişehir Sendikası'nın omuzlarında kaldı. Genel Sendikayla mücadeleye girdi. Bağımsız kalan sendikaların Federal-İş'e değil, DYF-İŞ'e girmelerini sağlamaya çalıştık. Bütün kongreleri dolaşıyorduk. Bütün bu çalışmalar sonucunda, 1954-1955 yıllarında Genel Sendika kendisini feshetti."

Ömer Ergün, bu fesih kongresinde, Fahri Başkan'a bir halı hediye ettirdi. Ömer Ergün bu kongrede bir konuşma da yaptı.

Ö.Ergün bir süre Eskişehir iş mahkemesinde işçi üye olarak da görev üstlendi.

Ömer Ergün 1953 yılı Eylül ayına kadar sendika başkanlığını amatör olarak sürdürdü. Sendika başkanlığının yanı sıra, işyeri mümessil işçilik görevini de üstlenmişti. Bu tarihte TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreterliğine seçildikten bir süre sonra, 18 Mayıs 1954 tarihinde, işyerinden ayrıldı. Ömer Ergün, böylece, toplam 12 yılı aşkın bir süre TCDD'de çalıştı.

"1953-1954 yıllarında Eskişehir TCDD işyerlerinde 2 Amerikalı uzman tarafından bir iş değerlendirmesi yapıldı. İş değerlendirmesinin yapılmasına mümessil işçiler katılmadı. Uygulamaya geçilince bazı ücretlerin düştüğü görüldü. Tepki doğdu. Direniş yapıldı. İş durdurma oldu. İşyeri yöneticileri, mümessil işçileri aşıp, doğrudan işçilerle toplantı yaptılar."

1952 yılında TÜRK-İŞ'in kurulması sonrasında Federal-İş de, DYF-İŞ de TÜRK-İŞ'e üyelik için başvurdu. DYF-İŞ'in üyelik başvurusu 10 Ağustos 1953 tarihinde kabul edildi. "Fahri Başkan'ın iddiacı tavırları tepki çektiğinde, Federal-İş'in üyeliği gerçekleşmedi."

Ömer Ergün TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreterliği görevini üstlendiğinde "TÜRK-İŞ'in kasasında yalnızca 25 lira vardı. O tarihte TÜRK-İŞ'te 600 lira aylık alıyordum. Ceza paralarından para alındı, maaşlar öyle ödendi."

Ömer Ergün 1953 yılından 1986 yılına kadar aralıksız olarak TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreterliği görevini üstlendi, çok zor ve sıkıntılı

dönemlerde TÜRK-İŞ'in mali sorunlarının çözümüne büyük katkıda bulundu.

Ömer Ergün, 1961 Anayasası uyarınca oluşturulan Cumhuriyet Senatosu'nda Cumhurbaşkanlığı kontenjanından 6 yılı aşkın süre görev yaptı.

RAFET METİN [31]

Rafet Metin 1934 yılında Adana'da doğdu. Babası çiftçiydi. Malatya'dan Adana'ya ekonomik nedenlerle göçmüştü. 200 dönüm kadar toprağı vardı. Pamuk ve buğday ekerdi. Ekimde ve hasatta ücretli işçi çalıştırırdı. Kendisi de fiilen çalışmaya katılırdı. Ortakçıları yoktu.

Annesi ev kadınıydı. Annesinin ailesinden bir mülk kalmamıştı. Dedesi zengindi. Bağ ve bahçeleri vardı. Üç erkek kardeştiler. Ailenin en büyük çocuğu Rafet Metin'di. Diğer kardeşlerinden biri işçi, diğeri polis oldu. Görüşme tarihinde üç kardeş de emekliydi.

R.Metin 1946 yılında Adana Cumhuriyet İlkokulu'nu bitirdi. İki yıl boşta gezdi. Daha sonra Adana'ya 7 km. uzaklıktaki Köprüköy'de bulunan Ziraat Okulu'na gitti. Bu okul yatılıydı. 2 yıl ortaokul ve 3 yıl lise olmak üzere, bu okulda beş yıl okudu ve 1953 yılında mezun oldu.

Okuldan mezun olur olmaz bir oto elektrikçi dükkanında kalfa olarak çalışmaya başladı. Sigortasızdı. Yevmiyesi 150 kuruştu. 1955 yılında askere gidinceye kadar bu işyerinde çalıştı. Bu arada 1954 yılında evlendi. Eşi ev kadını. 2 kız, 2 erkek çocukları oldu.

R.Metin 1955 yılında askere gitti. Acemiliğini İzmir'de geçirdi. Daha sonra Gelibolu'da motorlu topta görev yaptı. Askerliği 24 ay sürdü.

Askerden döndüğünde Güney Sanayii Fabrikasının montajı sürüyordu. Mayıs ayında işbaşı yaptı. Montajı yerli bir şirket yapıyordu. Saat ücreti 75 kuruştu. Burada iki ay çalıştı. Bu arada Zirai Donatım'da iş buldu. Burada da 1959 yılına kadar çalıştı. Zirai Donatım'da bu tarihlerde sendika yoktu. İşyerinde mümessil işçilik seçimleri yapılırdı. Ancak R.Metin bunlarla ilgilenmedi.

1959 yılında DSİ'de yedek parça formeni olarak işbaşı yaptı. Yevmiyesi 16 liraydı. Bu tarihte henüz çocukları olmamıştı. Aileden destek de görüyordu. Bu ücretle bu koşullarda fazla bir bıkıntı çekmeden yaşayabiliyorlardı. Bu tarihte Adana DSİ'de işçinin yüzde 80'inin köyle ilişkisi sürüyordu. İşçinin çoğunluğunun bağı bahçesi vardı. Mevsimlik

[31] Rafet Metin 1963 yılında TES-İŞ Federasyonu'nun ilk genel başkanıydı. 1959-1964 yıllarında MENBASU-İŞ Genel Başkanlığı'nı yapan Rafet Metin'le 1 Mayıs 1997 günü Adana'da görüştüm.

işçiler sigorta kapsamında değildi. DSİ'nin mevsimlik işçileri bu tarihte tarım işkolunda sayılıyordu.

R.Metin sendikal gelişmeleri izlemeye başladı. Mümessil işçi kalifiye işçiler arasından seçilirdi. Mümessil işçi seçimlerine girdi ve seçildi.

1959 yılında Adana DSİ'de çalışan işçiler Çukurova Enerji İşçileri Sendikası'nı kurdular. Rafet Metin kurucular arasındaydı ve kurucu genel başkanlığa getirildi. Daha sonra yapılan genel kurullarda da sendika genel başkanlığına seçildi.

"Çukurova Enerji İşçileri Sendikası kiradaydı. Adana'da Dörtyol ağzında bir yerdeydi. Sendikanın yeri büyüktü. Bu nedenle ayrı bir lokal tutmaya gerek kalmadı. Para sıkıntısı vardı. Para ancak 275 sayılı Yasadan sonra geldi. İlk büro elemanı 1962 yılında alındı. Eski Teksif'çi Mehmet Emin Yıldırım'dı. 1962 yılında Sendikadan ayrı olarak işyerinde bir yardımlaşma sandığı kurduk. Üye olanlar ayda bir yevmiyeleri tutarında katkıda bulunurlardı. Sandık hem tüketim kooperatifi gibi çalışırdı, hem de üyelere borç verirdi. İşyerinden ayrıldığın 1976 yılına kadar bu sandık işliyordu. Yapı kooperatifi ise kurulmadı."

R.Metin sendikacılık yaşamı boyunca hep amatör kaldı; hiç profesyonel sendikacı olmadı. Bu tarihlerde sendika aidatı ayda 2,5 liraydı.

Bu dönemde Adana'da Çukurova Elektrik A.Ş. işyerinde çalışan işçilerin ayrı bir sendikası vardı. Bu işyerinde 135 dolayında işçi çalışıyordu. İki sendikanın birleşmesi için çaba gösterildi, ancak başarılamadı. Adana'da DSİ bünyesinde başka sendika yoktu.

"İlk yıllarda polis baskısı olmadı. Ama izlediler. Sivil polisler bizimle arkadaş olmaya, bu yolla bizden bilgi almaya çalışırlardı. DSİ Bölge Müdürlüğü çeşitli biçimlerde baskı yapardı. Sendikal çalışmayı engellemeye çalışırlardı. İşçiler ise sendikadan ürkerlerdi."

Çukurova Enerji İşçileri Sendikası 1960 yılına kadar toplulukla iş ihtilafı çıkarmadı.

"Ailem DP'liydi. CHP döneminde büyük sıkıntı yaşanmış. Ben de DP'liydim. 27 Mayıs olduğunda ihtilale tepki gösterdim. Yassıada'ya gitmeye niyetlendim. Daha önce DP'li olan arkadaşlarım ürkmüştü. Birşey yapmanın mümkün olmadığını gördüm. Ben de tepkimi açığa vurmadım."

13 Şubat 1961 tarihinde Türkiye İşçi Partisi (TİP) kuruldu.

"Adana'da şube başkanlarıyla bir toplantı yaptık. Hemen hemen tüm sendikalar vardı. TİP'e destek kararı alındı. Adana il ve ilçelerinde yönetimler oluşturuldu. TİP'te Avni Erakalın'ın başkanlık dönemiydi. TÜRK-İŞ Bölge Temsilciliğinden İbrahim Çetkin, Harb-İş'ten Cenan Bıçakçı, Teksif'ten Mehmet Emin Yıldırım, Maden-İş'ten Yaşar Topçu vardı. İlk aşamada sıkıntı yoktu. TİP'in başına Mehmet Ali Aybar geçtiğinde Adana İl Örgütü'nde bir sıkıntı olmadı. Sendikacıların TİP'ten kopması 1964 ve sonrasındadır. TES-İŞ Federasyonu genel başkanlığına getirildiğimde TİP üyesiydim."

Çukurova Enerji İşçileri Sendikası 16 Aralık 1962 tarihinde yaptığı genel kurulunda adını MENBASU-İŞ (Güney Bölgesi Baraj, Enerji ve Su İş İşçileri Sendikası olarak değiştirdi.

TES-İŞ Federasyonu 12 Aralık 1963 günü TÜRK-İŞ'te yapılan toplantıda kuruldu. Kurucu sendikalar şunlardı: DSİ Makina İkmal Sendikası, Adana DSİ Enerji Sendikası, Samsun DSİ Enerji Sendikası, İzmir DSİ Enerji Sendikası, Hirfanlı Enerji Sendikası, DSİ Erzurum Bölge Sendikası, DSİ Diyarbakır Sendikası, Ankara EGO Enerji İşçileri Sendikası.

Rafet Metin, TES-İŞ Federasyonu'nun kurucu genel başkanlığına getirildi. Federasyon'un ilk sekreterliğine Hirfanlı'dan Hüseyin Ekşi, muhasip veznidarlığa Ankara'dan Süheybi Külahi ve başkan vekilliğine de Samsun'dan Murat Özün seçildi.

"Federasyon başkanının profesyonel sendikacı olması isteniyordu. 20 Şubat 1963 günü yapılan ilk kongrede aday olmadım. Ankara Makina İkmal'den Nejat Çermikli genel başkanlığa seçildi."

Rafet Metin 1959 yılından 1964 yılına kadar MENBASU-İŞ G
Başkanlığını sürdürdü. 5 Nisan 1964 günü yapılan olağanüstü g
kurulda sendikanın adı "Menbasu-İş, Güney Bölgesi DSİ Baraj Ene
Su İşçileri" olarak değiştirildi. Genel başkanlığa Rafet Metin yen
seçildi. R.Metin aynı yıl yılında tüberküloza yakalandı ve sendika g
başkanlığını bıraktı. Onun yerine Alaaddin Yıldırım getirildi.

R.Metin 1976 yılına kadar işyerinde çalışmaya devam etti. İ
ambarında görevliydi.

Bu yıllarda TİP üyeliğini sürdürdü. 12 Mart 1971 sonrasıda 1,5 ay
aldı. 1975 yılında Mehmet Ali Aybar'ın Sosyalist Devrimci Partisi'nin Ad
il ve ilçe örgütlenmelerinde çalıştı. Mersin ve Kahramanm
örgütlenmelerine yardımcı oldu.

1976 yılında Emek Mahallesinde muhtar seçildi. 2500 haneli
toplu konut bölgesinde bu seçimde sendikaların desteği ile oldu. 1987 y
kadar muhtarlığı sürdürdü. 12 Eylül sonrasında kısa sürelerle 5
gözaltına alındı. Evinde kitap bulundurduğu için gözaltına alındı. As
beyanlarla halkı heyecanlandırdığı iddiasıyla 2 ay ceza aldı. Toplam
gün cezaevinde kalarak bu cezasını tamamladı.

12 Eylül sonrasında da siyasal faaliyetten kopmadı. Soc
destekledi. 1983 yılında Sodep seçimlere giremeyince Halkçı Parti
çalıştı. 1986 yılında da ANAP'a üye oldu. Kendisiyle görüştüğümde AN
üyeliği sürüyordu. Delegeydi.

RECEP KIRIM [32]

Recep Kırım 1922 yılında Yunanistan'da Drama'da dünyaya geldi. Babası Yunanistan'da belediye başkanıydı. Tütüncülük yapardı. Kendi arazisi vardı. Lakapları, "Reisoğulları" idi. 1923 yılında mübadele ile Türkiye'ye geldiler. Önce Trakya'ya iskan edildiler. Daha sonra Bursa'ya göç ettiler. Bursa'da toprak verilmedi. Babası çiftlik kiralayarak tütüncülük yaptı. Ailenin "Kırım" soyadı, tütün kırmaktan alındı.

R.Kırım'ın bir ablası ve kendinden küçük üç kızkardeşi vardı. Ablası öldü. R.Kırım ilkokul, ortaokul ve liseyi Bursa'da okudu. Babası, okuması için büyük çaba gösterdi.

Bursa Erkek Lisesi'nde 1. sınıfta iken tütün hiç para etmedi. Üretilen tütünü Tekel'e babasıyla birlikte götürdüler. Tütünün yarısı ıskartaya çıkarıldı ve yakmaları istendi. Tütünleri yaktılar. Çok borçlandılar, sıkıntıya düştüler. Bu olaydan birkaç gün sonra da babası hastalandı. Arkasından annesi de hastalandı, verem oldu ve bir süre sonra vefat etti. Evde çalışan kimse kalmadı. Çiftlik kiralayarak tütüncülük dönemi bitti. Babasını da 1942 yılında kaybettiler.

Ailenin yükü, en büyük çocuk olan Recep Kırım'ın omuzlarına yıkıldı. Küçük kızkardeşini Resulzade'lerin dokuma fabrikasına işçi olarak soktular. Ücretler çok düşüktü. Bu yıllarda Bursa'da önemli işletme olarak Sumerbank'ın Merinos Fabrikası, İpekiş, Gaffarzadelerin, Resulzadelerin, Ramangalların ve Kolsuz Faik'in dokuma fabrikaları vardı. Merinos Fabrikası 1938 yılında açılmıştı. Atatürk bu açılışa gelmişti.

R.Kırım yardım için dayısına başvurdu. Dayısının çiftliği vardı. Dayısı, "Okuma, gel çiftlikte çalış," dedi. R.Kırım kabul etmedi. Gündüz okula devam etti, akşamları dayısına gidip tütün işinde çalıştı, "pastal" yaptı. Yazları da okul tatil olunca dayısının çiftliğinde çalıştı. Sırtında taş taşımak dahil her türlü işi yaptı.

---

[32] Teksif'in ve TÜRK-İŞ'in kuruluşunda önemli rol oynayan ve 1957 yılında DP Bursa Milletvekili seçilen Sayın Recep Kırım ile 22.10.1987 tarihinde Kapalıçarşı'daki dükkanında ve dokuz yıl sonra, 9.11.1996 günü Teksif Bursa Şubesi'nde iki görüşme yaptım.

Ailenin iş durumunun bozulması R.Kırım'ın okulunu da etkiledi. Annesinin vefat ettiği yıl, ilk dönem iftihara geçmişken, ikinci dönem ikmale kaldı. İkmale de giremeyince, sınıfta kaldı. Ancak okulu bitirdi.

1944 yılında evlendi. Eşi Bursalıydı. Kökenleri ise Artvinliydi. Aynı yıl askere gitti. Askerliğini yedeksubay olarak yaptı. Sınıfı, piyade tanksavardı. Muğla-Marmaris'te görevliydi. 1946 yılı sonlarında terhis oldu. Bursa'ya döndü.

Bursa'da PTT bir imtihan açtı. Girdi. Başarılı oldu. İlk 3 sıraya girenlerin Bursa Merkez'e tayinleri yapıldı. R.Kırım da ilk 3 kişi arasında olduğu için, Merkez Postanesi'nde memur olarak işe başladı. 10-15 gün çalıştıktan sonra kendisine bir tebligat yapıldı. Sınav günü 25 yaşını tamamlamadığı için sınavı iptal edildi.

R.Kırım bunun üzerine PTT Bölge Müdürü Baha Bey'e gitti. Durumu anlattı. Baha Bey de duruma üzüldüğünü, PTT'de birşey yapmasının mümkün olmadığını, ancak kendisini Sümerbank Merinos Fabrikası'na göndereceğini söyledi. Merinos Fabrikası Müdürü Durmuş Erginsoy'u arayarak durumu anlattı ve bir de kartını verdi.

R.Kırım bunun üzerine Sümerbank Merinos Fabrikası Müdürü'ne giderek durumunu anlattı. Boş memur kadrosu yoktu. İşçi kadrosuyla işbaşı yaptı. Önceleri malzeme ambarında çalıştı. Daha sonra gıda dağıtım servisine verildi. İlk işbaşı yaptığında brüt saat ücreti 15 kuruştu. Bu ücretle geçinilemiyordu.

R.Kırım, asker dönüşü Merinos'a girmeden önce Demokrat Parti'ye üye oldu. DP muhalefetteyken, önce Yıldırım Ocak Başkanlığına, daha sonra Yıldırım Bucak Başkanlığına seçildi.

R.Kırım, 1946 öncesinde Bursa'da işçi örgütlenmesi ve işçi eylemi hatırlamıyor.

1950 öncesinde Sümerbank Merinos Fabrikasında ücretler düşüktü. "İşçiler adeta daire şeflerinin emri altındaydı. Şeflerin astıkları astık, kestikleri kestikti.Bir kelimeyle işçi atılıyordu." Ancak işçilere çocuk parası, iş elbisesi, yemek verilirdi. Üstü tenteli kamyonlardan bir de servis araçları vardı.

1950 yılına kadar memurlar için ayrı lojmanlar yoktu. Çok üst düzey yöneticiler için 5-6 lojman yapılmıştı.

1950 yılına kadar işyerinde ciddi bir mümessil işçilik seçimi olmadı. Hükümete yakın olanlar bu göreve getirilirdi.

CHP döneminde bir keresinde Ramazan Güryüzü, Hasan Kurtmakas gibi bazı işçiler bir sendika kurmaya çalıştılar. Fabrika Müdürü aynı zamanda CHP Bursa İl Başkanıydı. Sendika kurmaya çalışan işçileri çağırdı, "Başvurunuzu geri alın. Alnınıza bir kızıl damga, komünistlik damgası vururum, yedi sülaleniz temizleyemez," dedi; işçileri işten atmakla tehdit etti. Başvuru böylece engellendi.

Bursa'da 1946 sonrasında Tekel İşçileri, Fırın İşçileri, Deri İşçileri sendikalar kurdular. Özel sektörde de İpekli Sanayi İşçileri Sendikası kurulmuştu. Bu yıllarda Bursa'da sendikacılıkta adı en fazla duyulan kişi, Tekel İşçileri Sendikasından Murat Parlakgün idi. M.Parlakgün, Bulgar göçmeniydi. CHP'liydi.

1950 öncesinde CHP'nin İstanbul'daki gibi sendika kurma girişimleri Bursa'da olmadı. Merinos Fabrikası'ndaki tavır, kendi kontrollarında bir sendika kurmak yerine, işçilerin kuracağı sendikayı engellemekti. Bu yıllarda İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile de bir ilişki kurulmadı. Bursa'da 1947-1948 yıllarında Bursa İşçi Sendikaları Birliği oluşturuldu. Ancak bu Birlik faal değildi.

Bursa Merinos Fabrikası kurulurken ustaların çoğu Sümerbank'ın Hereke'deki fabrikasından getirilmişti. Fabrikada bu yıllarda çalışan 1200 dolayındaki işçinin büyük bir çoğunluğunun tek geçim kaynağı fabrikadan aldıkları ücretti. Ancak ücretlerin düşük olması nedeniyle, yaz aylarında kadın işçilerin bir bölümü fabrikadan ayrılır, daha yüksek ücret alabildikleri tütün işine giderler, kışın da fabrikaya geri dönerlerdi. 1947-1948 yıllarında bu kadın işçilerin brüt saat ücretleri 6 kuruştu; günde 48 kuruş alırlardı.

14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde işçilerin büyük çoğunluğu DP'ye oy verdi. CHP döneminde yaşanan baskılar ve sıkıntılar nedeniyle işçiler DP'ye yakınlık duyuyordu. "DP iktidara geçince işçi serbestledi, sendika kuralım, dedi. İstek işçiden geldi. Biraz da biz zemin hazırladık. DP'nin sendika kurulmasına müdahalesi veya yönlendirmesi olmadı. İstek tamamiyle işçiden geldi."

23 Temmuz 1950 tarihinde Bursa Merinos Yünlü Sanayii İşçileri Sendikası kuruldu. Kurucular arasında DP'liler de, CHP'liler de vardı. Siyasi görüşlere göre bir ayrımcılık yapılmadı. 21 kurucu arasında Recep Kırım, Sait Mert, Hasan Ergün, Remzi Barlas, Recep Tecik, Hasan Kurtmakas, Faruk Tansal bulunuyordu.

Kurucuların hemen hemen tümü, muhtelif bölümlerden ustaydı. Sendikacılığı bilen yoktu. Kurucular arasında göçmen azdı, çoğunluk yerliydi. Sendikanın kuruluşu sırasında idareden veya polisten bir baskıyla karşılaşılmadı. Sendika kurulur kurulmaz, işçilerin tama yakını sendikaya üye oldular. Aidat ayda 25 kuruştu. Elden toplanıyordu. Aidat toplamada önemli zorluklarla karşılaşılıyordu.

Sendikanın ilk müteşebbis heyet başkanlığına Sait Mert getirildi. Ancak Sait Mert aşırı partizandı. "İşçi demokratsa, sendika yönetiminin de hep demokrat olması gerekir," diyor, yönetime CHP'lilerin alınmasına karşı çıkıyordu.

Bu nedenle, ilk genel kuruldan önce müteşebbis heyette yeni bir görev bölümü yapıldı, sendikaya siyasi ayrımların sokulmasına karşı çıkan Recep Kırım genel başkanlığa getirildi. Bundan sonraki yıllarda da bu anlayış sürdürüldü. R.Kırım'ın yönetim kurulunda daima hem DP'liler, hem CHP'liler yer aldı. Bu nedenle de, Sümerbank Merinos'ta siyasi görüşlere göre ikinci bir sendika hiç kurulmadı.

Genel seçimler sonrasında hükümetin değişmesinden sonra fabrika müdürü de değiştirildi. İşçiler genel seçimler sonrasında fabrika müdürüna karşı bir hareketlilik içindeydiler.

"Sendika kurulduktan sonra idare heyeti olarak yeni müdür Reşat Ağrıboz'u önce ziyaret edip kutladık. Daha sonra zam istedik." Bu görüşme sırasında Sendika Genel Başkanı Sait Mert, "işçi hakkını arayacağız, yoksa greve gideceğiz," dedi. Yeni Müdür bu sözlere tepki gösterdi.

Bunun üzerine Başkan Vekili R.Kırım söz aldı, işçinin sorunlarını özetledi, işçinin yaşamış olduğu baskıları anlattı. İlk iş olarak işyerinde işçilere insanca muamele edilmesini istediklerini söyledi. Daha sonra ücretlere zam istedi. Daha sonra da, fabrikanın yaptığı sosyal yardımlara ek olarak yeni yardımların yapılmasını talep etti. Makul isteklerle geleceklerini, makul zam isteyeceklerini söyledi. İyiniyetli isteklerine

iyiniyetle karşılık verilmezse, toplulukla iş ihtilafı çıkaracaklarını belirtti. Sendika yüzde 25 oranında bir zam istedi. Ancak yüzde 10 zam verildi.

Bu tarihte Bursa'da özel sektörde örgütlü İpekli Sanayi İşçileri Sendikası vardı. Bursa Merinos Yünlü Sanayii İşçileri Sendikası yönetimi ile İpekli Sanayii İşçileri Sendikası yönetimi arasında görüşmeler yapıldı. 1951 yılında İpekli Sanayii İşçileri Sendikası kendisini feshederek Bursa Merinos Yünlü Sanayii İşçileri Sendikası'na katıldı. Sendikanın adı da Bursa Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası olarak değiştirildi.

Bursa Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası 1951 yılından itibaren İşçi Sesi adıyla bir gazete yayınladı. 1947-1948 yıllarında kurulan ve "ismi var cismi yok" durumda olan Bursa İşçi Sendikaları Birliği de, Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası'nın katılmasıyla güçlendi. Recep Kırım, Bursa Birliği'nin ikinci başkanlığını ve başkanlığını yaptı.

Bu yıllarda Sendikanın genel kurulu tüm üyelerin katılımıyla her yıl toplanıyordu. Recep Kırım'ın genel başkanlığı yaptığı 1951-1957 döneminde her yıl miting gibi genel kurullar yapıldı. Üyelerin genel kurula katılımı en az yüzde 85 düzeyindeydi.

Bursa Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası Sümerbank Merinos işçileri için çeşitli kereler zam aldı. 1953-54 yıllarında ise bir de toplu iş sözleşmesi imzaladı. R.Kırım bu olayı şöyle anlattı:

"Önce işletme müdürü ile konuşarak genel zam talebinde bulunduk. İşletme müdürü, herkese seyyanen zam vermenin çeşitli sakıncaları olduğunu söyledi, iş değerlendirmesi yapılmasını ve iş ünvanlarına göre kademeli zam yapılmasını önerdi. Kabul ettik. Sendikadan da bu işlerden anlayan üyeler görevlendirildi. Ortak bir çalışmayla iş değerlendirmesi yapıldı. İş ünvanlarına göre yüzde 20 ile yüzde 100 arasında değişen oranlarda bir zam konusunda ön anlaşma sağladık.

"Daha sonra fabrika müdürünü ziyaret ettik. Fabrika müdürünün bu görüşmelerden haberi yoktu. Talebimizi ilettik. Makul buldu. İşletme müdürünü çağırarak, 'İş değerlendirmesi yapın,' dedi. Bir hafta sonra çalışmayı bitirdik. Bizim üzerinde görüşme yaptığımız ilk oranlardan bir parça indirim yapıldı. Sendika ve fabrika yöneticilerinin imzalarıyla ilk toplu iş

sözleşmesini imzaladık. Bu toplu iş sözleşmesi ile aidatların bordrodan kesilmesi uygulamasına da geçildi. Sendikaya toplu para geldi. Fabrikada bayram yapıldı. Bu zamlarla özel sektördeki ücretleri geçtik."

İlk genel kuruldan sonra tüm üyeler ve aileleriyle birlikte Karapınar'a gidildi. Topluca piknik yapıldı, eğlenildi. Kazanlarla yemek pişirildi. Bu uygulama 4-5 yıl devam etti. Daha sonra üye sayısı artınca bu uygulama yavaş yavaş kalktı.

Sendika yıllarca biçki-dikiş kursu düzenledi. Bu kursun verdiği diplomalar Halk Eğitim tarafından da onaylanıyordu.

Bu yıllarda "işçinin sendikaya bağlılığı ve itimadı çoktu." R.Kırım da rakipsiz adaydı. 1951-1957 döneminde karşısına hiç aday çıkmaksızın genel başkanlığa seçildi. 1951 yılında yapılan 1. kongrede amatördü. 1952 yılında yapılan 2. kongrede profesyonel oldu. Bu kararı vermek kolay değildi, çünkü o zaman yürürlükte bulunan kanuna göre sendikacının teminatı yoktu. Seçimi kaybederse bir daha Merinos'a geri dönemeyebilirdi.

Sendika kuruluştan sonra bir süre kirada kaldı. Daha sonra 1954 yılında 80 bin liraya bir bina satın alındı. Binanın yenilenmesinden sonra 1955 yılında bu binaya taşınıldı. Günümüzde Teksif Bursa Şubesi bu binada faaliyet göstermektedir. Binanın satın alınması için işçiler 3-4 ay süreyle hafta tatilinde aldıkları yarım yevmiyelerini Sendikaya bağışladılar. Çalışma Bakanlığı'nın ceza paralarından da bir miktar yardım alındı.

1951-1952 yıllarında İşçi Sigortaları Kurumu'nun konut kredisinden yararlanılarak, Bursa Merinos işyerinde 107 ortaklı bir yapı kooperatifi kuruldu. Bursa Merinos'tan arazi alındı. İşçilerden çok az bir para alınarak evler bitirildi. R.Kırım bu yapı kooperatifinin de başkanıydı. İşçi Sigortaları Kurumu'ndan alınan kredinin yanı sıra, Sümerbank'tan da kredi kullanıldı.

1950'li yıllarda Sümerbank Merinos'ta ekonoma vardı. Bu nedenle tüketim kooperatifine gerek duyulmadı.

R.Kırım'ın Teksif'in kurulmasında da önemli bir rolü oldu. Recep Kırım'ın İstanbul'daki Sümerbank Fabrikası'ndan Bahir Ersoy ile ilişkileri vardı. Bursa'dan Recep Kırım ile Fuat Besin ve İstanbul'dan Bahir Ersoy İstanbul'da bir görüşme yaptılar ve bir federasyon oluşturulması için

Anadolu'nun dört bir tarafındaki Sümerbank fabrikalarında kurulu sendikaları birlikte ziyaret ettiler. Bu gezi 23 gün sürdü.

Temaslar olumlu geçti. Sendikalar, İstanbul Tekstil Sendikası'na yetki verdiler, girişimi onayladılar. Teksif İstanbul'da kuruldu. Genel Başkanlığa Bahir Ersoy, 2. başkanlığa da Recep Kırım getirildi. Recep Kırım, 1957 yılında sendikacılığı bırakıncaya kadar bu görevi sürdürdü.

18 Şubat 1952 tarihinde Eminönü Halkevi'nde Teksif'in 1. genel kurulu toplandı. Bu genel kurula diğer kuruluşların temsilcileri de davet edildi. Bursa delegasyonu çok faaldi. Bursa delegasyonunun başkanlığını Recep Kırım yapıyordu.

Bursa delegasyonu divana bir takrir vererek, bir konfederasyon kurulmasını görüşmek amacıyla Bursa'da Nisan ayında bir toplantı yapılmasını önerdi. Takrir kabul edildi. Bir heyet seçildi. 6 Nisan Pazar ve 7 Nisan Pazartesi günleri bir toplantının yapılmasına karar verildi. Toplantı, Bursa Merinos Sanayii İşçileri Sendikası Genel Merkezi'nde yapıldı. Bursa İşçi Sendikaları Birliği de bu binadaydı.

TÜRK-İŞ'in kurulması, Bursa'da 6-7 Nisan 1952 günleri Bursa İşçi Sendikaları Birliği ve Bursa Mensucat İşçileri Sendikası'nın önderliğinde gerçekleştirilen bu toplantıda kararlaştırıldı.

Recep Kırım 1951-1957 döneminde aynı zamanda hem belediye meclisi üyesi, hem de il genel meclisi üyesiydi. 1956-1957 yıllarında DP merkez ilçe başkanlığını yaptı. 1957 seçimleri öncesinde önseçimlere girerek milletvekili adayı oldu ve Bursa'da DP'nin listesinden milletvekili seçildi. Bu yıllarda Bursa'da işçilerin büyük çoğunluğu DP'yi destekliyordu. İşçiler DP'de çeşitli kademelerde çalışıyordu. Halk, "milleti çarıktan ve çamurdan kurtaran DP'yi tutuyordu."

R.Kırım 27 Mayıs ihtilali sonrasında 40 gün Davutpaşa'da, 16 ay Yassıada'da kaldı. 1 yıl da Kayseri Cezaevi'nde yattı. Bu süre içinde işçilerden büyük destek gördü. Daha sonra sendikacılıkla doğrudan uğraşmadı. Politikaya Adalet Partisi ve Doğru Yol Partisi içinde devam etti.

RIZA TETİK [33]

Rıza Tetik, resmi kayıtlara göre 1911 yılında Gaziantep'te doğdu. Ancak kendisi gerçek doğum tarihinin yaklaşık 10 yıl daha erken olduğunu tahmin ediyordu. Büyükbabası mülazım, babası marangozdu. Babası götürü iş alırdı. 2 kardeşi vardı.

Rıza Tetik "Ayıntab harbinde şarapnel yarası aldı." Daha sonra "Ayıntab'da yetim mektebinde 2 yıl okudu." Bir taraftan da atelyede marangozluk yaptı. 1920'li yıllarda Adana'ya geldi. Bir sene süreyle bir marangoz dükkanında çalıştı.

1928 yılında Zeytinburnu Gedikli Küçük Zabit Hazırlama Okulu'ndaki bir arkadaşını ziyaret etti. Okul hoşuna gitti. Okula yazıldı. Okuldayken İzmir'de 8 ay süreyle staj yaptı. 1932 yılında da mezun oldu. Gedikli çavuş olarak Balıkesir'e tayin edildi. Aylığı 22,5 liraydı. Senede bir terfi alıyordu.

1937 yılında evlendi. Okulun 6 sene mecburi hizmeti vardı. 1938 yılında eşi Islahiye'deydi. 6 senesi dolunca istifa etti. 1941 yılında Eskişehir Cer Atelyesi'nde (TCDD Eskişehir Fabrikası) "şakird" olarak 146 kuruş brüt yevmiye ile işbaşı yaptı. 1948 senesinde Eskişehir Sanayi İşçileri Sendikası'na üye oldu. 1949 yılında Sendikanın denetim kurulu üyeliğine, 1950 yılında da atelye işçi mümessiliğine seçildi. 1951 yılında Eskişehir İş Mahkemesi işçi üyeliğine getirildi.

Rıza Tetik, 1939 yılından 1950 yılına kadar Eskişehir Cer Atelyesinde herhangi bir işçi eylemi olmadığını belirtti. 1948-1949 yıllarında 59 lira aylık alıyordu. Sendikalaşma ve sendikal faaliyet sırasında hiçbir polis baskısı veya işveren baskısına maruz kalmadı. Hiçbir siyasal partiye üye olmadı. Sendika yöneticiliği döneminde işyerinde çalışmayı sürdürdü. Ancak "amirler idare ediyordu," sendikal çalışmayı rahatlıkla sürdürebiliyordu.

---

[33] DYF-İŞ'in 1954-1955 döneminde Genel Sekreterliği, 1955-1964 döneminde de Genel Başkanlığı görevini üstlenen Rıza Tetik'le 7 Eylül 1988 tarihinde İstanbul'daki evinde bir görüşme yaptım. Rıza Tetik, görüşmemizden bir süre sonra da vefat etti. Rıza Tetik, hazırlamış olduğu ve daktiloyla çoğaltılmış DYF-İŞ Tarihinin iki nüshasından birini de görüşmemiz sonrasında verdi. Çok yaşlıydı. Tarihleri ve olayları yeterince hatırlayamıyordu. Özgeçmişi hakkında 1973 yılında emekli olurken hazırladığı bir sayfalık bir yazıyı da verdi.

Rıza Tetik'in önemli çabalarından biri, bir işçi gazetesi çıkartmasıydı. Sahipliğini ve yayın yönetmenliğini kendisinin üstlendiği İşçinin Sesi Gazetesi'ni 22 Eylül 1951 tarihinde Eskişehir'de yayınlamaya başladı. 15 günlük bu "siyasi ve mizahi işçi gazetesi"ni 20 Aralık 1954 tarihine kadar yayınladı. Bu gazete, Eskişehir Sanayi İşçileri Sendikası'nın ve DYF-İŞ'in çalışmalarını kamuoyuna duyuruyor, çeşitli bölgelerdeki demiryolcuların biraraya gelmelerine katkıda bulunuyordu.

Rıza Tetik, DYF-İş'in 1952 yılındaki kuruluş toplantısına Eskişehir Sanayi İşçileri Sendikası'nın yedek üyesi olarak katıldı. Ancak kurucular toplantısını R.Tetik idare etti.

DYF-İŞ 1953 yılı Temmuz ayında Eskişehir'de ilk genel kurul toplantısını gerçekleştirdi. R.Tetik bu genel kurulda Federasyon Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. 1954 yılı Haziran ayında yapılan Yönetim Kurulu toplantısında ise Federasyon Genel Sekreterliği'ne getirildi.

DYF-İŞ'in 1955 yılı Ağustos ayında toplanan genel kurulunda Federasyon Genel Başkanlığına Rıza Tetik seçildi. Rıza Tetik, 1959 yılında İzmir'de yapılan genel kurul hariç, 1964 yılına kadar tüm genel kurullarda rakipsiz olarak genel başkanlığa getirildi.

Rıza Tetik, DYF-İŞ'in 1964 yılında Ankara'da yapılan genel kurulunda 2 oy farkla seçimi kaybetti ve genel başkanlık görevinden ayrıldı.

Seçimlerin sonucunun açıklanmasının ardından verilen çok sayıda imzalı bir önerge ile Rıza Tetik'in Federasyon'da müşavir olarak çalışması istendi. Rıza Tetik bu önergeye karşı çıktı. Oylatmadı. Konunun takdirinin yeni seçilen yönetim kuruluna bırakılmasını istedi.

Yeni seçilen yönetim ilk toplantısında Rıza Tetik'in Federasyon'da müşavir olarak çalıştırılmasına karar verdi. Rıza Tetik, 1 Mart 1964 tarihinden 31 Ocak 1973 tarihine kadar Federasyon'da çalıştı. 1 Şubat 1973 tarihinde de emekliye ayrıldı.

Ancak emekli maaşının geçimine yetmemesi üzerine, 1983 yılında milli piyango bileti satmaya karar verdi. Bunun üzerine, Mehmet Acıdereli'nin genel başkanlığı döneminde Demiryol-İş Sendikası Haydarpaşa Şubesi'nde müşavir olarak çalıştırılmaya başlandı. 1986 yılı Eylül ayına kadar her gün işe gitti. 1986 Eylül'ünden sonra ise ücret almaksızın haftada iki gün sendikaya gitmeyi sürdürdü.

SADIK ŞİDE [34]

Sadık Şide 21 Ağustos 1928 günü Eskişehir'de doğdu. 9 kardeştiler. Babası ve amcası demiryolu işçisiydi. Babası işletmede başmanevracıydı. Anadolu Bağdat Demiryollarında çalışmış, Milli Mücadele sırasında Eskişehir-Ankara-Konya hattında görev yapmıştı. Hiç toprağı yoktu. Sadık Şide ile görüştüğümüzde hayattaydı, 87 yaşındaydı. Amcası ise Demiryolları'nda torna ustasıydı.

Sadık Şide, ilkokuldan sonra ortaokula devam etti; ancak ikinci sınıftan ayrıldı. Daha sonra TCDD Sanat Çırak Okulu'na başladı. Lokomotifçilik eğitimi gördü. Buradan da Bölge Sanat Okulu'na geçti ve bu okulun makine tesfiyeciliği bölümünden mezun oldu.

1949 yılında askere gitti. Askere gittiğinde yedeksubay hakkı yoktu. 18 aylıkken yedeksubay hakkı çıktı. Ancak er olarak devam etti. Askerde vinç operatörlüğü ve tank şoförlüğü yaptı.

S.Şide TCDD Sanat Çırak Okulu'nda leyli meccani okumuştu. Mecburi hizmeti vardı. Bu nedenle, terhis olduktan sonra, Sivas Cer Atelyesinde işbaşı yapması istendi. Gitmedi. Tazminat olarak 66 lira ödemesi gerekiyordu. 6 ayda 11'er lira olarak bu tazminatı ödedi. Yoksa 6 ay hapis yatması gerekecekti.

S.Şide üç ay işsiz kaldı. Amacı, Eskişehir'de kalıp ailesine destek vermekti. 1951 yılı Kasım ayında Eskişehir Şeker Rafinerisine kampanya işçisi olarak girdi. Daha sonra İspirto Fabrikasına kampanya işçisi (muvakkat) olarak geçti. Bu arada bir tren kazası olunca, eski demiryolcu olan Sadık Şide'ye, vagonların taşınmasına nezaret görevini verdiler. "Tank vagonları revizörü" oldu. Dördüncü ayda da, altı aylık süreyi beklemeden, daimi kadroya geçirdiler. Sigortalılığı 1952 yılı Şubat ayında başladı.

Eskişehİr Şeker Sanayii İşçileri Sendikası 5 Mayıs 1948 tarihinde kurulmuştu. Her yıl Mart ayında kampanya bittikten sonra kongre yapılır,

---

[34] Sadık Şide 1962-1967 yıllarında Eskişehir Şeker Sanayii İşçileri Sendikası Genel Başkanlığı, 1967-1974 yıllarında Şeker-İş Genel Başkanlığı ve 1974-1986 döneminde de TÜRK-İŞ Genel Sekreterliği görevini üstlendi. Ayrıca, 12 Mart ve 12 Eylül sonrasında kurulan hükümetlerde bakanlık yaptı. Kendisi ile önce 24.2.1988 ve sonra 22.3.1988 tarihlerinde iki görüşme yaptım.

bütün işçi kongreye katılırdı. Ancak muvakkat işçiler (kampanya işçileri) sendikaya üye yapılmıyordu.

Sendika kurulurken kurucu olacak işçiler kanunu (5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun) incelemişler. Bir hukukçu da yardımcı olmuş. İstanbul'dan bir sendikanın tüzüğünü bulmuşlar; ama kendi yaptıkları tüzüğü pek beğenmemişler. "Reddedilmesin yeter," diye düşünmüşler.

Kurucuların Sadık Şide'ye anlattıklarına göre, kuruluş sonrasında "taharrilerin" (sivil polislerin) takibinden yılmışlar. Sivil polisler kendilerine dağıtılan Sümerbank ayakkabısını giydikleri için tanınırlarmış. Kurucuların sık sık ifadeleri alınmış. Sivil polislar Sadık Şide'yi bile izlemişler.

"CHP döneminde de, DP döneminde de baskı oldu. Emniyet hep izledi. Bazı sendikacılar karakolda dolap içine hapsedildi. Sendikacılar hep komünistlikle suçlandı. Tarikatçılık suçlaması da yaygındı. İşverenler memurdu bizde. Sendikalaşma talebi doğrudan işçiden geldi ve sendikayı onlar kurdu.

"Kurucular, ilk kuruluş çalışmalarında çok takip edilince, 'vazgeçelim,' diyorlar. İşçinin baskısı üzerine yeniden başlanıyor. İlk başta herkes ürküyor, adını geri tutuyormuş. İşçiyi yoklamışlar.

İşçi önce ilgi göstermemiş. Baskı varmış. Geri adım atmışlar. Ancak bu kez işçi canlanmış, destek vermiş. Kurucular yeniden cesaretlenmişler. Danışma toplantısı yapmışlar. Her birimden temsilci gelmiş. Bazı ustabaşılar gelmemişler, uzak durmuşlar. 10 kişi ortaya çıkmış. Aralarında bir-iki ustabaşı ve muavini de varmış. İşçi gerçekten büyük destek vermiş."

Sendikanın kuruluş dönemlerinde aileler sendikacılıktan çok korkmuş. Sadık Şide şunu söyledi:

"Ben sendikacı seçildiğimde babam yemek yemedi. İyi düşündün mü, dedi. Endişelendi, korktu. Ama sonra destek verdi, Sendikacılığın maddi ve manevi mükafatı vardır, derdi.

"Eskişehir'de muhacir çoktu. Kadrolu işçilerin çoğu göçmendi. Muhacir, yerinden yurdundan, malından mülkünden edilmiştir; onun içine işine gücüne çok sarılmıştır. Yerli işçi işe geç gelip, işten erken gitmiştir. Muhacir ise çok dikkat etmiştir. Bütün aile çalışır. Çok tasarruf ederler. Ticareti bilirler. Yazın çapaya giderler. Pazarcılık yaparlar. Çok çalışkandırlar. Konya Şeker'den bir işçi, Konya'da ağacı ve badanayı muhacirlerin öğrettiğini söylemişti."

Sadık Şide de muvakkat işçilikten daimi kadroya geçerken 1954 yılında sendikaya üye oldu. 1958 yılı Mart ayında yapılan genel kurulda ilk konuşmasını yaptı. Kendisi aday olmadan yönetime yazıldı. 345 kişiden 114 kişinin oyunu alarak, 11 kişilik yönetim kurulunda onbirinci olarak yönetime girdi.

Genel kuruldan sonra ustabaşı S.Şide'yi çağırdı ve "ya sendikacılık, ya işçilik, birini seç," dedi.

Sendika başkanının adı da Sadık'tı. S.Şide onunla konuştu. İşyerinden ayrılması için fabrika müdürüyle görüşülecekti. Ancak fabrika müdürü işyerinde çalışmaya devam etmesini istedi. Ustalara da, "sendika yönetimine seçilenlere baskı olmasın; işlerini aksatmadan çalışsınlar," demiş. Bu nedenle sendika toplantıları genellikle akşamları yapılıyordu.

"Sendika yönetimine seçilince önce panikledim. Müdür'ün olumlu tavrı bu paniği ortadan kaldırdı. İşçi çocuğu işçiyim. Temel işçilikten gelen ilk bakan oldum."

1959 yılı Mart ayında yapılan genel kurulda S.Şide yeniden yönetim kurulu üyeliğine seçildi. Aynı yıl sendika genel sekreteri istifa etti. Yönetim kurulu, genel sekreterlik görevini Sadık Şide'ye verdi.

S.Şide 1960 yılında fabrikada başmümessil seçildi. 1962 yılında yapılan genel kurulda da sendika başkanlığına getirildi. 1962-1967 döneminde sendika genel başkanlığını yaparken işyerinde çalışmayı sürdürdü; profesyonel olmadı.

Bu yıllarda muvakkatlar sendikaya alınmazdı. Kadrolu işçilerden de üye olmayanlar vardı. Sendika aidatları maaş günleri para dağıtımı mahalli dışında elden toplanırdı.

"Şeker fabrikalarında çalışma şartları nisbeten iyiydi. Bir rehabilitasyon merkezi ve lojmanlar vardı. İş Yasasında bulunmayan birçok hak uygulanıyordu. Sosyal yardımlar vardı. Sağlık hizmetleri iyiydi. Bu hakların var olmasına bakıp, sendikalaşmanın geç olması gerektiği düşünülebilir. Tam tersi oldu. Her kampanya sonunda işçi toplanır, müdür bilgi verirdi. Şeker dağıtılırdı. Mümessil işçi de işçileri toplandı. İşçiler söz hakkı istemeye başladı."

Bu yıllarda Eskişehir'de "şekercilerin, demiryolcuların ve askeri işyerlerinde çalışanların sendikaları arasında yakın bir ilişki vardı. Eskişehir'de Ahmet Aras'ın başkanlığında Sakarya Sendikalar Birliği vardı." Ancak S.Şide ile Ahmet Aras arasında bir anlaşmazlık söz konusuydu. "Sendikacılık sanayi işçisinin hareketiyse, papyon kravatlı adam bizi temsil edemezdi."

"1950'li ve 1960'lı yıllarda kampanya işçilerinin tümü topraktan gelmeydi. Çok azı yoksul esnaftı veya şehir yoksuluydu. Gecekonduda ayakkabı tamircisi, şeker fabrikasında kampanya işçisi olurdu. Üç vardiya çalışılırdı. Tamirci bu arada fabrika işçisinin ayakkabısını da tamir ederdi. Seyyar satıcılar, pazarcılar da muvakkat işçi olmak isterdi. O yıllarda öğle yemeği ve tatlı yiyebilmek önemli bir şeydi.

"Daimi işçiler ise farklıydı. Eli işe yatkın ve biraz okuma yazma bilen muvakkatler daimi kadroya geçirilirdi. Daimi kadro için sanat okulu mezunları aranırdı. Sanat okulu mezunları da masa başı işi arardı. Kadrolu işçiye 'yağlı bey' denirdi. İlk yıllarda daimi işçiler 'alaylı' idi. Daha sonraki yıllarda sanat okulu mezunu aranır oldu."

1950'li ve 1960'lı yıllarda şeker fabrikalarında da çırak okulları ve kurslar açıldı. Buralara kabul edilenler öncelikle işçi çocuklarıydı. Bu çocuklara teorik ve pratik eğitim verilir ve fabrikalardaki işe uygun adam yetiştirilirdi.

"Şeker Şirketi'ne bağlı bütün fabrikalarda yerli-yabancı işçi kavgası vardı. Eski fabrikaların ustaları yeni açılan fabrikalara gönderiliyordu. Mahalli işçiler buna tepki

gösteriyordu. Lojmanda bu ustalar oturuyordu. Bu ustaların ücretleri yüksekti. Bu durum çok soruna ve çekişmeye yol açtı.

"Ustabaşıların mert olanları işçiden yana tavır alırdı. 'Kökümüz işçidir, memur değiliz,' derlerdi. Ancak bir kısmı işçiden koptu. İşçiden yana ustabaşılar, sendika seçimlerde sendika başkanlığına aday gösterilirdi. Sendikalar, ilk dönem toplu iş sözleşmelerinde ustabaşıları pek kollamadılar. Ustabaşılara özel haklar getirilmesini işverenler teklif etti. Bazı ustabaşıla kendilerini hala işveren vekili olarak görüyordu. Sendikaları kuranlar genellikle vasıflı işçilerdi. Kampanya işçisinden yönetici çok azdır. Seçilenler de yerlerinde kalamadı."

Şeker-İş Federasyonu oluştuğunda Kayseri ve Malatya fabrikaları hemen üye olmadı. Mahalli sendikaların federasyona geç katılmasında, "mevcut parayı devretmeyeyim," "diğer sendika borç getiriyor, biz para," gibi anlayışlar etkili oldu.

Sadık Şide, 1962 yılında Çalışanlar Partisi kurma girişiminde de yer aldı, tüzük hazırlama komisyonunda çalıştı.

"Demirsoy ayrı bir parti kurmayı düşünürdü. 1962'de Çalışanlar Partisi girişiminde İngiltere'deki gibi olsun istendi. Tüzük hazırlama komisyonunda Orhan Erçelik, Şerafettin Akova, Zeki Gedik de vardı. Program da yapıldı. Tüzük ve program yetkililere verilecek noktaya geldi. TİP'e karşı bir güvensizlik vardı. Aramızda yabancı olmamalı, bunların ceketini çıkart, gömleğinde orak-çekiç var, denirdi. AP ve CHP de Çalışanlar Partisi'ni önlemeye çalıştı."

S.Şide 1967 yılında yapılan genel kurulda da Şeker-İş'in genel başkanlığına getirildi. O tarihlerde Şeker-İş'e bağlı sendikalar içinde en büyüğü Eskişehir'dekiydi. Genel başkanlık için üçte iki çoğunluk gerekiyordu. İlk iki turda üçte iki çoğunluğun sağlanamaması durumunda, üçüncü turda salt çoğunluğu alan genel başkan oluyordu.

Genel kurulda seçim konusunda bazı tartışmalar oldu. Muhalefet mahkemeye başvurdu. 1968 yılında genel kurul olağanüstü olarak toplandı ve seçimler yenilendi. S.Şide, seçimlere katılan 81 kişinin 78'inin

oyunu alarak yeniden genel başkan seçildi. 1967 yılından 1974 yılına kadar profesyonel olarak bu görevi sürdürdü.

Eskişehir'de sendikanın önemli başarılarından biri de, Şeker Sanayi Mensupları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin (MERDER) kurulmasıydı. Daimi kadroya geçen işçi bu derneğe üye olurdu. Üyelerin ölümü durumunda ailesine yardım yapılırdı. Üyelere kredi verilirdi. Emekli olunurken de toplu geri ödeme yapılırdı. Dernek bir tüketim kooperatifi gibi de işlerdi.

"İlk aşamada toptancılardan alım yapılamıyordu. Bir süre sonra perakende alımdan toptan alıma geçmeye çalıştık. Bir süre sonra da satış mağazaları oluştu. Eskiden ekonoma vardı. Ekonoma maliyetine satış yapardı. Mallar kaliteli olurdu."

Eskişehir'de Şeker Fabrikası'nda 1958-1988 döneminde 18 yapı kooperatifi kuruldu ve 2 bin dolayında işçi bu yolla ev sahibi yapıldı.

Seyfi Demirsoy 14 Ocak 1974 günü vefat etti. TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu 31 Ocak 1974 günü toplandı.

"Başkanlık için çeşitli adaylar vardı. Ancak, sıkıntı yaratmayalım, deniyordu. Halil Bey önce niyetsizdi. Sonra şart ileri sürdü. Kadromu kendim düzenlerim, dedi."

Halil Tunç'un TÜRK-İŞ Genel Başkanlığı'na getirilmesi konusunda anlaşma sağlanınca, H.Tunç genel sekreterlik için Sadık Şide'yi önerdi. S.Şide'ye teklif bundan sonra geldi. Yönetim Kurulu'nda yapılan seçimde bir başka aday daha çıktı. Yapılan oylamada Sadık Şide birinci turda seçildi. 31 Ocak 1974'ten 1986 yılı Aralık ayındaki Genel Kurul'a kadar TÜRK-İŞ Genel Sekreterliği görevini yürüttü.

"Bu dönemde çeşitli partilere davet edildim. Adaylık önerileri geldi. Birinci sıradan milletvekili adaylığı önerildi. Hepsini reddettim. Hiçbir partiye de üye olmadım. Hüsamettin Cindoruk'un AP İstanbul İl Başkanı olduğu dönemde Cindoruk beni ziyaret etti ve 1,5 saat görüştük. İstanbul Belediye Başkanlığı adaylığını önerdi. Partiden adaylığı kabul etmedim. Bağımsız aday ol, destekleyelim, dedi. İstanbullu değilim,

diyerek yanıtladım. İbrahim Denizcier''n adaylığını önerdi. İ.Denizcier de, politikanın dışında kalayım, dedi.''

Sadık Şide TÜRK-İŞ'in 1986 yılı Aralık ayında toplanan TÜRK-İŞ Genel Kurulu'nda genel sekreterlik görevinden ayrıldı. Sadık Şide, 12 Mart ve 12 Eylül sonrası kurulan hükümetlerde bakanlık görevi de üstlendi.

SALAHADDİN ERKAP [35]

Salahaddin Erkap 8 Ağustos 1928 günü Isparta'da doğdu. Babası Hafız Mehmet Erkap, amcasına ve ortağına ait Bedford kamyonda ücretli olarak şoförlük yapıyormuş. Esas mesleği marangozlukmuş ("ince marangozdu"). Eski ev yapımı sona erdiğinden şoförlüğe başlamış.

Bu yıllarda yabancı otobüs firmaları kurs açarak şoför yetiştirirlermiş. Babası da bu kurslarda şoförlük öğrenmiş. Bir süre sonra taksitle eski bir otobüs almış ve Afyon-Antalya hattında çalışarak borçlarını ödemiş. Ancak başarılı olamamış. Otobüsü satıp bir kamyon almış ve kamyonculuğa başlamış. Mehmet Erkap'ın toprağı yokmuş. Babasından kalan ve kardeşleriyle hisseli bir evleri varmış. 1937 yılında da Eskişehir'e göçmüşler.

Salahaddin Erkap çalışma hayatına daha okula gitmeden kunduracı çırağı olarak başladı. İlkokula Isparta'da gitti. Ancak ailesi Eskişehir'e göçünce, ilkokulu burada bitirdi. Ortaokulu ve liseyi Eskişehir'de okudu.

Bu ara babası kamyonculuğun yanı sıra halı satıcılığına da başladı. Eskişehir Havaalanı inşaatında çalışanlar için de lokanta gibi bir baraka açtı. S.Erkap burada ayran satardı. Babası, haftanın iki günü kurulan pazarda da soğan satıyordu. Bir süre sonra çarşıda bir dükkan kiraladı. Çeşitli yabancı malların bayiliğini aldı, halı ve yedek parça satmaya başladı.

Dükkanı sabahları S.Erkap açardı. Sabah dükkanda durur, öğleden sonra ikili tedrisat yapan okula giderdi. Ödemelerle, satışlarla ilgilenirdi.

S.Erkap lisedeyken A.B.D.'de California üniversitesine başvurdu. Kabul edildi. Ancak hükümetin döviz kısıtlaması bu üniversiteye gitmesine engel oldu. 1948 yılında lisenin edebiyat bölümünden mezun oldu. Mısır'daki El Ezher Üniversitesine gitmek istedi. Ancak hükümetin döviz kısıtlaması nedeniyle buraya da gidemedi. İstanbul Üniversitesi İktisat

[35] Salahaddin Erkap TES-İŞ Federasyonu'nun 1964-1966 dönemi Genel Başkanı, TÜRK-İŞ'in 1966-1970 dönemi İcra Kurulu üyesi ve Genel Eğitim Sekreteri'dir. Kendisiyle 23-24 Şubat 1988 günleri TES-İŞ Federasyonu Genel Merkezi'nde ve 28.8.1988 günü de evinde bir görüşme yaptım. İkinci görüşme videoyla kaydedildi. Sayın S.Erkap, bu ilk görüşmemiz sırasında, kendi hazırladığı birer sayfalık iki adet özgeçmişini de verdi.

Fakültesi'ne kayıt yaptırdı. 1948-50 döneminde bu fakültede okudu. Ancak, babasının işleri nedeniyle devam edemedi ve ayrıldı.

S.Erkap askerliğini 1951-52 yıllarında Ankara'da yedeksubay olarak yaptı. Askerden sonra babasının dükkanına döndü. Eskişehir'in önde gelen sendikacılarından Ahmet Aras bu yıllarda S.Erkap'ın babasının arkadaşıydı. Dükkana gelir giderdi. Ahmet Aras bu dönemde Sakarya İşçi Sendikaları Birliği'nin kuruluş çalışmalarını yürütüyordu. S.Erkap çeşitli konularda Ahmet Aras'a yardımcı oldu. Ahmet Aras garsondu. Bazı işyerlerinde iş yavaşlatmadan "yaylanma" olarak söz ederdi.

S.Erkap 1953 yılında evlendi. Babasıyla aynı evde oturuyordu. 1955 yılında ilk kızı dünyaya geldi. Dükkanda dikiş makinesi ve radyo satmaya da başladılar. Bu dönemde mahalli gazetelerde (Eskişehir, Sesışık, Hamle, İbret, Yeşil Nur, Demokrat Hamle, Yeni Hakimiyet, Meş'ale, Dalga) yazarlık ve İstanbul'ya yayınlanan Yeni Sabah Gazetesi'nin Eskişehir muhabirliğini yaptı.

Ancak ithalat rejimi değişince mal gelmemeye başladı. Dükkan, babasını, eniştesini ve S.Erkap'ı geçindiriyordu. İşler durulunca sıkıntı başladı. Önce eniştesi DSİ'ye işçi olarak girdi. S.Erkap da 17 Ocak 1957 tarihinde Bursa Devlet Su İşleri'nde 10 lira yevmiyeyle işe başladı. İşyerinde personelde çalışıyordu. Bursa'da önce işçi mümessili, daha sonra da başmümessil seçildi.

Süleyman Demirel'in DSİ Genel Müdürlüğü sırasında, lise mezunlarına yüksek okula devam etmeleri durumunda işyerinde aldıkları yevmiye kadar bir burs verilmeye başlandı. O zaman yevmiyesi 16 liraydı. Bu burs için başvurmadı.

S.Erkap 1958 yılı Eylül ayında istek üzerine Eskişehir'e tayin oldu. Bu tarihte yevmiyesi 23 liraydı. Burs tekrar önerildi. İstanbul'da imtihana girdi. Başarılı oldu. Yıldız Teknik'in mimarlık bölümünde öğrenciliğe başladı. Ancak hanımı şeker hastalığına yakalandı. Hanımı İzmirliydi. Hastalık nedeniyle okulu bırakarak Eskişehir'e döndü ve teknik ressam olarak İzmir'e tayin çıkarttırdı.

Bu tarihlerde "yevmiyeli sanat sınıfı personel, yeni getirilen uygulamayla, memurlardan yüksek ücret almaya başlamıştı." İzmir'de personel şefi yapıldı. Bir süre sonra da işçi mümessili seçildi.

S.Erkap İzmir'de de Ziraat Fakültesi'ne başvurdu ve sınavı kazandı. Ancak devam zorunluluğu nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda kaldı. 1960 yılında İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi sınavını kazandı ve kaydını yaptırdı. İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ticaret ve Sanayi İşletmeciliği İhtisas Bölümü'nden iyi derece ile mezun oldu.

Salahaddin Erkap bu yıllarda niçin memur olmadı?

"Dini inançlarım kuvvetliydi. Cami-el-Ezher'e gitmek istemiştim. Bir hadiste, 'siz devlete memur olmaya talip olmayın,' denir. Bir başka hadiste, 'rızkın onda dokuzu ticarettedir,' buyurulmuştur. Ayrıca, babamın yaptığı işler sırasında bürokrasiye karşı bir soğukluk ve hatta tepki oluşmuştu. Ayrıca, memuriyetin gerektirdiği bir disiplini kabul edecek mizacım yoktu. Babam, 'beylik çeşmeden su içme, iki yakan bir araya gelmez,' derdi. Zaten DSİ'ye yevmiyeli olarak girişim de geçici bir işti. Ticaret düzelince yeniden ticarete dönecektim. Ama olmadı."

S.Erkap Bursa'da işbaşı yaptığında işyerinde DSİ I. Bölge İşçileri Sendikası vardı. Yöneticiler tanınmazdı. İşkolları yönetmeliği bulunmadığı için tuğla işçileri, Uludağ Gazoz fabrikası işçileri de bu sendikaya üyeydi.

Bu yıllarda DSİ'de atelye işçileri genellikle toprakla bağı kopmuş, tek gelir kaynağı aldıkları ücret olan insanlardı. Buna karşılık, etüd, sulama, sondaj ve baraj inşaatı işlerinde çalışan vasıfsız işçiler genellikle köyle ve toprakla bağlantılıydı. Topraklar ortakçıya verilebildiği gibi, kendileri tarafından da işlenirdi.

Bu yıllarda DSİ yöneticilerinin sendikalara karşı tavrı genellikle olumluydu.

"Bursa, Eskişehir, İzmir ve Ankara'da sendikal nedenle bir baskıyla karşılaşmadım. Ancak bazı bölgelerde baskı olduğunu duyardık. İzmir'de Bölge Müdüründen destek alan bir sendika kuruldu ve 51 kişiyi üye yaptı. Ancak daha sonra devam edemedi. Baraj inşaatlarında baskılar olurdu; ancak genellikle müsamaha vardı.

"Bazı işyerlerinde yapılan toplantılar Emniyet'e yanlış aksettirildi. Polis, toplantıyı dağıttı. Tek tük böyle olaylar oldu. Olaylar genellikle şehirlerin dışındaki işyerlerindeydi. Bu yıllarda parti baskısı olmadı. Ancak partici veya partiden

olmak, insan hak ve özgürlüklerini kullanma açısından bir avantaj sağlıyordu. DP döneminde parti üyeliği rahatladı. Geçmişten müdürün yanına girilmezdi. Bu ilişki kolaylaştı."

S.Erkap 1954 öncesinde DP'nin Eskişehir 1 No.lu bucağına üyeydi. Bursa, İzmir, İstanbul ve Eskişehir'de DP'nin ocak ve bucak teşkilatlarında çalıştı. Daha sonra ayrıldı. Ayrılmasının nedeni, partide menfaatçiliğin öne geçtiğini görmesiydi.

"Geçmişte insan sayılmayanlar DP döneminde insan sayılmanın hazzını yaşadı ve bu nedenle DP'ye bağlandı. DP işçiye birçok hak getirdi. Ama en önemlisi, psikolojikti, adam yerine konmaktı. 1950-54 yılları DP'nin altın devriydi. 1957'den itibaren halk arasında muhalefet başladı. DP içindeki hiziplerin karşılıklı suçlamaları da DP'yi yıprattı. Ancak 1957 ve sonrasının zor günleri bile 1950 öncesinden çok daha iyiydi.

"İşçi ve esnaf, DP döneminde bucak teşkilatı aracılığıyla memur tayin ettirmeye başladı. CHP döneminde hep memurlara bazı maddi haklar sağlandı. İşçi hep hakir görüldü. Memura bir ara yılda 5 maaş ikramiye verdiler. Sonra kaldırıldı. DP döneminde Halk Partililere baskı yapılmadı. Bu da DP'ye itibar kazandırdı. İşçi o yıllarda sendikadan çok partiye bağlıydı. 'Parti menfaat sağladı, sendika ne sağladı,' diyenler çoktu. Ancak DP'den üç kuruşluk şahsi menfaatim olmadı."

27 Mayıs sonrasında İzmir'de aralarında Orhan Demir Sorguç'un da bulunduğu 18-19 sendikacı gözaltına alındı. İşçiler DP'yi destekliyorlardı ve askeri müdahaleye karşıydılar. Salahaddin Erkap 27 Mayıs'ta İzmir'deydi. İşçi mümessiliydi. İhbar etmişler. Gözaltına alındı. Gözaltında 12 saat kaldı. Birkat tokat ve cop yedi. Ancak "bazı sendikacılar çok dövülmüş." CHP'li bazı sendikacılar, gözaltına alınan DP'li sendikacılara destek oldu.

AP'nin kurulma çalışmaları sırasında Salahaddin Erkap'a da katılma önerisi geldi. S.Erkap, "Gürsel Paşa'nın eliyle kurdurttuğu partiye girmem," dedi ve kurucu olmadı.

1960 yılında İzmir'de DSİ 2. Bölge İşçileri Sendikası örgütlüydü. Bu sendikanın ilk başkanı, 27 Mayıs sonrasında Kurucu Meclis üyesi olan

Tekin Çullu idi. S.Erkap, bu sendikada yönetim kurulu üyesi oldu. DSİ 2. Bölge İşçileri Sendikası 1962 yılında Yapı İş'e iltihak kararı aldı.

Ancak Salahaddin Erkap ve arkadaşları bu iltihaka karşı çıktılar ve sendikayı sürdürdüler. Yeni bir sendika kurdular. TÜRK-İŞ'e de üye oldular. S.Erkap, İzmir'de Ege Su-İş ve Ankara'da Su-İş Sendikalarının kuruculuğunu ve başkanlığını yaptı. Yeni sendika olarak toplulukla iş ihtilafı çıkardılar.

Bu konuda DSİ bünyesinde ilk girişim bu sendikadan geldi. Yüksek Hakem Kurulu yüzde 10-15 oranlarında zam verdi. Düşük ücretli işçilere verilen zam oranı daha yüksekti. Karar, Resmi Gazete'de 3,5 sayfa yayınlandı. Diğer bölgelerdeki işçiler de bu durumdan haberdar oldular.

"Bu dönemde DSİ sendikaları arasında bir işbirliği yoktu. Biz, yayınladığımız bildirileri bütün sendikalara gönderirdik. Yüksek Hakem Kurulu kararı bu ilişkileri daha da geliştirdi. Karar, Tes-İş Federasyonu'nun oluşmasında önemli bir dönüm noktası oldu.

"Bu aralar TÜRK-İŞ Cihangir İldeniz'e Tes-His adıyla bir Federasyon kurdurttu. İzmir DSİ Sendikası bu örgütlenmede yer almadı. Tes-His'in genel kurulu toplanmadı. Federasyon tutmadı. Milli tipe döndüler. Ayrı ayrı hükmi şahsiyetlerin uyumlu çalışma imkanını görmüyordum. Kafa ve kasa birliği gerekliydi. Sendika, belirli bir hiyerarşi içinde uyumlu çalışmalı, yamalı bohça olmamalıydı.

"Bizim dışımızda bir de Mühendisler Sendikası vardı. Mühendisler Sendikası, DSİ'deki teknik elemanlar tarafından kurulmuştu. Teknikerler, fen memurları ve mühendisler bu sendikaya üyeydi. Ancak sanat sınıfı personelden de üye aldılar. Kendilerini ayrı tuttular. Önceleri Tes-İş Federasyonu'na katılmadılar.

"Bir süre sonra sendika yönetimini teknisyenler ele geçirdi. Sol bir hava verdiler. İşverenle araları açıldı. Başarılı bir toplu iş sözleşmesi yapma imkanları kalmadı. İmzaladıkları toplu iş sözleşmesi de mevcut uygulamanın tasdiki gibiydi. Bir

süre sonra teknisyenlerin önemli bir bölümü 657 sayılı Kanun kapsamına alınınca, sendika önemini kaybetti.

"İstanbul'da DSİ Su-İş adıyla bir başka sendika da faaliyet gösteriyordu. Bu sendika daha sonra Ges-İş'e dönüştü. Bu arada biz Ege Bölgesinde belediye, elektrik, su, Toprak-Su ve DSİ işçilerinin birliğini sağlamaya çalışıyorduk. Demirsoy İzmir'e geldi. İzmir Sendikası katılmayınca Federasyon kurulamadığını söyledi.

"Birlikte Ankara'ya gittik. 11 Eylül 1963 tarihinde Tes-İş Federasyonu'nu kurduk. Protokol imzaladık. En büyük sendika Adana Sendikasıydı. Onun genel başkanı olan Rafet Metin Federasyon genel başkanlığına getirildi. Federasyon TÜRK-İŞ'e katılma kararı aldı. Ben de İzmir'e döndüm. Sendikamızın genel kurulunu toplayıp, yeni oluşturulan Federasyon'a katılma kararı aldık."

Bu ara TÜRK-İŞ'in 5. Genel Kurulu yaklaşıyordu. TES-İŞ Federasyonu'nun ilk genel kurulu 1964 yılı Ocak ayında Tavukçu Lokantası'nda toplandı. Genel Kurulda Federasyon Genel Başkanlığına Salahaddin Erkap getirildi. Ayrıca TÜRK-İŞ Genel Kurulu için 5 delege seçildi. S.Erkap da delegeler arasındaydı. Bu 5 delegeden Erol Aykaç ve Hüseyin Ekşi daha sonra Ges-İş Sendikası'na gitti.

"Ges-İş'in ilk Genel Başkanı Cihangir İldeniz, genel sekreteri Osman Soğukpınar'dı. Daha sonra Osman Soğukpınar genel başkanlığa getirildi. Osman Soğukpınar ilk zamanlarda TİP Altındağ İlçesindendi. Daha sonra CHP'li oldu. Ges-İş Sendikası kendisini CHP'ye çok yakın gösteriyordu. Bu durum tepki çekti. Sendikanın olanakları CHP'ye harcandı. İşçi bunu hoş görmedi. O.Soğukpınar daha sonra CHP Ankara belediye başkan adayı oldu.

"TES-İŞ ile Ges-İş arasında uzun bir mücadele oldu. Ancak Osman Soğukpınar'ın ölümünden sonra Ges-İş tükendi. Erol Aykaç genel başkan oldu. Başarısız kaldı.

"İki örgütün birlikte bulunduğu dönemde, önce TES-İŞ toplu iş sözleşmesini imzalardı. Ges-İş genellikle bundan sonra yetkili olduğu işyerlerinde aynı koşullarda toplu sözleşme imzalardı. Bir ara TÜRK-İŞ'in girişimleri sonucunda TES-İŞ ve Ges-İş'in birleşmesi kararlaştırıldı. Müşterek bir sendika kuruldu. Başkan, Osman Soğukpınar'dı. 7 kişilik yönetimin 5'i Ges-İş Sendikasındandı. İki kuruluş da kendini feshedip bu yeni sendikaya katılacaktı. Bu işe yanaşmadılar. Birleştirme girişimleri başarısız kaldı."

İlk dönem toplu iş sözleşmeleri oldukça zor geçti. DSİ Genel Müdürü, "odacıyla aynı masaya oturup pazarlık yapmam," diyordu; ancak bu durumu kabullenmek zorunda kaldı.

"TÜRK-İŞ'in 1964 yılındaki genel kuruluna TES-İŞ Federasyonu delegesi olarak katılmıştım. Bu arada Osman Soğukpınar'ın Sendikası'nın DSİ'de toplu iş sözleşmesi için ilan verdiğini duyduk. Bunun üzerine hemen Ankara'ya döndüm. İtiraz edilmesi gerekiyordu. Bu nedenle genel kurulu izleyemedim.

"Bu arada TÜRK-İŞ yöneticileriyle ters düştük. Onlar, daha sonra Ges-İş adını alacak olan sendikayla daha iyi ilişkiler kurdular. Osman Soğukpınar TÜRK-İŞ yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. Bize zorluk çıkardılar. Bunun üzerine TÜRK-İŞ'e karşı cephe aldık. TÜRK-İŞ Yönetimi, Bursa, İzmir ve Hirfanlı Sendikaları'nın Federasyon'dan ayrılmasını ve Ges-İş'e katılmasını sağlamak amacıyla çalışma yaptı. Ancak başarılı olamadılar. Bu üç sendika da TES-İŞ'te kaldı.

"Federasyon'u bize kurduranlar, yıkmaya çalıştı. Osman Soğukpınar'ın TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyesi olması bu ilişkilerde çok önemliydi. Bunun üzerine biz de İcra Kurulu'na girelim, dedik. TÜRK-İŞ'in 1966 yılındaki Genel Kurulu'nda önce gerekli çalışmaları yaptık. İcra Kurulu'nun 3'ten 5'e çıkarılması kararı alındı. Yeni 2 yer için İbrahim Güzelce, Muzaffer Daysal, Kaya Özdemir, Rahmi Turan, Ethem Ezgü ve

ben aday olduk. İbrahim Güzelce ikinci turda benim lehime adaylıktan çekildi. Ethem Ezgü ile ben seçildik.

"Sendikal çalışmayla işçinin sendikaya olan ilgi ve güvenini artırdık. Toplu iş sözleşmeleriyle yeni haklar elde ettik. 1964 toplu iş sözleşmeleriyle, DSİ'nin çeşitli bölgelerindeki değişik uygulamalar ve yan ödemeler birleştirildi; sosyal yardımların miktarları artırıldı. Çocuk parası memurlara 10 lira iken, işçilere 25 lira sağlandı. Geçmişte yevmiyeli sanat sınıfı personele ve memurlara verilmiş bazı haklar imzalanan toplu iş sözleşmesi ile tüm işçilere yaygınlaştırıldı.

"Sözleşme düzenine geçişle birlikte işyeri yönetmeliği kalktı. Toplu iş sözleşmesiyle DSİ, Toprak Su, Köy İçme Suları, büyük ve orta büyüklükteki belediyelerin elektrik ve su birimleri kapsama alındı. İşçilere verilen lojmanlar artırıldı. Geçmişte hak edilip de ödenmeyen tazminatlar tahsil edildi. Disiplin kurulu, terfi kurulu gibi çeşitli kurullarda temsil edildik. Bu kurullarda temsilci bulundurma, sendikanın işçinin gözündeki itibarını artırdı. Sendika içinde siyasi ayrımcılık yapmadık. Yönetim kurulunda her siyasi görüşten arkadaşımız olurdu."

S.Erkap, 1965 yılında üniversite giriş sınavını kazanarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne girdi ve 1967 yılına kadar bu fakültede okudu. 1967 yılında yeniden üniversite giriş sınavlarına girdi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazandı. 1970 yılına kadar bu fakültenin kayıtlı öğrencisiydi. 1969-1970 yıllarında ise Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin doktora programında sosyal politika ve iş hukuku, işletme iktisadı ve iktisat seminerlerini izledi.

"TÜRK-İŞ'e seçilince, TES-İŞ kongresini toplayalım, dedim. Enver Turgut milletvekiliydi. Biz ayrılalım, Orhan Erçelik başkan olsun, dedim. 1967 kongresinde başkanlığı bıraktım. İlişkim kopmasın ve TÜRK-İŞ'te 'tabansız' olmayayım diye, TES-İŞ'te ikinci başkan yaptılar. TÜRK-İŞ'te tek aday olarak hiç seçime girmedim. Hep rakiplerim oldu.

"Belirli prensiplerim var. TÜRK-İŞ yönetimindeki diğer arkadaşlarımı değiştirmem mümkün değildi. 1966 genel kurulunda icra kurulu üyeliğine, 1968 ve 1970 genel kurullarında da TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreterliği görevine seçildim.

"1970 yılında ayrılmaya ve yurtdışına gitmeye karar verdim. Bu ara 11 sendikacı yurtdışında görevlendirilecekti. Talip oldum. Kıdem tazminatı almadan TES-İŞ'ten ayrıldım. İzin kullanmadım. İzin parası da almadan ayrıldım. Çalışma Bakanlığı Berlin Çalışma Ateşeliğine işçi sendika uzmanı olarak tayinim yapıldı ve yurtdışına gittim."

S.Erkap TÜRK-İŞ yönetimine seçildikten sonra ilk olarak Mısır'a gitti. Daha sonra da A.B.D.'ye bazı Avrupa ülkelerine gitme imkanı oldu.

S.Erkap Batı Berlin'de 6 yıl süreyle görevli olarak bulundu. Bu arada Almanca öğrendi, Berlin Teknik Üniversitesi'nde doktora çalışmalarına devam etti. 1976 yılı Kasım ayında da Türkiye'ye döndü ve Çalışma Genel Müdürlüğü müşaviri oldu.

1977-1979 yıllarında ise Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Güvenlik Kuruluşları Genel Müdür Yardımcısı olarak çalıştı. 1979 yılı Aralık ayında Çalışma Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığına atandı. 1982 yılı Mart ayında Bakanlık Müşaviri yapıldı. 1983 yılı Nisan ayında da emekli oldu.

S.Erkap 1983 yılı Mayıs ayında Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve 6 Kasım 1983 genel seçimlerinde bu partiden Kayseri milletvekili adayı oldu. Seçilemedi. 1984 ve 1987 yıllarında 3'er yıllık sürelerle ülke çapında resmi arabulucu seçildi. 1985 yılı Nisan ayı ile 1986 yılı Eylül ayı arasında HAK-İŞ'e bağlı Özgıda-İş Sendikası'nda uzman müşavir olarak çalıştı.

Daha sonra TES-İŞ Sendikası Genel Başkan Danışmanlığı görevine getirildi. 1985 yılında üniversite sınavlarını kazanarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırdı. Berlin'de iken İngilizce ve Arapça kurslarına gitmişti. 1985-86 yıllarında da Ankara'da Arapça kurslarına gitti.

SELAHATTİN KAÇARAN [36]

Selahattin Kaçaran 1325 (1909) yılında İstanbul'da doğdu. Babası Hurşit Ziya devlet memuruydu. İki erkek kardeştiler. Kendisinden 4 yaş büyük olan ağabeyi daha sonraları saraç ustabaşısı oldu. Mahallede 3 kişi askeri sanat okuluna girince, Selahattin Kaçaran da onlara imrendi ve bu okula gitmek istedi.

4 yıllık Askeri Sanayi Mektebini 1929 yılında tesfiyeci olarak bitirdi ve Ankara Askeri Fabrikası'nda işbaşı yaptı. 8 yıl mecburi hizmeti vardı. Ankara Askeri Fabrikası'nda top ve tüfek üretiliyordu. İşbaşı yaptığında yevmiyesi 176 kuruştu. Vasıfsız işçilerin yevmiyeleri ise 48 krş, 64 kuruş ve 72 kuruştu. Günlük mesai 8 saatti. Pazar günleri çalışıldığında çalıştıkları günün ücretini alıyorlardı. İşçilerin çoğunun toprakla bağları vardı. Ustalar genellikle İstanbul'dan gelmişti.

Ankara Askeri Fabrikası'nda 1930'lu yıllarda hiç direniş olmadı. İlk başlarda yemek verilmezdi. 1936 yılından itibaren günde 2 kap yemek verilmeye başladı. Bazan bu yemek 3 kap olarak verilirdi. Askeri Fabrika diğer işyerlerine göre daha iyiydi.

Fabrikadaki ustalar bu dönemde fabrikadaki çırak okulunda öğretmenlik de yaparlardı. İşyerindeki uygulamalara tepki gösterenler işten çıkarılırdı. Ancak fazla olay olmazdı. "Fabrika garanti işti." Vasıflı işçi azdı. İşsizlik bu kadar yaygın değildi. İşyerinde mühendisler lojmanda oturuyordu. Ustabaşılara pek lojman düşmezdi.

Selahattin Kaçaran 1931-32 yıllarında evlendi. O zamanlar ayda 42 lira ücret alıyordu. Etin kilosu 25 kuruştu. 10 yumurtayı 10 kuruşa veriyorlardı. Evinin kirası ise 3 liraydı.

S.Kaçaran daha sonraki yıllarda 175 lira aylıkla idare göreve atandı. Ambarcılık ve idare amiri muavinliği yaptı. Aylık ücreti daha sonra 275 liraya kadar çıktı.

1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun çıktı. Ancak, Ankara Askeri Fabrikası 1950

[36] Selahattin Kaçaran, günümüzdeki Türk Harb-İş Sendikamızın Ankara Şubesi'nin öncülü Savunma İşçileri Genel Sendikası'nın 1950'li yıllardaki genel başkanıydı. Kendisiyle 31 Ağustos 1988 tarihinde MESA I. Batı Sitesi'ndeki evinde bir görüşme yaptım.

yılında Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na dönüşünceye kadar 5018 uygulanmadı. İşyerinde işçi mümessilliği vardı, ancak faal değildi. İşçi mümessilliği 1950 yılından sonra önem kazandı.

S.Kaçaran işyerinde işçi başmümessili seçildi. 1946 yılı Ocak ayında Demokrat Parti kurulunca hemen DP'ye üye oldu ve İncesu Ocak Başkanı olarak seçildi. S.Kaçaran, tek parti dönemine karşı olduğu ve vaadlerine inandığı için DP'ye girdiğini ve işçinin çoğunun DP'yi tuttuğunu belirtti. Daha sonraki yıllarda DP Cebeci bucağında ikinci başkan ve Çankaya ilçe idare kurulu üyeliği yaptı.

S.Kaçaran 1950 yılında Ağır Bakım'a geçti. Burada 100'ün üstünde işçi çalışıyordu. Bu tarihte Cebeci'deki Dikimevi'nde Savunma İşçileri Genel Sendikası vardı. Bu sendikayla bağlantı kurdu. Ağır Bakım işçilerini bu sendikaya üye yaptı. İşyerinde iki sendika vardı. Sendikalar arasındaki ilişkiler sınırlıydı.

S.Kaçaran 1954 yılında Savunma İşçileri Genel Sendikası Genel Başkanı oldu. Bir süre sonra da Harb-İş Federasyonu kuruldu. Bu süreçte Haliç Tersanesinden Cemalettin Konak'ın önemli rolü oldu. Savunma İşçileri Sendikası, Federasyon'un Eskişehir Kongresi sırasında Federasyon'a üye oldu.

Bu yıllarda işyerinde herhangi bir baskıyla karşılaşmadılar.

"Milli Müdafaa Vekili Sem'i Ergin'le sık sık görüşürdük. Askerin herhangi bir müdahalesi olmadı. Askeri İşyerleri Talimatnamesi uyarınca zam verilirdi. Sivile göre daha iyi durumdaydık. İşçi kökenli milletvekilleri aracılığıyla randevu alarak Refik Koraltan'la görüştük ve işçilere de ikramiye çıkarılmasını talep ettik.

"Çalışma Bakanlığı sendikaya iki defa 700 lira para verdi. İşyerinden bir araba alındı. Kumandanlar sendikaya kömür bile gönderirdi. Vekil de elinden geleni yapardı. Bir keresinde Celal Bayar'ı Ağır Bakım'a yemeğe getirdik. Kumandanlar, milletvekilleri yemeğe gelirdi. Ücretlerin artırılması, yemek parasının artırılması için çaba gösterirdik.

Ankara'daki sendikanın 4000 - 5000 dolayında üyesi vardı. İşyerlerinde üye olmayan pek yoktu. Aidatlar elden toplanırdı. Aylık aidat 50 kuruştu. Sendikanın altını okul yaptım. Öğretmen buldum. Çalışan işçi çocuklarına kurs açtım. Dikimevi Müdüründen de çocuklara yemek sağladım. Bu çalışmalara kumandanların da yardımı oldu.

TÜRK-İŞ üyesiydik ama Ankara Birliği'ne üye olmadık. İhtiyaç yoktu. TÜRK-İŞ'in aidatını da zor veriyorduk. İşyerinde tüketim kooperatifi ve konut kooperatifi kurduk."

Selahattin Kaçaran tüm bu dönemde sendikadaki görevinin yanı sıra işyerinde de çalıştı. 27 Mayıs ihtilalinden sonra tazminatsız olarak işten çıkarıldı. İşyerinde Askeri Muavenet Sandığı vardı. Bir yıl boşta gezdi. İş bulamadı. Sonra geri döndü. Derhal kongre yapıldı ve sendika başkanlığından ayrıldı. Fabrikadan da 1962 yılında ayrıldı.

S.Kaçaran 1962-1964 yıllarında İş Mahkemesinde görev yaptı. Daha soraki yıllarda Tarım-İş ve Tes-İş Sendikalarında eğitim müdürlüğü görevini üstlendi. TÜRK-İŞ'in önerisi üzerine, 1969 yılında Hamburg'da konsoloslukta işçi sorunlarıyla ilgili olarak görevlendirildi. 7 yıl burada kaldıktan sonra yurda döndü ve Çalışma Bakanlığında Şube Müdürü oldu. Bir süre sonra da emekliye ayrıldı.

SEYFİ İLOĞLU [37]

Seyfi İloğlu 1931 yılında Adana'da doğdu. Aslen Şam'lı olan babası soğuk demirciydi. 1 çırağı vardı. Annesi Adanalıydı. Toprakları yoktu ama evleri vardı.

"İlkokulu Adana Dumlupınar İlkokulunda okudum. Savaş yıllarıydı. Okula yalınayak giderdik. Kitap defter de alamazdık. İlkokul sırasında bazı yıllar gündezleri çıraklık yapardım. Benim durumumda olanlar için bazı ilkokullarda gece sınıfları vardı. Gündüz işe gitmek zorunda olanlar okula gece giderdi.

"İlkokulu bitirir bitirmez Adana'daki Milli Mensucat'ta işbaşı yaptım. Çırak alınıyordu. Vardiya usulü saat ücreti verirlerdi. Saat ücretim 4 kuruştu. Ustalar ise 6-7 kuruş alırdı. Bir kilo ekmek 7,5 kuruştu. Kadın işçi azdı. O yıllarda işçi sıkıntısı çoktu. Biz işe gitmediğimiz zaman makinalar bağlanırdı. İşe gidemediğimiz günler evden çağırırlardı bizi. Vardiya çavuşları gelirdi eve.

"Tarımda ücretler daha yüksekti. Milli Mensucat'ın sahibi Nuri Has'lardı. Günde 8 saat çalışırdık. Fabrikanın açılışından beri günde bir öğün yemek verilirdi. Cumartesi-Pazar günleri de çalışılır, hafta içinde bir gün tatil yapılırdı. Fazla mesaiye fazla kalınmazdı. Ustalar hep işveren adamı gibi davranırdı. Ustalar günde 8 saatten daha fazla çalışırdı. Ben vaterciydim. 1945-46 yıllarında Milli Mensucat'ta 250 - 300 kişi çalışırdı."

Seyfi İloğlu 1950 yılına kadar Adana'da işçi eylemi hatırlamıyor.

S.İloğlu bir ara Milli Mensucat'tan ayrıldı ve Sabri Andaç'a ait İmren Şekerleme'ye girdi. İşyerinde tahin ve helva üretiliyordu. Üç işçi çalışıyordu. İlk kez bu işyerinde sigortalandı. Ücretler haftalık ödeniyordu. Ancak çalışma süresi sınırsızdı. Sabahtan akşama kadar çalışılıyordu.

---

[37] Seyfi İloğlu Adana Çimento Fabrikası İşçileri Sendikası'nın kurucularındandı. 1958 yılından 1963 yılına kadar bu sendikanın yönetim kurulu üyeliğini yaptı. 1968-1974 döneminde de Adana Çimento Fabrikası'nda örgütlü ÇİTOS-İŞ Sendikası'nın genel başkanlığını yaptı. Kendisiyle 1 Mayıs 1997 günü Adana'da görüştüm.

1946 yılında Adanalı bir hanımla evlendi. Kayınpederi Devlet Demir Yolları'ndan emekliydi. biri erkek üçü kız dört çocukları oldu.

1950 yılında askere gitti. Sınıfı ordonattı. Önce Manisa'da, sonra Afyon'da askerlik yaptı. Normal askerlik süres 18 aydı. Ancak terhis etmediler. Kore savaşı vardı. 3 yıl askerlik yaptı.

Askerlikten sonra, camcı olan kardeşiyle birlikte üç yıl camcılık yaptı. Ancak camcılık istikrarsızdı. Düzenli ve yeterli bir gelir sağlamıyordu. Bu ara Çimento Sanayii'ne bağlı Adana Çimento Fabrikası Almanlar tarafından monte ediliyordu. Montaj sırasında Almanların yanında çalıştı. Montaj bir yıl sürdü. Montajda işe başladığında saat ücreti 120 kuruştu. Bu ücret piyasaya göre iyiydi. Fabrika işletmeye açıldığında saat ücreti 240 kuruşa çıkmıştı.

"Almanlar kanunlarımıza saygı gösterirdi. İş Kanununu tam olarak uygularlardı. Montaj sırasında işyerinde 800 işçi çalışıyordu. İşletmeye alınınca 600 işçi kaldı. Bu yıllarda bu işçinin ancak 100 - 150 tanesinin biraz toprağı vardı."

1958 yılında Adana Çimento Fabrikası İşçileri Sendikası'nı kurdular. Kurucular, Seyfi İloğlu, makina bakım ustası Hasan Aydınoğlu, şöför Raif Gümüş, faril demirmeninde usta Kerim Gökoğlan ve gezer vinç operatörü Mustafa Onaç idi.

"Tüzüğü Tarım-İş Sendikası'nın Adana şubesinden aldık. Tarım-İş'in iki telefonu vardı. Birini bize devrettiler. Bizden sonra kurulan Harb-İş de tüzüğünü bizden aldı. Bu sendikanın başkanı olan Cenan Bıçakçı ile iyi ilişkilerimiz vardı. Sendikamız kiradaydı. Hiç arabası olmadı. Daha sonraki yıllarda bir tane büro elemanı çalıştırdık."

Seyfi İloğlu kurulan sendikada yönetim kurulu üyeliğine getirildi.

Salih İloğlu 1960 öncesinde işyerinde işçiyken DP'ye üye oldu. Adana'da bir DP il işçi komitesi kurdular Fahri Karakaya komite başkanı, Seyfi İloğlu da komite sekreteriydi.

"İşçi arasında çalışma yapılırdı. Oldukça etkiliydi. CHP'nin de böyle bir komitesi vardı; ama aralarında pek sendikacı yoktu. İşçi arasındaki çalışmada bizden gerideydiler.

"1958-59 yıllarında geçici görevle çeşitli yerlere gittim. Balıkesir Çimento işletmeye alınacaktı. Üç ay burada çalıştım. Adana'ya geri döndüm. Elazığ Çimento'da arıza varmış. Oraya gittim. Bu dönemde Elazığ ve Sivas'taki çimento fabrikalarında sendika vardı, İzmit ve Balıkesir'de yoktu. 1959 yılının ilk aylarında toplulukla iş ihtilafı çıkardık. Uyuşmazlık il hakeme gitti. Yüzde 5 zam aldık. Bu yıllarda sendika aidatı toplamak çok zordu. Elden toplanırdı. Ne bulursak onu alırdık.

"Bu yıllarda işçinin çoğu DP'liydi. 27 Mayıs benimsenmedi."

Adana Çimento İşçileri Sendikası bu yıllarda Fukara Tahir adıyla bilinen Tahir Öztürk'ün Yapı İş Federasyonu'na üye oldu.

S.İloğlu 1963 yılına kadar yönetim kurulu üyeliğini sürdürdü. 1963 yılında Çimse-İş Sendikası kuruldu. Adana Çimento Fabrikası İşçileri Sendikası kendisini feshederek, Çimse-İş Adana Şubesi'ne dönüştü.

Çimse-İş'in imzaladığı ilk dönem toplu iş sözleşmesi işçi arasında tepki yarattı. Alınan yüzde 25 oranındaki zam yeterli bulunmadı. Şubede olağanüstü genel kurula gidildi. Seyfi İloğlu, 14 Kasım 1965 günü yapılan seçimlerde şube başkanlığına getirildi. Bu dönemde çimento fabrikasına ek olarak Kars Mozayik'te örgütlendiler. Toplam üye sayısı 900 dolayındaydı.

Seyfi İloğlu'nun yönetim kurulu üyeliği ve şube başkanlığı döneminde yalnız bir kere eylem yapıldı.

"1963 yılında, Bülent Ecevit'in Çalışma Bakanlığı döneminde Adana Çimento'da bir sorun çıktı. Fabrika Adana'dan 15 kilometre kadar uzaktadır. İşyerine gidiş gelişte geçen süreler için ücret ödenmiyordu. Halbuki 3008 sayılı İş Kanununun bir maddesine göre ücret ödenmesi gerekiyordu.

"Bir dava açtık. İşveren, işyerinde lojman olduğunu iddia etti. İtiraz ettik. Tespit istedik. Bu ara 2 Nisan 1963 günü bir gün iş durduruldu ve öğle yemeği yenmedi. Yemek yememe eylemine 200 işçinin 160'ı katıldı. Vali ve Emniyet Müdürü

işyerine geldi. Haklı olduğumuzu söylediler. Taahhütte bulundular.

"Çalışma Bakanı Bülent Ecevit de işyerine geldi ve işyerini dolaştı. Oradan da İskenderun'a geçti. Bunun ardından kanunu değiştirdiler. Ücret ödeme yükümlülüğünü kaldırdılar. Servis kondu. Para alınamadı.

"Adana Çimento çok karlıydı. 1965 yılında Adana Çimento'nun hissesinin bir bölümünü OYAK aldı. Adana Çimento bunun üzerine Çimento Sanayii'nden ayrılarak başlabışanı bir şirket oldu. Bu yeni durumda bazı yeni haklar elde ettik.

"Yeni hakları Çimse-İş'e götürdük. Adana Çimento'nun nasıl karlı bir kuruluş olduğunu anlatarak, zarar eden çimento fabrikalarıyla aynı koşullarda toplu sözleşme imzalanmamasını istedik. Seyfi Demirsoy ve Halil Tunç'la konuştuk. Hasan Türkay'la görüştük. Ancak olumlu bir sonuç alamadık.

"Bunun üzerine 1968 yılı sonlarında ÇİTOS-İŞ'i (Türkiye Çimento Toprak ve Seramik Sanayii Sendikası) kurduk ve Çimse-İş Adana Şubesi olduğu gibi ÇİTOS-İŞ'e geçti. Ben de genel başkanlığa getirildim ve 1974 yılına kadar bu görevi sürdürdüm. Bunun ardından ÇİTOS-İŞ olarak Adana Çimento'da 29 gün süren bir grev yaptık.

"Ücretlere iyi bir zam aldık. Ayrıca prim getirdik. Fabrikanın bilanço karının bir bölümü işçilere yılda bir sefer ikramiye olarak verilecekti. Şirket 20 milyon lira mı kazandı; her işçi 20 yevmiyesi tutarında ikramiye alacaktı. Şirketin bilanço karı 30 milyon lira mı; işçinin primi 30 yevmiyesi tutarında olacaktı. Toplu iş sözleşmesindeki bu hüküm 12 Eylül sonrasında Yüksek Hakem Kurulu tarafından kaldırıldı."

Seyfi İloğlu ÇİTOS-İŞ'in 1974 yılında yapılan genel kurulunda aday olacaktı; vazgeçti. Emekliydi. Bir taksi durağı açtı. Daha sonra spor toto bayiliği yaptı. Bundan da vazgeçti.

ŞABAN YILDIZ [38]

Şaban Yıldız 1917 yılında Nasliç'te doğdu. Seyfi Demirsoy'un süt kardeşiydi. 1924 yılında Çatalya'ya göç ettiler. İlkokuldan sonra ortaokula geçti; ancak mali imkanları yeterli olmadığından okuldan ayrıldı ve inşaat işçiliğine başladı. Daha sonra da İstanbul'a gelerek Bahariye Mensucat Fabrikası'na işçi olarak girdi.

1940 yılı sonlarında askere gitti. Jandarma Subay Okulu'nda yazıcılık yaptı. Ayrıca kütüphaneye bakmakla da görevlendirilmişti. Burada Haydar Rifat'ın çevirisi bazı sol yayınlarla ilk kez tanıştı. Hitler'in Kavgam'ını ve Necip Fazıl'ı da ilk kez burada okudu. 6 ay kadar burada subaylara verilen istihbarat derslerini de izledi.

1943 yılında Mart ayında terhis oldu. Askeri Yarımamul Ambarı'nda bir yıla yakın bir süre çalıştı. Sonra Defterdar'da (eski Feshane) işe girdi. Burada mümessil işçi (işçi temsilcisi) seçildi. 1951 yılında da Tekstil ve Örme İşçileri Sendikası'nın genel sekreteri oldu. Seçimle gelen ilk profesyonel sendikacı Şaban Yıldız'dı. Aylığı 165 liraydı.

"Bu yıllarda İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Türkiye'deki bütün sendikalara öncülük ediyordu. Hükümet sendika birliklerinden memnun değildi. Birlikleri, Sovyet sendikalarına benzetiyordu; birliklere karşıydı. Federasyonlar o zaman piyasaya sürüldü.

"TÜRK-İŞ'in kuruluşunda öncülük tekstilcilerdeydi. Teksif 1952 yılı Şubat ayında kurulmuştu. Konfederasyon kurulma kararı alındı. TÜRK-İŞ'i Amerikalılar kurmadı. Bu yıllarda, mahalli sendika birlikleri mi, federasyonlar mı hakim olmalı konusu tartışılırdı. Sendikalar arasında, hem mahalli birliklere, hem de federasyonlara üye olanlar vardı.

"Demokrat Parti TÜRK-İŞ'in kuruluşuna karşı çıktı. Sendika yöneticilerinin önemli bir bölümünün DP'li olmasına

---

[38] TÜRK-İŞ'in ilk genel sekreteri Şaban Yıldız ile 9 Ekim 1987 günü kendi evinde kısa bir görüşme yapma olanağım oldu. 1980'li yılların başlarında gırtlak kanserinden ameliyat olmuştu. Konuşmada oldukça zorlanıyordu. Kısa süren konuşmasının teyp veya video kamera aracılığıyla kaydedilmesine izin vermedi.

rağmen TÜRK-İŞ kuruldu. Tüzüğün hazırlanmasıyla Ömer Akçakanat, Seyfi Demirsoy, Adil Boğakaptan, Mehmet İnhanlı ve ben görevlendirilmiştik. Merkez Ankara'da olacaktı, çünkü hükümet oradaydı. İlk tüzükte 'işçi sınıfı' kavramı kullanılmıştı. Ancak genel kurulda bu çıkarıldı. Bazı sendikalar ayrılmakla tehdit etti. 'Zamanı gelince koyarız,' dedik, çıkardık.

"1947-48 yıllarında Arjantinli Moggia vardı. Arjantin çalışma ateşesiydi. Aslında mezbaha işçisiymiş, sendikacıymış. Muzaffer Daysal tercümanlığını yapardı. Aktif bir Peroncuydu. Gıda işkolundan dürüst ve namuslu bir sendikacı olan Zühtü Tetey'le temas kurmuş. Sendikaların genel kurullarına katılırdı. Türkiye'ye ilk gelen yabancı sendikacıdır.

"Bu yıllarda sendikalar, 'vatandaş Türk malı kullan ki Türk işçisi iş bulsun' biçiminde kampanyalar açardı.

Şaban Yıldız TÜRK-İŞ'in 6-7 Eylül 1952 günü İzmir'de yapılan birinci genel kurulunda genel sekreterliğe aday oldu. Ancak Muammer Özerkan karşısında yeterli oyu alamadı. Şaban Yıldız 1953 yılındaki İkinci (olağanüstü) genel kurulda da önce genel sekreterliğe aday oldu. Dördüncü turda adaylıktan çekildi. Seçimi 9. Turda İsmail İnan kazandı. Daha sonra mesul muhasipliğe aday oldu. 10 tur yapılan seçimlerde yeterli çoğunluğu hiçbir aday alamayınca, mesul muhasiplik seçimi daha sonraya bırakıldı.

Şaban Yıldız 1962 yılında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği feshedilip yerine TÜRK-İŞ 1. Bölge Temsilciliği kurulunca, bir süre burada Bölge Temsilcisi Yardımcısı olarak çalıştı. 1962 yılında TÜRK-İŞ'in kuruluşunun 10. yıldönümü nedeniyle TÜRK-İŞ adına bir radyo konuşması yaptı. Şaban Yıldız bu konuşmada şunları söyledi:

"Çok mutlu bir yıldönümünü kutlamak için sizlere hitap ediyorum. Bugün işçilerin teşkilatlanması ve demokratik yönetimin bir parçası haline gelmesi olayında aşılan bir merhalenin onuncu yıldönümüdür.

"Bugün Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu dediğimiz, kısa adı TÜRK-İŞ olarak tanıdığımız büyük teşkilatın

kuruluşunun onuncu yıldönümüdür. Onyıl önce bugün, geniş işçi kitlelerinin sarsılmaz desteği ve bir avuç idealist sendikacının tükenmez azim ve gayretleriyle TÜRK-İŞ kurulmuştur. O günün büyük sevinci içinde Atatürk'ün Anıt Kabrine gidilmiş ve ilhamını o sönmez ışık hazinesinden alan Türk işçi gençliğinin teşkilatlanma hareketini bir Konfederasyon kurmaya kadar yücelttiğini büyük Atanın manevi huzurunda eğilerek bildirmiş ve emeklerini vatanın kalkınmasına vakfeden işçilerin bağlılığını ve saygısını ifade eden bir çiçek topluluğunu işçi topluluğu adına bırakmıştık...

"Öyle günler olmuştur ki, değil Radyoda TÜRK-İŞ adına konuşmak, TÜRK-İŞ Başkanı en tabii uğrağı olan Çalışma Bakanlığına bile bırakılmak istenmemiştir. Öyle günler olmuştur ki, TÜRK-İŞ gayri meşru bir teşekkül olarak görülmüş ve kapatılması için her dolambaçlı çareye başvurulmuştur. Öyle günler olmuştur ki, partizan yöneticilerin gayreti ile hayat damarı kesilmek istenmiş ve sendikaların aidat göndermeleri durdurulmak istenmiştir. İşte o tedirgin olduğumuz yıllar içinde işyerlerinden istifa ederek bir ülkü uğruna bütün çalışmalarını TÜRK-İŞ'e verenler bir dilim ekmek bulamadan didinmiş ve acı günleri yenme azmi ile TÜRK-İŞ'in şerefini herşeyin, her türlü geçici nimet ve itibarın üstünde tutmuşlardır.

"Öyle günler geçirilmiştir ki, kendisine bağlı teşekküller mahkeme kararı ile kapattırılmış, idarecilerinin, sendikalarının kapısına kilit vurulmuş, çeşitli takibat ve tazyik altında maneviyatları bozulanlar o karanlık günler içinde eşlerinden, çocuklarından olmuşlar, hatta hayata gözlerini yumanlar olmuştur.

"Bu acı günlerin mücadelelerini teker teker saygı ile anar, hatıraları önünde hürmetle eğilirim."

ŞERAFETTİN AKOVA [39]

Şerafettin Akova 10 Şubat 1927 tarihinde Sivas'da doğdu. Babası kunduracı esnafıydı. CHP'liydi. Ş.Akova, ailenin ilk erkek çocuğuydu. İki erkek, iki kız kardeşi vardı. İlkokulu Sivas'ta okudu. Ekonomik sıkıntı ve okula devamsızlık nedeniyle, Ortaokul 3. sınıfta okulu bıraktı.

Ş.Akova, 1942 yılında Sivas Demiryolu Çırak Okulu'na başladı. Eskişehir'de yatılı olarak okuma olanağı bulunmasına karşın, bu yolu seçmedi. Çırak okulunda öğlene kadar ders görürler, öğleden sonra da atelyede çalışırlardı. 15 lira aylık alıyordu.

Ş.Akova, çırak okulunda sınıf mümessiliydi.1944 yılında çırak okulundan tornacı olarak mezun oldu ve Sivas Demiryollarında Cer Bölümüne tornacı olarak işbaşı yaptı. "Bu dönemde kalifiye işçi azdı. Ancak Demiryolları'na girmek bir hayli zordu."

Bu yıllarda Sivas'ta işçilerin ortak eylemleri yoktu. Ancak işçi arasında çeşitli gruplaşmalar olurdu.

> **"İşçilerin büyük bir bölümü DP'liydi. Tek parti döneminde işçiler horlanmıştı. İkinci sınıf vatandaş muamelesi karşısında DP'yi kurtarıcı olarak gördüler. CHP örgütünde işçi çok azken, DP'nin il, ilçe, ocak ve bucak teşkilatları işçilerden oluşuyordu."**

Ş.Akova 1946 yılı Kasım ayında askere gitti. Demiryolu askerliği 1944 yılında kalkmıştı. Demiryolu askerleri sivil olarak askerlik yapar ve yaptıkları iş karşılığında da belirli bir ücret alırlardı.

Sivas Demiryolları'nda Sanayi İşçileri Sendikası 18 Mayıs 1949 tarihinde kuruldu. Sendikanın kurucuları arasında ustabaşı olarak yalnızca İbrahim Balku bulunuyordu. Diğer kurucular işçiydi. Kuruluş öncesinde işçiler Çalışma Bakanı Sirer'i ziyaret etmişler. Sirer de sendikanın kurulmasını tavsiye etmiş. Kuruluş sürecinde herhangi bir baskı yaşanmamış. İlk yıllarda işçinin sendikaya karşı tavrı olumluymuş. Ancak daha sonraki yıllarda siyasal parti ayrılıkları işçiyi bölmüş.

---

[39] Şerafettin Akova, 1964-1980 döneminde DYF-İŞ'in Genel Başkanlığı görevini üstlendi. Kendisiyle 25 Şubat 1988 ve 21 Ağustos 1988 günleri Ankara'daki evinde iki kez görüştüm. İkinci görüşme videoyla kaydedildi.

Ş.Akova, Erzurum'da normal askerlik yaptı. Askerlik üç yıl sürdü. 1949 yılı Kasım ayında terhis oldu.

"İşbaşı yapmak için başvurduğumda, 'işe yaramaz' diye işe almadılar. Çok uğraştım. Sendikacılığa başlamamda bu olay da etkili oldu." Ş.Akova, büyük çabalar sonrasında Eskişehir Demiryolları'nda tornahanede 1951 yılında işe başlayabildi.

"1951 yılı Nisan veya Mayıs aylarında Federal-İş'in (Genel Sendika) Eskişehir'de Çiftkurt otelinde bir kongresi vardı. Konuşma yaptım. Seçim yapıldı. İdare Kuruluna seçildim. Üye olmadığım tespit edilince fiile görev alamadım."

Ş.Akova aynı yıl Sivas'a dönebilmek için çaba göstermeye başladı. 4 ay sonra da tayinini yaptırabildi.

"O dönemler sendikacılıkta politik tercih önemliydi. Sivas'taki mahalli sendikanın yöneticileri DP'liydi. Sivas'ta Federal-İş'i kurdum. Şube başkanı olarak mücadele etmeye başladım. Federal-İş merkeziyetçiydi. Genel Başkanı Fahri Başkan DP'nin Çankaya ilçe başkanıydı. Ancak sendikada politikaya ağırlık verilmezdi.

"Bu tarihlerde Sivas'da Demiryolları'nda 2500 dolayında işçi çalışıyordu. Daimi işçilerin çoğunluğu topraktan bağımsızdı. Mevsimlik işçiler ise toprakla bağlarını sürdürüyordu. İşçilik, onlar için bir ek gelir kaynağıydı. Sivas'da başka önemli işyeri de yoktu. Sivas Sanayi İşçileri Sendikası'nın 2 bini aşkın üyesi varken, Federal-İş'in üye sayısı 1000 dolaylarındaydı.

"Bu dönemde bir polis baskısı yaşanmadı. İşveren de açık tavır almadı, ama Sanayi İşçileri Sendikası'ndan yanaydı. Sanayi İşçileri Sendikası'nın yöneticileri DP'nin ocak, bucak ve il teşkilatlarında görevliydi."

Bu yıllarda Federal-İş Sendikası bordrodan sendika aidatı kestirebiliyordu. Federal-İş ile mahalli sendikalardan oluşan DYF-İŞ'in birleştirilmesi için çaba gösterildi. "Ancak Eskişehir, Adapazarı, İstanbul

ve İzmir sendikalarının muhalefeti nedeniyle birleşme sağlanamadı. Federal-İş de bir süre sonra etkinliğini kaybetti."

Ş.Akova önce işyerinde başmümessil seçildi. Daha sonra Sivas Sanayi İşçileri Sendikası'nın Genel Sekreterliğine getirildi. 1955 yılında yapılan DYF-İŞ Genel Kurulunda da Federasyon'un Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi.

DYF-İŞ'in 1957 yılında toplanan Genel Kurulunda ise Federasyon Genel Sekreterliği görevine getirildi. Ancak babası ameliyat olmuştu. Sivas'tan ayrılamayacağını ileri sürerek bu görevinden istifa etti. Yerine, Ahmet Çatakçinler getirildi.

Bu yıllarda Sivas'da sendikalar arasında önemli bir işbirliği yoktu. İşyerinde resmen bir tüketim kooperatifi kurulmadı. Ancak odun, kömür ve çeşitli gıda maddelerinin toplu alımı için işçiler arasında para toplanır, bunlar toptan alınır ve işçilere dağıtılırdı. Genel müdürlük bir yardımlaşma sandığı kurdu. Buna üyelik mecburiydi.

İşçi Sigortaları Kurumu'nun konut kredisi vermeye başlamasıyla birlikte, 1954 yılından itibaren, 60 konutluk, 60 konutluk, 120 konutluk ve 300 konutluk kooperatifler Sendikanın öncülüğünde oluşturuldu. İşçi Sigortaları Kurumu'nun konut kredisi büyük ölçüde yeterliydi.

"1950'li yıllarda Sivas'ta Demiryolları'nın yanı sıra çimento fabrikası, askeri dikimevi ve tuğla fabrikası vardı. İşsizlik yaygındı, ancak genellikle topraktan kopmamışlar arasındaydı. Müesseselerin vasıflı işçi bulması biraz zor oluyordu.

"Demiryolları'nda daimi işçilerin ücretleri pek yüksek değildi. Geçici işçilerin ücretleri o mahalde geçerli olan ücret üzerinden, belediye rayicinden ödenirdi. Bu işçilere, bu nedenle, 'rayiçli işçi' denirdi. Rayiçli işçilere gıda, iaşe, sosyal yardım gibi ödemeler yapılmazdı. Rayiçli işçiler yılda 1-6 ay süreyle çalışırlardı.

"İşçi arasındaki ayrılıklar ve saflaşma politik tercihlere göreydi.

"Genel Sendika'da iken işçi lokali kurduk. Herkes evinden fazla sandalye ve masayı getirdi. Kiranın sağlanabilmesi için,

vilayetin ileri gelenlerini (vali dahil) davet edip, müzayede usulü çay sattık. İşçi aidatları da düzenli ödenirdi.

"1954-1955 yıllarında Kıbrıs olayları üzerine bir miting yapmak istedik. 'Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır' mitingi yapacaktık. Hazırlıklar bitti. Vali İhsan Sabri Çağlayangil, 'Başbakanlıkla görüştüm,' diyerek mitingi engelledi. Bize gözdağı vermek amacıyla Sendika binası önüne bindirilmiş askeri birlik geldi.

"Sendika binası önceleri kiraydı. Daha sonra, Demiryolları'ndan alınan arsa ile, emanet usulü bina yaptırıldı."

Ş.Akova, bu yıllarda, Sivas'ta yayınlanan Doğuş Gazetesi'nde grev hakkını savunan yazılar yazdı.

"Memurlarla ilişkiler genelde iyiydi. Ancak memurlar işçilere genellikle tepeden bakardı. Tepeden bakma, toplu iş sözleşmeleri dönemine kadar yaygındı. Toplu sözleşme düzenine geçilince işçilik cazip oldu. Teknik memurken işçi kadrosunda gözükenler, durumlarına karşı çıkıp memur olmak isterlerdi. Bu iş sonra tam tersine döndü."

Ş.Akova 1.4.1962 tarihinde TÜRK-İŞ Sivas Bölge Temsilcisi oldu. Türkiye'de seçimle belirlenen ilk bölge temsilcisi Ş.Akova idi. Bu görevi sırasında işyerindeki aylığına eşit bir aylık alıyordu.

"Sivas'da 1964 yılına kadar hiç grev olmadı.

"Toplu sözleşme öncesinde 6 ayda bir TCDD yöneticileriyle görüşme yapılırdı. Öneriler götürülürdü. Uygun görülen öneriler uygulanırdı. Bu toplantılardan birinde sendika aidatlarının bordrodan kesilmesi kabul edildi."

Ş.Akova, A.B.D.'de üç ay kalarak sendikal incelemeler yaptı.

Şerafettin Akova 1964 yılında DYF-İŞ Genel Başkanlığına seçildi. 1981 yılına kadar bu görevde kaldı ve DYF-İŞ'in ülkemiz sendikacılık hareketinde önemli bir yere gelmesinde önemli katkıları oldu. . Bu süre içinde TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyeliği dahil çeşitli görevler üstlendi.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun 14 Ocak 1971 günü yapılan toplantısına sunulan **1971 Türkiye'sinde İşçi Hareketi ve Sendikalarımız, Ortak Reform Yolları Üzerine Eleştiriler ve Araştırmalar** raporunun hazırlanmasına Şerafettin Akova da katıldı. Ancak DYF-İŞ Yönetim Kurulu'nun bu hareketi onaylamaması üzerine, raporda Ş.Akova'nın adı yer almadı.

Ş.Akova, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'na 12 Sendikacı tarafından 9 Temmuz 1971 tarihinde sunulan **Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen, İlkeler, Amaçlar, Yöntem** raporuna imza koydu.

ŞERAFETTİN GEDİKOĞLU [40]

Şerafettin Gedikoğlu 1927 yılında doğdu. Babası okulda müstahdemdi. Başka geliri yoktu. 6-7 nüfusa bakardı.

Ş.Gedikoğlu 1942 yılında ilkokulu bitirdi. Erzurum Silah Fabrikası'nda çırak okulu vardı. Çırak okulu 4 yıl süreliydi. Ancak çırak okulu öğrencilerine para vermiyorlardı. Ailenin paraya ihtiyacı vardı. Bu nedenle, çırak okuluna gitmek yerine, Ağır Bakım'da 48 kuruş yevmiye ile çırak olarak çalışmaya başladı. 1946 yılına kadar bu işyerinde çalıştı. 1946 yılının Kasım ayında 120 kuruş yevmiye alırken, askere gitti.

Ş.Gedikoğlu Erzurum'da İkinci Dünya Savaşı öncesinde bir işçi örgütlenmesi veya eylemi bilmiyor.

Yedi aylık bir askerlik eğitiminden sonra, Kırıkkale Silah Fabrikası'nda harp sanayi eri olarak çalıştı. Tesfiyeciydi. Harp sanayi eri iken önce günde 48 kuruş alıyordu. İkinci yıl, ücreti günde 96 kuruşa çıkarıldı. İşyerinde önceleri harp sanayi eri olarak çalışan 30 kişi vardı. Bu sayı daha sonra 7 kişiye indirildi. Daha sonraları da bu uygulamaya son verildi.

Ş.Gedikoğlu, 36 ay askerlikten sonra 1949 yılının Kasım ayında terhis edildi. Aynı işyerine işe girmek için yeniden başvurdu. Kadro olmadığından işe giremedi. 1950 yılının Ocak ayında TCDD'de Yol Atelyesine muvakkat işçi olarak alındı. Daha sonra imtihanla usta oldu. Usta olduğunda yevmiyesi 5,5 liraydı. Vasıfsız işçinin yevmiyesi ise yalnızca 275 kuruştu.

Ş.Gedikoğlu 1952 yılında Sivas'a tayin oldu. 1954 yılına kadar muvakkat işçiydi. 1954 yılında kadroya geçebildi. 1954 yılında Sivas'ta sendika kurulmuştu. Bu sendikaya üye oldu. Sendika Başkanı Aydaner Tandoğan'dı. Sendika kurucularının hepsi çırak okulu mezunuydu. Çoğunluğu da cer atelyesindendi.

1956 yılında Erzurum'a döndü. Erzurum'a döndüğünde burada Fahri Başkan'ın Genel Sendikası'nın örgütlenmeye çalıştığını gördü. Bu

---

[40] Şerafettin Gedikoğlu Erzurum Demiryolu İşçileri Sendikası yöneticilerindendi. Kendisiyle 20 Temmuz 1987 günü Erzurum'da görüştüm. 14 Ağustos 1991 tarihinde de vefat etti.

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

sendikanın aylık aidatı 2 liraydı. Ancak bu sendika etkili olamadı. Şube esasına göre örgütlenme çalışmaları başarısız kaldı.

Ş.Gedikoğlu'nun Sivas sendikası'na üyeliği sürüyordu. Erzurum'da Sivas sendikası'na üye kaydına başladı. Bu arada genel kurul delegeliğine seçildi. Sivas sendikasında Aydaner Tandoğan seçimleri kaybetti. Şerakettin Akova Sivas sendikasının başkanı oldu.

"Bu yıllarda sendikal çalışmalara girenler işverenden çok söz işitirdi. 3008 sayılı İş Kanununda mümessil işçiler için getirilen teminat çok işe yaradı.

"27 Mayıs Erzurum'da benimsenmedi. Sessizce kabullenildi. Kimsenin karşı çıkmaya gücü yetmiyordu. 27 Mayıs bayramı da benimsenmedi."

Erzurum'da demiryolları işçilerinin bir sendika kurması ancak 1963 yılında gerçekleşebildi. Ankara'dan tüzük temin edildi. İlk Başkan, Necati Kızılırmak'tı. Diğer kurucular, Adil Çorak, Şerafettin Gedikoğlu, Seyfettin Tengiz, Şakir Hızarcıoğlu, Osman Gedikli, Hamit Gedikli, Cemil Hafızoğlu ve Nizamettin Ektur'du. Herkes amatördü. Aralarında muhacir yoktu. Hepsi Erzurumluydu.

Önce bir kahvenin altında bodrum katta bir sendika genel merkezi tutuldu. Birkaç sandalye ve masa bulundu. Daha sonra yöresel işbölümü yapılarak, üye kaydına başlandı. Sendika kurucuları, işyerinden izin alarak bölgelere dağıldı. Sendikanın giriş aidatı 25 liraydı.

İşçilere toplu sözleşme yapılacağı, üye olmayanların imzalanacak toplu sözleşmeden yararlanamayacağı anlatılıyordu. İşçi çavuşları ise işçiyi olumsuz etkilemeye çalışıyordu. Çavuşlar, devletin işçi arasında ayrım yapmayacağını ve imzalanacak toplu sözleşmeden yararlanmak için sendikaya üye olmaya gerek olmadığını söylüyorlardı. Sendikanın aylık aidatı da 6 liraydı. Toplu sözleşme öncesinde ancak 500 işçi üye oldu.

Ş.Gedikoğlu, sendikanın kurulmasında Sivas'taki deneyimlerinden çok yararlandı. Bölge Çalışma Müdürü de kuruluşta yardımcı oldu. Ayrıca Av.Şerif Soy ve Av.İhsan Saraçlar'dan da yardım aldılar. İşverenin doğrudan bir baskısı olmadı, ama toplu iş sözleşmesi imzalanana kadar sendikaya karşı tavrı olumsuzdu.

1964 yılında TCDD'de ilk toplu iş sözleşmesi imzalandı. "Sendikaya üye olanlar zam aldı. Üye olmayanlar alamadı. Bir anda sendikaya üye olmak için hücum başladı. Geçmişte üye olmayan ve itiraz edenlerden 150 lira giriş aidatı alındı. İşe yeni giren işçilerden ise 25 lira giriş aidatı istendi."

Aylık aidat 6 liraydı. Bu paranın 4 lirası Erzurum sendikasında kalıyor, 2 lirası da DYF-İŞ'e gönderiliyordu. Para gelmeye başlayınca, sendika genel merkezi bodrum katından üst kata taşındı. Toplu iş sözleşmesi sonrasında önce başkan Necati Kızılırmak profesyonel oldu. 1965 yılında ise genel mali sekreter Şerafettin Gedikoğlu ile genel sekreter Kazım Gözüm profesyonelliğe geçtiler.

Bu yıllarda Demiryollarında 800 dolayında muvakkat işçi çalışırdı. Bu işçiler kışın işbaşı yaparlar, yazın da kendi tarlalarında çalışırlar veya marabalık yaparlardı. Her yıl giriş-çıkış yapılırdı. 1200 dolayındaki daimi işçinin toprakla bağı ise yok gibiydi.

Bu yıllarda Erzurum'da sanat okulu mezunu çok azdı. Kimse çocuğunu sanat okuluna göndermek istemezdi.

TCDD bünyesinde bir yardımlaşma sandığı vardı.

1965-1971 döneminde memurların da sendikaları vardı. Bu sendikayla herhangi bir sorun çıkmadı. Yardımlaşmalar oldu. Memurlarla zıtlaşma olmazdı. İlişkilerde önemli bir huzursuzluk çıkmadı.

Erzurum sendikası lokal kurmadı. Misafirhane de yoktu.

1964 yılında sendika başkanı profesyonel olmadan önce işyerinde ayda net 700 lira para alıyordu. Sendika başkanı olarak net 1500 lira almaya başladı. Sendikanın genel sekreteri ve mali sekreterinin işyeri net aylıkları 650 liraydı. Sendikada 1965 yılında profesyonel olunca 1000 net aylık almaya başladılar. Sendikanın uzmanı veya büro elemanı yoktu. 1974 yılında bir müstahdem ve şöför çalıştırılmaya başlandı.

Sendikanın 1967 yılındaki genel kurulunda başkan Necati Kızılırmak hastaydı. Aday olmadı. Lokman Toraman sendika başkanlığına getirildi. Genel sekreterliği Kazım Gözüm ve genel mali sekreterliği de Şerafettin Gedikoğlu sürdürdü. Bu ekip 1976 yılına kadar aynen devam etti. Lokman Toraman ve Şerafettin Gedikoğlu 1976 yılında emekli oldular.

Erzurum halkı sendikaya uzun süre alışamadı. Sendikacılara "komünist" diyorlardı. "Neredeyse taşlıyacaklardı."

1968-69 yıllarında Erzurum'da bir Mahalli Sendikalar Konseyi kuruldu. Konsey'in önderleri DSİ'den Mahmut Özonur, Harb-İş'ten Mehmet Bindesen, Necati Kızılırmak, Yol-İş'ten Canip Çağlar, Şeker-İş'ten Mehmet ve Süreyya Narmanlı, Sağlık-İş'ten Hasan Turan ve Demiryolculardan Şerafettin Gedikoğlu idi. Kendi aralarında bir tüzük hazırlamışlardı.

Ancak Konsey tüzel kişilik kazanmadı. Konsey yöneticileri, işverenlerle topluca görüşmeler yaparlardı. "Çok faydalı oldu." Konsey'in çalışmaları 2-3 sene sürdü. "Sonra senlik-benlik başladı ve yürümedi."

Erzurum Demiryolu İşçileri Sendikası 1969-1970 yıllarında 370 bin liraya üç daire satın alarak buraya taşındı.

"Tüketim kooperatifine çok teşebbüs ettik, ama kuramadık.

"Apartman ilk defa çıkmıştı. Altı daire bir apartman kapısından giriyor; bu komünistliktir, dediler. Bu anlayış nedeniyle yapı kooperatifi ancak 1980'li yıllarda kurulabildi."

Erzurum'da daha sonraki yıllarda Et Kombinası'nda iki kez grev yaşandı. Ayrıca Şeker Fabrikası'nda grev oldu.

Ş.Gedikoğlu 1972 yılında DYF-İŞ kanalıyla İtalya'ya gitti ve 20 gün kaldı.

1976 yılında emekli olan Ş.Gedikoğlu, 1977 yılında seçimleri kaybetti ve görevden ayrıldı. 14 Ağustos 1991 günü de vefat etti.

TEMEL MALKOÇ [41]

Temel Malkoç 1926 yılında Trabzon'da doğdu. Babası balıkçıydı. Bir kız, bir erkek kardeştiler. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Trabzon'da bitirdi.

T.Malkoç askerliğini 1948-1949 yıllarında İstanbul'da yedeksubay olarak yaptı. İstanbul'dayken spor klübü aracılığıyla Bomonti Bira'daki Seyfi Demirsoy'la tanıştı. 1948 yılında Trabzon'da daha sendika yoktu. Kentte özel işyeri olarak da yalnızca fındık işleme atelyeleri bulunuyordu. Buralarda çalışanların yüzde 75'inin toprakla bağı vardı. Sahip oldukları toprakta hem kendi ihtiyaçlarını karşılamak için, hem de pazarda satmak için üretim yapıyorlardı.

1949-1950 yıllarında Trabzon'da önemli işyerleri Karayolları, Et-Balık, tütün işleme atelyeleri ve limandı. Trabzon limanı Karadeniz'in en önemli limanıydı. Liman inşaatı on yıl sürmüş ve 1946 yılında bitmişti. Liman inşaatında 500 kadar işçi çalışmıştı.

Trabzonlular 1917 öncesinde kayıklarla Rusya'ya çalışmaya giderlermiş. 1940'lı, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Zonguldak'a çok sayıda Trabzonlu işçi gidiyordu. Buna karşılık, Gümüşhane'den de Trabzon'a işçi gelirdi.

Temel Malkoç askerlik sonrasında herhangi bir kuruluşa girmedi. Balıkçılık yapmaya başladı. Ancak balıkçılıktan kazanılan para geçim için yetmeyince, Karayolları'nda atelyede maliyet teknisyeni olarak brüt 6 lira yevmiyeyle işbaşı yaptı.

T.Malkoç bir süre sonra sendikacılıkla ilgilenmeye başladı. Bu dönemde Samsun'da Karadeniz İşçi Sendikaları Federasyonu vardı. Ancak bu örgütün Trabzon'da bir faaliyeti yoktu. Temel Malkoç, İstanbul'dan tanıdığı Seyfi Demirsoy'a bir mektup yazarak, sendikacılıkla ilgili bilgi istedi. Seyfi Demirsoy tüzük ve gerekli bilgileri gönderdi.

Temel Malkoç ile Karayolları Bölge Müdürlüğü atelyesindeki 10 işçi 1952 yılında gerekli başvuruyu yaparak, Trabzon Karayolları İşçileri Sendikası'nı kurdular. Kurucuların hepsi vasıflı işçilerdi, atelye ustasıydılar. Ancak aralarında sendikacılığı bilen yoktu.

---

[41] Temel Malkoç Trabzon Yol-İş Sendikası'nın 1968-1983 dönemi başkanıydı. Kendisiyle 16 Temmuz 1987 günü Trabzon'da görüştüm. Temel Malkoç 9 Mart 1997 günü vefat etti.

Sendikanın kuruluş başvurusundan hemen sonra Trabzon Valisi baskı yapmaya başladı. Kurucuların bir bölümü karakola çağrıldı. Ancak esas baskı Validen ve Karayolları Bölge Müdüründen geldi. "Bu işten vazgeçin," dediler. Baskılar karşısında diğer işçiler başvurudan vazgeçtiler ve sendika çöktü.

Temel Malkoç bu sıkıntılı dönemde bile sendikal faaliyeti nedeniyle ailesinden olumsuz bir tavır görmedi.

Trabzon'da Karayolları Bölge Müdürlüğü'nde 1952-54 yıllarında sendika yoktu. 1954 yılında 11 kişinin başvurusuyla yeni bir sendika kuruldu. Bu kez de atelye ustaları öncülük etti. Ancak bu kez kurucular arasında Temel Malkoç bulunmuyordu. Bu arada Trabzon Valisi ve Karayolları Bölge Müdürü değişmişti. Baskı olmadı.

1954 yılında sendikanın kurucuları arasında Mehmet Ali Çamurali ön plandaydı. M.A.Çamurali, daha sonraki yıllarda Karayolları Genel Müdürü ve CHP Milletvekili olan Ali Rıza Uzuner'in halasının oğluydu. 1954-1961 yılları arasındaki dönemde bu sendika başarılı olamadı. İşyerlerinde toplam 3000 civarında işçi varken, sendikanın üye sayısı 100'ün altındaydı. Aidatlar düzenli toplanamıyordu. Ayda 50 kuruş veya 100 kuruş, kim ne verirse, aidat alınıyordu.

"Bu yıllarda sendikacılık dendi mi komünistlik anlaşılırdı. Deniza baksan, komünist, derlerdi."

Temel Malkoç 1952-1960 döneminde işçi mümessiliydi. Bu dönemde önemli bir olay olmadı. Atelyede bir-iki kişiye çıkış verilmek istendi. İdareyle görüşüldü. Bu karar değiştirtildi.

Trabzon'da 1950'li yıllarda sendikalar arasında ancak kişisel düzeyde bir ilişki ve yardımlaşma vardı. 1954-1957 yılları arasında Karadeniz İşçi Sendikaları Federasyonu ile bağlantı bulunmuyordu. 1957 yılında bu federasyonun faaliyeti durdurulduğunda da bir tepki gösterilmedi.

Trabzon'da bir sendikalar birliği kurma doğrultusunda da bir girişim olmadı.

"1954-1961 arasında çeşitli bölgelerdeki Yol-İş Sendikaları arasında da düzenli ve kurumsal bir bağ yoktu. Karayolları Genel Müdürlüğü isterse Ankara'da toplanılırdı. 1954 yılında

Ankara'da böyle bir toplantı yapıldı. Genel Müdürle görüşülerek, her gün için 2 lira yemek parası alındı. 1950'li yıllarda Karayolları'nda koruyucu gıda, giyim-ayakkabı, kar mücadele zammı verilirdi.

"Ancak bu haklar sendikaların verdiği belirli bir mücadele sonucunda elde edilmedi. İşveren bunları tek taraflı olarak verdi. Bu dönemde sendikaya ilgi yoktu. Bu yıllarda Karayolları işçisi şantiyelere çıktığında çadırda yaşardı. İş güvencesi yoktu. İşveren, istediğini işe alır, istediğini işten çıkarırdı. İşçilerin yüzde 75'inin toprakla bağı sürüyordu.

"Trabzon'da sendikacılığın gelişiminin önündeki ana engel, işçinin toprakla bu bağı oldu. Mesela bölgede çay işçisinin toprakla bağlı önemlidir. Bir taraftan çay üreticisi olarak çay üretip satıyor; sonra da fabrikada işçi olarak çalışıyor. Bu yapıyla sendikacılık bu kadar olur."

1953-54 yıllarında Temel Malkoç'un girişimiyle bir yardımlaşma sandığı kuruldu. "Her ay belirli bir miktar para ödenirdi. İhtiyaç içinde olan da borç alırdı. Yardımlaşma sandığının sendikalaşma açısından herhangi bir katkısı olmadı. Sandık 1980'e kadar devam etti. 12 Eylül sonrasında faaliyeti durduruldu."

1960 öncesinde işçinin çoğu DP'liydi. Temel Malkoç da DP'de ocak başkanlığı, bucak başkanlığı, ilçe yönetim kurulu üyeliği, merkez kurultay delegeliği yaptı. Ancak siyasal ayrılıklar sendikalara pek yansımadı.

"DP ile jandarma zulmü kalktı. Pazar yevmiyesi geldi. CHP döneminde demokrasi yoktu."

27 Mayıs 1960 tarihinde Temel Malkoç DP'nin bucak başkanıydı. İhtilal sonrasında Temel Malkoç Emniyet'e çağrıldı ve bir binbaşı T.Malkoç'un ifadesini aldı. İşçiler 27 Mayıs'ı desteklemiyordu, ancak sessiz kaldılar. Trabzon'da 27 Mayıs sonrasında sendikacılığı nedeniyle gözaltına alınan olmadı.

Temel Malkoç 1961 yılında yapılan seçimlerde Trabzon Yol-İş Genel Sekreterliğine seçildi. Sendika Başkanı ise Mehmet Ali Çamurali idi. Bu

görevi 1966 yılına kadar sürdürdü. 1966 yılında M.A.Çamurali ile anlaşmazlığa düştü.

Bu dönemde Türkiye İşçi Parti'li Şaban Erik, 1963 yılında kurulan Yol-İş Federasyonu'nun genel sekreteriydi. Şaban Erik eğitim semineri nedeniyle Trabzon'a geldiğinde, M.A.Çamurali'nin ekibi Ş.Erik'I dövdürmek istediler. Temel Malkoç engellendi. Bunun üzerine, "Temel Malkoç TİP'li olmuş" dediler. Temel Malkoç, 1966 yılında yapılan genel kurulda seçilemedi.

1963 yılında Yol-İş Federasyonu kurulurken, milli tip ve federatif tip sendika tartışması yeniden gündeme geldi. Temel Malkoç milli tip örgütlenmeyi savundu. Ancak milli tip örgütlenmeyi 3 mahalli sendika savunurken, diğerleri federatif tipi istediler ve Yol-İş Federasyonu oluşturuldu.

Bu yıllarda sendika seçimlerinde siyasal ayrımcılık ve bölgecilik vardı; ancak hiçbir zaman belirleyici olmadı. Dönem dönem Rizeliler-Trabzonlular çelişkisi yaşandı.

Temel Malkoç 1968 genel kurulunda sendika başkanlığına seçildi ve bu görevini aralıksız olarak 1983 yılına kadar sürdürdü. İlk kez bu genel kurulda profesyonel sendikacılığa geçildi. Başkan, genel sekreter ve mali sekreter profesyonel oldu. Sendika başkanının aylığı 1200 lira olarak belirlendi. Genel kurul kararı, profesyonellerin aylıklarının işçi ücretine denk olacağıydı.

1970'lerin sonlarında bu uygulama değiştirilerek, Karayolları'nda uygulanan ücret cetvelinin son derece ve son kademesindeki ücret verilmeye başlandı. Ancak ayrıca bir temsil ödeneği yoktu.

Sendikanın ilk arabası, 1968 yılında satın alınan jipti. 1972 yılında ise, sendikanın da desteğiyle ilk işçi tüketim kooperatifi kuruldu. Kooperatif bugün de faaliyetini sürdürüyor.

İlk yapı kooperatifi Temel Malkoç'un başkanlığında 1959 yılında başladı ve 32 konut 1961 yılında sahiplerine teslim edildi. Evler 48 bin liraya çıktı. İşçi Sigortaları Kurumu'ndan kredi alındı.

Temel Malkoç 1961-1983 döneminde AP'liydi; ancak AP'ye üye olmadı. Sendika yönetimini oluştururken, çeşitli siyasal partiler arasında

dengeye özen gösterdi. Bu dönemde yönetim kurulunda çok fazla değişiklik de olmadı. Bu tavır, sendika içinde siyasal saflaşmaları önledi. Siyasal partiler sendikaları yönlendirmeye çalıştı; ancak işçi arasında siyasal bir bölünme olmadı.

"1966 yılında yapılan genel kurulda işverenler M.A.Çamurali'nin tarafını tuttu. İşverenin bu dönemde sendikaya çeşitli biçimlerde müdahalesi olurdu. Ancak 1968 ve sonrasında işverenler bu tavrını değiştirdi. Buna bağlı olarak, ilişkiler de normalleşti."

Sendikanın genel kurulları 1966 yılına kadar tüm üyelerin katılımıyla toplanırdı. Uzak işyerlerinin işçilerinin büyük bir bölümü Trabzon'a gelemediğinden, delege ağırlığı kent içindeki ve Trabzon'a yakın yerlerdeki işyerlerinde olurdu. 1966 yılından itibaren genel kurullar delege esasına göre toplanmaya başladı.

Temel Malkoç 1978 yılında Yol-İş Federasyonu kanalıyla Sovyetler Birliği'ne gitti. Ayrıca Kıbrıs'ı da gördü. A.B.D.'ye gitmedi.

"Amerika'ya gidenler gezmeye gitti. Gidenler birbirine düştü. Dargın döndüler.

"1983 yılına kadar Trabzon Karayolları Bölge Müdürlüğüne bağlı işyerlerinde herhangi bir grev veya direniş olmadı."

Trabzon'da ilk grev, 1966 yılında Likat-İş'in greviydi. Temel Malkoç bu dönemde Trabzon Yol-İş yönetiminden ayrılmıştı, ancak grevin yönetiminde görev aldı. Grev başarıyla sonuçlandı. Limandaki grev nedeniyle bazan yolcularca anlaşmazlıklar oldu.

"Geçmiş dönemde memurlar işçiye iyi bakmazdı. İşçiyi küçük görürlerdi. 1970'li yıllarda işçilerin ücretleri memurların aylıklarının çok üstüne çıktı. Bu da anlaşmazlık nedenlerinden biri oldu. 1970'li yıllarda Töb-Der'le ilişkilerimiz vardı. Ancak onları iç işlerimize müdahale ettirmezdim."

Trabzon'da Trabzon Yol-İş'in karşısında rakip bir sendika çıkmadı.

12 Mart 1971 sonrasında sendikaya veya işçilere herhangi bir baskı olmadı.

"1972 yılında bir lokal kuruldu. İşçiler böylece dağınıklıktan kurtuldular. Bir çatı altında toplandılar. Lokalde kumar yasaktı. Sendikanın misafirhanesi ise 1974 yılında açıldı. Misafirhanede yatanlardan her gece için önce 5 lira alınırdı. Bu miktar daha sonra 10 liraya çıkarıldı."

Temel Malkoç 1968 yılında sendikanın başkanı olduğunda sendikanın 630 bin lira parası vardı. "Önce bir jip alındı. Daha sonra 505 bin liraya bir arsa alındı. 1970 yılında bu arsa üzerinde inşaata başlandı. Belediye ve Karayolları Bölge Müdürlüğü inşaatta yardımcı oldu. İnşaat emanet usulde yapıldı. Bina yapılması nedeniyle üyelerden ek bir katkı istenmedi. Yalnızca üye aidatlarıyla yapıldı. Bu arada bazı yerlerde borç alındı. Bunlar geri ödendi."

1979 yılına kadar işyeri sendika temsilcileri sendika tarafından atanırdı. 1979 yılındaki genel kurulda temsilcilerin seçimle belirlenmesi istendi ve tüzük bu biçimde değiştirildi.

Trabzon Yol-İş'e ilk kez 1964 yılında bir büro personeli işe alındı. Uzman istihdam edilmedi. Sendika eğitimlerini Yol-İş Federasyonu yapardı. Bu konuda da bazan sorunlar yaşandı. "İşçilerle konuşmalarım eğitimdi."

Trabzon Yol-İş'ten Galip Alemdağ TÜRK-İŞ Koleji'ne gönderildi. Galip Alemdağ 1968-1983 döneminde sendikanın genel sekreteriydi. "Kolejin fazla bir katkısı olmadı. Sendikacılık okulda öğrenilmez."

12 Eylül 1980 sonrasında Trabzon Yol-İş özel bir baskıyla karşılaşmadı.

Temel Malkoç 1983 yılında yapılan seçimlerde aday olmadı; sendika başkanlığından ayrıldı. 9 Mart 1997 günü de vefat etti.

VAHAP GÜVENÇ [42]

Vahap Güvenç 1928 yılında Malatya ili Yeşilyurt ilçesinde doğdu. 2 kız, 2 erkek kardeştiler. Babası kendi bahçesinde bahçıvanlık yapıyordu. Ayrıca bir değirmenleri vardı. Değirmeni çalıştırırdı. Bir ara, çok kısa bir süre için gece bekçiliği yaptı. 1947 yılında tüm mal-mülklerini satarak Malatya'ya göç ettiler ve tüm paralarıyla bir ev satın aldılar.

V.Güvenç, ilkokulu Yeşilyurt'ta okudu. Askeri fabrikalar adına leyli meccani sınavına girdi. Kazandı. Diyarbakır'daki erkek sanat okuluna kaydoldu. 1943 yılında Diyarbakır Erkek Sanat Okulu'nun tesfiye bölümünden mezun oldu.

Leyli meccani okuma karşılığında mecburi hizmeti vardı. Hemen Kırıkkale Çelik Fabrikası'nda işbaşı yaptı ve 1943-1950 döneminde bu işyerinde çalıştı. V.Güvenç, Kırıkkale'de 1943 öncesinde işçi eylemi duymadığını söyledi.

Bu tarihlerde Kırıkkale'deki askerli işyerlerinde sendika yoktu. Barut Fabrikasında sendika kurma çalışmaları başlamıştı. Vahap Güvenç bu işyerindeki 7 yıllık çalışması süresinde herhangi bir sendikal çalışma içine girmedi. Mümessil işçi de olmadı.

V.Güvenç 1950-1952 yıllarında askerlik yaptı. Terhis olduktan sonra Sümerbank'ın Malatya Pamuklu Sanayii işyerine işçi olarak girdi. 1960 yılında makina bakım teknisyenliğine terfi etti.

V.Güvenç 1952 yılında işçilerin büyük bir çoğunluğunun oyunu alarak mümessil işçi seçildi. V.Güvenç'in sendikacılıkla ilgilenmesinde, küçük bir tuhafiye dükkanı sahibi olan Ömer Parlak isimli arkadaşının etkisi oldu. Ondan bazı yayınlar aldı. Okuduklarından etkilendi.

Bu yıllarda Malatya Sümerbank işyerinde 3 sendika vardı. Mümessil işçi seçimlerinde her sendika ayrı aday çıkarırdı. Fabrika yönetimi bir listeyi destekliyordu. Vahap Güvenç, karşı ekipten aday gösterildi ve kazandı.

Malatya'ya ücretler Kırıkkale'nin çok altındaydı.

---

[42] Vahap Güvenç, Teksif'in milli tipe dönüşmesinin ardından 1979 yılına kadar Teksif genel sekreteriydi. Daha sonra da TÜRK-İŞ 1. Bölge (İstanbul) Temsilciliği görevini üstlendi. 20 Nisan 1988 günü kendisiyle görüştüğümde bu görevi sürdürüyordu.

V.Güvenç mümessil seçilene kadar sendika üyesi değildi. Malatya Pamuklu Sanayii İşçileri Sendikası'na üye oldu ve 4 ay sonra sendikanın yönetim kurulu üyeliğine seçildi. Görev taksiminde sekreterliğe getirildi ve 1960 yılına kadar bu görevi sürdürdü. Sendikadaki görevi nedeniyle ailesinden hiç tepki gelmedi.

"Belki yaptığım işin ne olduğunu bilmiyorlardı, anlamıyorlardı. Sonraları aileyi ister istemez çok ihmal ettik.

"1960 yılına kadar polis devamlı arkamızdaydı. Hep takip ederlerdi. Ama doğrudan müdahale etmediler. Komünistlik suçlaması da yaygındı. Sosyal adalet istedin mi, komünistlikle suçlanırdın. Ama bu suçlamalar iz bırakıcı değildi. İşçiler bazan birbirlerini suçlarlardı.

"1960'a kadar sendikacılık tatminkar değildi. Hem karşımızdaki 2 sendika, hem de Sümerbank'la mücadele ettik. İşveren, işyerinde kavga çıkarttırıp, beni işten atmaya çalıştı. Başaramadı.

"Malatya Sümerbank işyerinde ücretler düşük, iş çok ağırdı. Bir işçi 20 iptidai tezgaha bakardı. İş gerçekten çok zordu.

"Sendikanın bulunduğu yerin kirasını ödeyebilmek amacıyla bir lokal açtık. Amatör sendikacıydık. Sendikadan hiç para alınmazdı. Aidatlar elden toplanırdı. Aidatını düzenli olarak ödeyen çok azdı. Aynı işyerinde 3 sendikanın zararlı olduğunu söyleyip birleşmeye çalıştık. İki gün süren bir toplantı yaptık; ama sendikaları birleştirmede başarılı olamadık."

Aynı işyerindeki üç sendika arasındaki fark neydi?

"İlk sendika kurulmuş; güçlenmiş. Sendika başkanı fabrika müdürüne kafa tutmaya başlamış. Müdür, bu sendika yöneticisini seçimle götüremeyince, yeni sendikanın kurulmasını teşvik etmiş. İki sendika birbiriyle mücadele edince, üçüncü sendika sonradan doğmuş."

Vahap Güvenç ilk sendikadandı. Ancak bu ilk sendikanın üye sayısı iyice azalmıştı.

"İşyerlerine 1954 sonrasında particilik girdi. Bir sendika CHP'li, bir sendika DP'li oldu. Biz nötr idik. Sendikamızın başkanı daha sonra DP ilçe başkanı oldu. Böylece üç sendikanın 2'si DP'li, 1'i CHP'li haline geldi. 1955 sonrasında bizim sendika güçlendi. Sendika başkanıyla parti nedeniyle sık sık tartışma olurdu.

"O yıllarda Sümerbank müessese müdürünü hükümetten ziyade parti il teşkilatı atattırırdı. Müessese müdürü DP il başkanı oldu. Sümerbank genel müdürü de DP il başkanlığı yaptı.

"1956 yılında Sümerbank fabrika idaresi ile anlaşarak sendika aidatlarını bordrodan kestirmeye başladık. Aidat geliri arttı. Çeşitli sorunların çözümü için fabrika müdürü ile görüşürdük. Müdür, isteklerinin Sümerbank genel müdürü tarafından reddedildiğini söylerdi. Bunun üzerine Sümerbank genel müdürü ile görüştük. O da bizi Bakanlığa gönderdi.

"1956-57 yıllarında tatil yapılmadan sürekli çalışıldı. Fabrika müdürü, daha çok çalışın, dışarıdan mal alamıyoruz, diyordu. Bu kadar çalışma karşılığında biraz fazla para istedik. Mümkün olmadı. Vermediler. İşçiler bölünmüştü. Gücümüz yoktu. Eziklik hissediyorduk.

"Bu dönemde asgari ücreti yükseltmeye çalıştık. İki defa toplulukla iş ihtilafı çıkarttık. İhtilafı kabul ettiler. Mahalli asgari ücret tespit komisyonlarında hükümet temsilcileri karşı tavır alırlardı. Buna rağmen mahalli asgari ücreti biraz artırmada başarılı olduk.

"Malatya'da 1952 yılında bir Malatya Sendikalar Birliği vardı. Ancak sendikalar arasındaki işbirliği azdı. Sendikalar Birliği zaman zaman toplantı yapardı. Genellikle asgari ücret konusu görüşülürdü. Sendikalar Birliği'ne katılan sendikaların yöneticileri ayrı ayrı partilerdendi.

"İşyerindeki diğer iki sendika, kendi üyeleri için ucuz odun ve kömür temin ederlerdi. Biz de bir bakkalla anlaştık. Bakkal, satacağı malların üzerine düşük bir kar koyarak satıyor ve bir tüketim kooperatifi gibi çalışıyordu.

"O yıllarda memurlar işçilere nispetle daha iyi durumdaydı. Hükümet onlara karşı daha koruyucuydu. İşçinin durumu kötüydü. İşçilerin bir bölümü, işyerinin verdiği iş elbisesini dışarda da giymek zorunda kalırdı. Yamalı elbise yaygındı.

"Ustalar, ustabaşıları ve teknisyenler dışındaki işçiler hayatlarından memnun değildi. Usta, ustabaşı ve teknisyenlerin durumu da düz işçilere göre daha iyiydi. Bu kişilerin yetkileri daha fazlaydı. İşyerinin mutlak amiri durumundaydılar. İşçiler onlardan çok korkup çekinirlerdi. Aralarında kırgınlık ve hatta düşmanlıkla oldu. Bu kişilere farklı zam verirlerdi. Sendikaların daha sonraki yıllarda seyyanen zam istemelerinin bir nedeni de budur. Kademeli zammın sakıncalarını bu yıllarda yaşamışlardı.

"Malatya'da işçinin yüzde 80'l bağ ve bahçe sahibi köylülerdi. İşçinin ancak yüzde 20'lik bölümü toprak sahibi değildi, şehirliydi. Toprak sahibi olmayan şehirli işçilerin çoğu da vasıflı işçiydi, ustaydı. Köyle bağını koparmamış işçiler köylerden yaya gelirler, köylerine yaya dönerlerdi.

"Sendika daha sonraları görüşmeler yoluyla köylere servis çıkarttı, otobüs koydurttu. Bağ-bahçe vardı, ama yetersizdi. Kapıda iş isteyen hep olurdu. İşçi bulmak kolaydı. İşyerinde yemek çıkardı. İlk dönemlerde verem çok yaygınmış. Yemek verilmesinin nedeni işçilerin beslenmesini sağlamakmış. Amerikan yardımı olarak da süttozu gelir ve işçiye dağıtılırdı. Dağıtımda adaletsizlik olurdu.

"Malatya fabrikasında işçi bazan tepki gösterirdi. Diyelim verilen elbise çok ince. Kolayca yırtılıyor. Yemekler yenmeyecek kadar kötü. Topluca müdüriyetin önünde toplanılır, tezahurat yapılırdı. Her defasında kurban verildi. Tepkinin gösterilmesine öncülük edenler işten atılırdı; ama şikayet konusu olan sorun da kısmen halledilirdi. Tepki sonrasında idare işe eğilirdi. Levazımcılar hakkında çok dedikodu vardı.

"1957 yılında usta, ustabaşı ve teknisyenlere 400'den fazla lojman dağıtıldı. Sümerbank'a çoğunlukla Kayseri'den usta geldi. Bunların çoğu da Malatya'ya yerleşti. Ancak işyerinde Kayserili-Malatyalı bölünmesi ve sürtüşmesi kesinlikle olmadı. Alevi-sünni ayrılığı ise çok önemliydi. İşyerindeki üç sendikadan birinde Aleviler ağırlıktaydı."

Sümerbank Malatya fabrikasında işçilerin bir tüketim kooperatifi yoktu, ama ekonoma vardı.

İşçilerin çoğu kendi evinde otururdu. 1960 yılına kadar işçiler konut kooperatifi kurmadılar.

"Ustaların yemek yeri, çay yeri ayrıydı. Ustalar işyeri dışındaki kahvede bile düz işçilerle birlikte oturmazlardı. Ustaların çoğu sendikalara üye de olmazdı. İşçilerden ayrı bir havaları vardı.

"DP döneminde işçi lehine atılan adımlardan biri de işçilere çocuk parası verilmeye başlanmasıydı. Diğer çeşitli alanlarda da işçilere haklar tanındı. DP 1955-56'ya kadar işçiye çok hak sağladı. Bunun propagandasını da iyi yaptılar. İşçilerin çoğu DP'liydi. Ancak 27 Mayıs olduktan sonra ihtilale karşı tavır almadılar. İşyerinde büyük tasfiye yapıldı. Birçok DP'li işçi işten çıkarıldı. DP'ye üye olmasa bile DP'li bilinenlerden atılanlar da oldu. Bu durumdaki bazı işçiler 4 gün gözaltında tutuldu. Daha sonra da, işe gelmedi diye çıkışları verildi."

Vahap Güvenç hiçbir partiye üye değildi. Ancak o da 4 gün süreyle gözaltına alındı ve devamsızlık gerekçesiyle işten çıkarıldı. 19 kişi bu durumdaydı.

"Mahkeme bizleri 5. gün salıverdi. Askeri Vali Şinasi Osma'ya gittik. Hak verir gibi gözüktü. Ancak hiçbirimizi geri almadılar. Mümessil işçi teminatı da işe yaramadı."

V.Güvenç Malatya'da bir sene işsiz kaldı. İş imkanı yoktu. 1961 yılında Yapı ve Kredi Bankası'nın Malatya şubesine başvurdu. Sınavı kazandı. 10 gün çalıştı. 11. gün resmi açılış yapılacaktı. Bazı görevliler şube müdürüyle görüşüp o gün onu işten çıkardılar. "Söyleyen CHP il başkanıymış."

"1961 yılında boştaydım. Türkiye İşçi Partisi kuruldu. İşçinin yüzde 80'i TİP'e taraftardı. Ben de çalışmaya başladım. Faaliyete geçtik. Daha sonra Manisa'ya gidince yine TİP'te çalıştım. Ancak yöneticileri beğenmedik. İşçiler aydınlara karşı çıkıyordu.

"İş bulamayınca Manisa'ya gittim. Sendikacılık yapmayacağım diye de kendi kendime söz verdim. Sümerbank'ın Manisa Fabrikasında sınava girdim. Kazandım. Fabrika müdürü ile baştan geçmiş durumumu konuştum. Teknisyen olarak işbaşı yaptım. İşyerinde kurulu bir sendika vardı. Sendika yönetim kurulundaki arkadaşları Federasyon toplantıları nedeniyle tanıyordum. Sendikaya üye oldum.

"İlk kongrede de yönetim kuruluna girdim. Kongreye gitmediğim halde, gıyabımda seçtiler. Ama önceden fabrika müdürüne de haber verdim. İzin almak için değil; dürüst olmak için; işe girişteki açık tavrımı sürdürdüm. Sendika yönetim kurulunda yapılan işbölümünde sendika sekreteri oldum.

"Bu yıllarda İstanbul, İzmir ve Bursa'da göçmenler sendikacılıkta daha ataktılar, sendikaya daha yakındılar. Yönetimlere çok girdiler. Manisa'da göçmen çoktu, ama yönetime girmediler. Anadolu'nun diğer bölgelerinde ise çok yoktular. Göçmenlerin çoğu siyasal faaliyetin yoğun olduğu bölgelerden geldiler. İşçilikleri de genellikle daha uzundu."

Manisa fabrikası 1960 yılında açılmıştı. Fabrikada ikinci bir sendika kurulmadı.

V.Güvenç, Manisa'da 8 ay sendika sekreterliği görevini sürdürdü. Bu arada Federasyon'un Ankara'da kongresi yapılıyordu. Milli tip bir sendika oluşturulmuştu. Sendikalar kendilerini feshedip, kurulan bu milli tip sendikaya katılacaklardı.

Vahap Güvenç'in yöneticiliğini yaptığı Malatya Sendikası, Teksif'in kurucularındandı. Bu yıllarda Sümerbank Genel Müdürlüğü ile ilişkiler genellikle Federasyon aracılığıyla sürdürülüyordu. Ancak "müstakil girişimler de oluyordu."

"Celal Beyaz Federasyon'un başkanıydı. Milli tipte oluşturulan sendikanın da genel sekreter adayıydı. Beni zorladılar; karşısına aday çıkardılar. İş çoktu. Mahalli sendikaların fesihleri ve iltihakları yapılacaktı. Teksif'in genel sekreterliğine seçildim. Ekrem Özkılıç da genel başkan oldu.

"Binamız 2 odalı bir yerdi. Kirayı uzun süre ödeyemedik. 6 ay içinde milli tipe dönüş gerçekleştirildi. Bu yıllarda Petrol-İş Genel Başkanı Ziya Hepbir milli tipin savunuculuğunu yapıyordu. Geçiş esnasında Ziya Hepbir'in yardımlarını gördük. Bu ara işyerinde şef olmuştum. Şef olunca lojman da verilecekti.

"Genel sekreterlik görevinden ayrılmak istedim. Bırakmadılar. 1962 yılında yeni kongre yapıldı. Yine seçildim. 1979 yılına kadar genel sekreterlik görevini yürüttüm."

Vahap Güvenç'in unutamadığı olaylardan biri, İstanbul'daki bir grevde yaşandı. 1975 yılında 180-200 işçinin çalıştığı bir işyerinde uzun bir grev oldu. Teksif grev yardımı yapıyordu. Vahap Güvenç grev yardımını dağıtmak üzere işyerine geldi. Aynı günlerde bu işyerinin bağlı olduğu şubenin de genel kurulu toplanıyordu.

İşverenin işçilere borcu vardı. İşçiler bu paranın Teksif tarafından ödenmesini istediler. Bu isteklerinin yerine getirilmesinin mümkün olmadığı söylenince de, grevci işçiler, Vahap Güvenç ve Sait Burçin'i tuttular. 100'ün üstünde işçinin çoğu kadındı. Sait Burçin bir süre sonra serbest bırakıldı. Ancak Vahap Güvenç 36 saat süreyle grevci işçilerin elinde kaldı. İşçiler Vahap Güvenç'i ikinci katın penceresinden atmakla tehdit ettiler.

V.Güvenç Teksif Genel Sekreteri oluncaya kadar amatör sendikacılık yaptı. Yeni göreviyle birlikte profesyonel sendikacılığa geçti.

"1962 yılında Çalışanlar Partisi girişimi oldu. TÜRK-İŞ'te bir komisyon kuruldu. Komisyon'da ben de vardım. Tüzük hazırlanmıştı. Ancak particilik ağır bastı. Özellikle CHP'liler karşı çıktılar. Böyle bir parti öncelikle CHP'den oy alacaktı. Sonra partiden vazgeçildi."

Vahap Güvenç 4 dönem TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. 1968 yılından 1974 yılına kadar Cumhurbaşkanlığı kontenjanından Cumhuriyet Senatosu üyeliği yaptı. 1980 sonrasında da 2 yıl süreyle Danışma Meclisi üyesiydi.

YAKUP ŞENOL [43]

Yakup Şenol 1923 yılında Ergani'de doğmuş. Babası, kendi toprağında yetirtirdiği sebzeleri satarak geçimini sağlayan bir bahçıvanmış. İlkokuldan sonra Malatya Eğitim Enstitüsü'ne gitmiş. 6 ay okula devam etmiş. Okuyamamış. 1941 yılında Ergani Bakır İşletmeleri'nin Maden işyerinde atelyede 60 kuruş yevmiye ile işbaşı yapmış. İki yıl çalışmış. Askere gitmiş. 4 yıl askerlikten sonra, 1948 yılında yeniden Ergani Bakır İşletmesi atelyesinde işbaşı yapmış.

1949 yılında atelyede 400 işçi çalışıyormuş. Yakup Şenol, işçi mümessili seçilmiş.

Bu yıllarda yerli işçi azınlıktaymış. İşçilerin, özellikle vasıflı işçilerin büyük bölümü, ülkenin başka bölgelerindenmiş. Yerli işçilerin hemen hemen hepsinin toprağı varmış. Yalnızca Guleman tarafında toprak azmış. Bu nedenle, Gulemanlılar arasında işçiliği kabul etme eğilimidaha yüksekmiş.

Bu durum, çalışacak işçi bulmada önemli sıkıntılara nedenoluyormuş. İşletme yöneticileri köy köy dolaşıp işçi ararlarmış. Hatta, işletmeye işçi olarak çalışacak 10 kişi bulana çavuşluk verilirmiş. O yıllarda Elazığ yöresinde çalışma amacıyla başka bölgelere gitme alışkanlığı pek yokmuş.

Hükümet, Bulgaristan'dan gelen 50 dolayında göçmeni Ergani'ye yerleştirmiş ve bunlara çeşitli kamu kurumlarında iş vermiş. Ancak göçmenlerin sendikanın kurulmasında ve faaliyetlerinde belirleyici bir etkisi olmamış.

Yöre işçileri arasında ustalar ancak zaman içinde yetişmiş. Bir süreç içinde bir kamu kuruluşnda işçi olarak çalışmanın avantajları anlaşılmış. İşçilere imrenenlerin bazıları işçilik için başvurmuş. Hatta "ağalar dahi işyerine başvururak, amele çavuşu" olmuş.

Elazığ Maden veErgani Bölgesinde İkinci Dünya Savaşı öncesindeki döneme ilişkin işçi eylemi hatırlanmıyor. 1950'li yıllarda madende 300-400 işçi, izabede 300-400 işçi, atelyede 300 işçi ve idari birimlerde de 40-50 işçi çalışıyormuş.

---

[43] Elazığ Maden-İş Sendikası eski yöneticilerinden Yakup Şenol, 27.7.1987 günü kendisiyle görüştüğümde, Diyarbakır'daki TÜRK-İŞ Bölge Temsilciliğinde Temsilci Yardımcısı olarak çalışıyordu. Temmuz ayı sonunda görevinden ayrıldı. 1988 yılında Diyarbakır'a gittiğimde kendisini tekrar aradım. Hayatta değildi.

Bu yıllarda işyerlerinderevir ve doktor varmış. İşletme, bir toplu iş sözleşmesi olmadan veya toplulukla iş ihtilafı çıkarılmadan, işçilere üç öğün yemek, yılda ii kat elbise ve iki ayakkabı veriyormuş. Doktordan raporla istirahat alanları ücretleri kesilmiyormuş.

Bazı ustalara lojman veriliyor ve bu lojmanların elektriği ve ısıtması işletme tarafından karşılanıyormuş. Yakın köylerde çalışanlar işyerine işletme servisi tarafından gerililir ve götürülürmüş.

Elazığ Maden İşçileri Sendikası 1950 yılı Mart ayında kurulmuş. Kurucuları içinde yöreden tek kişi, Etem Mutlu (usta) imiş. Diğer kurucular hep yöre dışındanmış. Süleyman Ayrınca, makinistmiş. Necip İnkaya, başpuantörmüş. Suriyeli Yusuf Gönen, ustaymış. Sendika başkanlığına getirilen Mustafa Çavuş ise usta ve bekçibaşıymış.

Sendikanın tüzüğünün hazırlanması bir sorun olmuş. Zonguldak Maden İşçileri Sendikası ile bağlantı kurulmuş. Ömer Karahasan'dan tüzük ve destek sağlanmış. Tüzük vilayete verilmiş. Kurucuların fotoğrafları da istenmiş. Kurucular, daha sonra da uzunca bir süre, "sık sık Emniyet Müdürlüğü'ne çağrıldılar, sorgulandılar, kendilerine gözdağı verildi."

Sendikanın ilk genel kurulu 38 kişiyle toplanmış. Toplam üye sayısı da bu kadarmış. İlk üyelerden olan Yakup Şenol, bu genel kurulda, sendika mali sekreterliğine getirilmiş. Daha sonraki genel kurullarda ise sendika genel sekreteri ve 1957 yılında da sendika başkanı olmuş.

İşveren, ilk genel kuruldan sonra, sendika ödentilerinin kaynaktan kesilmesi (check-off) uygulamasını başlatmış. Sendika ödentisi önceleri ayda 50 kuruşmuş. Daha sonra 1 liraya çıkarılmış. Sendikaya ayrıca bir giriş ödentisi yokmuş. Üyelik ödentileri ile 1960 öncesinde iki katlı bir bina (27 bin liraya) satın alınmış. Bu yıllarda işverenden sendikaya bir baskı gelmemiş.

İşyerinde 1948 yılından beri günde 9 saat çalışılıyormuş. Halbuki yürürlükte bulunan 3008 sayılı İş Yasası'na göre, günde 8 saat çalışılması öngörülüyor ve daha fazla süre için fazla çalışma ücretinin ödenmesi gerekiyordu.

Sendika, 1956-57 yıllarında bu ek sürenin ücretinin ödenmesi için başvuruda bulunmuş. Diyarbakır'dan üç avukata vekalet verilmiş. Dava kazanılmış. "Yalnızca sendika üyelerinin bu haktan yararlanacağı" ilan edilince, işyerinde bu tarihte çalışan toplam 1700 işçi üç gün içinde sendikaya üye olmuş.

Bu arada, Etibank'ın Şark Kromları işletmesinde çalışan işçiler de bir süreç içinde Elazığ Maden İşçileri Sendikası'na üye olmuşlar.

Bu yıllarda, işçiler ve sendika tarafından toplulukla iş ihtilafları çıkarılmış, bu yolla çeşitli haklar alınmış. Ayrıca, örneğin, işçilere çocuk parası ödenmesi için sendika başvuruda bulunmuş. Bu para alınmış. Eskiden yalnızca memurlara verilen istihdal priminin, sendikanın girişimleri sonucunda, işçilere de verilmesi sağlanmış.

1950'li yıllarda iş kazaları olurmuş. Ancak işçiler bu iş kazalarına tepki olarak herhangi bir eylem yapmamışlar. Sendika şirayette bulunur, müfettiş gelir, soruşturma yapılırmış.

İşyerinde işletme tarafından kurulan ekonoma varmış. Bu nedenle bir tüketim kooperatifine gereksinim duyulmamış. Yapı kooperatifi ve yardımlaşma sandığı yokmuş. Evlenme ve doğum gibi durumlarda sendika tarafından bir yardımda bulunulurmuş.

Yakup Şenol'un katıldığı ilk sendika semineri, ABD Uluslararası Kalkınma Örgütü (AID) ile İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun Adana'da 1954 yılında düzenlediği seminermiş. Bu seminere Maden'den 4 kişi, Diyarbakır'dan 2 kişi katılmış.

1956-1957 yıllarında Diyarbakır'da Diyarbakır İşçi Sendikaları Birliği kurulmuş. Elazığ Maden İşçileri Sendikası da bu Birliğe katılmış. Birlik Başkanı, Marangolar Sendikası Başkanı Emin Kaya olmuş. Ayrıca, Tekel ve Karayolları işçilerinin sendikaları da bu Birliğe üyeymiş.

Birliğin diğer bölgelerdeki benzer örgütlenmelerle bilinen bir ilişkisi gelişmemiş. Cumhurbaşkanı Celal Bayar bu Birliğe bir bina bağışlamış. Ancak bu bina 27 Mayıs ihtilali sonrasında geri alınmış. 1960 yılından sonra ise şivrenin bağış olarak sendikaya verdiği bir jip, sendikanın ilk arabası oluş. İşverenin işçi gazinosu ve güzel bir misafirhanesi olduğu için, sendika tarafından lokal veya sendika misafirhanesi kurulmamış.

1963 öncesinde sendikaların en önemli katkısı, yürürlükteki yasaların uygulanmasını sağlamaktı. Özellikle 3008 sayılı İş Yasası'nın uygulattırılabilmesi ancak sendikaların girişimleriyle gerçekleşti.

1963 öncesinde siyasal ilişkiler aracılığıyla işverene baskı yapılması yaygındı. Yakup Şenol'un anlattıklarına göre, özellikle Elazığ Milletvekili Ömer Saraç çok yardımcı olmuş. İstenmeyen memurlar, sendika yöneticilerinin milletvekilleriyle ve Etibank'ın üst düzey yöneticileriyle görüşmeleri sonucunda, başka yerlere tayin ettirilmiş.

Elazığ Maden İşçileri Sendikası, 1957 yılında Kemal Özer'in genel başkanlığı döneminde, genel merkezi Ankara'da bulunan Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu'na üye olmuş.

İşyerinde mezhep ayrılıklarına dayalı bir saflaşma yokmuş. Ancak siyasal ayrılıklar önemliymiş. Yakup Şenol, siyasal partilerin, kendilerine mezhep temelinde taban yaratmaya çalışarak, bölücülük yaptıkları düşüncesindeydi.

İşyerinde memur statüsünde çalışanların sahip oldukları bazı ayrıcalıklar işçilerin tepkisini çekiyormuş. Arada bir düşmanlık yokmuş, ama "ekonomada yapılan satışlarda memurlara öncelik verilmesi" gibi uygulamalar tepki çekiyormuş.

Yakup Şenol 1948 yılında Demokrat Parti'ye üye olmuş. "İşçiler CHP'den pek hoşlanmazlardı. İşçilerin çoğu 27 Mayıs ihtilaline karşıydı. 1961 Anayasası oylamasında da, askeri yönetimden kurtulmak için 'evet' oyu kullandılar. Buna rağmen, sandıklardan çıkan kırmızı oylar yakıldı, yerlerine beyaz oy atıldı."

Yakup Şenol, 1960 yılına kadar atelyede motor ustası olarak, amatür sendikacılık yapmış. 27 Mayıs ihtilalinden 3-4 ay sonra, Cemal Gürsel'e küfrettiği iddiasıyla gözaltına alınmış. 27 gün Elazığ'da hücrede tutulmuş. İşkence yapılmamış. Ancak işten çıkarılmış.

Yakup Şenol, işyerindeki siyasla bölünmeler nedeniyle, CHP'li işçilerin iftirasına uğradığına inanıyordu. Mahkeme tarafından serbest bırakılmış. Bu arada, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Nuri Beşer'in yardımıyla pasaport almış ve sendikal program çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek, üç ay kalmış. ABD dönüşünde işe girmek için başvurmuş. Yaklaşık iki yıl işe geri alınmamış. Bu süre içinde sendikadi görevini sürdürmüş ve sendikaca kendisine aylık ödenmiş. Elazığ ve Diyarbakır'da profesyonel sendika yöneticiliği ancak 1963 sonrasında yaygınlaşmış.

YILDIRIM KOÇ

1951 yılında doğdu. Atatürk İlkokulu (Amasya, 1962), Talas Amerikan Ortaokulu (Kayseri, 1966), Robert Lisesi (İstanbul, 1969) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nü (Ankara, 1973) bitirdi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde sosyal politika dalında yükseklisans derecesi (1982) aldı. 1985 yılından beri Türkiye YOL-İŞ Sendikası Eğitim ve Araştırma Dairesi Müdürü. Aynı zamanda 1993 yılından beri TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı.

Yayımlanmış Kitapları

(1) **Türkiye'de Sınıf Mücadelesinin Gelişimi, 1923-1973,** Birlik Yayıncılık, Ankara, 1979, 158 s.

(2) **Türkiye'de İnşaat Sektörü,** Yol-İş Fed.Yay., Ankara, 1981, 164 s.

(3) **24 Ocak Kararları ve Çalışma Yaşamındaki Gelişmeler, 1980-1982,** Yol-İş Fed.Yay., Ankara, 1982, 171 s.

(4) **TÜRK-İŞ Neden Böyle, Nasıl Değişecek,** Alan Yay., İstanbul, 1986, 232 s.

(5) **Teslimiyetten Mücadeleye Doğru TÜRK-İŞ, 1980-1989,** Amaç Yay., İstanbul, 1989, 176 s.

(6) **Günümüzde İşçi Sınıfı ve Sendikalar,** Metis Yay., İstanbul, 1989, 84 s.

(7) **Temel Sendikal Eğitim;** 1. Basım, Amaç Yay., İstanbul, 1990, 176 s.; 2. Basım, Kavram Yay., İstanbul, 1991, 168 s.

(8) **İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketinin Güncel Sorunları,** Ataol Yay., İstanbul, 1991, 204 s.

(9) **Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar,** Ataol Yay., İstanbul, 1992, 329 s.

(10) **Unionization and Collective Bargaining Agreements in Turkey, 1990-1991,** Friedrich Ebert Vakfı Yay., İstanbul, 1992, 66 s.

(11) **Sendikal Eğitim Notları,** Öteki Yay., Ankara, 1994, 309 s.

(12) **Şeriatçılar, İşçi Hakları ve HAK-İŞ,** Öteki Yay., Ankara, 1995, 184 s.

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

(13) **Teslimiyetten Mücadeleye TÜRK-İŞ (1980-1992),** Öteki Yay., Ankara, 1995, 262 s.

(14) **Sendikacılığın Güncel Sorunları,** Öteki Yay., Ankara, 1995, 223 s.

(15) **Collective Bargaining Agreements in Turkey, 1990/1991, Compilation of Data,** 1. Cilt, 231 s.; 2. Cilt, 80 s., Friedrich Ebert Vakfı Yay., İstanbul, 1995.

(16) **Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Tarihi, Olaylar, Değerlendirmeler,** Yol-İş Yay., Ankara, 1996, 416 s.

(17) **(Canan Koç ile birlikte), Türkiye Çalışma Yaşamı Kaynakçası,** TÜRK-İŞ, Ankara, 1997, 254 s.

(18) **Sendikal Alanda Güncel Gelişmeler (Değinmeler, Tartışmalar),** Ankara, 1997, 305 s.

Yayımlanmış Broşürlerinden Bazıları

(1) **Emperyalizm ve Türkiye'de Madencilik Alanında Yabancı Sermaye,** Tüm İktisatçılar Birliği Yay., Ankara, 1974.

(2) **Çokuluslu Tekeller ve Uluslararası Tekelci Sermaye,** Tüm İktisatçılar Birliği Yay., Ankara, 1974.

(3) **Sendikaların Siyasal Partilerle İlişkileri,** Yol-İş Yay., Ankara, 1989.

(4) **ANAP ve İşçi Sınıfı,** BİLAR Yay., Ankara, 1991.

(5) **Taşeronluk ve Kısmi Zamanlı Çalışma,** Tez Koop-İş Yay., Ankara, 1993.

(6) **İşçi Sınıfı ve Sendika,** Deri-İş Yay., İstanbul, 1994.

(7) **Günümüzde Sendikacılığın Sorunları ve Çözüm Önerileri,** Yol-İş Yay., Ankara, 1986. Değiştirilmiş ikinci baskı, 1998.

(8) **TÜRK-İŞ ve Siyasal Partilerle İlişkiler (Dünden Yarına),** TÜRK-İŞ Yay., Ankara, 1997.

(9) **Sendikalar, Siyaset, Siyasal Parti,** Yol-İş Yay., Ankara, 1997.

(13) **Teslimiyett**
Ankara, 199

(14) **Sendikacılı**

(15) **Collective**
Compilatio
Vakfı Yay., İ

(16) **Türkiye**
Değerlendi

(17) **(Canan Ko**
TÜRK-İŞ, A

(18) **Sendikal**
Ankara, 199

Yayımlanm

(1) **Emperyali**
Sermaye,

(2) **Çokuluslu**
İktisatçıla

(3) **Sendikal**

(4) **ANAP ve**

(5) **Taşeron**
1993.

(6) **İşçi Sını**

(7) **Günüm**
Yay., An

(8) **TÜRK-İ**
Yay., A

(9) **Sendik**

TÜRK-İŞ Eğt. Merkezi
331.873 KOÇ 1998